

KENT AKADEMİSİ

Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi | Journal of Urban Culture and Management

www.kentakademisi.com

ISSN: 2146-9229

Volume: 12 Issue: 1 Spring 2019 | Cilt: 12 Sayı: 1 - Bahar 2019 | bilgi@kentakademisi.com

Issue:

Search for souls

in Urban

KA

**Rules and Systems
Are for People,
Not for Rules and Systems!!**

KENT AKADEMİSİ

Journal of Urban Academy

Volume: 12 Issue: 1 Spring 2019 | Cilt: 12 Sayı: 1 - Bahar 2019 | bilgi@kentakademisi.com

ONLINE INFORMATION-COMMUNICATION AND MEDIA SERVICES

Karadeniz Şairler ve Yazarlar Derneği Yayınları (KAŞYAD) | Black Sea Poets and Author Association Publishing
Ahmet Emin Fidan Cultural and Research Center, Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU
Publication Technical E Mail: online@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com
For article submit: bilgi@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com
Phone / Fax: +90 425 310 20 30 - Corporate GSM: +90532 486 45 03

* * *

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to their writers. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere.

Publication Type:

Scientific, International Refereed Indexed Journal

* * *

Publication Period:

Urban Academy is Published Tri-monthly

PUBLICATION MANAGEMENT

Owner in the Name of Online Information, Culture, Art,
Communication and Media Services

Blacksea Poet and Author Association

Managing Director

Dr. Halit SUIÇMEZ

Konsept Danışmanı

Nena Danışmanlık Adına

Nurdan KIZILAY

Legal Advisers

Lawyer Gamze AKDERİN

Lawyer Sibel SEVİNÇ

Informatics Technical Adviser

Baran Kadir GERAY

REPRESENTATIVE AGENCIES

Ankara Regional Representative

Mustafa Nevruz SINACI

İstanbul Regional Representative

Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Black Sea Regional Representative

Asst. Prof. Dr. Osman SİRKECİ

Akdeniz Regional Representative

Prof.Dr. Yakup BULUT

YAYIN YÖNETİMİ

Online Bilgi, Kültür, Sanat, İletişim ve Medya Hizmetleri
Adına Sahibi

Karadeniz Şairler ve Yazarlar Derneği

Yazı İşleri Müdürü

Dr. Halit SUIÇMEZ

Konsept Danışmanı

Nena Danışmanlık Adına

Nurdan KIZILAY

Hukuk Danışmanları

Av. Gamze AKDERİN

Av. Sibel SEVİNÇ

Bilişim Teknik Danışmanı

Baran Kadir GERAY

TEMSİLCİLİKLER

Ankara Bölge Temsilcisi

Mustafa Nevruz SINACI

İstanbul Bölge Temsilciliği

Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Karadeniz Bölge Temsilcisi

Dr.Öğr.Üyesi Osman SİRKECİ

Akdeniz Bölge Temsilcisi

Prof.Dr. Yakup BULUT

EDITORIAL BOARD

EDITORIA	EDİTÖRYAL KURUL
CHIEF EDITOR	GENEL YAYIN EDİTÖRÜ
Asst.Prof.Dr. Ahmet FİDAN ahmet@ahmetfidan.com	Dr.Öğr.Üyesi Ahmet FİDAN ahmet@ahmetfidan.com
EDITORS	EDİTÖRLER
Responsible for Publication Proses Assoc.Prof.Dr. Armağan ÖZTÜRK / armagan.ozturk1980@gmail.com	Yayın Süreçlerinden Sorumlu Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK / armagan.ozturk1980@gmail.com
Responsible for Promotion and Sponsorship Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / ebruerdonmez@yahoo.com	Tanıtım ve Sponsorluklardan Sorumlu Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / ebruerdonmez@yahoo.com
Responsible for Indexes Assoc.Prof.Dr. Huriye TOKER / huriye.toker@yasar.edu.tr	Dizin-İndeks Süreçlerinden Sorumlu Assoc.Prof.Dr. Huriye TOKER / huriye.toker@yasar.edu.tr
Responsible for Technical Matters Assist.Prof.Dr.Ercan YÜKSEKYILDIZ / eyuksekyildiz@gmail.com	Teknik İşlerden Sorumlu Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ / eyuksekyildiz@gmail.com
BRANCH EDITORS	BRANŞ EDİTÖRLERİ
PUBLIC MANAGEMENT AND POLITICAL SCIENCES	KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ
Prof.Dr. Yakup BULUT / Administration Sciences yakupbulut@hotmail.com	Prof.Dr. Yakup BULUT / Yönetim Bilimi yakupbulut@hotmail.com
Assoc.Dr. Thomas KRUM / Political Science krumm@staff.uni-marburg.de	Doç.Dr. Thomas KRUM / Siyaset Bilimi krumm@staff.uni-marburg.de
Doç.Dr. Aynur ATMACA CAN / Yerel Yönetimler canaynura@gmail.com	Doç.Dr. Aynur ATMACA CAN / Yerel Yönetimler canaynura@gmail.com
Prof.Dr. Thomas A. BRYER / Public Management thomas.bryer@ucf.edu	Prof.Dr. Thomas A. BRYER / Kamu Yönetimi thomas.bryer@ucf.edu
MANAGEMENT and ORGANISATION	YÖNETİM VE ORGANİZASYON
Prof.Dr.Harun DEMİRKAYA / Management and Organisation harundemirkaya@hotmail.com	Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA / Yönetim ve Organizasyon harundemirkaya@hotmail.com
Assoc.Prof.Dr. Derya ÖZTÜRK / Busines Administration deryaozturk@odu.edu.tr	Doç.Dr. Derya ÖZTÜRK / İşletme Yönetimi deryaozturk@odu.edu.tr
MİMARLIK VE KENTLEŞME	MİMARLIK VE KENTLEŞME
Prof.Dr. Tuğba KİPER / Urban Design tkiper@nku.edu.tr	Prof.Dr. Tuğba KİPER / Kentsel Tasarım tkiper@nku.edu.tr
Doç.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU / Bölge Planlama pinozden@istanbul.edu.tr	Doç.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU / Bölge Planlama pinozden@istanbul.edu.tr
Asist.Prof.Dr. Pelin KARAÇAR /Güzel Sanatlar ve Tasarım pkaracar@medipol.edu.tr	Dr.Öğr.Üyesi Pelin KARAÇAR / Güzel Sanatlar ve Tasarım pkaracar@medipol.edu.tr
AssocProf.Dr. Candan KUŞ ŞAHİN / Landscape Architecture candansahin@sdu.edu.tr	Doç.Dr. Candan KUŞ ŞAHİN / Peyzaj Mimarlığı candansahin@sdu.edu.tr
TRANSPORTATION and LOGISTICS	ULAŞIM TAŞIMACILIK ve LOJİSTİK
Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Transportation Shipment mehtekin60@hotmail.com	Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Ulaştırma Taşımacılık mehtekin60@hotmail.com
Prof.Dr. Serap İNCAZ / International Trade and logistics serapincaz@gmail.com	Prof.Dr. Serap İNCAZ / Uluslararası Ticaret ve Lojistik serapincaz@gmail.com
Prof.Dr. İsmet BALIK / Maritime Management ibalik@hotmail.com	Prof.Dr. İsmet BALIK / Denizcilik İşletmeciliği ibalik@hotmail.com
Assist.Prof.Dr.Ercan YÜKSEKYILDIZ / Maritime Transportation	Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ / Deniz Ulaştırma

eyuksekyildiz@gmail.com

Asst.Prof.Dr. Taylan ENGİN

taylan.engin@gmail.com

ENVIRONMENT MANAGEMENT and POLITICS

Assoc.Dr. Sevim BUDAK / Environment Problems and Policies

sebudak@istanbul.edu.tr

Assit.Prof.Dr. Oylum GÖKKURT BAKI / Environmental Engineering

oylumgokkurt@gmail.com

COMMUNICATION and MEDYA

Assoc.Prof.Dr. Huriye TOKER / Urban and Communication

huriye.toker@yasar.edu.tr

Assoc.Dr. Mehmet YILMAZ / Media

mehmet.yilmaz@odu.edu.tr

Prof.Dr. Cavit YAVUZ / Public Relations and Urban Vision

yavuzcavit@hotmail.com

ART and LITERATURE

Prof. Dr. A. Nurseren TOR / Fine Arts

nunto@mersin.edu.tr

Prof.Dr. Mesut TEKŞAN / Language and Literature

mesutteksan4@gmail.com

Prof. Dr. A. İhsan KOLCU / Literature

aliihsan.kolcu@giresun.edu.tr

Asst.Prof.Dr. Shrubu KAYHAN / Halk Edebiyatı

shurubukayhan@gmail.com

Assist.Prof.Dr. Betsy SULLOM / Plastic Arts

sbetsy@gmail.com

INTERDISIPLINER BRANCH

RohitKumar VERMA / Multidisciplinary Literature

rohitvermasir1997@gmail.com

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Kent Psikolojisi

kamuran.elbeyoglu@toros.edu.tr

PhD. Simon GRIMA / Urban and Risk Management

simon.grima@um.edu.mt

Prof.Dr. Mesut DOĞAN / Urban and Geographical Systems

esutan@istanbul.edu.tr

Prof.Dr. Gürol ÖZCÜRE / Labour Economics and Employment

gozcure@odu.edu.tr

Prof.Dr. Claus OTTE / Demography and Social Sciences

Bonner Institut

Assoc.Prof.Dr. Ruhet GENÇ / Urban and Tourism

drgench@gmail.com

Asst.Prof.Dr. Mustafa BİLGİN / Local Development

mustafabilgin@hitit.edu.tr

Assist. Prof. Dr. Nedim DİKMEN / Economics

nedim1963@yahoo.com

Asst.Prof.Dr. Orhan İYİBİLGİN / Theology

orbilgin@yahoo.com

Assit.Prof.Dr. Gizem ERDOĞAN / Geographical Inf. Systems

gizemerdogan@gmail.com

Asst.Prof.Dr. Hasan YILDIZ / Tarih

yildizh52@hotmail.com

eyuksekyildiz@gmail.com

Dr.Öğr.Üyesi Taylan ENGİN

taylan.engin@gmail.com

ÇEVRE YÖNETİMİ ve POLİTİKALARI

Doç.Dr. Sevim BUDAK / Çevre Sorunları ve Politikaları

sebudak@istanbul.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Oylum GÖKKURT BAKİ / Çevre Mühendisliği

oylumgokkurt@gmail.com

İLETİŞİM ve MEDYA

Doç.Dr. Huriye TOKER / Kent ve İletişim

huriye.toker@yasar.edu.tr

Doç.Dr. Mehmet YILMAZ / Medya

mehmet.yilmaz@odu.edu.tr

Prof.Dr. Cavit YAVUZ / Halkla İlişkiler ve Kent Vizyonu

yavuzcavit@hotmail.com

SANAT ve EDEBİYAT

Prof.Dr. Nurseren TOR / Güzel Sanatlar

nunto@mersin.edu.tr

Prof.Dr. Mesut TEKŞAN / Türk Dili ve Edebiyatı

mesutteksan4@gmail.com

Prof.Dr. A. İhsan KOLCU / Edebiyat

aliihsan.kolcu@giresun.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Shrubu KAYHAN / Halk Edebiyatı

shurubukayhan@gmail.com

Dr.Öğr.Üyesi Betsy SULLOM / Plastik Sanatlar

sbetsy@gmail.com

DİSİPLİNLER ARASI BRANŞLAR

RohitKumar VERMA / Multidisipliner Yazın

rohitvermasir1997@gmail.com

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Kent Psikolojisi

kamuran.elbeyoglu@toros.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Simon GRİMA / Kent ve Risk Yönetimi

simon.grima@um.edu.mt

Prof.Dr. Mesut DOĞAN / Kent ve Coğrafi Sistemler

esutan@istanbul.edu.tr

Prof.Dr. Gürol ÖZCÜRE / Çalışma Ekonomisi ve İstihdam

gozcure@odu.edu.tr

Prof.Dr. Claus OTTE / Toplum Bilimleri Nüfus

Bonner Institut

Doç.Dr. Ruhet GENÇ / Kent ve Turizm

drgench@gmail.com

Dr.Öğr.Üyesi Mustafa BİLGİN / Yerel Kalkınma

mustafabilgin@hitit.edu.tr

Dr.Öğr.Üyesi Nedim DİKMEN / Kent Ekonomisi

nedim1963@yahoo.com

Dr.Öğr.Üyesi Orhan İYİBİLGİN / İlahiyat

orbilgin@yahoo.com

Dr.Öğr.Üyesi Gizem ERDOĞAN / Coğrafi Bilgi Sistemleri

gizemerdogan@gmail.com

Dr.Öğr.Üyesi Hasan YILDIZ / Tarih

yildizh52@hotmail.com

<p style="text-align: center;">TECHNICAL EDITORS</p> <p style="text-align: center;">Rsc.Assit. Buse Açık ETİKE / editor@bilgiagi.net Ayşe YILMAZ / bilgi@bilgiagi.net</p> <p style="text-align: center;">LANGUAGE EDITORS</p> <p style="text-align: center;">Sema CAVA ÇAMCI java@yazarportal.com</p> <p style="text-align: center;">Rsc. Asist. Barış Anıl ÇETİN barisanilcetin@protonmail.com</p> <p style="text-align: center;">Ali KÖKNEL Proof Reading Editor Can ARKIN / online@kentakademisi.com</p>	<p style="text-align: center;">TEKNİK EDİTÖR</p> <p style="text-align: center;">Arş.Gör. Buse AÇIK ETİKE / editor@bilgiagi.net Ayşe YILMAZ / bilgi@bilgiagi.net</p> <p style="text-align: center;">YABANCI DİL EDİTÖRLERİ</p> <p style="text-align: center;">Sema CAVA ÇAMCI java@yazarportal.com</p> <p style="text-align: center;">Arş.Gör. Barış Anıl ÇETİN barisanilcetin@protonmail.com</p> <p style="text-align: center;">Ali KÖKNEL Redaksiyon Editörü Can ARKIN / online@kentakademisi.com</p>
<p style="text-align: center;">INTERNATIONAL SCIENTIFIC ADVISORY BOARD</p>	<p style="text-align: center;">ULUSLARARASI BİLİMSEL DANIŞMA KURULU</p>
<p style="text-align: center;">(Hierarchic Criteria: Academic Title and Alphabetical)</p> <p style="text-align: center;">Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul University Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has University Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun University Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi University Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ / Balıkesir University Prof.Dr. Cavide UYARGİL / İstanbul University Prof.Dr. Claus OTTE / Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya University Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA / Kocaeli University Prof.Dr. Hülya BAYKAL / Marmara University Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY / Transylvania University Prof.Dr. İnci ARTAN / İstanbul University Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Toros University Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Gaziosmanpaşa University Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI / Yüzüncüyıl University Prof.Dr. Mustafa ILICALI / Erzurum Milletvekili Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara University Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida / School of Public Administration Prof.Dr. Halis Yunus ERSÖZ İstanbul University / The Faculty of Economy Prof.Dipl.Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Germany Doç.Dr. Aynur CAN ATMACA / Marmara U. Faculty of Polit Sciences Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Yıldız Teknik University Doç.Dr. Mahabat BAIMYZAEVA / Middlebury Inst. of International Studies at Monterey Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA / Azerbaijan National Scientific Acad. Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN / I.U. Faculty of Political Sciences Doç.Dr. Ruhet GENÇ / Türkisch-Deutsche Universität Doç.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson University Doç.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Scientific Academy Siberian Inst of Phylogoly</p>	<p style="text-align: center;">(Sıralama Ölçütü: Unvana göre, alfabe sırası)</p> <p style="text-align: center;">Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has Üniversitesi Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun Üniversitesi Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi Üniv. Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ / Balıkesir Üniversitesi Prof.Dr. Cavide UYARGİL / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Claus OTTE Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya Üniversitesi Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA / Kocaeli Üniversitesi Prof.Dr. Hülya BAYKAL / Marmara Üniversitesi Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY / Transylvania Üniversitesi Prof.Dr. İnci ARTAN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Toros Üniversitesi Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Gaziosmanpaşa Üniversitesi Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI / Yüzüncüyıl Üniversitesi Prof.Dr. Mustafa ILICALI / Erzurum Milletvekili Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara Üniversitesi Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida / School of Public Administration Prof.Dr. Halis Yunus ERSÖZ İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğr. Üyesi Prof.Dipl.Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Almanya Doç.Dr. Aynur ATMACA CAN / Marmara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Yıldız Teknik Üniversitesi Doç.Dr. Mahabat BAIMYZAEVA / Middlebury Inst. of International Studies at Monterey Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA / Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN / İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Doç.Dr. Ruhet GENÇ / Kent ve Turizm Doç.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson University Doç.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Bilim Akademisi Sibiry Filoloji Enstitüsü</p>
<p style="text-align: center;">REVIEWER BOARD</p>	<p style="text-align: center;">HAKEM KURULU</p>
<p style="text-align: center;">(Hierarchic Criteria: Academic Title and Alphabetical)</p> <p style="text-align: center;">Prof.Dr. Abdildacan AKMATALİEV Kyrgyz National Academy The Institute of Language Prof.Dr. Ahmet Guner SAYAR Beykent University / Faculty of Econ. and Administrative Sciences Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP</p>	<p style="text-align: center;">(Sıralama Ölçütü: Unvana göre, alfabe sırası)</p> <p style="text-align: center;">Prof.Dr. Abdildacan AKMATALİEV Kırgız Milli Devlet Akademisi Dil Enstitüsü Prof.Dr. Ahmet Güner SAYAR Beykent Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP</p>

Chairman Boss Alp Architects Ing Company	Alp Architects Yönetim Kurulu Başkanı
Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK	Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK
Kadir Has University / The Faculty Applied Sciences	Kadir Has Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Öğr.Üyesi
Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU	Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU
Giresun University / The Faculty of Literature and Science	Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Ali YAKICI	Prof.Dr. Ali YAKICI
Gazi University Department of Turkish Language and Literature	Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof.Dr. Akmaral İBRAYEVA	Prof.Dr. Akmaral İBRAYEVA
Northern Kazakhstan Manas Rozybayev State University	Kuzey Kazakistan Manas Rozybayev Devlet Üniversitesi
Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ	Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ
Balıkesir University / Necatibey Educational Faculty	Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL	Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL
İstanbul University / Business and Economy Institution	İstanbul Üniv. İşletme İktisadi Enstitüsü Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Claus OTTE	Prof.Dr. Claus OTTE
Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen	Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen
Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN	Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN
Milli Savunma University	Milli Savunma Üniversitesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Gönül UZELLİ	Prof.Dr. Gönül UZELLİ
İstanbul University / The Faculty of Literature	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Prof.Dr. Gürbüz GÖKÇEN	Prof.Dr. Gürbüz GÖKÇEN
Marmara University / The Faculty of Business	Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Hamza AL	Prof.Dr. Hamza AL
Sakarya University / Faculty of Political Sciences	Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA	Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA
Kocaeli University / The Faculty of Business	Kocaeli Üniversitesi İİBF İşletme Fak. Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Havva İnci Erdem ARTAN	Prof.Dr. Havva İnci Erdem ARTAN
İstanbul University / The Faculty of Business	İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY	Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY
Sapientia Hungarian University Faculty of Tech and Human Sciences	Sapientia Hungarian University of Transylvania, Faculty of Tech. and Human Sciences
Prof. Dr. İsmet BALIK	Prof. Dr. İsmet BALIK
Faculty of Marine Sciences Maritime Management	Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi Denizcilik İşletmeleri Yönetimi
Prof.Dr. Kemal YILDIZ	Prof.Dr. Kemal YILDIZ
Marmara University / Faculty of Theology	Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Marufjon YULDASHEV	Prof.Dr. Marufjon YULDASHEV
Alişer Nevai Özbek Dil ve Edebiyatı Üniversitesi	Alişer Nevai Özbek Dil ve Edebiyatı Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet TEKİN	Prof.Dr. Mehmet TEKİN
G.Osmanpaşa Univ. / Tokat VET School of Technical Sciences	Gaziosmanpaşa Üniv. Tokat Teknik Bilimler MYO Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI	Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI
Yüzüncüyıl University / Faculty of Literature	Yüzüncüyıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Nergis BİRAY	Prof.Dr. Nergis BİRAY
Pamukkale University, The Faculty of Literature and Science	Pamukkale Üniversitesi, FEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Prof.Dr. Nilgün SAZAK	Prof.Dr. Nilgün SAZAK
Sakarya University State Conservatory	Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatürünü Öğr.Üyesi
Prof.Dr. Orhan SÖYLEMEZ	Prof.Dr. Orhan SÖYLEMEZ
Kastamonu University The Faculty of Literature and Science	Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Prof.Dr. Sayfuline FLERA	Prof.Dr. Sayfuline FLERA
Russia Tataristan Kazan Federal University	Rusya Tataristan / Kazan Federal Üniversitesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Serap İNCAZ	Prof.Dr. Serap İNCAZ
Nişantaşı Univ. / Faculty of Eco. and Administrative Sciences	Nişantaşı Üniv. İİSB Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Thomas A. BRYER	Prof.Dr. Thomas A. BRYER
University of Central Florida / School of Public Administration	University of Central Florida / School of Public Administration
Prof.Dipl.Ing. Ulrich Exner	Prof.Dipl.Ing. Ulrich Exner
Siegen University / Lecturer Germany	Siegen University Öğretim Üyesi Almanya
Prof.Dr. Yakup BULUT	Prof.Dr. Yakup BULUT

M. Kemal University / Faculty of Econ. and Administr. Sciences

Prof.Dr. Yüksel DEMİRKAYA

Marmara University / Faculty of Political Sciences

Assoc.Prof.Dr. Aynur ATMACA CAN

Marmara University / Faculty of Political Sciences

Assoc.Dr. Cavit YAVUZ

Ordu University, Public Relations

Assoc.Dr. Doğançan ÖZSEL

Munzur University Department of Political Sciences

Assoc.Prof.Dr. Dünder DENİZER

Anadolu University / The Faculty of Tourism

Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Yıldız Teknik University / The Faculty of Architecture

Assoc.Prof.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA

Middlebury Inst. of International Studies at Monterey

Assoc.Prof.Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN

Erzincan University / The Faculty of Educational Sciences

Doç.Dr. Mehmet YILMAZ

Ordu University, Faculty of Fine Arts

Assoc.Prof.Dr. Merziyye NECEFOVA

Azerbaijan National Sciences Academy

Doç.Dr. Mustafa KIRKIZ

Bingöl University, Faculty of Theology

Doç.Dr. Nilsun SARIYER

Muğla Sıtkı Kocman University, Seydikemer Vocational School

Assoc.Prof.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

İstanbul University / Department of Urbanisation
and Environment Problems

Doç.Dr. Selim ÖKEM

Yıldız Teknik University Faculty of Architecture

Assoc.Prof.Dr. Sevim BUDAK

İstanbul Üniv. Faculty of Political Sciences

Doç.Dr. Ruhet GENÇ

Türkisch-Deutsche Universität Facult Of Econ. and Adminis. Science

Doç.Dr. Şen YÜKSEL

Beykent Univ. Faculty of Engineering and Architecture Department

Assoc.Prof.Dr. Tan BAYKAL

The University of Tampa / Florida

Assoc.Prof.Dr. Tuna BASKOY

Ryerson University Politics and Public Administ. Toronto

Assoc.Prof.Dr. Zhanna YUSHA

Russia Science Academy / Siberian Institute of Phylology

Asst.Prof.Dr. Ayşe Derya IŞIK

Bartın University / Faculty of Education

Dr.Öğr.Üyesi Aziz MUSLU

Faculty of Marin Sciences Maritime Management

Asst.Prof.Dr. Binnur Yıldırım HACİİBRAHİMOĞLU

Giresun University Faculty of Education

Asst.Prof.Dr. Bora GÖKTAŞ

Bayburt University / Management Information Systems

Asst.Prof.Dr. Derya ÖZTÜRK

Ordu University Departmen of Busines

Asst.Prof.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ

Ordu University / Fatsa Marine Sciences

Asst.Prof.Dr. Figen TAŞKIN

Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Öğr. Üyesi

Prof.Dr. Yüksel DEMİRKAYA

Marmara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Aynur ATMACA CAN

Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Cavit YAVUZ

Ordu Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım

Doç.Dr. Doğançan ÖZSEL

Munzur Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Doç.Dr. Dünder DENİZER

Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA

Middlebury Inst. of International Studies at Monterey

Doç.Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN

Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Mehmet YILMAZ

Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA

Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Mustafa KIRKIZ

Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç.Dr. Nilsun SARIYER

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Seydikemer Uyg. Bilimler MYO

Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN

İstanbul Üniv. SBF Kentleşme ve Çevre Sorunları
Anabilimsel Öğretim Üyesi

Doç.Dr. Selim ÖKEM

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Doç.Dr. Sevim BUDAK

İstanbul Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi

Doç.Dr. Ruhet GENÇ

Türk Alman Üniversitesi İİBF Stratejik Yönetim

Doç.Dr. Şen YÜKSEL

Beykent Üniv.i Müh. ve Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü

Doç.Dr. Tan BAYKAL

The University of Tampa Öğr. Üyesi / Florida

Doç.Dr. Tuna BASKOY

Ryerson Üniv. Politics and Public Administration Toronto

Doç.Dr. Zhanna YUSHA

Rusya Bilim Akademisi Sibirya Filoloji Enstitüsü Öğr. Üyesi

Dr.Öğr.Üyesi Ayşe Derya IŞIK

Bartın Üniv. Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi

Dr.Öğr.Üyesi Aziz MUSLU

Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi Denizcilik İşletmeleri Yönetimi

Dr.Öğr.Üyesi Binnur Yıldırım HACİİBRAHİMOĞLU

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Bora GÖKTAŞ

Bayburt Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri

Dr.Öğr.Üyesi Derya ÖZTÜRK

Ordu Üniversitesi Ünye İİBF Öğretim Üyesi

Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ

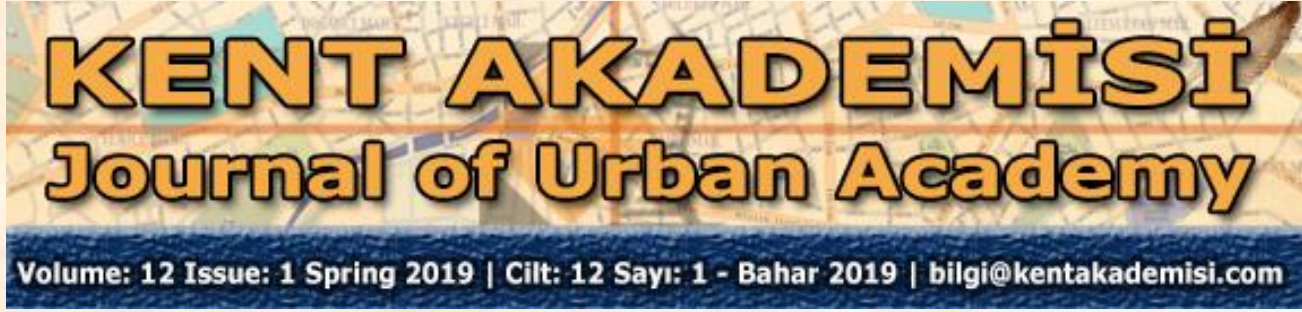
Ordu Üniv. Deniz Bilimleri Fakültesi Öğr.Üyesi

Dr.Öğr.Üyesi Figen TAŞKIN

<p>Ordu University, Political Sciences Asst.Prof.Dr. Fulya Üstün DEMİRKAYA Karadeniz Technical University Faculty of Architecture Asst.Prof.Dr. Güran YAHYAOĞLU (Merhum, The First Review of Our Journal Asst.Prof.Dr. Hasan ÇİFTÇİ Harran University Birecik Vocational School Public Relations Asst.Prof.Dr. Hatice YALÇIN Karatay University / The Faculty of Health Sciences Asst.Prof.Dr. Hülya YOLASIĞMAZOĞLU Giresun University / The Faculty of Education Asst.Prof.Dr. İsmail Hakkı TEKİNER Gelişim University / The Faculty Applied Sciences Asst.Prof.Dr. İkbal Ece POSTALCI Mimar Sinan Univ. Faculty of Architecture Assist.Prof.Dr. Nazan DÜZ Uşak University Faculty of Fine Arts Asst.Prof.Dr. Nedim DİKMEN Ordu Üniv. Faculty of Ünye Econ. and Administrative Sciences Asst.Prof.Dr. Nurcan SÜKLÜM Hitit University / Sungurlu Vocational School Asst.Prof.Dr. Osman SİRKECİ Giresun University / School of Civil Aviation Asst.Prof.Dr. Özlem Tüz EBESK Mersin University Faculty of Architecture Asst.Prof.Dr. Parisa GÖKER Uşak University Faculty of Fine and Arts Asst.Prof.Dr. Sezai ÖZTOP M. Akif Ersoy Univ. Administrative Sciences Dr. Hasan TAŞÇI The Deputy Mayor Esenler Dr. Setenay EKŞİOĞLU European Court Of Human Right / Judge Dr. Simon GRİMA Malta University Finances and Insurance Department Dr. Kerim TUZCU Manas University Ahmet DURAN Deputy Leader of Blacksea Poet and Author Assoc.</p>	<p>Ünye İİBF Kanu Yönetimi Bölümü Siyaset Bilimi Öğr. Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Fulya Üstün DEMİRKAYA Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dr.Öğr.Üyesi Güran YAHYAOĞLU (Merhum, Dergimizin İlk hakem heyeti üyesi) Dr.Öğr.Üyesi Hasan ÇİFTÇİ Harran Üniversitesi Birecik MYO Halkla İlişkiler ve Tanıtım Dr.Öğr.Üyesi Hatice YALÇIN Karatay Üniv. Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Öğr. Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Hülya YOLASIĞMAZOĞLU Giresun Üniv. Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi Dr.Öğr.Üyesi İsmail Hakkı TEKİNER Gelişim Üniversitesi Uyg.Bil.Yüks. Öğretim Üyesi Dr.Öğr.Üyesi İkbal Ece POSTALCI Mimar Sinan Üniv. Mimarlık Fakültesi Dr.Öğr.Üyesi Nazan DÜZ Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dr.Öğr.Üyesi Nedim DİKMEN Ordu Üniv. Ünye İİBF Öğr. Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Nurcan SÜKLÜM Hitit Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Osman SİRKECİ Giresun Üniv. Siv.Hav. Y.Okulu Havacılık Yön. Öğr. Üyesi Dr.Öğr.Üyesi Özlem Tüz EBESK Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dr.Öğr.Üyesi Parisa GÖKER Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Dr.Öğr.Üyesi Sezai ÖZTOP M. Akif Ersoy Üniv. Öğr. Üyesi Dr. Hasan TAŞÇI Esenler Belediye Başkan Yardımcısı Dr. Setenay EKŞİOĞLU European Court Of Human Right / Judge Dr. Simon GRİMA Malta University Finances and Insurance Department Dr. Kerim TUZCU Manas Üniversitesi Ahmet DURAN Karadeniz Şairler ve Yazarlar Derneği Gen.Bşk.Yrd.</p>
FOR SPRING ISSUE REVIEWER BOARD	BAHAR SAYISININ HAKEM KURULU
<p>Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU Prof.Dr. Erhan DEMİRELİ Prof.Dr. Tuğba KİPER Prof.Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN Assoc.Prof.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU Assoc.Prof.Dr. Huriye TOKER Assoc.Prof.Dr. Ercan ÖZEN Assoc.Prof.Dr. Hatem TÜRK Assoc.Prof.Dr. Selçuk ALP Assoc.Prof.Dr. Şermin Tağ KALAFATOĞLU Assoc.Prof.Dr. Candan ŞAHİN Assoc.Prof.Dr. Saye Nihan ÇABUK Assit.Prof.Dr. Erhan ÇİLOĞLU</p>	<p>Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU Prof.Dr. Erhan DEMİRELİ Prof.Dr. Tuğba KİPER Prof.Dr. Özlem SERTKAYA DOĞAN Doç.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU Doç.Dr. Huriye TOKER Doç.Dr. Ercan ÖZEN Doç.Dr. Hatem TÜRK Doç.Dr. Selçuk ALP Doç.Dr. Şermin Tağ KALAFATOĞLU Doç.Dr. Candan ŞAHİN Doç.Dr. Saye Nihan ÇABUK Dr.Öğr.Üyesi Erhan ÇİLOĞLU</p>

Assit.Prof.Dr. Hazar DÖRDÜNCÜ	Dr.Öğr.Üyesi Hazar DÖRDÜNCÜ
Assit.Prof.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ	Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ
Assit.Prof.Dr. İbrahim GÖKBURUN	Dr.Öğr.Üyesi İbrahim GÖKBURUN
Assit.Prof.Dr. Haluk ÖNER	Dr.Öğr.Üyesi Haluk ÖNER
Assit.Prof.Dr. Metin Mutlu AYDIN	Dr.Öğr.Üyesi Metin Mutlu AYDIN
Assit.Prof.Dr. Figen TAŞKIN	Dr.Öğr.Üyesi Figen TAŞKIN
Assit.Prof.Dr. Ali Can ÇELİK	Dr.Öğr.Üyesi Ali Can ÇELİK
Assit.Prof.Dr. Cengiz Mesut TOSUN	Dr.Öğr.Üyesi Cengiz Mesut TOSUN
Assit.Prof.Dr. Ufuk UĞUR	Dr.Öğr.Üyesi Ufuk UĞUR
Assit.Prof.Dr. Soner AKIN	Dr.Öğr.Üyesi Soner AKIN
Assit.Prof.Dr. Aziz BELLİ	Dr.Öğr.Üyesi Aziz BELLİ
Assit.Prof.Dr. Ömer ATABEYOĞLU	Dr.Öğr.Üyesi Ömer ATABEYOĞLU
Assit.Prof.Dr. Fulya Üstün DEMİRKAYA	Dr.Öğr.Üyesi Fulya Üstün DEMİRKAYA
Assit.Prof.Dr. Bora BİNGÖL	Dr.Öğr.Üyesi Bora BİNGÖL
Assit.Prof.Dr. Özlem TÜZ EBESK	Dr.Öğr.Üyesi Özlem TÜZ EBESK
Dr. Canan KOÇ	Dr. Canan KOÇ
Dr. Demet DÖNMEZ	Dr. Demet DÖNMEZ

Kent Akademisi

General Publication Editor
On behalf of editorial board
Dr. Ahmet FİDAN

Rules and systems are for people, people not for rules and system!

We are together again with a tiring and full-fledged page. In spring we came to our 37th issue. Within the last month the number of members of our publication table has reached 37 branch editors with a new participating of our field editors **Prof.Dr. Mesut DOĞAN** (Geography), **Prof.Dr. Mesut TEKŞAN** (Literature), **Dr.Taylan ENGİN** (Lecturer). As known, we have separated the editors categorically in the last issue and weedit the Main Branch Editorship (Main science / Main arts branch) and Field Editorship (Science / Art Branch) at the point of transition to our 2019 application. With this structure we created, we almost started to create the academy of the city. In parallel with 2019, we started to publish a list of those who refereed for each issue, instead of publishing a block referee lists in the editorial board. When we take a look at this issue, about 40 of our referees have been involved in the publication of articles and contributed in the name of science to present the articles to the service of our readers and the scientific community. I would like to thank them heartily, mainly my branch editors.

Kurallar ve sistemler insanlar içindir, insanlar kurallar ve sistem için değil!

Yine yorucu ve dop dolu bir sayıda birlikteyiz. 37. sayımızın İlkbahar sayısına geldik. Bu sayımızda da, dergimiz gelişme sürecini devam ettirmekte. Son ay içinde, dergimize katılan alan editörlerimiz, Coğrafya alanından, **Prof.Dr. Mesut DOĞAN**, Edebiyat ve Yazın alanından, **Prof.Dr. Mesut TEKŞAN** ve Ulaşım ve Trafik alanından, **Dr. Öğr.Üyesi, Taylan ENGİN**, ile birlikte, yayın masamızın üye sayısı 37 branş editörüne ulaşmıştır. Bilindiği gibi, geçen sayımızda, editörlükleri kategorik olarak ayırmıştık. 2019 uygulamamıza geçiş olması noktasında, (Anabilim / Anasanat Dalı) ve alan editörlüğü (Bilim / Sanat Dalı) olarak düzenlemiştik. Artık bu süreci geri dönüşü olmaksızın devam ettireceğiz. Oluşturduğumuz bu yapı ile, adeta, kentin akademisini oluşturmaya başladık. Aynı paralelde, 2019 ile birlikte, editöryal kurulda blok hakem listesi yayınlamak yerine, her sayı için o sayıda hakemlik yapanların listesini yayınlamaya başladık. Şöyle bir baktığımızda, bu sayımızda, yaklaşık 40 civarında hakemimiz, makale yayın süreçlerinde görev yapmış, makalelerin siz okuyucularımızın ve bilim camiasının hizmetine sunulmasına bilim adına katkıda bulunmuşlardır. Kendilerine başta brans editörlerim olmak üzere yürekten teşekkür ediyorum.

Dear Authors:

In the publication period, we send each article submitted to the referee process, in principle ,by passing the İthenticate program.However, in the following processes, articles submitted without using our article template, will be left to the usual flow, if the articles are created according to the journal's template will be given priority. As of 2019 June, our journal will start to give DOI.

Our goal is to make our Kent Academy journal a source of pride for our country in the scientific community and to become a focus of interdisciplinary, multidisciplinary, and transdisciplinary studies around the world science by taking place in indexes such as SCI, SSCI, ISI within a few years. Our infrastructure works regarding the SCI and SSCI processes are being carried out rapidly, and we will have made our application within the next two months. In addition, our ISI index application is about to be finalized soon. In this period, the social sciences directory of SOBİAD started to index our journal.

Our Editor Assoc.Dr.Ebru ERDÖNMEZ is responsible for the execution and coordination of the TR directory process.

In line with the growth of our journal, expansion of the scope and increase of the impact factor, the number of editors, previously 2 people, has been increased to 4 (as task fields will be determined) The division of duties of editorial editors in the Kent Academy was as follows.:

1. Assoc.Dr. Armağan ÖZTÜRK (Editorial of the responsibility of stream broadcasting)
2. Assoc. Dr.Ebru ERDÖNMEZ (Editorial of the responsibility of Index and Index Processes)
3. Assoc. Dr.Huriye TOKER (Editorial of the responsibility of Promotion and Sponsorships)
4. Dr.lecturer Ercan YÜKSEKYILDIZ (Editorial of the responsibility of Technical Affairs)

As well as make me happy I'm sure that, it makes you also happy, to give new news about to be growing and strengthening of every new issue,

Local Elections should not interrupt the regular execution of urban services!

Local elections in Turkey are scheduled at the end of this month . Not only in Turkey, but also all in the local election process of all democratic countries, particularly the former president (at present time) in case of not re-nomination or party candidates not to be shown, with the logic of whatever after me ,former president must not enter the indifference of the execution of urban services.In particular, control of such interim periods should be strictly followed by central government and

Sevgili Yazarlarımız;

Yayın periyodu içinde gönderilen her makaleyi prensip olarak İtenticate programından geçirerek hakem sürecine alıyoruz. Ancak bundan sonraki süreçlerde, makale şablonumuzun kullanılmadan gönderildiği makaleleri, olağan akışına bırakmak, şablona göre oluşturulan makalelerin ise, takipli statüde öncelik verileceğini belirtmek isteriz. 2019 Haziran ayından itibaren dergimiz DOI vermeye başlayacaktır.

Hedefimiz, Kent Akademisi dergimizi bilim camiasında ülkemiz için gurur kaynağı haline getirmek, birkaç sene içinde SCI, SSCI, ISI gibi indekslerde yer alarak dünya bilim çevresinde interdisipliner, multidisipliner, ve transdisipliner çalışmaların odağı haline getirmektir. SCI ve SSCI süreçlerine ilişkin alt yapı çalışmalarımız hızla yürütülmekte, önümüzdeki bir iki ay içinde müracaatımızı yapmış olacağız. Ayrıca, ISI indeks müracaatımız da yakında sonuçlanmak üzere. Bu dönemde SOBİAD sosyal bilimler dizini dergimizi indekslemeye başlamıştır. Editörümüz Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ, TR Dizin sürecinin yürütülmesinden ve koordinasyonundan sorumludur. Dergimizde daha önce 2 olan editör sayımız, görev alanları belli olacak şekilde dergimizin büyümesi, kapsamının genişlemesi ve etki faktörünün artmasına paralel olarak dörde çıkarılmıştır.

Kent Akademisi'nde Baş Editöre Bağlı Editörlüklerin Görev Bölüşümü Şu şekilde olmuştur. 1. Yayın Akışından Sorumlu Editörlük, **Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK**, 2. Dizin (index) ve Dizin Süreçlerinden Sorumlu Editörlük, **Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ**, 3. Tanıtım ve Sponsorluklardan Sorumlu Editörlük, **Doç.Dr. Huriye TOKER**, 4. Teknik İşlerden Sorumlu Editörlük ise **Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ** tarafından yürütülecektir.

Her yeni sayıda büyümeye ve güçlenmeye yönelik yeni haberler vermek eminim ki beni mutlu ettiği gibi sizleri de mutlu etmektedir.

Yerel Seçimler, Kentsel Hizmetlerin Sağlıklı Yürütülmesini Kesintiye Uğratmamalıdır!

Bu ayın sonunda Türkiye'de yerel seçimler yapılmaktadır. Sadece Türkiye'de değil bütün demokratik ülkelerde yerel seçimler sürecinde, özellikle eski (halihazırdaki) başkan yeniden aday gösterilmemiş veya aday olmamışsa, benden sonra ne olursa olsun mantığıyla kentsel hizmetlerin yürütülmesinde boş vermişlik psikolojisine girmemelidir. Özellikle bu gibi ara dönemlerin kontrolü, merkezi yönetim tarafından ve sivil toplum kuruluşları

non-governmental organizations.

In context of this subject and such subjects like this will be in particularly highlighting at our December issue (40.th number corresponding), will be publishes by the thema of **"2019 Local Elections in the Turkey and Urban Projections of Local Politics"**.

In this issue subheadings of our theme will be as follows: .

- 1, Propaganda process of the Pre-election
- 2, Open and secret alliances in the presidential system process,
- 3, the stability of local services due to the change of candidates in the party, which is in power in the local election process,
- 4, results of local elections and
- 5, The effects of local election results on national politics in terms of political parties' political future'

It is inevitable for all the cities of the world to turn to sustainable, ergonomic and aesthetic concerns in urban centers where population is dense. **Passive mobilization and digitalization in communication have also deeply influenced the role of cities in the social structure of cities, and nowadays, cities are filled with dynamic homosapiences, and the cities have become the soul for humanity.**

Maybe in the last paragraphs, I couldn't make a hearty word, but especially the leaders of the world and initiative owners who may be in the path of civilization, should not neglect this aspect of the issue.

Hoping to meet in many issues and bright tomorrows.

tarafından titizlikle takip edilmelidir.

Bu ve bunun gibi konuların özellikle vurgulanacağı kapsamda, dergimizin 40. Yayın periyoduna tekabül eden Aralık Sayısı, **"Türkiye'deki 2019 Yerel Seçimleri ve Yerel Siyasetin Kentsel İzdüşümleri"** temasıyla çıkarılacaktır.

- 1, Seçim öncesi propaganda süreci,
- 2, başkanlık sistemi sürecinde oluşan açık ve örtülü ittifaklar,
- 3, yerel seçim sürecinde yerelde iktidarda olan partideki aday değişimi nedeniyle yerel hizmetlerin istikrarı,
- 4, yerel seçimin sonuçları ve
- 5, Yerel seçim sonuçlarının siyasi partilerinin politik gelecekleri bakımından ulusal siyasete etkileri, sayı tamamına ilişkin çağrımızın alt başlıkları olacaktır.

Bütün dünya kentleri, nüfusun yoğunlaştığı kent merkezlerinde sürdürülebilir, ergonomik ve estetik kaygılara yönelmesi kaçınılmazdır. **Toplumdaki pasif mobilizasyon ve iletişimdeki dijitalleşme, kentlerin sosyal doku rolünü de derinden etkilemiş ve bu gün artık kentler, dinamik birbirine kayıtsız homosapienslerle dolup taşıdığından, kentler insanlık adına ruhunu arar hale gelmiştir.**

Belki son paragraflarda iç açıcı sözcükler edemedim ama özellikle dünya liderleri ve uygarlığa iz düşümünde bulunabilecek inisiyatif sahipleri konunun bu yönünü ihmal etmemelidir.

Nice sayılarda ve aydınlık yarınlarda buluşmak ümidi ile.

Kent Akademisi

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Assessment of Environmental Problems After Law No. 6360:Malatya Metropolitan Municipality Example	
Corresponding Author	Vedat YILMAZ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü , vedatyilmaz1977@gmail.com , 0505 385 23 08	
Submission Date Admission Date	27/12/2018 / 20/02/2019	
How to Cite	SURNAME, N., (2018). Article Title /Makale Adı , Kent Akademisi, Volume, 12 (36), Issue 1, Pages, 1-28	
		ORCID NO: 0000-0003-4624-9824

Assessment of Environmental Problems After Law No. 6360: Malatya Metropolitan Municipality Example¹

6360 Sayılı Yasa Sonrası Yeni Büyükşehir Belediyelerindeki Çevre Sorunlarının İrdelenmesi: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği

Vedat YILMAZ²
Şafak KAYPAK³

ABSTRACT:

As a result of the further growth of metropolitan cities in Turkey problems related to environment has shown a tendency to increase dramatically. New regulations are being endeavored by metropolitan municipal administrations in order to eliminate environmental problems seen in metropolitan cities. Metropolitan municipalities whose authority and responsibility has increased especially after the Law No. 6360 has accelerated their activities to eliminate environmental problems. However, it can be said that the studies are insufficient in terms of eliminating the problems of the local people towards the environment.

In our study it is intended to point out to the environmental problems in the cities which have just become metropolitan municipality after the Law No. 6360 in 2012 on Amendments to the Establishment of the Metropolitan Municipality and Twenty-seven Cities and Decree Laws in Fourteen Province. In this case, the s activities carried out by metropolitan municipalities in order to eliminate environmental problems and the level of satisfaction of the local people have been tried to be measured. In this context, Malatya Metropolitan Municipality, which has become metropolitan municipality after the Law No. is taken as a sample As the method of the study, literature survey, local and national press, literary and visual resources are used and as a method of collecting data survey method was used and a survey was conducted with 384 participants living in the province of Malatya. SPSS package program was used

¹ Mevcut makale; 1-3 Kasım 2018 tarihleri arasında Alanya'da (Antalya) gerçekleştirilen Alanya Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumunda sunulan "6360 Sayılı Yasa Sonrası Çevre Sorunlarının Değerlendirilmesi: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği" adlı tebliğin geliştirilmesi ve güncellenmesi sonucu oluşturulmuştur.

² Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, vedatyilmaz1977@gmail.com

³ Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, skaypak@gmail.com

for the analysis of the data obtained after the survey and general information about the analyzes was given In study; it is informed that evaluation of environmental problems seen in Malatya metropolitan, interpretation and presentation of solutions, as well as the historical process of metropolitan municipalities in Turkey and the legal arrangements made by Law No. 6360.

ÖZ:

Türkiye'deki büyükşehirlerin daha da büyümesi sonucunda çevresel anlamdaki sorunlarda bir o kadar artma eğilimi göstermiştir. Büyükşehirlerde görülen çevre sorunlarının giderilmesine yönelik büyükşehir belediye yönetimleri tarafından yeni düzenlemeler yapılmaya çalışılmaktadır. Özellikle 6360 sayılı yasa sonrası yetki ve sorumluluğu artan büyükşehir belediyeleri çevresel sorunların giderilmesine yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır. Ancak yapılan çalışmaların yerel halkın çevreye yönelik sorunlarının karşılanması noktasında yetersiz kaldığı söylenebilir.

Çalışmamızda; 2012 tarihli ve 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” sonrasında yeni büyükşehir belediyesi olan illerdeki çevresel sorunlara dikkat çekmek istenmiştir. Bu anlamda büyükşehir belediyeleri tarafından çevresel sorunları gidermeye yönelik yapılan faaliyetler ve bu konudaki yerel halkın memnuniyet düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, 6360 sayılı yasa sonrası yeni büyükşehir belediyesi olan Malatya Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak alınmıştır. Araştırmada yöntem olarak literatür taraması, yerel ve ulusal basın, yazınsal ve görsel kaynaklarla beraber veri toplama yöntemi olarak anket yöntemine başvurulmuş olup, Malatya ili sınırları içerisinde yaşayan 384 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonrası elde edilen verilerin analizi için SPSS paket programından faydalanılmış olup yapılan analizler hakkında genel olarak bilgiler verilmiştir. Çalışmada; Malatya büyükşehir belediyesinde görülen çevre sorunlarının değerlendirilmesi, yorumlanması ve çözüm önerilerinin sunulmasının yanı sıra, Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin tarihsel süreci ve 6360 sayılı yasa ile yapılan yasal düzenlemeler hakkında bilgiler verilmiştir.

KEYWORDS: Law 6360, Environment, Metropolitan, Malatya

ANAHTAR KELİMELEER: 6360 Sayılı Yasa, Çevre, Büyükşehir, Malatya

Kent Akademisi

6360 Sayılı Yasa Sonrası Yeni Büyükşehir Belediyelerindeki Çevre Sorunlarının İrdelenmesi: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği

GİRİŞ:

İnsanların ihtiyaç ve taleplerinin karşılanması noktasında tüm yeni teknolojik araçlardan faydalanan dünya ülkeleri gün geçtikçe sınırsız bir şekilde büyümeye ve gelişmeye başlamıştır. Bir yandan büyüme ve gelişme süreci devam ederken bir yandan da tüm kaynaklar kullanılmakta, bunun neticesinde ortaya çıkan atıklar da pek çok çevresel sorunu beraberinde getirmektedir. Özellikle sanayi devrimi sonrası dünyada görülen hızlı büyüme ve kentleşmeye paralel olarak çevresel sorunlarda artış yaşanmıştır. Gelişmiş olan ülkeler bir yandan büyümeye diğer yandan da çevresel sorunlarla baş etmeye yönelik faaliyetlerine hız vermiş iken, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler önceliğini sadece büyümeye vermiş ve gelecekte büyük bir sorun olarak karşı karşıya kalınacak çevresel sorunlar pek dikkate alınmamıştır.

Dünyada gelişim göstermekte olan ülkeler arasında bulunan Türkiye’de de şehirleşmenin hızla artmasına paralel olarak hem kentlerde hem de büyük şehirlerde çevresel sorunlar birçok alanda kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle sanayileşmenin ve büyümenin daha fazla olduğu büyük şehirlerde çevre sorunları daha fazla görülmektedir. Merkezi yönetim yasal düzenlemeler ile bir yandan büyük şehirlerin sayısını artırmakta bir yandan da büyük şehirlerde görülen çevre sorunlarının giderilmesine yönelik faaliyetlerin artırılmasına dair arayış içerisinde. Bu doğrultuda Türkiye’de büyükşehirlerin tek bir yerel yönetim tarafından yönetilmesini öngören 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” uygulamaya konmuştur. Bu uygulama ile 14 yeni büyük şehir kurulmuş ve büyük şehirlerin çevresel ve diğer tüm sorunlarını il sınırları içerisinde giderme görevi büyükşehir belediyelerine verilmiştir.

Çalışmada; Türkiye’de büyükşehir belediyesinin tarihsel süreci, 6360 sayılı yasa ile yapılan genel düzenlemeler, büyükşehir belediyelerinde görülen çevre sorunları hakkında bilgilendirmelerin yapılmasını yanında, çalışmanın ana amacını oluşturan, Türkiye’de yeni kurulan büyükşehir belediyelerinin çevresel sorunları gidermeye yönelik yapmış olduğu faaliyetlerin yeterli düzeyde olup olmadığı noktasındaki yerel halkın memnuniyet düzeyi araştırılacaktır. Bu doğrultuda örneklem olarak 6360 sayılı yasa sonrası yeni büyükşehir belediyesi olan Malatya Büyükşehir Belediyesi alınmıştır. Çalışmada yöntem olarak anket tekniğinden faydalanılmış olup, Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan 384 katılımcı ile anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonrası toplanan veriler SPSS programında analiz edilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1. Türkiye’de Büyükşehir Belediyesinin Genel Tarihsel Süreci

Dünyada görülen sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yönetim anlayışlarında da değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır. Özellikle günümüz dijital çağında kentler sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi ve teknolojik açılardan bir değişim süreci içerisinde. Bu değişim süreci kaçınılmaz bir hal almıştır. Her ülke kendi sahip olduğu değerler doğrultusunda alt yapı hizmetlerini göz önüne alarak yeni yönetim modeli oluşturmaya çalışmaktadır (Usta vd., 2018: 219). Türkiye’de bu noktada özellikle büyükşehir belediye yönetimi alanında yeni yönetim modelleri arayışındadır.

Büyükşehir belediyesi olmanın yönetsel, çevresel, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan etkileri vardır (İzci ve Turan, 2013:149). Bu etkilerin bazıları insanların yaşamını olumlu, bazıları ise olumsuz yönde etkileyecektir. Büyükşehir belediyesi, insanların talep ve isteklerinin gerçekleşmesindeki etkinliği bakımından yerel yönetimler arasında en fazla tercih edilen birimlerdir. Türkiye’de bulunan büyükşehirler ile batı ülkelerinde bulunan büyükşehirler benzer sorunları yaşamalarından dolayı sorunların çözümü noktasında uygulanan modeller yönetimleri birbirine yakınlıktır (Bulut ve Karakaya, 2016: 3).

Türkiye büyükşehir tecrübesi bakımından tarihi uzun yıllara dayanmamaktadır. Türkiye’de büyükşehir belediyesi yönetimi, 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı yasa ile uygulanmaya başlamıştır. 3030 sayılı yasayla ilk olarak İstanbul, Ankara ve İzmir ile beraber üç il büyükşehir belediyesi olmuştur. Bahsedilen üç ilin büyükşehir belediyesi olmasından sonra Adana ili 1986 yılında, Bursa, Gaziantep, Konya ve Kayseri illeri 1987 yılında eklenerek büyükşehir belediyesi sayısı sekize çıkmıştır. 1993 yılındaki 504 nolu Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Antalya, Eskişehir, İzmit, Mersin, Samsun, Erzurum ve Diyarbakır illerinin de büyükşehir olmasıyla birlikte büyükşehir belediye sayısı on beşe yükselmiştir. 2000 yılına gelindiğindeyse Sakarya ilinin büyükşehir belediyesi olmasıyla Türkiye’de bulunan büyükşehir belediye sayısı on altı olmuştur. 2000 yılından 2012 yılına kadar yeni büyükşehir belediyesi kurulması süreci duraksama yaşamıştır.

Büyükşehir belediyesi alanında ilk olarak çıkarılan 3030 sayılı yasanın uygulamada görev ve yetki paylaşımıyla beraber mali ve yönetsel alanda birçok sorunlar oluşturması (Canpolat, 2010: 92), insanların talep ve ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesi sonucu, 2004 yılında 5216 sayılı büyükşehir belediye yasası çıkarılmıştır. 5216 sayılı yasayla büyükşehir belediyesine ilişkin önemli düzenlemeler yapılmıştır. Büyükşehir belediyesi olma koşulları değiştirilmiş olup, İstanbul ile Kocaeli illerinde büyükşehir belediyesi sınırları, il mülki sınırları olarak genişletilmiştir. 5216 sayılı yasa, 3030 sayılı yasayla getirilmiş olan iki kademeli büyükşehir modelini devam ettirmiştir. 5216 sayılı yasa sonrası değişen koşul, ihtiyaç ve taleplere göre büyükşehir belediyelerinin daha etkin ve verimli hale getirilmesine dair arayışlar sürdürülmüştür. Bu doğrultuda, son olarak büyükşehir belediyelerinin belirlenen sorunlara daha etkin ve verimli bir şekilde çözüm getireceği düşüncesi ile yeni ve farklı bir uygulamayı öngören 2012 tarihli ve 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” uygulamaya konmuştur. İlgili yasayla büyükşehir belediyelerinin yetki ve görev alanları genişletilmiştir. 5216 sayılı büyükşehir belediyesi yasasında yapılan 6360 sayılı yasal düzenlemeyle yapılan değişikliklerin bir kısmı, yasanın çıkarılmasıyla bir kısmı da 30 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel seçimler ardından uygulamaya geçmiştir.

1.1. 6360 Sayılı Yasayla Yapılan Genel Düzenlemeler

6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, 12/11/2012 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 06/12/2012 tarihinde 28489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanması ile uygulamaya girmiştir. 6360 sayılı yasanın adı 14/03/2013 tarihinde 6447 sayılı yasa ile “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” olarak değiştirilmiştir.

6360 sayılı yasa 5216 sayılı büyükşehir belediye yasasında yapılan düzenleme sonucu ortaya çıkmıştır. 6360 sayılı yasayla yerel yönetimlerin yönetim yapısında önemli düzeyde değişiklikler yapılmıştır. Yasanın; diğer yerel yönetim birimlerini kaldırarak, yerelde tek bir yerel yönetim biriminin öne çıkarılması, güçlendirilmesi ve hizmetlerin tek elde yerine getirilmesini öngören bir yasal düzenleme olduğu söylenebilir.

Genel olarak 6360 sayılı yasa ile yapılan düzenlemeler şunlardır:

- Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van ili ile beraber 14 yeni büyükşehir belediyesi kurulmuş ve Türkiye’deki büyükşehir belediyesi sayısı 16 iken 30’a yükselmiştir.
- Büyükşehir belediyesi olarak yerel halka hizmet sunan ve sunmayan illerde 27 tane yeni ilçe kurulmuştur.
- Büyükşehir belediyesi olunmasındaki ölçüt, 750 bin nüfus şartının sağlanmasına bağlanmıştır. Diğer bir ifadeyle herhangi bir ilin nüfusunun 750 bin ya da üzerinde bir nüfusa ulaşması durumunda diğer faktörlere bakılmaksızın yasayla büyükşehir belediyesi olmasının önü açılmıştır.
- Bütün büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırları olarak düzenlenmiştir.
- Büyükşehir belediyesi olan illerdeki il özel yönetimleri kapatılmıştır.
- Büyükşehir belediyelerinde il özel yönetimlerinin yerine denilebilecek Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı oluşturulmuştur. 01/09/2016 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmış olan 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığına tüzel kişilik verilmiştir.
- Büyükşehir belediyesi olan illerde bulunan köylerin tüzel kişiliği sona erdirilerek mahalleye dönüştürülmüştür. Köy muhtarlığı ismini mahalle muhtarlığına bırakmıştır.
- Yasayla büyükşehir olan illerde uygulanan yerel yönetim sistemi ve büyükşehir olmayan illerde uygulanan yerel yönetim sistemi olmak üzere iki farklı yerel yönetim sistemi uygulanmaya başlamıştır.
- Büyükşehir belediyesi olan illerde bulunan belde belediyeleri kapatılarak en yakın ilçenin mahallesine dönüştürülmüştür.

- Büyükşehir belediyesi olan illerde bulunan mahalli idare birlikleri kapatılmıştır.
- Yeni bir mahalle kurulabilmesi için en az 500 ve üzeri nüfusa sahip olunması zorunluluğu getirilmiştir.

6360 sayılı yasayla nüfusu 750 binden fazla olan yerleşim alanlarının büyükşehir olması ve büyükşehir belediye sınırlarının il mülki sınırları olarak düzenlenmesiyle beraber belirtilen sınırlar içerisinde bulunan belde belediye ve köyler kaldırılarak buldukları ilçenin mahallesine dönüşmesini sağlamıştır. Bu yöntem ile az nüfusa sahip belde belediyelerinin gerekli olan hizmeti mali yetersizliklerden dolayı karşılayamaması ve yeterli uzman personele sahip olmayan belde belediyeleri ve köylerde daha etkin ve verimli hizmet sunulması amaçlanmıştır (Belli ve Aydın, 2016: 1712). 6360 sayılı yasayla hizmetlerin tek bir merkezden sunulmasıyla, hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin artırılmasının yanında daha az kaynak ile daha fazla kaliteli hizmet verilerek birim maliyetler ve kişi başına düşen kamusal harcamaların azaltılması hedeflenmiştir (Karaaslan 2012-2013: 139).

6360 sayılı yasa sonrası il özel idarelerinin sorumluluk alanları içerisinde yer alan ve çevresel anlamda yerine getirdiği hizmetler büyükşehir belediyesi tarafından sunulacaktır. Büyükşehir belediyesi ilgili yasa sonrası il mülki sınırlarına kadar çevresel anlamda yerine getirilmesi gereken bütün hizmetlerde yetkili ve sorumlu hale gelmiştir. Bu açıdan büyükşehir belediyelerinin hizmet yükünün arttığı söylenebilir.

5216 sayılı yasaya göre, büyükşehir belediyesinin görev ve sorumlulukları arasında; büyükşehir nazım imar planlarını yapmak, sınırları içerisinde su, kanalizasyon toplu taşıma gibi hizmetleri halka sunmak, meydan, bulvar, cadde ve anayolları onarmak ve yapmak, çevre sağlığını korumak, yeşil sahalar, park ve bahçeler yapmak, çöplerin ve sanayi atıkların toplanma yerlerinin belirlenmesi, toplanması, değerlendirilmesi ve imhası için gerekli olan tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ya da işletmek gibi çevresel anlamda önemli görev ve sorumlulukları vardır. Büyükşehir belediyelerinin sınırlarının 6360 sayılı yasa ile il mülki sınırlarına kadar genişlemesinden dolayı büyükşehir belediyeleri çevresel anlamdaki ve diğer görevlerini yerine getirirken ilçe belediyeleri ile birlikte koordinasyonlu bir şekilde çalışma zorunluluğundadır. İlçe belediyeleri arasındaki koordinasyonu sağlama yetkisi büyükşehir belediyesine verilmiştir.

1.2. Büyükşehir Belediyelerinde Görülen Genel Çevre Sorunları

Çevre kavramı biyoloji bilim dalına ait bir kavram olup, oradan sosyal bilime geçmiştir. Çevrenin bakışa açısına göre birçok tanımı yapılabilir. Genel anlamda çevre, canlıların yaşamlarını içerisinde geçirdiği ortam olarak tanımlanabilir. Bu ortamın özelliği birbirinden bağımsız gerçek olayları içerisinde bir arada bulundurmasıdır. Her canlı ve cansız varlıklar bu ortamın bir parçasıdır. İnsan, hayvan, bitki ve mikroorganizmalar canlı varlıklar olarak sayılabilirken, hava, toprak, su, ısı ve ışık cansız varlıklar olarak sayılır. Her canlı kendi istediğine bağlı olmaksızın bir çevrede doğar (Kaypak, 2015:26). Doğduğu çevrede ya da başka bir çevrede de yaşamını devam ettirir.

Geçmiş insanlık tarihin ilk çağlarına kadar uzanan fakat Sanayi Devrimi sonrası büyük bir hız kazanan ve son yıllarda insanlık için tehlike boyutlarına ulaşan çevre sorunları, bugün için sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve yönetsel pek çok parametre ile yakından ilişkilidir. Ortaya çıkan çevre sorunu sadece bulunduğu alanı değil başka alanları da etkileyebilmektedir. Bu sebeple sorunun giderilmesinde küresel ölçekte tedbirlerin alınmasına ihtiyaç vardır. Günümüzde dünyanın her kentinde belirli düzeyde çevre sorunu yaşanmakta olup, bu sorunlardan etkilenmemek ve bu sorunlara çözüm üretmekten kaçınmak olanaksız bir hal almıştır (Bozkurt, 2016: 81). Bu nedenle, son zamanlarda herkesin hararetle bir şekilde üzerinde tartıştığı bir konu olan çevre sorunları çeşitlerine göre farklı biçimde ortaya konmaktadır. Bilim insanları, çevre ile ilgili sorunları algıladığı boyutları ile sorunun sebeplerini araştırmaktadır. Bazı bilim insanlarına göre, çevre sorununun; deniz kirliliği, kışın teneffüs edilmesinde zorluk çekilen hava, yere atılan çöpler ve atıklar olarak algılarken bazılarına göre de, ozon tabakasında meydana gelen delinme ve fosil yakıtların kullanılmasıyla atmosferde toplanan karbondioksitin sebep olabileceği iklim değişikliği öncelikli olarak üzerinde durulması gereken çevre sorunu olarak algılanmaktadır (Çelebi, 2010: 100).

Çevre sorunlarının temelinde ekolojik sistemin bozulması sonrası dış etkilerle olumsuz durumların ortaya çıkmasıdır. Ekolojik sistemin bozulmasındaki sebeplerin en önemlisi ve önde geleni sanayileşme ve sonrasında ortaya çıkan sanayi toplumunun olduğu söylenir. “Önceleri sınırsız ve bedelsiz” kabul edilen doğanın sürekli kar etme arzusu ile kullanımı çevre sorunlarının en büyük göstergesi olarak kendini göstermektedir (Görmez, 2015: 5-6).

Türkiye’ de, özellikle büyükşehirlerdeki sanayileşme ve nüfusun artmasına bağlı olarak çevresel anlamdaki sorunlar daha fazla görülmektedir. Bu bağlamda büyükşehir belediyeleri farklı boyutlarda görülebilen çevre sorunlarını

gidermeye yönelik büyükşehir belediye sınırları içerisinde çaba göstermektedir. Büyükşehir belediyelerinde öne çıkan çevre sorunları; düzensiz kentleşme, su, toprak, hava ve gürültü kirliliğinin yanı sıra atıkların oluşturduğu kirlilik ve doğanın tahrip edilmesinin olduğu söylenebilir.

2. Alan Araştırması Yapılan Malatya İlinin Genel Özellikleri

Malatya ilinin 2017 yılı nüfus verilerine göre nüfusu 786.676 olup, en kalabalık il bazında nüfusu ile 27. sırada bulunmaktadır. Yüz ölçümü 12.146 km² ve nüfus yoğunluğu km²'ye 65 kişi düşmektedir (www.nufusu.com, 2018). İlin ekonomisine baktığımızda ön planda tarım ve tarıma dayalı sanayi faaliyetleri yer almakla beraber tekstil ve hayvancılıkla uğraşmaktadır (www.cografya.gen.tr, 2018). Doğu Anadolu Bölgesinin kayısıyla 'sarı yüzünü' gösteren Malatya kenti, zengin kültürel mirası ve geniş tarımsal alanlarının varlığıyla büyük bir gelişim potansiyeli taşımaktadır (Yılmaz ve Kaypak, 2017: 416). Kuru kayısı üretim ve ihracatında dünyada önemli bir konumu olan Malatya kenti, üç organize sanayi bölgesine sahip olup, sanayi üretiminde Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır (Demiral ve Evin, 2014: 84). Kayısı üretiminde bir marka şehir olan Malatya kenti 2017 yılında Avrupa Birliği tarafından coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir.

Malatya ili 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyesi olan 14 il arasında yer almaktadır. Malatya Büyükşehir Belediyesine bağlı 13 ilçe belediyesi bulunmaktadır. Bu ilçelerden ikisi büyükşehir belediyesi merkez ilçelerini oluşturmaktadır. Büyükşehir belediyesine bağlı ilçe belediyelerine ait istatistiki bilgilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1. Malatya Büyükşehir İlçe Belediyelerine İlişkin 2017 Yılı İstatistiki Bilgiler

İlçe Belediyesi Adı	Nüfusu	Toplam Nüfus %'si	BŞB'den Uzaklığı KM
Yeşilyurt	311.764	39,63	Merkez İlçe
Battalgazi	307.067	39,03	Merkez İlçe
Akçadağ	26.058	3,31	34
Arapgir	10.109	1,29	110
Arguvan	7.350	0,93	65
Darende	25.510	3,24	107
Doğanşehir	38.637	4,91	66
Doğanyol	3.981	0,51	90
Hekimhan	16.735	2,13	78
Kale	5.133	0,65	49
Kuluncak	7.209	0,92	114
Pütürge	14.392	1,83	73
Yazıhan	12.731	1,62	42

Malatya büyükşehir belediyesine bağlı ilçe belediyelerini gösteren tablo 1 incelendiğinde; Malatya Büyükşehir Belediyesine bağlı 13 ilçe belediyesinin olduğu büyükşehir belediyesine bağlı en büyük nüfusa sahip olan ilçesi büyükşehir merkez ilçelerinden biri olan Yeşilyurt ilçesi (311.764) olup, ilin toplam nüfusuna oranı ise %39,63'dür. En az nüfusa sahip olan ilçe belediyesi ise Doğanyol ilçesi (3.981) olup, ilin toplam nüfusunun %0,51'ini oluşturmaktadır. Malatya Büyükşehir Belediyesine karayolu ile en uzak olan ilçe 114 kilometre mesafede ve yaklaşık iki saat 10 dakika süreyle ulaşımı sağlanan Kuluncak ilçesidir.

Malatya Büyükşehir Belediyesinin Yeşilyurt ve Battalgazi olmak üzere iki büyükşehir belediyesine bağlı, merkez ilçe belediyesi bulunmaktadır.

3. Metodoloji

Araştırmanın temel amacı; 6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediye sınırları içerisinde yaşayan yerel halkın çevresel anlamda büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilen hizmetlerdeki memnuniyet düzeylerini tespit etmektir. Belirtilen amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıtlar aranacaktır.

Katılımcıların 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri ne düzeydedir?

Katılımcıların demografik özellikleri ile 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Katılımcıların demografik özellikleri ile 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen yönetsel anlamdaki çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Katılımcıların demografik özellikleri ile 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen ekolojik anlamdaki çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmada; yukarıda belirtilen sorulara yanıt bulmak amacıyla veri toplama yöntemi olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan anket 2 bölümden oluşmuştur. İlk bölümde büyükşehir belediye sınırları dahilinde yaşamını sürdüren yerel halka ilişkin tanımlayıcı özellikleri belirlemek amacıyla; demografik bilgilerle beraber yerel halkın illerinin büyükşehir olması sonrasındaki memnuniyetlerine ilişkin sorular bulunmaktadır. Diğer bölümdeyse, 6360 sayılı yasayla yapılan düzenlemeler sonrasında büyükşehir belediyesinin çevresel anlamda yapmış olduğu faaliyetlerde yerel halkın memnuniyet düzeylerini tespit etmek maksadıyla hazırlanmış ölçek yer almaktadır.

Belirtilen ölçek, yönetsel ve ekolojik iki boyut ve otuz ifadeden oluşmaktadır. Yönetsel boyut on dokuz, ekolojik boyut ise on bir ifadeden oluşmaktadır. Ayrıca söz konusu ölçek oluşturulurken 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve ilgili yasada yapılan 6360 sayılı yasa değişikliği sonrası yapılan değişiklikler göz önüne alınarak hazırlanmıştır. İfadelerin puanlanmasında beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Bu doğrultuda beşli likert ölçeğinde katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevresel anlamdaki değişikliklerin yönetsel ve ekolojik boyutta memnuniyetlerine ilişkin görüşlerini ölçmek amacıyla “5. Kesinlikle Katılıyorum”, “4. Katılıyorum”, “3. Orta Düzeyde Katılıyorum”, “2. Katılmıyorum”, “1. Kesinlikle Katılmıyorum” aralığında puanlandırılma yapılmıştır.

Yazıcıoğlu ve Erdoğan’a (2014:86-87) göre, büyüklüğü bilinen bir evrenin örneklem büyüklüğünü yani en az katılımcı sayısını uygulanan formül ile 384 olduğu tespit edilir. Bu bağlamda çalışmada 388 katılımcı ile anket çalışması yapılmış olup, 4 katılımcının anketi eksik doldurması sebebiyle değerlendirmeye alınmayarak, ankette 384 katılımcı değerlendirmeye alınmıştır. Anket katılımcılarının belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmış olup, kullanılan ölçeğe ilişkin normal dağılım testi, güvenilirlik analizi, ölçeğin faktör analizine uygunluğunun tespit edilmesi maksadıyla, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi, faktör analizi, katılımcıların demografik özellikleri ve illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrasındaki memnuniyetlerine yönelik yüzde ve frekans analizleri yapılmıştır. Ardından Ki-Kare Analizi, ikili değişkenler için T Testi, ikiden fazla olan değişkenler içinse Anova testi yapılmıştır.

3.1. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmaya yönelik varsayımlar ve sınırlılıklar aşağıda belirtilmiştir:

Veri toplama aracı olarak kullanılan anketteki soruların her birindeki değerler arasındaki farklılık katılımcılar tarafından ayırt edilebileceği varsayılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anketin konuya ilişkin bütün detayları içerdiği varsayılmıştır.

Anket çalışmasında katılımcıların anketteki sorulara verdiği cevapların gerçek durumu yansıttığı varsayılmıştır.

Araştırmada katılımcılara uygulanan anketlerin katılımcılar tarafından içtenlikle ve doğru olarak cevaplandırıldığı, ayrıca verilen cevapların geçerli ve güvenilir olduğu, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerin amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

Yukarıda belirtilen varsayımların yanında araştırmanın bir alan araştırması olması sebebiyle ulaşım, zaman ve maliyet faktörleri göz önüne alınarak 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyesi olan 14 yeni büyükşehir belediyesi arasında yer alan Malatya Büyükşehir Belediyesi ile sınırlandırılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini, 6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi olan; Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa Ordu ve Van illeri olmak üzere toplam 14 ildeki büyükşehir belediyesi oluşturmaktadır. Araştırma evreninin geniş olması, maliyet ve zaman faktörleri göz önüne alındığından evrenin tamamına ulaşılmasının güç olması nedeniyle belirtilen 14 büyükşehir belediyesi arasından Malatya Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem alınan Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan 384 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır.

Kullanılan ölçeğe ilişkin normal dağılım testinde değerler ± 2 arasında bir değer alması halinde verilerin normal dağılıma sahip olduğu kabul edilir (Antalyalı, 2010:6). Ölçeğe ilişkin normallik varsayımında söz konusu istatistiksel ölçütler dikkate alınmıştır.

4. Kullanılan Ölçeğe İlişkin Normal Dağılım Testi ile Güvenirlik ve Faktör Analizi

Kullanılan ölçeğe ilişkin normal dağılım testinde değerler ± 2 arasında bir değer alması halinde verilerin normal dağılıma sahip olduğu kabul edilir (Antalyalı, 2010:6). Ölçeğe ilişkin normallik varsayımında söz konusu istatistiksel ölçütler dikkate alınmıştır.

Tablo 2. Verilerin Normal Dağılımına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Ölçek	Skewness		Kurtosis	
	İstatistik	Standart Hata	İstatistik	Standart Hata
Ölçek (Genel)	0,287	0,125	-0,393	0,248
Yönetmel Boyut	0,207	0,125	-0,537	0,248
Ekolojik Boyut	-0,561	0,125	-0,618	0,248

Tablo 2’de yer alan ölçeğe ilişkin normallik testi sonuçlarına bakıldığında; ölçek geneli 0,287, yönetmel boyutun 0,207 ve ekolojik boyutun ise, -1,561 Skewness (çarpıklık) değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Kurtosis (basıklık) değerleri incelendiğinde ise; ölçek geneli -0,393, yönetmel boyutun -0,537 ve ekolojik boyutun ise -0,618 değerlerine sahip olduğu görülmektedir.

Tüm değerler göz önüne alındığında, hesaplanan değerlerin tümünün kabul edilebilir sınırlar (± 2) içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum ölçek verilerinin normal dağılıma sahip olduğunu belirtmektedir.

4.1. Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Analizi

Herhangi bir konu hakkında örnekleme oluşturan birimlerden veri toplamak amacıyla oluşturulan ve ölçme aracında kullanılan ifadelerin (yargı, önerme, soru gibi), kendi aralarında tutarlılığın olup olmadığının test edilmesi amacıyla kullanılan güvenilirlik analizine (Ural ve Kılıç, 2006: 286) bu çalışmada da yer verilmiştir.

Güvenirlik analizinde kullanılan Alfa Modeli (Cronbach Alpha Coefficient); ölçekte yer alan x problemin, homojen bir yapı gösteren bir bütünü açıklayıp açıklamadığını inceleyen modeldir. Bir ölçekte bulunan x problemin varyansları toplamının genel varyansa oranlamasıyla bulunur. 0 (sıfır) ile 1 (bir) arasında değer alan bu katsayıya Alfa (Cronbach) Katsayısı denir (Kayış, 2010: 404). Ölçeğin Alfa (Cronbach) katsayı değerlerine göre güvenilirlik durumu aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3:Alfa Katsayısına Bağlı Olarak Ölçeğin Güvenirliği

ALFA (CRONBACH) KATSAYISI	YORUM
0,00 – 0,40	Ölçek Güvenilir Değildir
0,40 – 0,60	Ölçeğin Güvenirliği Düşük
0,60 – 0,80	Ölçek Oldukça Güvenilir
0,80 – 1,00	Ölçek Yüksek Derecede Güvenilir

Verilen bilgiler ışığında; araştırma ölçeğine ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucu hesaplanan Cronbach Alpha değerinin 0,888 olarak tespit edilmiş olması çalışmada kullanılan ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

4.2. Faktör Analizi

Faktör analizi; katılımcıların herhangi bir konu ile ilgili verdiği yanıtlara göre değişkenler arasındaki korelasyonun belirlenmesi sonucu, birbirleriyle olan ilişkiyi ve aynı boyutu ölçen değişkenlerin gruplandırılmasıyla faktörün elde edilmesi sürecidir (Ural ve Kılıç, 2006:281). Faktör analizi ile birbiri ile ilişkili olan yapılar ortak faktörler altında bir araya gelmektedir. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi maksadıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi yapılması gerekmektedir (Güriş ve Astar, 2014:367). Çalışmadaki KMO ve Barlett testi sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. KMO ve Barlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin	0,904
Bartlett Testi	0,000

KMO testi; veri setinin faktör analizinin yapılmasına uygun olup olmadığını incelemektedir. Faktör analizi uygunluğu için KMO testi sonucu elde edilen değerin 0,50'den büyük olması gerekir. Bu değer, 0,50'den küçük olması durumunda faktör analizi uygulanamaz. Barlett testi ise kısmi korelasyona bağlı olarak değişkenler arasında ilişki bulunup bulunmadığını, diğer bir ifade ile veri setinin uygunluğunu belirlemektedir. Barlett testi sonucu 0.05'ten aşağı olması halinde veri seti analiz yapmaya uygun, büyük olması halinde ise veri seti analiz yapmak için uygun değildir (Güriş ve Astar, 2014:368).

Çalışmada; Barlett testi sonucu anlamlılık değeri 0,000 olarak tespit edilmiş olup bu durum veri setinin, faktör analizi yapılmasına uygun olduğunu belirtmektedir. Örneklem yeterliliği ölçütü olarak adlandırılan KMO değerinin analiz sonucu 0,50 üzerinde olması beklenmektedir ve Tablo 14'de gösterilmekte olan değer aralıkları ile veri setinin faktör analizi yapılması için hangi düzeyde olduğu tespit edilebilir (Sharma, 1996:116):

Tablo 5. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Değer Aralıkları ve Yorumu

KMO DEĞERİ	YORUM
0,00 - 0,50	Kabul edilmez
0,50 – 0,60	Zayıf
0,60 – 0,70	Orta
0,70 – 0,80	İyi
0,80 – 0,90	Çok İyi
0,90 – 1,00	Mükemmel

Çalışmada yapılan analiz sonucu 0,904 olan KMO değeri, bu çalışmadaki veri setinin faktör analizi için mükemmel düzeyde olduğuna işaret etmektedir (Tablo 5).

Veri setinin faktör analizine uygunluğu KMO ve Barlett testleri ile tespit edilmiş olup, sonrasında yapılan faktör analizi sonucu ulaşılan bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

5. Araştırmanın Bulguları

Çalışmanın bu kısmında; elde edilen bulguların analiz edilmesiyle birlikte elde edilen sonuçlar yorumlanarak, konu ile ilgili önerilere yer verilmiştir.

Tablo 6. 6360 Sayılı Yasanın Yansımaları Ölçeğine Ait Faktör ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

İfadeler	Faktörler	
	Yönetsel	Ekolojik
6360 sayılı yasa sonrası kentimin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevresel anlamdaki faaliyetleri artmıştır	,674	
6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi tarafından düzenli olarak çöp toplama hizmeti yapılmasından memnunum	,737	
6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesinin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetlerinden memnunum	,663	
6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesinin katı atık toplama hizmetlerinden memnunum	,712	
6360 sayılı yasa sonrası su ve kanalizasyon gibi alt yapı yatırım ve hizmetlerinde iyileşme olduğunu düşünüyorum	,755	
Büyükşehir Belediye Yönetimine (BŞBY) geçiş sonrası yaşadığım kentte yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken en az seviyede çevrenin rahatsız edilmesinden memnunum	,630	
BŞBY'geçiş sonrası kentimde yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların çevreye zarar vermeden kısa sürede tamamlanmasından memnunum	,753	
BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki yollarda yapılan alt yapı çalışmaları sonrası kısa sürede asfaltlama işlemleri yapılmaktadır	,755	
BŞBY'e geçiş sonrası yaşadığım kentin çevre ve peyzaj düzenlemelerinde olumlu gelişmeler olduğunu düşünüyorum	,675	
6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesi tarafından su kirliliğini önlemeye yönelik yeterli düzeyde hizmet verilmesinden memnunum	,737	
6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesi tarafından su kanallarının temizlenmesi ve bakımına yönelik yapılan çalışmalardan memnunum	,666	
Çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik BŞBY tarafından yeterli düzeyde denetim yapılmaktadır	,585	
BŞBY'e geçiş sonrası kentimde yaşanan en fazla çevre sorunu toprak kirliliğidir		,682
BŞBY'e geçiş sonrası kentimde yaşanan en fazla çevre sorunu atıklardır		,750
BŞBY'e geçiş sonrası kentimde yaşanan en fazla çevre sorunu gürültü kirliliğidir		,797

BŞBY'e geçiş sonrası kentimde yaşanan en fazla çevre sorunu doğanın tahrip edilmesidir		,737
Varyans Açıklama Oranı	39,105	15,813
Toplam Varyans Açıklama Oranı	54,948	
Cronbach's Alpha (Genel)	0,888	

Yapılan faktör analizi testinde, ölçeğin öz değeri 1'den büyük toplam varyansın %54,948'ini açıklayan iki faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu bağlamda, 1. Faktör (Yönetimsel) toplam varyansın %39,105'ini, 2. Faktör (Ekolojik) ise %15,813'ünü açıklamaktadır. Faktör analizi sonunda ilk hali 30 ifadeden oluşan ölçekte, 14 ifadenin birden fazla faktöre yüklendiği tespit edilmiş ve ölçekten çıkartılmıştır. Daha sonraki analizlerde, ölçek 16 ifade üzerinden ele alınmıştır. Boyutlarda yer alan ifadelerin son hali ise; yönetsel 12 ve ekolojik boyutun ise 4 ifadeden oluştuğu faktör analizi sonucu elde edilen bulgular arasındadır.

Tablo 7. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişkenler		F	%	Değişkenler		F	%
Cinsiyet	Erkek	201	52,3	Meslek	Memur	99	25,8
	Kadın	183	47,7		İşçi	88	22,9
Doğum Yeri	İl merkezi	164	42,7		Esnaflık	67	17,4
	İlçe	115	29,9		Çiftçi	49	12,8
	Kasaba	27	7,0		Diğer	81	21,1
	Köy	76	19,8		Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	12
Yurt dışı	2	0,5	Okuryazar	60		15,6	
Yaş	18-25	76	19,8	İlköğretim		73	19,0
	26-30	106	27,6	Lise		83	21,6
	31-35	53	13,8	Yüksekokul 2 yıllık		64	16,7
	36-40	62	16,1	Yüksekokul 4 yıllık		76	19,8
	41-45	43	11,2	Yüksek lisans	13	3,4	
	46 ve yukarısı	44	11,5	Doktora	3	0,8	
Medeni Durum	Evli	259	67,4				
	Bekar	125	32,6				

Tablo 7 incelendiğinde; araştırmaya katılanların 201'i (%52,3) erkek katılımcı, 183'ü (%47,7) ise kadın katılımcıdan oluşmuştur. Erkek katılımcı sayısı kadın katılımcı sayısından 18 (%4,6) katılımcı fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların doğum yerlerine bakıldığında; 164 katılımcı (%42,7) il merkezinde doğmuş iken, 115 katılımcı (%29,9) ilçe merkezinde, 27 katılımcı (%7,0) kasabada (belde belediyesi), 76 katılımcı (%19,8) köyde ve 2 katılımcı (%0,5) ise yurt dışında doğduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş grup dağılımlarını incelediğimizde; araştırmaya katılan 76 katılımcı (%19,8) 18 ile 25 yaş arasında yer alırken, 106 katılımcı (%27,6) 26 ile 30 yaş arasında, 53 katılımcı (%13,8) 31 ile 35 yaş arasında, 62 katılımcı (%16,1) 36 ile 40 yaş arasında, 43 katılımcı (%11,2) 41 ile 45 yaş arasında ve 44 katılımcı (%11,5) 46 ve yukarısı yaş arasında olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların çoğunluğu olan 106 katılımcının (%27,6) 26 ile 30 yaş arasında olduğu görülmektedir.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında; 259 katılımcı (%67,4) evli iken 125 katılımcı (%32,6) bekaardır. Bu verilere göre katılımcıların çoğunluğunun evli olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcıların meslek grupları incelendiğinde; katılımcıların 99'u (%25,8) memur iken, 88'i (%22,9) işçi, 67'si (%17,4) esnaf, 49'u (%12,8) çiftçi ve 81'i (%21,1) diğer meslek gruplarını oluşturmaktadır. Meslek gruplarının genelinin birbirine yakın sayılardan oluşan katılımcılardan oluştuğu ve en fazla memur olan katılımcı sayısının (99 katılımcı) olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında; 12 (%3,1) katılımcı okuryazar değil iken, 60'ı (%15,6) okuryazar, 73'ü (%19,0) ilköğretim, 83'ü (%21,6) lise, 64'ü (%16,7) yüksekokul 2 yıllık (Ön lisans), 76'sı (%19,8) yüksekokul 4 yıllık (Lisans), 13'ü (%3,4) yüksek lisans ve 3'ünün (%0,8) doktora mezunu olduğu belirtilmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun (239 katılımcı) lise ve üzerinde öğrenim durumuna sahip olduğu görülmektedir. Belirtilen veriler ışığında katılımcıların öğrenim düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Katılımcıların Büyükşehir Belediyesindeki İkamet Sürelerine İlişkin İstatistik Bilgiler

Değişkenler		F	%
Büyükşehir Belediyesindeki İkamet Süresiniz?	0-5	52	13,5
	6-10	45	11,7
	11-15	71	18,5
	16-20	75	19,5
	21 ve yukarı	141	36,7
	Toplam	384	100,0

Tablo 8'de katılımcıların büyükşehir belediyesindeki ikamet süreleri incelendiğinde; 0 ile 5 yıl arasında ikamet eden katılımcı sayısı 52 (%13,5) iken, 45'i 6 ile 10 yıl arasında, 71'i (%18,5) 11 ile 15 yıl arasında, 75'i (%19,5) 16 ile 20 yıl arasında ve 141'i (%36,7) 21 yıl ve üzerinde ikamet etmektedir. Katılımcıların büyükşehir belediyesindeki ikamet sürelerine bakıldığında, 16 yıl ve üzerinde (216 katılımcı) ikamet eden katılımcı sayısının çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Büyükşehir Belediyesindeki İkamet Yerlerine İlişkin İstatistik Bilgiler

Değişkenler		F	%
İkamet Ettiğiniz Yer	Büyükşehir belediyesi merkez	172	44,8
	Büyükşehir belediye ilçesinden	93	24,2
	Büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede	119	31,0
	Toplam	384	100,0

Tablo 9 incelendiğinde; büyükşehir belediyesi merkez ilçesinde ikamet eden katılımcı sayısı 172 (%44,8) iken, büyükşehir belediye ilçesinde 93 (%24,2) katılımcı ve büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ise ikamet eden 119 (%31,0) katılımcı yer almaktadır. Katılımcıların büyükşehir belediyesindeki ikamet yerlerine bakıldığında toplam katılımcının yaklaşık yarısının büyükşehir belediyesi merkez ilçesinde yaşadığı görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların İllerinin Büyükşehir Belediyesi Olması Sonrası Memnuniyet Düzeylerine İlişkin İstatistik Bilgiler

Değişkenler		F	%
İlinizin Büyükşehir Belediyesi Olmasından Mutlu musunuz?	Evet	201	52,3
	Hayır	183	47,7
	Toplam	384	100,0

Tablo 10 incelendiğinde; katılımcıların 201'i (%52,3) illerinin büyükşehir belediyesi olmasından memnun iken, 183'ü (%47,7) illerinin büyükşehir belediyesi olmasından memnun değildir. Bu durumda çoğunlukta olan katılımcının illerinin büyükşehir belediyesi olmasından memnuniyet duyduğu görülmektedir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olmasından memnun olmalarının nedenleri arasında büyükşehirde yaşama isteği ile sosyal ve kültürel olanaklarının daha fazla olduğu düşüncelerine sahip olmaları olduğu söylenebilir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olmasındaki memnuniyetsizliklerinin başında ise konut fiyatlarının artması, konut kiralalarının artması, emlak ve arsa vergilerinde yaşanan artış, su faturalarında yaşanan artış gibi vatandaş olumsuz yönde etkileyen ekonomik nedenlerin olduğu söylenebilir.

Tablo 11. Katılımcıların İllerinin Büyükşehir Belediyesi Olması ile Yaşamlarında Herhangi Bir Fark Olup Olmadığına İlişkin İstatistik Bilgiler

Değişkenler		F	%
İlinizin Büyükşehir Belediyesi olması ile yaşamınızda herhangi bir farklılık oldu mu?	Evet-Olumlu	137	35,7
	Evet-Olumsuz	142	37,0
	Hayır	105	27,3
	Toplam	384	100,0

Tablo 11 incelendiğinde; katılımcıların 137'si (%35,7) illerinin büyükşehir belediyesi olması ile yaşamlarında olumlu yönde bir farklılık olduğunu belirtirken, 142'si (%37,0) olumsuz yönde yaşamlarında bir farklılık olduğu ve 105'i (%27,3) ise illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını düşüncesindedir. Katılımcılar arasında illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumsuz bir farklılık olduğu düşüncesi olan katılımcı sayısının daha fazla (142 katılımcı) olduğu görülmektedir.

Tablo 10'da katılımcıların çoğunluğunun illerinin büyükşehir belediyesi olmasından memnun olduğunu belirtirken tablo 11'de illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrasında yaşamlarında olumsuz yönde farklılık olduğunu belirtmelerindeki ana etkenin, illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrasında ekonomik anlamdaki (su faturası, emlak vergisi, kira...) koşulların ağırlaşması olduğu söylenebilir.

Tablo 12. Katılımcıların Büyükşehir Belediyesindeki Çevre ile İlgili Birimlere Ulaşmasındaki Memnuniyetlerine İlişkin İstatistik Bilgiler

Değişkenler		F	%
Büyükşehir Belediyesinde Çevre ile İlgili Birimlere Kolaylıkla Ulaşabilmekte misiniz?	Evet	173	45,1
	Kısmen	128	33,3
	Hayır	83	21,6
	Toplam	384	100,0

Tablo 12 incelendiğinde; katılımcıların 173'ü (%45,1) büyükşehir belediyesinde çevre ile ilgili birimlere kolaylıkla ulaşabildiğini belirtirken, 128'i (%33,3) kısmen, 83'ü (%21,6) ise büyükşehir belediyesindeki ilgili birime kolaylıkla ulaşamadığını belirtmiştir. Bu verilere göre, katılımcıların büyükşehir belediyesinde çevre ile ilgili birimlere kolaylıkla ulaşabildikleri söylenebilir.

Tablo 13. Katılımcıların Öğrenim Durumu ile İkamet Yerlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Ki- Kare Testi Analiz Sonuçları (n=384)

Değişkenler	İkamet Yeriniz?
-------------	-----------------

			Büyükşehir Belediyesi Merkez İlçesinden	Büyükşehir Belediye İlçesinden	Büyükşehir İlçesine Bağlı Eskiden Köy Olan Mahallede	
Öğrenim durumunuz?	Okuryazar değil	F	1	0	11	
		%	8,3	0,0	91,7	
	Okur Yazar	F	17	15	28	
		%	28,3	25,0	46,7	
	İlköğretim	F	19	21	33	
		%	26,0	28,8	45,2	
	Lise	F	34	23	26	
		%	41,2	27,7	31,3	
	Yüksekokul 2 yıllık	F	35	17	12	
		%	54,7	26,6	18,8	
	Yüksekokul 4 yıllık	F	54	14	8	
		%	71,1	18,4	10,5	
	Yüksek lisans	F	9	3	1	
		%	69,2	23,1	7,7	
	Doktora	F	3	0	0	
		%	100,0	0,0	0,0	
	X²=76,320 p=0,000*					

*P<0,01

Tablo 13'e bakmadan önce Ki-Kare testinin tanımını yapmak gerekirse Ki-Kare testi; nitel (sayısal olmayan) iki değişken arasında istatistiksel olarak aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığının tespit edilmesine ilişkin yapılan testir. (Karagöz, 2015: 264). Ki-kare X² işaretiyle gösterilir. Ki-Kare Pearson (P) değerine yönelik anlamlılık düzeyi 0,05'ten aşağı olması durumunda iki değişken arasında anlamlı bir farklılığın olduğu (Altunışık ve vd. 2010: 219), aksi durumda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılır.

Tablo 13'de katılımcıların öğrenim durumu ile ikamet yerlerinin karşılaştırılmasına ilişkin Ki Kare testi analizi sonucuna bakıldığında; Okur yazar olmayan katılımcıların 1'i (%8,3) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 11'i (%91,7) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Okur yazar olan katılımcıların 17'si (%28,3) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 15'i (%25,0) büyükşehir belediye ilçesinden ve 28 katılımcının (%46,7) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. İlköğretim mezunu katılımcıların 19'u (%26,0) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 21'i (%28,8) büyükşehir belediye ilçesinden ve 33 katılımcının (%45,2) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Lise mezunu katılımcıların 34'ü (%41,2) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 23'ü (%27,7) büyükşehir belediye ilçesinden ve 26 katılımcının (%31,3) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Yüksekokul 2 yıllık (Ön Lisans) mezunu katılımcıların 35'i (%54,7) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 17'si (%26,6) büyükşehir belediye ilçesinden ve 12 katılımcının (%18,8) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Yüksekokul 4 yıllık (Lisans) mezunu katılımcıların 54'ü (%71,1) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 14'ü (%18,4) büyükşehir belediye ilçesinden ve 8 katılımcının (%10,5) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Yüksek lisans mezunu katılımcıların 9'u (%69,2) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, 3'ü (%23,1) büyükşehir belediye ilçesinden ve 1 katılımcının (%7,7) büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet ettiği belirtilmektedir. Doktora mezunu katılımcıların 3'ü (%100,0) büyükşehir belediyesi merkez ilçesinden ikamet ederken, büyükşehir belediye ilçesinden ve büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet eden katılımcının bulunmadığı belirtilmektedir.

Tabloda p değerine bakıldığında 0,000 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmektedir. Öğrenim düzeyi lise ve üzerinde olan katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi merkez ilçesinde ikamet ettiği, 2 yıllık yüksekokul ve daha üst öğrenimde büyükşehir ilçesine bağlı eskiden köy olan mahallede ikamet eden katılımcıların, büyükşehir belediye ilçesinde ve büyükşehir belediyesi merkez ilçelerinde ikamet eden katılımcılara göre öğrenim düzeyi daha alt seviyededir.

Genel olarak elde edilen veriler yorumlandığında, merkezden kırsal kesime doğru gidildikçe öğrenim düzeyinin azaldığı, tersi yani kırsaldan merkeze doğru gidildikçe ise öğrenim düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda da kırsal kesimde yaşayan insanların eğitim düzeylerinin artırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Tablo 14. Katılımcıların Öğrenim Durumu ile İllerinin Büyükşehir Belediyesi Olmasıyla Yaşamlarında Herhangi bir Farklılık Olup Olmadığının Karşılaştırılmasına İlişkin Ki- Kare Testi Analiz Sonuçları (n=384)

Değişkenler			İlinizin Büyükşehir Belediyesi Olması ile Yaşamınızda Herhangi bir Farklılık Oldu mu?			
			Evet-Olumlu	Evet-Olumsuz	Hayır	
Öğrenim durumunuz?	Okuryazar değil	F	2	6	4	
		%	16,7	50,0	33,3	
	Okur Yazar	F	28	18	14	
		%	46,7	30,0	23,3	
	İlköğretim	F	19	36	18	
		%	26,0	49,3	24,7	
	Lise	F	32	25	26	
		%	38,6	30,1	31,3	
	Yüksekokul 2 yıllık	F	28	23	13	
		%	43,8	35,9	20,3	
	Yüksekokul 4 yıllık	F	32	23	21	
		%	42,1	30,3	27,6	
	Yüksek lisans	F	3	1	9	
		%	23,1	7,7	69,2	
	Doktora	F	3	0	0	
		%	100,0	0,0	0,0	
	$\chi^2=32,004$ $p=0,004^*$					

* $P < 0,01$

Tablo 14’de, katılımcıların öğrenim durumu ile illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılık olup olmadığının karşılaştırılmasına ilişkin ki-kare testi analizi sonucuna bakıldığında; Okur yazar olmayan katılımcıların 2’si (%16,7) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 6’sı (%50,0) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 4 katılımcının (%33,3) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtmektedir. Okur yazar olan katılımcıların 28’i (%46,7) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 18’i (%30,0) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 14 katılımcının (%23,3) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtmektedir. İlköğretim mezunu katılımcıların 19’u (%26,0) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 36’sı (%49,3) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 18 katılımcının (%24,7) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla

yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtilmektedir. Lise mezunu katılımcıların 32'si (%38,6) illerinin büyükşehir belediyesi olması ile yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 25'i (%30,1) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 26 katılımcının (%31,3) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtilmektedir. Yüksekokul 2 yıllık (Ön lisans) mezunu katılımcıların 28'i (%43,8) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 23'ü (%35,9) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 13 katılımcının (%20,3) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtilmektedir. Yüksekokul 4 yıllık (Lisans) mezunu katılımcıların 32'si (%42,1) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 23'ü (%30,3) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 21 katılımcının (%27,6) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtilmektedir. Yüksek lisans mezunu katılımcıların 3'ü (%23,1) illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtirken, 1'i (%7,7) olumsuz yönde farklılığın olduğunu ve 9 katılımcının (%69,2) ise illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında herhangi bir farklılığın olmadığını belirtilmektedir. Doktora mezunu katılımcıların tamamı olan 3'ü (%100,0) illerinin büyükşehir belediyesi olması ile yaşamlarında olumlu yönde farklılığın olduğunu belirtilmektedir.

Tablo 14'de p değerine bakıldığında 0,004 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Öğrenim düzeyi lise ve üzerinde olan katılımcıların çoğunluğunun illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılık olduğu, ilköğretim ve altı düzeyde öğrenimi olan katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumsuz yönde farklılık olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların öğrenim düzeyi arttıkça illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla yaşamlarında olumlu yönde farklılık olduğu söylenebilir.

Tablo 15. Katılımcıların Öğrenim Durumu ile Doğum Yerlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Ki- Kare Testi Analiz Sonuçları (n=384)

Değişkenler			Doğum Yeriniz?					
			İl Merkezi	İlçe	Kasaba	Köy	Yurt Dışı	
Öğrenim durumunuz?	Okuryazar değil	F	0	1	1	10	0	
		%	0,0	8,3	8,3	28,3	0,0	
	Okur Yazar	F	22	15	5	17	1	
		%	36,7	25,0	8,3	28,3	1,7	
	İlköğretim	F	21	23	4	25	0	
		%	28,8	31,5	5,5	34,2	0,0	
	Lise	F	34	30	8	11	0	
		%	41,0	31,5	9,6	13,3	0,07	
	Yüksekokul 2 yıllık	F	38	20	4	2	0	
		%	59,4	31,3	6,3	3,1	0,0	
	Yüksekokul 4 yıllık	F	42	19	5	10	0	
		%	55,3	25,0	6,6	13,2	0,0	
	Yüksek lisans	F	7	5	0	1	0	
		%	53,8	38,5	0,0	7,7	0,0	
	Doktora	F	0	2	0	0	1	
		%	0,0	66,7	0,0	0,0	33,3	
				$X^2=139,502$ $p=0,000^*$				

* $P < 0,01$

Tablo 15’de, katılımcıların öğrenim durumu ile doğum yerlerinin karşılaştırılmasına İlişkin ki-kare testi analizi sonucuna bakıldığında; okur-yazar olmayan katılımcıların 1’inin (%8,3) doğum yerinin ilçe olduğu belirtilirken, 1’i (%8,3) kasaba, 10’u (%28,3) köy ve doğum yeri yurt dışı ile il merkezi olan katılımcının bulunmadığı belirtilmektedir. Okur-yazar olan katılımcıların 22’sinin (%36,7) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 15’inin (%25,0) ilçe, 5’inin (%25,0) kasaba, 17’sinin (%28,3) köy ve doğum yeri yurt dışı olan 1 katılımcı (%1,7) olduğu belirtilmektedir. İlköğretim mezunu olan katılımcıların 21’inin (%28,8) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 23’ünün (%31,5) ilçe, 4’ünün (%5,5) kasaba, 25’inin (%34,2) köy ve doğum yeri yurt dışı olan katılımcının bulunmadığı belirtilmektedir. Lise mezunu olan katılımcıların 34’ünün (%41,0) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 30’unun (%31,5) ilçe, 8’inin (%9,6) kasaba, 11’inin (%13,3) köy ve doğum yeri yurt dışı olan katılımcının olmadığı belirtilmektedir. Yüksekokul 2 yıllık (Ön lisans) mezunu olan katılımcıların 38’inin (%59,4) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 20’sinin (%31,3) ilçe, 4’ünün (%6,3) kasaba, 2’sinin (%3,1) köy ve doğum yeri yurt dışı olan katılımcının olmadığı belirtilmektedir. Yüksekokul 4 yıllık (lisans) mezunu olan katılımcıların 42’sinin (%55,3) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 19’unun (%25,0) ilçe, 5’inin (%6,6) kasaba, 10’unun (%13,2) köy ve doğum yeri yurt dışı olan katılımcının olmadığı belirtilmektedir. Yüksek lisans mezunu olan katılımcıların 7’sinin (%53,8) doğum yerinin il merkezi olduğu belirtilirken, 5’inin (%38,5) ilçe, 1’inin (%13,2) köy ve doğum yeri yurt dışı ile kasaba olan katılımcının olmadığı belirtilmektedir. Doktora mezunu olan katılımcıların 2’sinin (%66,7) doğum yerinin ilçe olduğu belirtilirken, 1’inin (%33,3) yurt dışı ve doğum il merkezi, köy ile kasaba olan katılımcının olmadığı belirtilmektedir.

Tabloda p değerine bakıldığında p değerinin 0,000 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan aralarında anlamlı bir ilişki vardır. Öğrenim düzeyi lise ve üzerinde olan katılımcıların çoğunluğunun doğum yerinin il merkezi ve ilçe olduğu görülürken ilköğretim ve altı düzeyde öğrenimi olan katılımcıların çoğunluğunun doğum yerinin kasaba ve köy olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, katılımcıların öğrenim düzeyinin doğum yeri il merkezi ve ilçe olanların doğum yeri kasaba ve köy olanlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 16. Katılımcıların BŞBY’ye Geçiş Sonrası Yönetmelik Değişimlere Yönelik Düşüncelerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

İfadeler		Katılım Düzeyi					X̄	S.S.
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
6360 sayılı yasa sonrası kentimin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevresel anlamdaki faaliyetler artmıştır	F	63	78	112	47	84	3,03	1,36
	%	16,4	20,3	29,2	12,2	21,9		
6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi tarafından düzenli olarak çöp toplama hizmeti yapılmasından memnunum	F	66	72	93	55	98	3,12	1,42
	%	17,2	18,8	24,2	14,3	25,5		
6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesinin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetleri yetersizdir	F	77	71	79	56	101	3,09	1,48
	%	20,1	18,5	20,6	14,6	26,3		
6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesinin katı atık toplama hizmetleri yetersizdir.	F	81	74	76	55	98	3,04	1,48
	%	21,1	19,3	19,8	14,3	25,5		
6360 sayılı yasa sonrası su ve kanalizasyon gibi alt yapı yatırım ve hizmetlerinde iyileşme olduğunu düşünüyorum.	F	76	72	97	47	92	3,02	1,44
	%	19,8	18,8	25,3	12,2	24,0		
Büyükşehir Belediye Yönetimine (BŞBY) geçiş sonrası	F	93	76	47	8	160	3,17	1,68

yaşadığım kentimde yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken çevre rahatsız edilmektedir.	%	24,2	19,8	12,2	2,1	41,7		
BŞBY'geçiş sonrası kentimde yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların süresi uzamaktadır.	F	71	66	85	59	103	3,15	1,46
	%	18,5	17,2	22,1	15,4	26,8		
BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki yollarda yapılan altyapı çalışmaları sonrası kısa sürede asfaltlama işlemleri yapılmamaktadır.	F	77	71	94	50	92	3,02	1,44
	%	20,1	18,5	24,5	13,0	24,0		
BŞBY'e geçiş sonrası yaşadığım kentin çevre ve peyzaj düzenlemelerinde olumlu gelişmeler olduğunu düşünüyorum	F	92	70	80	46	96	2,96	1,50
	%	24,0	18,2	20,8	12,0	25,0		
6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesi tarafından su kirliliğini önlemeye yönelik yeterli düzeyde hizmet verilmesinden memnunum	F	83	67	95	48	91	2,99	1,46
	%	21,6	17,4	24,7	12,5	23,7		
6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesi tarafından su kanallarının temizlenmesi ve bakımına yönelik yapılan çalışmalardan memnunum	F	63	68	85	61	107	3,21	1,44
	%	16,4	17,7	22,1	15,9	27,9		
Çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik BŞBY tarafından denetimler artırılmalıdır.	F	54	51	84	82	113	3,39	1,39
	%	14,1	13,3	21,9	21,4	29,4		
Boyut genel ortalama/Standart Sapma							3,10	1,03

Tablo 16'da katılımcıların büyükşehir belediye yönetimine geçiş sonrası çevresel anlamdaki yönetsel değişimlere yönelik düşüncelerine ilişkin tanımlayıcı bilgilerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Aritmetik ortalama; serinin toplam miktarının, serinin birim sayısına bölünmesiyle erişilen ölçüdür. Aritmetik ortalama \bar{X} sembolüyle gösterilir.

$\bar{X} = \frac{X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_n}{n}$ Olarak hesaplanır (Güriş ve Astar, 2014: 44). Bu doğrultuda çalışma beş birimden (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Orta Düzeyde Katılıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle katılıyorum) oluşmaktadır. Verilen formüle göre çalışmadaki aritmetik ortalama:

$\bar{X} = \frac{5+4+3+2+1}{5} = 3$ olarak aritmetik ortalama bulunur. Bu bağlamda veriler değerlendirilirken 3'ün üzerinde olan bir aritmetik ortalama sonucunun olumlu, aksi durumdaysa olumsuz yönde yorumlanacağı anlamını ifade etmektedir. Verien ifadeyle birlikte katılımcıların BŞBY'e geçiş sonrası yönetsel değişimlere yönelik düşüncelerine bakıldığında; "6360 sayılı yasa sonrası kentimin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevresel anlamdaki faaliyetler artmıştır". Düşüncesine katılımcıların 63'ü (%16,4) kesinlikle katılmadığını, 78'i (%20,3) katılmadığını, 112'si (%29,2) orta düzeyde katıldığını, 47'si (%12,2) katıldığını belirtirken 84'ü (%21,9) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile kentindeki çevresel anlamdaki faaliyetlerin artıp artmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,03 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevresel anlamdaki faaliyetlerin arttığını söylenebilir.

"6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi tarafından düzenli olarak çöp toplama hizmeti yapılmasından memnunum". Düşüncesine katılımcıların 66'sı (%17,2) kesinlikle katılmadığını, 72'si (%18,8) katılmadığını, 93'ü (%24,2) orta düzeyde katıldığını, 55'i (%14,3) katıldığını belirtirken 98'i (%25,5) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile kentinde düzenli olarak çöplerin toplanıp toplanmadığına ilişkin aritmetik ortalamaya bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,12 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası çöplerin düzenli olarak toplandığı söylenebilir.

"6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesinin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetleri yetersizdir". Düşüncesine katılımcıların 77'si (%20,1) kesinlikle katılmadığını, 71'i (%18,5) katılmadığını, 79'u (%20,6) orta

düzye katıldığını, 56'sı (%14,6) katıldığını belirtirken 101'i (%26,3) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile büyükşehir belediye yönetiminin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetlerinin yetersiz olup olmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,09 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi yönetiminin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetlerinin yetersiz olduğu söylenebilir.

“6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesinin katı atık toplama hizmetleri yetersizdir”. Düşüncesine katılımcıların 81'i (%21,1) kesinlikle katılmadığını, 74'ü (%19,3) katılmadığını, 76'sı (%19,8) orta düzeyde katıldığını, 55'i (%14,3) katıldığını belirtirken 98'i (%25,5) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile büyükşehir belediyesi tarafından katı atık toplama hizmetlerinin yetersiz olup olmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,04 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilen katı atık toplama faaliyetlerinin yetersiz olduğu söylenebilir.

“6360 sayılı yasa sonrası su ve kanalizasyon gibi alt yapı yatırım ve hizmetlerinde iyileşme olduğunu düşünüyorum”. Düşüncesine katılımcıların 76'sı (%19,8) kesinlikle katılmadığını, 72'si (%18,8) katılmadığını, 97'si (%25,3) orta düzeyde katıldığını, 47'si (%12,2) katıldığını belirtirken 92'si (%24,0) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası su ve kanalizasyon benzeri altyapı yatırım ve hizmetlerinde gelişme olup olmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,09 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası su ve kanalizasyon benzeri altyapı yatırım ve hizmetlerinde iyileşme olduğu söylenebilir.

“Büyükşehir Belediye Yönetimine (BŞBY) geçiş sonrası yaşadığım kentimde yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken çevre rahatsız edilmektedir”. Düşüncesine katılımcıların 93'ü (%24,2) kesinlikle katılmadığını, 76'sı (%19,8) katılmadığını, 47'si (%12,2) orta düzeyde katıldığını, 8'i (%12,2) katıldığını belirtirken 160'ı (%41,7) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken çevrenin rahatsız edilip edilmediğinin aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,17 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken çevrenin rahatsız edildiği söylenebilir. Şunu da belirtmek gerekir ki, büyükşehir belediyesi tarafından yol bakım ve onarım faaliyetleri yerine getirilirken çevreyi hiç rahatsız etmeden yapılmasını beklemek doğru olmasa gerek, ancak büyükşehir belediyesi bu gibi faaliyetleri yerine getirirken daha hassas bir şekilde, minimum seviyede çevreyi rahatsız etmeye özen göstermelidir.

“BŞBY'e geçiş sonrası kentimde yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların süresi uzamaktadır”. Düşüncesine katılımcıların 71'i (%18,5) kesinlikle katılmadığını, 66'sı (%17,2) katılmadığını, 85'i (%22,1) orta düzeyde katıldığını, 59'u (%15,4) katıldığını belirtirken 103'ü (%26,8) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine ilişkin çalışmaların süresinin uzayıp uzamadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,15 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yerine getirilen yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların süresinin uzun olduğunu kısa sürede başlanılan faaliyetlerin tamamlanmadığı söylenebilir.

“BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki yollarda yapılan altyapı çalışmaları sonrası kısa sürede asfaltlama işlemleri yapılmamaktadır”. Düşüncesine katılımcıların 77'si (%20,1) kesinlikle katılmadığını, 71'si (%18,5) katılmadığını, 94'ü (%24,5) orta düzeyde katıldığını, 50'si (%13,0) katıldığını belirtirken 92'si (%24,08) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile yollarda yapılan altyapı çalışmaları sonrası kısa sürede asfaltlama işlemlerinin yapıp yapılmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,02 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yollarda yapılan altyapı çalışmaları sonrası kısa sürede asfaltlama işlemlerinin yapılmadığı söylenebilir.

“BŞBY'e geçiş sonrası yaşadığım kentin çevre ve peyzaj düzenlemelerinde olumlu gelişmeler olduğunu düşünüyorum”. Düşüncesine katılımcıların 92'si (%24,0) kesinlikle katılmadığını, 70'i (%18,2) katılmadığını, 80'i (%20,8) orta düzeyde katıldığını, 46'sı (%12,0) katıldığını belirtirken 96'sı (%25,0) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olmasıyla çevre ve peyzaj düzenlemelerinde olumlu gelişmelerin olup olmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 2,96 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yapılan çevre ve peyzaj düzenlemelerinin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir.

“6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi tarafından su kirliliğini önlemeye yönelik yeterli düzeyde hizmet verilmesinden memnunuz”. Düşüncesine katılımcıların 83’ü (%21,6) kesinlikle katılmadığını, 67’si (%17,4) katılmadığını, 95’i (%24,7) orta düzeyde katıldığını, 48’i (%12,5) katıldığını belirtirken 91’i (%23,7) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası su kirliliğini önlemeye yönelik yeterli düzeyde hizmet verilmesinden memnunuz olup olmadığını aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 2,99 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yapılan su kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetlerinden kısmi düzeyde memnunuz olmadıkları söylenebilir.

“6360 sayılı yasa sonrası Büyükşehir Belediyesi tarafından su kanallarının temizlenmesi ve bakımına yönelik yapılan çalışmalardan memnunuz”. Düşüncesine katılımcıların 63’ü (%16,4) kesinlikle katılmadığını, 68’i (%17,7) katılmadığını, 85’i (%22,1) orta düzeyde katıldığını, 61’i (%15,9) katıldığını belirtirken 107’si (%27,9) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile su kanallarının temizlenmesi ve bakımına yönelik yapılan çalışmalardan memnunuz olup olmadıklarının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,21 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından yapılan, su kanallarının temizlenmesi ve bakımına yönelik çalışmalardan memnunuz olduğu söylenebilir.

“Çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik BŞBY tarafından denetimler artırılmalıdır”. Düşüncesine katılımcıların 54’ü (%14,1) kesinlikle katılmadığını, 51’i (%13,3) katılmadığını, 84’ü (%21,9) orta düzeyde katıldığını, 82’si (%21,4) katıldığını belirtirken 113’ü (%29,4) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik BŞBY tarafından yapılan denetimlerin yeterli olup olmadığını aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamanın 3,39 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir belediyesi tarafından çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik denetimlerin yetersiz kaldığı söylenebilir.

6360 sayılı yasa sonrası çevreye yönelik büyükşehir belediye yönetimi tarafından çevreye yönelik yapılan yönetsel boyuttaki hizmetlerin yeterli olup olmadığını tespiti amacıyla oluşturulan bu boyutta genel ortalamanın 3,10 çıkması katılımcıların düşüncelerinin yönetsel anlamda çevre ile ilgili faaliyetlerin yetersiz olduğunu göstermektedir. Ortalamanın yüksek olması, her ne kadar olumlu görünse de, yönetsel boyuttaki sorularda; kentteki yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların süresinin uzun olması, yol bakım ve onarım faaliyetleri yapılırken çevrenin rahatsız edilmesi, çevre ve peyzaj düzenlemelerinin yeterli düzeyde olmaması, büyükşehir belediyesinin hava kirliliğini önlemeye yönelik faaliyetlerinin yetersiz olması durumları olumlu yönde değerlendirilemeyeceğinden bu boyutta genel ortalamanın yüksek çıkması yapılan faaliyetlerdeki yetersizliğe işaret etmektedir. Diğer bir ifade ile yönetsel boyut olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Bu nedenle katılımcıların verdiği puanlar ters puanlamaya tabi tutulmuştur. Bu durumda ifadeler verilen yanıtların ortalamasının yüksek olması katılımcıların düşüncelerinin olumsuz yönde olduğunu göstermektedir.

Tablo 17. Katılımcıların BŞBY’e Geçiş Sonrası Ekolojik Değişimlere Yönelik Düşüncelerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

İfadeler	F	Katılım Düzeyi					S	S.S.
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum		
BŞBY’e geçiş sonrası kentimdeki toprak kirliliği artmıştır.	F	48	47	79	51	159	3,59	1,44
	%	12,5	12,2	20,6	13,3	41,4		
BŞBY’e geçiş sonrası kentimdeki atık sorunu	F	45	52	61	54	172	3,67	1,45

	%	11,7	13,5	15,9	14,1	44,8		
BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki gürültü kirliliği artmıştır.	F	43	48	66	56	171	3,69	1,43
	%	11,2	12,5	17,2	14,6	44,5		
BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki doğanın tahrip edilme sorunu artmıştır.	F	40	33	74	58	179	3,79	1,38
	%	10,4	8,6	19,3	15,1	46,6		
Boyut genel ortalaması/Standart Sapma							3,68	1,16

Tablo 17'de katılımcıların BŞBY'e geçiş sonrası ekolojik değişimlere yönelik düşüncelerine ilişkin tanımlayıcı bilgilere bakıldığında; "BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki toprak kirliliği artmıştır". Düşüncesine katılımcıların 48'i (%12,5) kesinlikle katılmadığını, 47'si (%12,2) katılmadığını, 79'u (%20,6) orta düzeyde katıldığını, 51'i (%13,3) katıldığını belirtirken 159'u (%41,4) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası kentindeki toprak kirliliğinin artıp artmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,59 olduğu ve katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası toprak kirliliğinin arttığı söylenebilir.

"BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki atık sorunu artmıştır". Düşüncesine katılımcıların 45'i (%11,7) kesinlikle katılmadığını, 52'si (%13,5) katılmadığını, 61'i (%15,9) orta düzeyde katıldığını, 54'ü (%14,1) katıldığını belirtirken 172'si (%44,8) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası kentindeki atık sorununun artıp artmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,67 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası atık sorununun arttığı söylenebilir.

"BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki gürültü kirliliği artmıştır". Düşüncesine katılımcıların 43'ü (%11,2) kesinlikle katılmadığını, 48'i (%12,5) katılmadığını, 66'sı (%17,2) orta düzeyde katıldığını, 56'sı (%14,6) katıldığını belirtirken 171'i (%44,5) ise kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası kentindeki gürültü kirliliğinin artıp artmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,69 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası gürültü kirliliğinin arttığı söylenebilir.

"BŞBY'e geçiş sonrası kentimdeki doğanın tahrip edilme sorunu artmıştır". Düşüncesine katılımcıların 40'ı (%10,4) kesinlikle katılmadığını, 33'ü (%8,6) katılmadığını, 74'ü (%19,3) orta düzeyde katıldığını, 58'i (%15,1) katıldığını belirtirken 179'u (%46,6) ise, kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrası kentindeki doğanın tahrip edilmesi sorununun artıp artmadığının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,79 olduğu ve bu doğrultuda katılımcıların çoğunluğunun kentinin büyükşehir belediyesi olması sonrası doğanın tahrip edilmesi sorununun arttığı söylenebilir.

Katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olmasının ekolojik anlamda yansımalarının aritmetik ortalamasına bakıldığında, aritmetik ortalamasının 3,68 olduğu ve illerinin büyükşehir olmasının ekolojik anlamda yansımalarının genel anlamda olumsuz yönde olduğu düşünceleri vardır. 6360 sayılı yasa sonrası ekolojik boyutta büyükşehir belediyesinin yapmış olduğu faaliyetlerden yerel halkın memnuniyetlerini ölçmek amacıyla oluşturulan bu boyutta ortalamasının 3,68 çıkması halkın düşüncelerinin toprak kirliliğinin, atık sorunlarının, gürültü kirliliğinin ve doğanın tahrip edilmesi sorunlarının arttığı yönde olduğunu göstermekte ve ekolojik anlamda olumsuz bir duruma işaret etmektedir.

Tablo 18. Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların BŞBY'e Geçiş Sonrası Çevresel Anlamdaki Düşüncelerine İlişkin T-Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	\bar{X}	S.S.	t	p
Ölçek (genel)	Erkek	201	3,1819	,92564	-1,457	,146

	Kadın	183	3,3142	,84567		
Yönetmel	Erkek	201	3,0120	1,09682	-1,737	,382
	Kadın	183	3,1944	,94589		
Ekolojik	Erkek	201	3,6915	1,17181	,152	,879
	Kadın	183	3,6735	1,15235		

Tablo 18’de, katılımcıların BŞBY’e geçiş sonrası çevresel anlamdaki düşünceleri ile medeni durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin T-Testi sonuçlarına bakmadan önce T-Testi hakkında bilgi vermek gerekirse; T Testi; iki örneklem grubu arasında ortalamalar bakımından fark bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla kullanılan testtir. T Testi her zaman iki farklı ortalamayı veya değeri karşılaştırır (Kalaycı, 2010: 74). T Testinde anlamlılık değeri 0,05’ten aşağı ise iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Anlamlılık değeri büyük veya küçük “P”, “p” harfi ile gösterilir ve p değeri ne kadar küçük ise araştırmanın bulgularının o kadar rastlantısal olarak ortaya çıkmadığını gösterir (Altunışık ve vd. 2010: 197; Alpar, 2014: 194).

Tabloda katılımcıların BŞBY’e geçiş sonrası düşünceleri ile cinsiyetlerinin karşılaştırılmasına ilişkin T-Testi sonuçlarına bakıldığında; ölçek genelinde p değerinin 0,146 olduğu yani $p > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Ayrıca konu boyutlar bakımından değerlendirildiğinde; yönetmel boyutta, p değerinin 0,382 olduğu ve $p > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı ve ekolojik boyutta ise p değerinin 0,879 olduğu ve $p > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tablo 19. Katılımcıların BŞBY’e Geçiş Sonrası Düşünceleri ile İllerinin Büyükşehir Belediyesi Olmasında Mutlu Olup Olmadıklarının Karşılaştırılmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

Değişken	İlinizin Büyükşehir Belediyesi Olmasından Mutlu musunuz?	N	\bar{X}	S.S.	t	p
Ölçek (Genel)	Evet	201	3,4058	,92030	3,776	,000*
	Hayır	183	3,0683	,82174		
Yönetmel	Evet	201	3,2716	1,05785	3,490	,001*
	Hayır	183	2,9094	,96719		
Ekolojik	Evet	201	3,8085	1,16405	2,232	,026*
	Hayır	183	3,5451	1,14520		

* $p < 0,05$

Tablo 19’da Katılımcıların BŞBY’e geçiş sonrası düşünceleri ile illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olup olmadıklarının karşılaştırılmasına ilişkin T-Testi sonuçlarına bakıldığında; Ölçek genelinde p değerinin 0,000 olduğu yani $p < 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Ölçek genelinin aritmetik ortalamalarına bakıldığında; illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olduklarını belirten katılımcıların 3,4058, illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olmadıklarını belirten katılımcıların ise 3,0683 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre de, ölçek genelinde illerinin büyükşehir belediyesi olmasından mutlu olanların, mutlu olmayanlara göre daha fazla olumlu düşündüğü söylenebilir. Ayrıca konu boyutlar bakımından değerlendirildiğinde; yönetmel boyutta, p değerinin 0,001 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu, aritmetik ortalamalarına baktığımızda; illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olduklarını belirten katılımcıların 3,2716, illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olmadıklarını belirten katılımcıların ise 2,9094 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre de yönetmel boyutta illerinin büyükşehir belediyesi olmasından mutlu olanların, mutlu olmayanlara göre daha fazla olumlu yönde düşündüğünü söyleyebiliriz. Ekolojik boyutta, p değerinin 0,026 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan anlamlı bir farklılık olduğu, aritmetik ortalamalarına baktığımızda; illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu

olduklarını belirten katılımcıların 3,8085, illerinin büyükşehir belediyesi olmasında mutlu olmadıklarını belirten katılımcıların ise 3,5451 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre de ekolojik boyutta illerinin büyükşehir belediyesi olmasından mutlu olanların, mutlu olmayanlara göre daha fazla olumlu yönde düşündüğü söylenebilir.

Tablo 20. Öğrenim Durumlarına Göre Katılımcıların BŞBY'e Geçiş Sonrası Çevresel Anlamdaki Düşüncelerine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	S.S.	F	P
Ölçek (genel)	Okuryazar değil	12	2,5938	,44315	3,216	,003*
	Okuryazar	60	3,0625	,78595		
	İlköğretim	73	3,2705	,94786		
	Lise	83	3,1002	,82978		
	Yüksekokul 2 yıllık	64	3,5850	,83944		
	Yüksekokul 4 yıllık	76	3,3421	,93939		
	Yüksek lisans	13	3,2740	,97813		
	Doktora	3	3,0417	1,45952		
Yönetmel	Okuryazar değil	12	2,4514	,70573	3,216	,003*
	Okuryazar	60	2,8264	,93507		
	İlköğretim	73	3,2009	1,01852		
	Lise	83	2,9127	,97068		
	Yüksekokul 2 yıllık	64	3,4622	,90996		
	Yüksekokul 4 yıllık	76	3,2237	1,09419		
	Yüksek lisans	13	3,2237	1,45159		
	Doktora	3	2,8333	1,92209		
Ekolojik	Okuryazar değil	12	3,0208	1,16998	1,445	,186
	Okuryazar	60	3,7708	1,04789		
	İlköğretim	73	3,4795	1,17612		
	Lise	83	3,6627	1,15389		
	Yüksekokul 2 yıllık	64	3,9531	,99988		
	Yüksekokul 4 yıllık	76	3,6974	1,27692		
	Yüksek lisans	13	3,7500	1,53433		
	Doktora	3	3,6667	,57735		

*p<0,05

Tablo 20'de katılımcıların çevresel anlamda BŞBY'e geçiş sonrası düşünceleri ile öğrenim durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA testi sonuçlarına bakmadan önce ANOVA testi hakkında bilgi vermek gerekirse; ANOVA testi; ikiden fazla bağımsız grubun bağımlı bir değişkene göre ortalamalarının karşılaştırıldığı testtir (Ural ve Kılıç, 2006: 215). ANOVA testinin sonuçları değerlendirilirken "p" değerinin 0,05'in altında olması yani p<0,05

olması durumunda karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılığın olduğu tersi durumda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna varılır (Antalyalı, 2010: 138).

Tabloda katılımcıların çevresel anlamda BŞBY'e geçiş sonrası düşünceleri ile öğrenim durumlarının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında; ölçek genelinde p değerinin 0,003 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında; okur-yazar olmayan katılımcıların 2,5938, okur-yazar olan katılımcıların 3,0625, ilköğretim mezunu olan katılımcıların 3,2705, lise mezunu olan katılımcıların 3,1002, 2 yıllık yüksekokul mezunu olan katılımcıların 3,5850, 4 yıllık yüksekokul mezunu olan katılımcıların 3,3421, yüksek lisans mezunu olan katılımcıların 3,2740, doktora mezunu olan katılımcıların 3,0417 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre eğitim durumu okur-yazar olmayan katılımcıların diğer öğrenimlerdeki katılımcılara göre bakış açısının daha fazla olumsuz yönde olduğu söylenebilir.

Boyutlara bakıldığında; yönetsel boyutta p değerinin 0,003 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına baktığımızda; okur-yazar olmayan katılımcıların 2,4514, okur-yazar olan katılımcıların 2,8264, ilköğretim mezunu olan katılımcıların 3,2009, lise mezunu olan katılımcıların 2,9127, 2 yıllık yüksekokul mezunu olan katılımcıların 3,4622, 4 yıllık yüksekokul mezunu olan katılımcıların 3,2237, yüksek lisans mezunu olan katılımcıların 3,1154, doktora mezunu olan katılımcıların 2,8333 olduğu görülmektedir.

Ekolojik boyutta p değerinin 0,186 olduğu ve $p > 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların BŞBY'e Geçiş Sonrası Düşünceleri ile Yaşamlarında Herhangi Bir Farklılık Olup Olmadığının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	İlinizin Büyükşehir Belediyesi olması ile yaşamınızda herhangi bir farklılık oldu mu?	N	\bar{X}	S.S.	F	P
Ölçek (genel)	Evet-Olumlu	137	3,4389	,80198	75,132	,005*
	Evet-Olumsuz	142	3,1127	,92095		
	Hayır	105	3,1708	,91947		
Yönetsel	Evet-Olumlu	137	3,3339	,93697	68,462	,003*
	Evet-Olumsuz	142	2,9372	1,08432		
	Hayır	105	3,0111	1,02546		
Ekolojik	Evet-Olumlu	137	3,7536	1,04626	1,030	,673
	Evet-Olumsuz	142	3,6391	1,25955		
	Hayır	105	3,6500	1,17137		

* $p < 0,05$

Tablo 21'de katılımcıların BŞBY'e geçiş sonrası düşünceleri ile yaşamlarında herhangi bir farklılık olup olmadığının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında; ölçek genelinde, illerinin büyükşehir olması ile evet- olumlu yönde farklılık olduğunu belirten 137 katılımcı, evet- olumsuz yönde farklılık olduğunu belirten 142 katılımcı, herhangi bir farklılık olmadığını yani hayır yanıtını veren 105 katılımcı bulunduğu ve p değerinin 0,005 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında; illerinin büyükşehir olması ile evet- olumlu yönde farklılık olduğunu belirten katılımcıların 3,4389, evet- olumsuz yönde farklılık olduğunu belirten katılımcıların 3,1127, herhangi bir farklılık olmadığını belirten katılımcıların 3,1708 olduğu görülmektedir. Verilen bilgiler neticesinde, illerinin büyükşehir olması ile yaşamlarında olumlu bir farklılık olduğunu düşünen katılımcıların diğer katılımcılara göre daha fazla memnun olduğu söylenebilir.

Boyutlara bakıldığında; yönetsel boyutta, p değerinin 0,003 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında ise; illerinin büyükşehir olması ile yaşamlarında olumlu yönde bir değişiklik olduğunu belirten katılımcıların (evet-olumlu) 3,3339, illerinin büyükşehir olması ile yaşamlarında olumsuz yönde bir değişiklik olduğunu belirten katılımcıların (Evet-Olumsuz) 2,9372, illerinin büyükşehir olması ile yaşamlarında herhangi bir değişiklik olmadığını belirten katılımcıların ise (Hayır) 3,0111 olduğu görülmektedir. Verilen bilgiler ışığında, illerinin büyükşehir belediyesi olması sonrasında yaşamlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığının yönetsel boyutta incelenmesine bakıldığında; katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması ile yaşamlarında olumlu yönde değişiklik olduğu düşüncesinin, olumsuz ve yaşamlarında herhangi bir değişiklik olmadığı düşüncelerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda katılımcıların illerinin büyükşehir belediyesi olması yaşamlarında olumlu yönde değişiklik olduğu söylenebilir.

Ekolojik boyuta bakıldığında; p değerinin 0,673 olduğu ve $p > 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 22. Katılımcıların BŞBY'e Geçiş Sonrası Düşünceleri ile Büyükşehir Belediyesindeki Çevre İle İlgili Birimlere Kolaylıkla Ulaşım Ulaşamadıklarının Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Değişken	İlinizin Büyükşehir Belediyesi Olması ile Çevre ile İlgili Birimlere Kolaylıkla Ulaşabilmekte misiniz?	N	\bar{X}	S.S.	F	P
Ölçek (genel)	Evet	173	3,4863	,94963	15,266	,000*
	Kısmen	128	3,1602	,69175		
	Hayır	83	2,8727	,88912		
Yönetsel	Evet-Olumlu	173	3,4075	1,7448	20,571	,000*
	Evet-Olumsuz	128	3,0182	,74366		
	Hayır	83	2,5803	1,09426		
Ekolojik	Evet-Olumlu	173	3,7225	1,14769	,685	,505
	Evet-Olumsuz	128	3,5859	1,10093		
	Hayır	83	3,7500	1,27834		

* $p < 0,05$

Tablo 22'de katılımcıların BŞBY'e geçiş sonrası düşünceleri ile yaşamlarında herhangi bir farklılık olup olmadığının karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında; ölçek genelinde, p değerinin 0,000 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında ise, illerinin büyükşehir belediyesi olması ile çevre ile ilgili birimlere kolaylıkla ulaşabildiğini yani evet yanıtını veren katılımcıların 3,4863, kısmen yanıtını veren katılımcıların 3,1602, hayır yanıtını veren katılımcıların 2,8727 olduğu görülmektedir.

Boyutlara bakıldığında; yönetsel boyutta, p değerinin 0,000 olduğu ve $p < 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalarına bakıldığında ise; illerinin büyükşehir belediyesi olması ile çevre ile ilgili birimlere kolaylıkla ulaşabildiğini yani evet yanıtını veren katılımcıların 3,4075, kısmen yanıtını veren katılımcıların 3,0182, hayır yanıtını veren katılımcıların 2,5803 olduğu görülmektedir. Ekolojik boyuta bakıldığında; p değerinin 0,505 olduğu ve $p > 0,05$ olduğundan istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Verilen bilgiler neticesinde, katılımcıların illerinin büyükşehir olması ile çevre ile ilgili birimlere kolaylıkla ulaşabildikleri söylenebilir.

SONUÇ

Çevresel sorun tüm dünya ülkelerinin en önemli sorunları arasında yer alan bir olgu haline gelmiştir. Büyüme ve gelişme adı altında çevresel sorunlar bir yandan çeşitlendirilerek artırılırken bir yandan da ortaya çıkan çevresel sorunlara çözüm arayışı içerisine girilmiştir. Türkiye genelinde de özellikle büyükşehirlerin bulunduğu alanlarda sanayinin gelişmesi ve artan nüfus yoğunluğu sonrasında çevresel sorunların çeşitlenerek arttığı söylenebilir.

6360 sayılı yasa sonrası büyükşehir belediyesi olan illerdeki çevresel sorunları gündeme taşımak amaçlı hazırlanan ve örneklem olarak alınan, Malatya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan katılımcılar ile yapılan anket çalışma sonucunda; genel olarak yerel halkın illerinin büyükşehir belediyesi olmasından mutlu oldukları, büyükşehir belediyesinde çevre ile ilgili sorunlarını anlatacak birimlere kolaylıkla ulaşabildikleri, çöplerin düzenli bir şekilde toplandığı, su ve kanalizasyon benzeri altyapı yatırım ve hizmetlerinde iyileşme olması durumlarından yerel halkın memnun olduğu, ancak büyükşehir belediyesinin altyapı hizmetlerine yönelik faaliyetlerini yerine getirirken gürültü noktasında gerekli hassasiyetin gösterilmediği, yol, su ve kanalizasyon faaliyetlerine yönelik çalışmaların yapım süresinin uzun zaman aldığı, altyapı faaliyetleri için yollarda yapılan çalışmalar sonrasında asfaltlama işlemlerinin hemen ardından yapılmayarak bekletildiği ve bu süre içerisinde de çevrenin olumsuz yönde etkilendiği, çevre ve peyzaj düzenlemelerin yeterli düzeyde olmadığı, çevre ve hava kirliliğinin önlenmesine yönelik yapılan denetimlerin yetersiz kalmasından dolayı yerel halkın memnun olmadığı bulgularına ulaşılmıştır. Genel olarak büyükşehir belediyesinin çevresel anlamda yapmış olduğu faaliyetlerinin yönetsel ve ekolojik boyutta yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir.

Araştırmada elde edilen veriler ışığında; katılımcıların 6360 sayılı yasa sonrası görülen çevresel değişikliklere yönelik düşüncelerinin olumlu yönde olmadığı, katılımcıların demografik özellikleri ile 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen yönetsel anlamdaki çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve katılımcıların demografik özellikleri ile 6360 sayılı yasa sonrası meydana gelen ekolojik anlamdaki çevresel değişikliklere yönelik düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Büyükşehir belediyelerinin çevresel anlamda yaşanan sorunları gidermek amacıyla; çevresel anlamda yaşanan sorunların ortaya çıkmadan önce tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda büyükşehir belediyelerinin denetim mekanizmalarını daha fazla çalıştırarak, özellikle fabrikaların bacalarında filtre kullanıp kullanmadıkları, dış görüntüden çevreye zarar verici etkenin olup olmadığının yanında, görünmeyen yani toprak altında bulunan borular, depolama alanları, kanalizasyon gibi altyapıdaki durumları belirli aralıklarla kontrol edilmelidir. Altyapı, yol yapım ve onarımlarının kısa sürede tamamlanması, yerel halkın toplu ulaşım araçlarını daha fazla kullanmalarına teşvik edilmesi, meskenlerde kullanılan yakıtların kontrol edilmesi, özellikle kırsal kesimde bulunan stabilize yolların asfaltlama çalışmalarının hızlandırılması gerekir. Çünkü sağlıklı bir ortam farklı çevresel sorunları beraberinde getirmektedir.

Büyükşehir belediyelerinin, çevresel sorunların giderilmesine yönelik çalışmalarının artırılması zorunlu hale gelmiştir. Sadece büyükşehir belediyesi tarafından çevresel sorunların giderilmesini beklemek doğru olmasa gerek, yerel halkında çevrenin korunmasına yönelik duyarlı yaklaşımlarının olması gerekir. Bu noktada da, Büyükşehir belediyelerine bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı daha fazla aktif hale getirilerek başkanlık tarafından verilen çevre eğitiminin yerel halkın geneline yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Yerel halka gelecekte ortaya çıkabilecek çevre sorunları ve çevrenin korunmasına dair bilinçlendirmeler yapılmalıdır. Büyükşehir belediyesinin yerel halk ile birlikte çevresel sorunların giderilmesine yönelik çalışması halinde, sorunların en aza ineceği ve bu sayede çevresel anlamdaki büyükşehir belediyesi tarafından verilen hizmetlerdeki halkın memnuniyet düzeylerinin de artacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA:

ALPAR, Reha (2014), Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlilik-Güvenirlilik-SPSS'de Çözümleme Adımları ile Birlikte, Yenilenmiş 3. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

ALTUNIŞIK, Remzi, Coşkun, Recai, Bayraktaroğlu, Serkan, Yıldırım, Engin (2010), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Geliştirilmiş 6. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

ANTALYALI, Ömer L. (2010), "Varyans Analizi (Anova-Manova)", SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Ed. Şeref Kalaycı), Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 5. Baskı, ss.130-182.

- BELLİ, Aziz, AYDIN, Abdullah (2016), “ 6360 Sayılı Yasa ile Kapatılan Belde Belediyelerinin Hizmette Etkinlik, Verimlilik ve Temsil Sorunsalı Üzerine Bir Alan Araştırması: Önsen Belediyesi Örneği” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.9, S. 43, ss. 1698-1713.
- BOZKURT, Yavuz (2016), Çevre Sorunları ve Politikaları, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- BULUT, Yakup, Karakaya, Sedat (2016), “Yerel Yöneticilerin Büyükşehir Algısı”, Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.1, S.1, ss. 1-36.
- CANPOLAT, Hasan (2010), “Türk Yerel Yönetim Sisteminde Ölçek Reformları ve 5747 Sayılı Kanunla İlgili Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi”, Türk İdare Dergisi, S.467, ss. 79-113.
- ÇELEBİ, Engin (2010), “Türkiye’de Çevre İle İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Halkla İlişkiler Çalışmalarının Çevre Sorunları Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DEMİRAL, Berkan ve EVİN, Hakan (2014), “Malatya Büyükşehir Belediyesi:Arakentten Bütüncü Bir Dönüşüm Hikâyesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.1(Özel Sayı), ss.77-87.
- GÖRMEZ, Kemal (2015), Çevre Sorunları, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 3.Baskı.
- GÜRİŞ, Selahattin ve ASTAR, Melek (2014), Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik, Der Yayınları, İstanbul.
- İZCİ, Ferit ve TURAN, Menaf (2013), “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler:Van Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.18(1), ss.117-152.
- KARAASLAN, Mehmet (2012-2013), “Nasıl Bir Yerel Yönetim? 6360 Sayılı Kanun Üzerine Bir Değerlendirme”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.17-18, S. 26-27-28-29, ss. 123-162.
- KARAGÖZ, Murat (2015), Excel ve SPSS Uygulamalı İstatistik Yöntemleri, 9. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- KAYPAK, Şafak (2015), Kentleşme ve Çevre Sorunları Ders Notu, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayını, Antakya/Hatay.
- KAYIŞ, Aliye (2010), “Güvenirlilik Analizi”, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri (Ed. Şeref Kalaycı), Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 5. Baskı, ss.401-420,.
- SHARMA, Subbash (1996), Applied Multivariate Techniques, John Wiley & Sons Inc., Newyork (USA).
- URAL, Ayhan, ve KILIÇ, İbrahim (2006), Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- USTA, Sefa, AKMAN, Elvettin, KOCAOĞLU, Mustafa (2018), “6360 Sayılı Kanun’un Büyükşehir Belediye Sistemine Etkileri: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği”, TESAM Akademi Dergisi, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, ss. 217-249.
- YAZICIOĞLU, Yahşi ve ERDOĞAN, Samiye (2014). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara,
- YILMAZ, Vedat ve KAYPAK, Şafak (2017), “6360 sayılı Yasa ile Getirilen Yeniliklerin Yerel Halk Üzerindeki Etkililiğinin Ölçülmesi:Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği”, International Journal of Academic Value Studies, S.3(15), ss.405-418.
- 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun, 9/7/1984 tarihli ve 18453 sayılı Resmi Gazete.
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 23./7//2004 tarihli ve 25531 sayılı Resmi Gazete.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 12/11/2012 tarihli ve 28489 sayılı Resmi Gazete.

<https://www.nufusu.com/il/malatya-nufusu>, Erişim Tarihi:08/08/2018.

<http://www.cografya.gen.tr/tr/malatya/>, Erişim Tarihi:09/08/2018.

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Kent Meydanlarının Fiziksel Mekan Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı Ve Yakın Çevresi	
Corresponding Author	Tuğba KİPER Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, tkiper@nku.edu.tr	ORCID NO:
Submission Date Admission Date	25/07/2018 / 21/02/2019	
How to Cite	ACARLI, B., KİPER, T., KORKUT, A., (2018). Kent Meydanlarının Fiziksel Mekan Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı Ve Yakın Çevresi , Kent Akademisi, 11 (33), Pages: 29-41	

Kent Meydanlarının Fiziksel Mekan Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi

Belma ACARLI¹
Tuğba KİPER²
Aslı KORKUT²

ABSTRACT

Physical Space Quality of Urban Squares: Istanbul Taksim Square and its Surrounding Area

Urban squares are the focal points shaped by the influence of the period and the place they are exist from the past to nowadays. The squares that have undergone transformation and change over time have become both a mirror and a memory of the cities. Each period, they have affected the spatial quality of the city by making many contributions in terms of socio-cultural, functional and visual aspects for the city and its users. In this sense, the aim of the study was to determine the quality of the physical space of Taksim Square and its near surroundings in city of Istanbul with anticipating that "physical space constructions of urban squares will be effective in determining the quality of urban space". For this purpose, parameters related to physical quality were determined in Taksim Square and its vicinity. Spatial analysis was carried out by making field determinations within the framework of the determined parameters.

KEYWORDS: Urban square, quality, quality of space, Taksim Square

ÖZ

Kent meydanları, geçmişten günümüze buldukları dönem ve yerin etkisi ile biçimlenmiş odak noktalarıdır. Zaman içerisinde dönüşüm ve değişim yaşayan meydanlar, kentlerin hem aynası hem belleği olmuşlardır. Her dönem kent ve kullanıcılar için sosyo-kültürel, işlevsel ve görsel açıdan pek çok katkı sağlayarak kentin mekansal kalitesini etkilemişlerdir. Bu anlamda, çalışmada "Kentsel mekan kalitesinin belirlenmesinde, kent meydanlarının fiziksel mekan kurgularının etkili olacağı öngörüsü" ile, İstanbul İli Taksim Meydanı ve yakın çevresinin fiziksel mekan kalitesinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla, Taksim Meydanı ve yakın çevresinde, fiziksel kaliteye yönelik parametreler belirlenmiştir. Belirlenen parametreler çerçevesinde alan tespitleri yapılarak, mekansal analizler gerçekleştirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Kent meydanı, kalite, mekan kalitesi, Taksim Meydanı

¹ Beylikdüzü / İstanbul belmaacarli@ismetcelik.com.tr

²Namık Kemal Ün., Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, tkiper@nku.edu.tr

³Namık Kemal Ün., Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, aslikorkut@nku.edu.tr

1. GİRİŞ:

Meydanlar, kırsalda çınar ağaçları, köy kahvesi ve cami çevresinde oluşan küçük toplanma merkezleri iken, kentlerde genelde anıt, çeşme, bina, heykel ve/veya cami çevresinde oluşan onu kuşatan, kent halkının veya ziyaretçilerinin bir araya geldiği kesişme noktaları ve yoğun aktivite odaklarıdır (Öztan, 1998; Erdönmez ve Abay, 2018; İnceoğlu ve Aytuğ, 2009; Edward, 1966). Zaman içerisinde meydanlar, buldukları dönem ve yerin etkisi ile biçimlenmişlerdir. Öyle ki, Antik Yunan kentlerinde içinde çeşitli toplumsal konuların tartışıldığı agoralar, sade ve işlevsel yaşam tarzını, Orta Çağ'da düzgün geometrik formlara sahip olmayan ancak birçok heykelin sergilendiği meydanlar, insanı ön plana çıkaran ve sanatsal yaşam tarzını (Trieste' deki Piazza Unita), Rönesans'ta denge unsurunun egemen olduğu meydanlar, şekilciliği temel alan yaşam tarzını (Floransa, Santa Annunziata Meydanı, Venedik'teki San Marco Meydanı), Barok dönemde hareketliliğin en iyi şekilde ortaya konduğu meydanlar, süslü ve gösterişli yaşam tarzını (Paris'teki Place Vendome Meydanı), modern dönemde artan iş yaşantısıyla birlikte artan araç trafiğine cevap veren, kent dokusu içinde sıkışık kalmış durumda olan meydanlar ise daha mekanik bir yaşam tarzının sonucu olarak biçimlenmişlerdir (Çulcuoğlu, 1995). Böylelikle Antik dönemden Ortaçağ'a, Rönesans ve Modern Çağ'a kadarki gelişen süreçte meydanlar; mistik, askeri, sosyal düzen ve dini esaslara göre tasarlanarak, pazar yeri, toplanma yeri, kavşak gibi çeşitli fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Geçmişte dini tören ve kutlamalar, ticaret, politika, eğitim, kültür ve sanatsal faaliyetlerin baskın olduğu meydanlarda, günümüz kullanımları ulaşım ve oturma, bekleme, gezinme, yeme-içme, okuma, izleme, dinlenme gibi rekreasyonel aktivitelere dönüşmüştür (Erdönmez ve Abay, 2018). Sancar ve Acar (2016)'ın da bahsettiği gibi; zamanla kentsel yerleşimin ekonomik ve sosyal tarihinde önemli bir yere sahip olan meydanlar, kentin en önemli uğrak mekânı olmuşlardır. Bu durum zaman içerisinde dönüşüm ve değişim yaşayan meydanların aslında her dönem bulunduğu kent ve kullanıcılar için sosyal-kültürel-işlevsel ve görsel açıdan pek çok katkı sağlayarak kentin mekansal kalitesini etkilediklerini göstermektedir. Öyle ki meydanlar, Ektiren (2017)'nin de belirttiği gibi; kentin hem aynası hem de belleğidirler. Bu noktada, meydanların mekansal kalite kriterlerine bağlı olarak planlama, tasarım ve yönetimi oldukça önemli olacaktır. Buradan hareket edilerek, çalışmada İstanbul kenti için önemli bir odak noktası olan Taksim Meydanı örneğinde; fiziksel kaliteye yönelik parametreler çerçevesinde alan tespitleri yapılarak, mekansal analizler gerçekleştirilmiştir. Mekansal analizler, alan araştırmasına dayalı gözlem ve tespitlerin yanı sıra ilgili literatürler ve kurum/ kuruluşlardan temin edilen harita ve dokümanlar çerçevesinde oluşturulmuştur.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmada örneklem alanı olarak İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde yer alan Taksim Meydanı ve yakın çevresi seçilmiştir. Seçilen alan yaklaşık olarak 210.000 m²'dir. Taksim, İstanbul ilinde Beyoğlu sınırları içinde; İstiklal Caddesi, Sıraselviler Caddesi, Gümüşsuyu Caddesi ve Tarlabası Bulvarı gibi kent içi ana ulaşım akslarının kesişim noktasında bulunmaktadır (Şekil 1, Şekil 2). Taksim Meydanı ve yakın çevresi; İstanbul'un kentsel bellek ve kimliğinin önemli bir simgesi niteliğindedir. Kentin önemli ulaşım bağlantılarının kesişim noktasında olup, birçok tarihi anıtsal yapı ve geleneksel mimari dokuyu içermektedir.

Şekil 1. Taksim meydanı uydu görüntüsü

Şekil 2. Çalışma Alanı (Orijinal)

2.2. Yöntem

Çalışma kapsamını, Taksim Meydanı ve yakın çevresinin fiziksel mekan kalitesinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda örnek alanın fiziksel mekan kalitesine yönelik çeşitli parametreler oluşturulmuştur (Tablo1). Parametrelerin saptanmasında, konu ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştirilmiş araştırmalar ve incelemeleri içeren literatür taramaları etken olmuştur. Kentsel mekan kalitesi ile ilgili olarak incelenen çalışmaların odak noktalarında genellikle; erişim ve ulaşılabilirlik, konfor-imaaj ve kullanım çeşitliliği bulunmaktadır.

Tablo 1. Fiziksel mekan kalite parametreleri (Greene, 1992; Franz, 2005; Nasar,1998; İnceoğlu ve Aytuğ, 2009 dan yararlanılarak oluşturulmuştur)

Parametre	Alt parametre
Ulaşım durumu	Birçok noktadan ulaşılabilirlik
Yapı-fonksiyon durumu	Ticaret, kültür, eğitim, konut, ibadet vb. (Mekanın sunduğu aktivite ve fırsatlar)

Kat yükseklikleri	1-3 katlı, 4-6 katlı, 6 ve üzeri katlı (İnsan ölçüsüne uygunluk)
Yapı-malzeme durumu	Yapay, doğal, doğal+yapay (Cephe malzeme uyumu)
Landmark (Nirengi noktaları)	Cazibe/çekim noktaları
Tarihi gelişim durumu	18. yy., 19. yy, 2016 yılı (Tarihi gelişim belleği)

Parametreler kapsamında elde edilen veriler, haritalar üzerine işlenerek analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Analizler çerçevesinde, alanın fiziksel mekan kalitesine ilişkin mevcut durum değerlendirmesi yapılmıştır.

3. TAKSİM MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ MEKANSAL ANALİZLER

3.1. Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi Ulaşım Durum Analizi

Ulaşım kriteri dikkate alındığında; başarılı bir kent meydanı, dışarıyla bağlantılı dolaşım ağı ile birçok noktadan ulaşılabilir olmalıdır (Gelen, 2016; İnceoğlu ve Aytuğ, 2009; URL-1)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından elde edilen raporlar ve 1/1000 ölçekli imar planlarından faydalanılarak günümüz ulaşım durumu harita üzerine işlenmiştir (Şekil 3). Buna göre alan; İstiklal Caddesi, Abdülhak Hamit Caddesi ve Yedikuyular Caddesi üzerinden Talimhane Bölgesi, Gezi Parkı ile Mete Caddesi üzerinden ise Atatürk Kültür Merkezi, Taksim Meydanı'nı kapsayarak İsmet İnönü Caddesi, Dünya S. Sokağı, Osmanlı Sokağı'nın bir kısmı ile Sıraselviler Caddesi'ne bağlanmaktadır. Otobüs, metro, füniküler ve dolmuş gibi farklı toplu taşıma araçları ile İstanbul'un bir çok yerinden erişim sağlanabilmektedir. Taksim meydanına bağlanan İstiklal Caddesi'nde yaya odaklı kullanımın yanında nostaljik tramvay hattı bulunmaktadır.

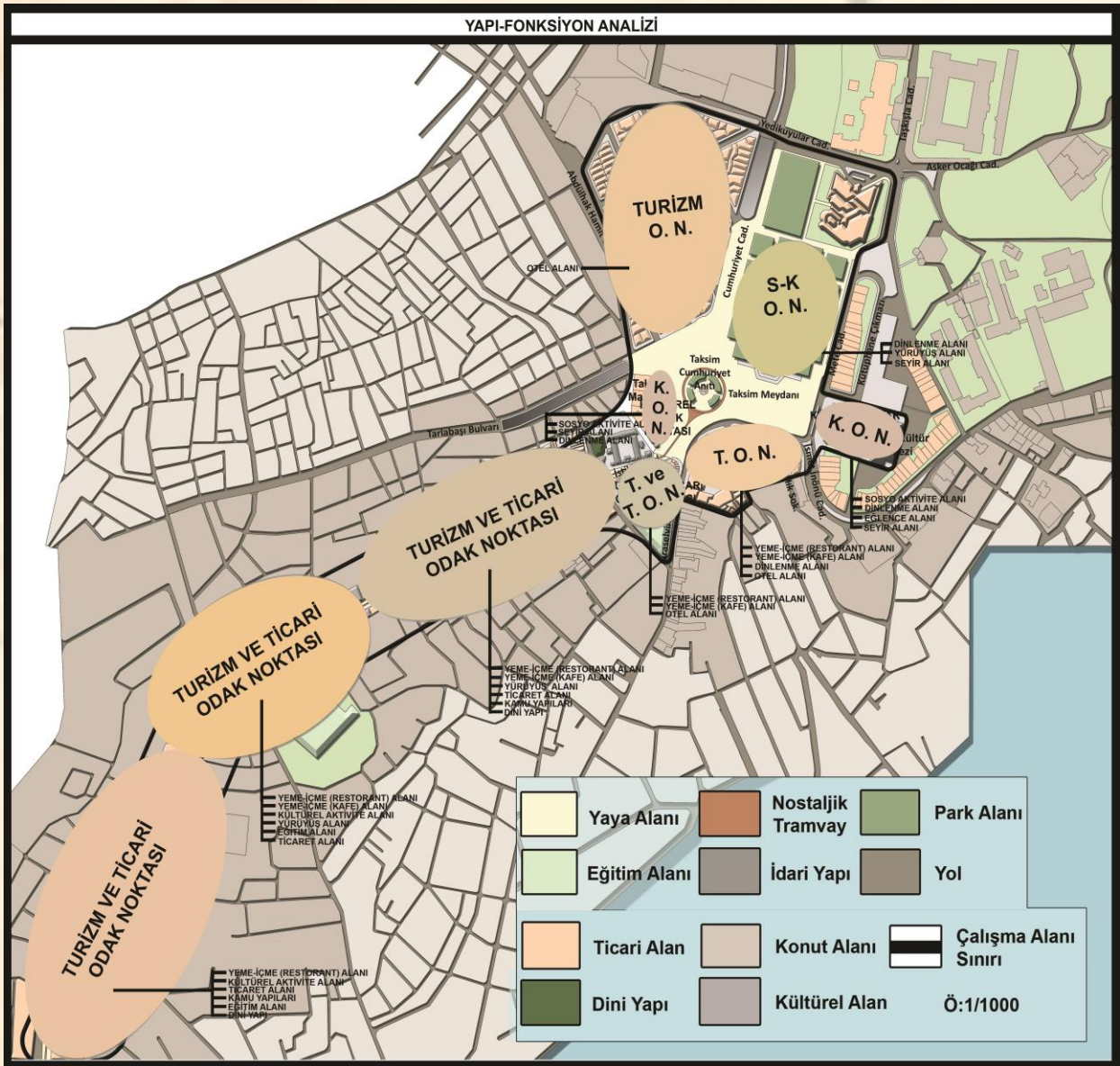

Şekil 3. Taksim Meydanı ve yakın çevresi ulaşım durum haritası (Orijinal)

3.2. Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi Yapı-Fonksiyon Durum Analizi

Kent meydanlarında, işlev ve form özellikleri açısından farklı yapıların bulunması o alanın çekiciliği ve canlılığı açısından önemlidir (Moughtin, 2003). Aynı zamanda kalite, ihtiyaçların karşılanmasına imkân veren toplam özellikler (İnceoğlu ve Aytuğ, 2009) olduğuna göre; kentsel mekanın sunduğu kullanım çeşitliliği onun kalitesinin artırılmasında önemli bir etkindir. Öyle ki Uzgören ve Erdönmez (2017) de çalışmasında, kamusal açık alanlarda gerçekleştirilen kentsel mekan aktivitelerinin yoğunluğu ve çeşitliliğinin, mekanın kalitesine paralel olarak geliştiğinden bahsetmiştir. Bu anlamda Taksim Meydanı ve yakın çevresi kültürel, eğlence, ticari, rekreasyonel ve sanatsal anlamda pek çok işlevi içeren bir mekandır. Alanda yer alan yapıların işlevsel yoğunluğuna göre odak noktaları belirlenerek, işlevsel nitelikleri harita üzerine işlenmiştir (Şekil 4).

Şekil 4'te belirtildiği üzere; yeme-içme, kültürel aktivite, idari, eğitim, dinlenme, eğlence ve seyir amaçlı alanlara ilişkin odak noktaları belirlenmiştir. Taksim anıtı çevresinde, turizm, sosyo-kültürel ve ticari alanların olduğu alanlar yoğunlukta bulunmaktadır.

Şekil 4. Taksim Meydanı ve yakın çevresi yapı-fonksiyon durum haritası (Orijinal)

3.3. Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi Kat Yükseklikleri Durum Analizi

Mekanda kullanılan fiziksel öğe olarak binalar; bina tipleri, kat yükseklikleri, malzemeler insanların içinde yaşadıkları bölgenin kimliğini belirlemek açısından önem teşkil etmektedir (Gelen, 2016). Çalışmada Taksim Meydanı ve yakın çevresinde yer alan yapıların kat yükseklikleri; 1-3 katlı yapılar, 4-6 katlı yapılar, 6 ve üzeri katlı yapılar olmak üzere sınıflandırılarak plan üzerinde gösterimleri yapılmış ve haritalandırılmıştır (Şekil 5).

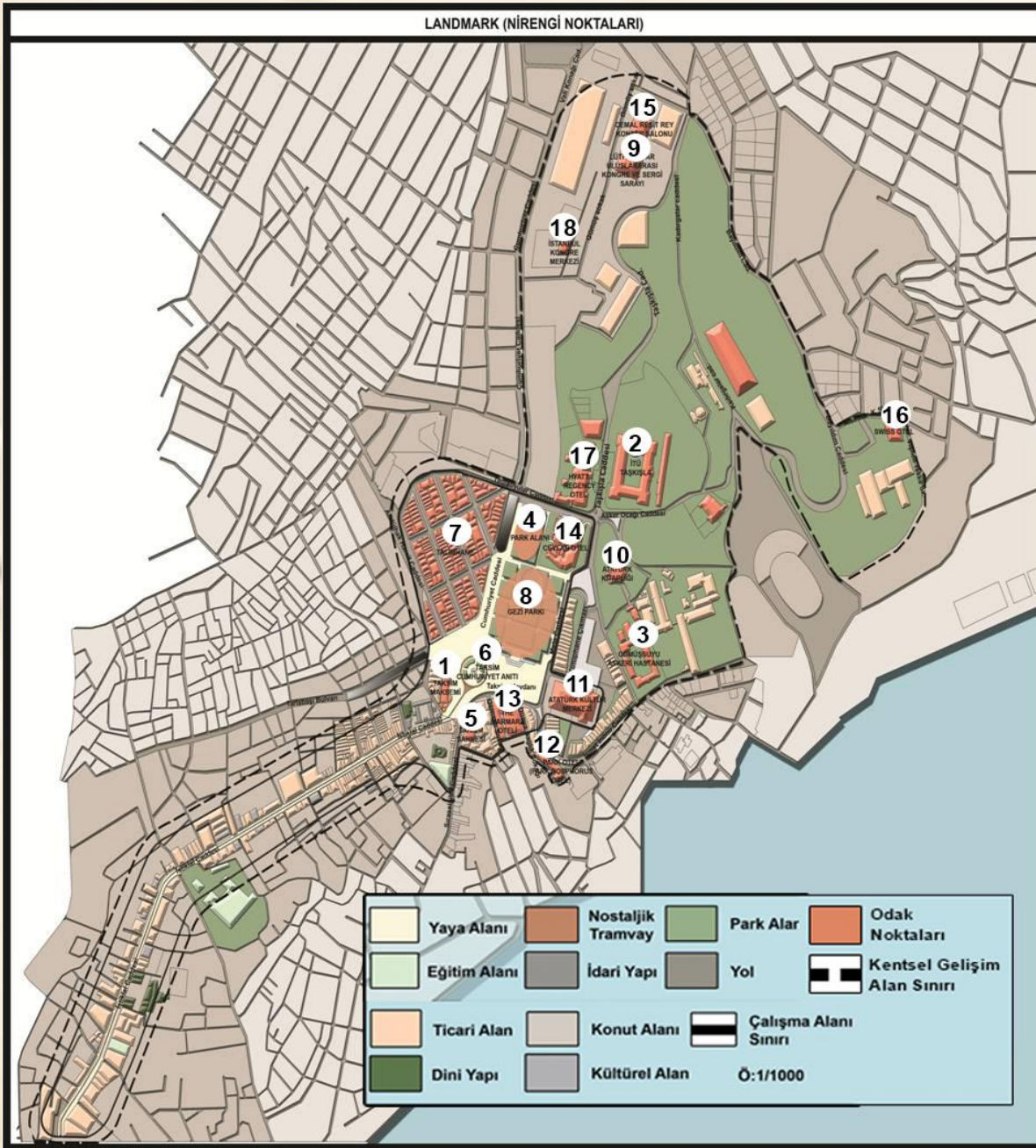

Şekil 5. Taksim Meydanı ve yakın çevresi kat yükseklikleri haritası (Orijinal)

Dini yapılar, eğitim yapıları, konsolosluklar ve Taksim Maksemi'nin kat yüksekliklerinde geçmişten günümüze herhangi bir değişim olmamıştır. İstiklal Caddesi, Talimhane Bölgesi, Atatürk Kültür Merkezi ve yakınlarında; 6 ve üzeri kat yüksekliğine sahip yapıların fazla olduğu saptanmıştır. Özellikle İstiklal Caddesi'nin meydana bağlandığı alan ile, Talimhane bölümünde 6 kat ve üzeri yapıların daha yoğun olduğu göze çarpmaktadır.

sınırlarından Maçka-Beşiktaş bölgesi, İsmet İnönü Caddesi, Dünya Sağlık Sokağı ve Sıraselviler Caddesinin bir kısmı üzerinden irdelenmiştir. Belirlenen landmarklar (nirenge noktaları) imar planı üzerinde, kronoloji göz önünde bulundurularak numaralar ile harita üzerine işlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7'e göre; landmarklar (nirenge noktaları); (1) Taksim Maksemi, (2) İTÜ Taşkışla, (3) Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, (4) Park Alanı, (5) Taksim Sahnesi, (6) Taksim Cumhuriyet Anıtı, (7) Talimhane, (8) Taksim Gezi Parkı, (9) Lütfi Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı, (10) Atatürk Kitaplığı, (11) Atatürk Kültür Merkezi, (12) Park Otel, (13) The Marmara Oteli, (14) Ceylan Oteli, (15) Cemal Reşit Rey Konser Salonu, (16) Swiss Otel, (17) Hyatt Regency Otel, (18) İstanbul Kongre Merkezi olarak belirlenmiştir. Her bir landmarkın bölgenin gelişmesine katkı sağlayan sosyal, kültürel ve turizm niteliği taşıyan yapılar olduğu gözlemlenmiştir. Bu yapıların aynı zamanda ortak özellikleri cazibe/çekim noktası özelliği taşıdıkları ve İstanbul ili içerisinde taşıdıkları fonksiyonlarla birçoğunun 'ilk' olma niteliği taşıyan yapılar oldukları tespit edilmiştir.

Şekil 7. Taksim Meydanı ve yakın çevresi landmark (nirenge noktaları) durum haritası (Orijinal)

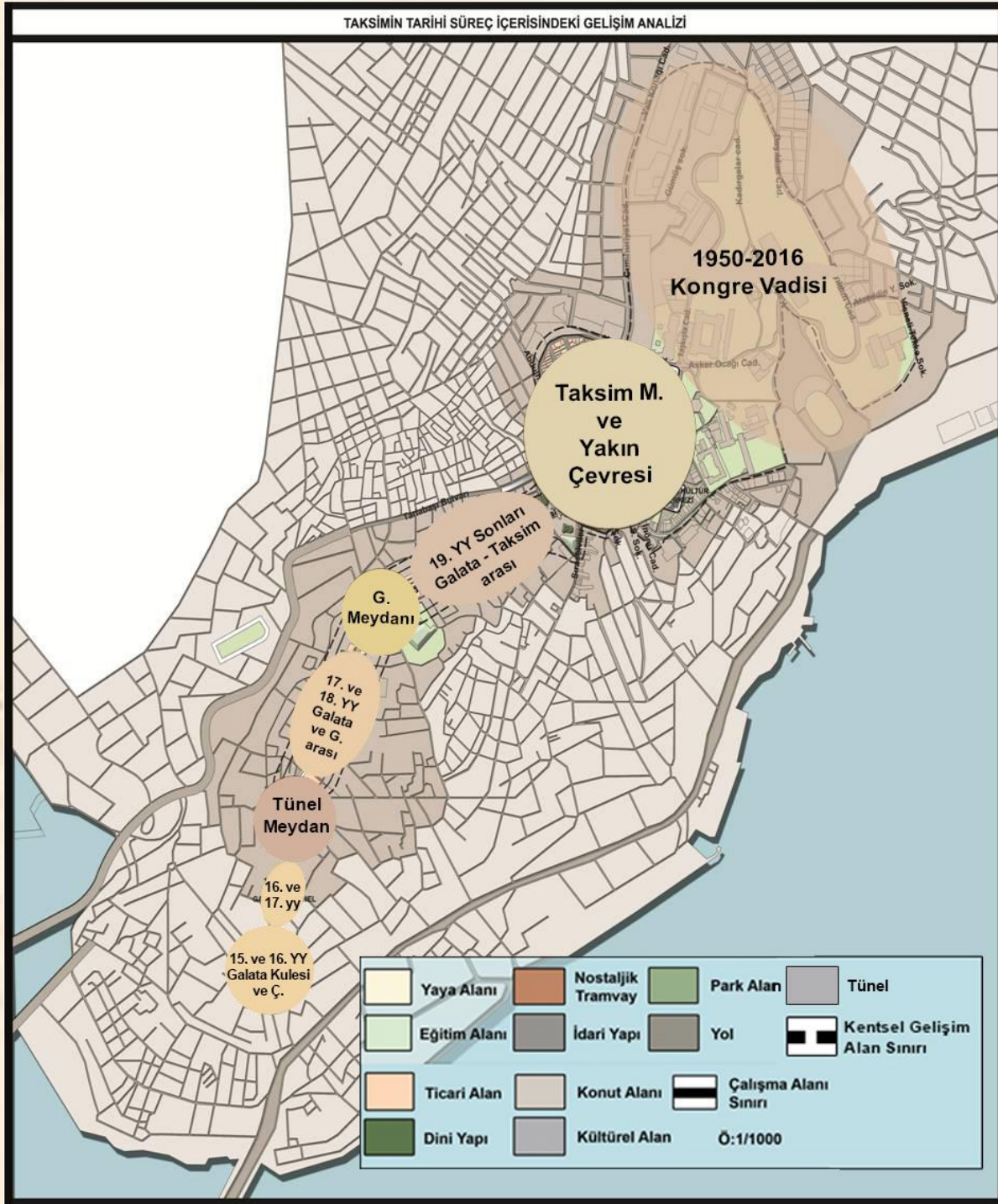
3.6. Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi Tarihi Gelişim Durum Analizi

Bu bölümde, Taksim Meydanı ve yakın çevresinin zaman içerisindeki gelişim durumu incelenmiştir. Bu kapsamda belirli zaman aralıklarında meydana gelen değişimler çizelge ve harita üzerine işlenerek ele alınmıştır (Şekil 8, Tablo 2). Belirtilen zaman aralıklarına ilişkin araştırmalar; Baslo (1998), Karaman vd. (2011), MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (2013) ve Gelen (2016)'nin çalışmalarından faydalanılarak yapılmıştır. Tarihi gelişim sürecini gösteren tabloda, hangi yılda hangi yapının yapıldığı detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

Meydan incelendiğinde; ilk olarak Alada (2008)'e göre; 15. ve 16.yüz yıllarda bölgenin ticaret alanı olarak kullanıldığı ve Osmanlı döneminde, gayrimüslim merkezi olduğundan bahsedilmiştir. 16. ve 17. Yüzyıl zaman aralıklarında bölgede elçiliklerin fazlaşmasıyla elçilik binalarının Beyoğlu'nda yerleşim gösterdiği ve bölgedeki yapıların mimari uygulamalarında ahşap malzemesinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemin en belirgin özellikleri olarak 1535 yılında Fransız Elçiliği ile mekansal ve sosyal yapıda değişimler gözlemlenmiştir (Karaman vd. 2011). 17. ve 18. Yüzyıl'da ise Beyoğlu ticari ve diplomasi merkezi haline gelmiş ve Tünel-Taksim arası yerleşim yeri olarak belirmeye başlamıştır. Bu dönemde, kapitülasyonlar ile Avrupa ülkelerine tanınan haklar ile Beyoğlu'nda mağazalar, lokantalar, oteller, tiyatro, sinema vb. yapıların batıdan esinlenerek açılmaya başladığı gözlemlenmiştir. 1732-1733 yılları arasında I. Mahmut tarafından Taksim Su Maksemi yapılmıştır (Hatipoğlu 1994). 18. ve 19. yüzyılın ikinci yarısında Taksim'den Maçka'ya kadar çoğu yerleşim yerleri dışında yapılan Taksim Kışlası ve Taşkışla gibi askeri kışlalar büyüklükleriyle yeni kentsel mekânda yeni bir görünüm kazandırmıştır (Kuban, 1996). 19. ve 20. Yüzyıl zaman aralıkları her alanda yapısal değişimlerin başladığı dönem olmuştur. Tiyatro, sinema vb. kültürel faaliyetlerde yoğunluğun olduğu görülmüştür. Bu dönemin en önemli kültür yapılarından biri Taksim Sahnesi olmuştur. Sonraki yıllarda yıkılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile Taksim meydanı haline gelmiştir. Gülersoy (1986)'ya göre; Taksim Meydanı; “şehrin nabzının attığı önemli odak noktalarından biri” olmuştur. Taksim Cumhuriyet Anıtı, Gezi Parkı, Atatürk Kültür Merkezi bu dönemde yapılmıştır. Yine bu dönemde; Galata-Beyoğlu arasında ilk metro tüneli yapılmış ve ilk atlı tramvay hizmete girmiştir. 19.yy'ın ikinci yarısında tiyatro, kilise, restoran, kafe, pasaj ve gelenek dışı konut uygulamaları başlamıştır (Karaman vd. 2011). Bununla birlikte, Taksim Topçu kışlası yıkılarak yerine Gezi Parkı inşa edilmiştir (Toprak, 2017).

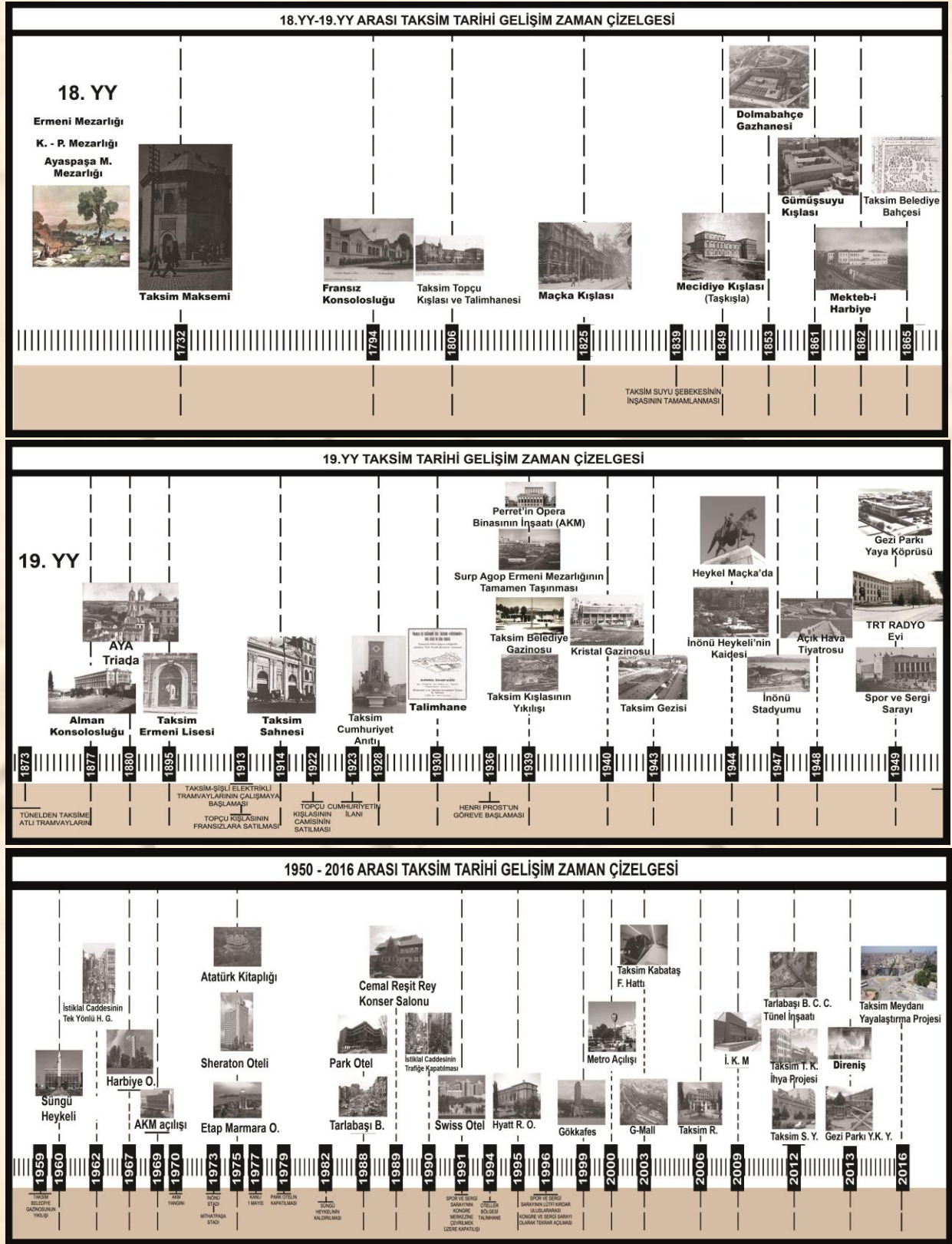
1985 yılında İstiklal Caddesi araç trafiğine kapatılmıştır. 2017 yılında ise Taksim'e Cami yapılması için İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan onay çıkmıştır. Zaman içerisinde görülen bütün bu gelişmeler Taksim meydanı ve yakın çevresinin mekansal kalitesinde çeşitli değişikliklere neden olmuştur (Toprak 2017).

Genel olarak tarihi gelişim analizi çalışmasıyla; 15. ve 16. yüzyıl zaman aralığında Galata'nın ticari olarak gelişmeye başladığı, 17. ve 18 yüzyıllarda Beyoğlu'nun yerleşime açıldığı, 18. ve 19. yüzyılda hem geleneksel konutlarda hem de kültürel yapılarda Batı etkisinin yoğun olduğu görülmüştür. 19. ve 20. Yüzyıllarda ise Cumhuriyet'in ilanı ile bölgenin Cumhuriyet'in simgesi haline gelen (Taksim Cumhuriyet Anıtı, Gezi Parkı, Atatürk Kültür Merkezi) yapıların oluştuğu göze çarpmaktadır. Taksim Meydanının, tarihi gelişim durumu incelendiğinde; Bağbaşı (2010)'un da belirttiği gibi; geçmişten günümüze politik, fiziksel, kültürel ve özellikle tarihsel nedenlerle yoğun bir kullanıma sahip olmuştur. Zamanla değişen kullanım farklılıkları da fiziksel ve sosyal anlamda meydanın önemini daha da artırmıştır.

Şekil 8. Taksim Meydanı ve yakın çevresi tarihi gelişim durum analizi (Orijinal)

Tablo 2. Taksim Meydanı ve yakın çevresi tarihi gelişim süreci (Orijinal)

SONUÇ

Çalışma kapsamında Taksim Meydanı ve yakın çevresinin fiziksel kalitesine ilişkin mevcut durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu doğrultuda; alan ve yakın çevresine ilişkin ulaşım durumu, yapı fonksiyon durumu, kat yükseklikleri, yapı-malzeme durumu, landmark (nirengi noktaları) ve tarihi gelişim durumu incelenerek mekansal analizler yapılmıştır. Yapılan analizlere ilişkin genel değerlendirmeler aşağıda maddeler şeklinde verilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, URL-2; İnceoğlu, 2007; Çınar Altınçekiç vd. (2014) tarafından yapılan çalışmalarla da desteklenmektedir.

- Alanın çevresinde bulunan Landmark niteliği taşıyan anıtsal ve simgesel öğeler mimari, çevresel ve görsel bütünlüğe olumlu etki sağlamıştır. Aynı zamanda bu öğeler meydanın anlam, önem ve karakteri hakkında ip uçları veren değerlerdir.
- Aynı zamanda Taksim Maksemi, İTÜ Taşkışla, Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Taksim Sahnesi, Taksim Cumhuriyet Anıtı, Talimhane ve Atatürk Kültür Merkezi gibi tarihi nitelik taşıyan yapılar alanın tarihi kimliğini vurgulamaktadırlar.
- Alan ve yakın çevresine çok yönlü ulaşımın (toplu taşıma, yaya, nostaljik tramvay vb.) olması erişilebilirlik açısından olumlu katkı sağlamıştır. Bu durum kullanıcı yoğunluğunu arttırmıştır.
- Ticari, kültürel, rekreasyonel yönden birçok farklı kullanımın olması meydanın kullanım yoğunluğunu arttırmıştır. Meydan ve yakın çevresinde, alışveriş, konaklama, yeme-içme, eğlence ve eğitime yönelik bir çok yapı bulunmaktadır. Bu durum alan ve yakın çevresi için çekim merkezi olma özelliğini kazandırmıştır.
- Alan ve yakın çevresinde geçmişten günümüze tarihi ve kültürel birçok gelişim ve dönüşümün yaşanması tarihi kimlik açısından güçlü bir olumlu bir etki yaratmıştır. Öyle ki İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından yapılan çalışmada alan, kentsel simge odaklı meydan olarak nitelendirilmiştir (URL 2). Taksim meydanı ve yakın çevresi; tarihsel süreç içerisinde ticari, eğlence, politik, dini ve toplanma odaklı olarak çeşitli işlevler üstlenerek mekansal ve sosyal boyutta çeşitli değişimler yaşamıştır. Bu değişimler, mekanı kullanan kişilerin algı ve belleklerinde çeşitli etkileşimler yaratmıştır. Özellikle bu durum kişilerin, mekanla güçlü bir bağ oluşturarak mekana ilişkin “yer” ve “aidiyet” duygusuna sahip olmalarına olanak tanıyabilir. Öyle ki Ünlü (2017)'nin de belirttiği gibi; kentsel bellek ile mekan arasındaki etkileşim, bireylerin kentsel mekanı algılama biçimleri ve farklılıklarıyla zenginleşmektedir.
- Alan ve yakın çevresinde anıtsal yapı niteliği taşıyan, dini yapılar, eğitim yapıları ve konsolosluklar gibi binaların kat yükseklikleri 2-4 kat arasındadır. Bununla birlikte İstiklal Caddesi, Talimhane Bölgesi, Atatürk Kültür Merkezi ve yakın çevresinde ise; 6 ve üzeri kat yüksekliğine sahip yapıların fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu yükseklik farklılıkları özellikle peyzajın algılanabilirliği, görüntünün açıklığı (seçilebilirlik) ve görülebilen alanın büyüklüğü gibi okunabilirlik ve manzara güzelliği açısından kısıtlayıcı bir etki olmaktadır.
- Yapı malzeme durumu açısından incelendiğinde yapay malzemenin yoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, güçlü bir tarihi birikim ve kimliğe sahip alan açısından tezat bir durumdur.

Sonuç olarak alan, her yaşta bireyin rahatlıkla ulaşabildiği, dinlenme, yeme-içme, sosyalleşme, eğlenme, alışveriş, eğitim ve konaklama gibi pek çok farklı kullanımlara cevap veren, bir çok simgesel değere sahip, tarihi bir kimliği olan İstanbul için önemli bir odak noktası niteliği taşıyan bir meydana sahiptir. Bu anlamda meydan ve yakın çevresi çalışma kapsamında değerlendirilen parametrelere yanıt vererek, fiziksel kalite açısından olumlu bir alan niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- 1- Alada, A. B. (2008). Osmanlı Şehrinde Mahalle (1. b.). *Sümer Kitabevi*, İstanbul.
- 2- Bağbaşı, G. (2010). *İstanbul kent meydanlarının peyzaj mimarlığı ilkeleri açısından irdelenmesi: Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- 3- Baslo, M. (1998). *Tarih boyunca Galata-Beyoğlu kurgusunun gelişimi ve XIX. Yüzyıl otellerinin bu gelişime etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 4-Çınar Altınçekiç H.S., Engin, B., Tanfer, M. (2014). Tarihsel süreç içindeki kent kimliğinin mekansal kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma (Taksim Meydanı). *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2: 132-148.

- 5- Çulcuoğlu, G. (1995). Meydanların önemi ve tarihsel gelişimi, *Bilkent Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü*, Ankara, s.19-20.
- 6-Edward, T. (1966).The Hidden Dimension. *Garden City, N.Y. : Anchor Books*.
- 7-Ektiren, M.T. (2017). Kent meydanlarının kent kimliği ile ilişkisi. *Kent Akademisi. Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*, 10(2): 240-254.
- 8-Erdönmez, E. ve Abay, E. (2018). Roma Popolo Meydanı bağlamında kamusal mekan kalitesinin ölçülmesi, *Kent Akademisi*, 11 (33), Issue 1, 44-59.
- 9-Franz, G. (2005). An empirical approach to the experience of architectural space, Dissertation at the Max Planck Institute for Biological Cybernetics, *Tübingen and the Bauhaus University*, Weimar.
- 10-Gelen, S. (2016). Mekansal kimliğin sürdürülmesinde tarihi kent merkezlerinin kamusal gücünün kentsel tasarım bağlamında değerlendirilmesi: İstiklal Caddesi Aksı ve Taksim Meydanı (İstanbul) örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 11-Greene, S. (1992). Cityshape: communicating and evaluating community design, American Planning Association. *Journal of the American Planning Association*, 58(2): 177-189.
- 12-Gülersoy, Ç. (1986). Taksim / bir meydanın hikayesi. *İstanbul Kitaplığı*, İstanbul.
- 13- Hatipoğlu H (1994). Kentsel yapılaşmış çevrenin oluşumunda dış mekan yaşantısının yeri ve işlevi: İstanbul Taksim Meydanı örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 14-İnceoğlu, M. (2007). Kentsel açık mekânların kalite açısından değerlendirmesine yönelik bir yaklaşım: İstanbul meydanlarının incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
- 15- İnceoğlu, M. ve Aytuğ, A. (2009). Kentsel mekanda kalite kavramı. *Megaron*, 4(3): 131-146.
- 16- Karaman, A. , Ünsal, F., Karabey, H., Tekökoğlu, T., Erbey, E. (2011). Beyoğlu Kentsel Sit Alanı. *Kegelya Kentsel Gelişmeyi İnceleme ve Yönlendirme Atölyesi*, 1: 1-343.
- 17- Kuban, D. (1996). İstanbul bir kent tarihi. (Z. Rona, Çev.), *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, İstanbul.
- 18- Moughtin, C. (2003). Urban design ‘street and square’. *Butterworth Architectural Press*, Oxford.
- 19- MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, (2013). Gezi’den sonra Taksim paneli. Taksim Timeline Projesi.
- 20- Nasar J.L. (1998). The evaluative image of the city. *Thou sand Oaks*, CA: Sage Publications.
- 21- Öztan, Y. (1998). Kentler ve meydanlar. *Maison Française Dergisi*, 33, 154-157.
- 22-Sancar, C., Acar, C. (2016). Türkiye’de kent peyzajının yeni yüzleri olarak meydanlar: Trabzon-Ortahisar “Atatürk Alanı” Dönüşüm Projesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* . 6 (13): 57-73.
- 23- Sümerkan, M. R. (1990). *Biçimlendiren etkenler açısından Doğu Karadeniz kırsal kesiminde geleneksel evlerin yapı özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- 24- Toprak, M. (2017). *Meydanların sosyo- politik dönüşümü üzerine bir analiz: Taksim Meydanı örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 25- Türkoğlu, H. (2002). Kentsel imge: İstanbul’dan Bulgular. *İTÜ Dergisi*, 1: 57-64.
- 26- Uzgören, G., Erdönmez, M.E. (2017). Kamusal açık alanlarda mekan kalitesi ve kentsel mekan aktiviteleri ilişkisi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *MEGARON*, 12(1):41-56.
- 27- URL-1, http://www.pps.org/info/newsletter/december 2005/ squares_ principles? referrer = newsletter _email. 10.05.2018
- 28- URL- 2. <http://www.skb.gov.tr/wp content/ uploads/ 2012/ 09/ İSTANBUL-MEYDANLARI.pdf>; 08.07.2018
- 29- Ünlü, S. T. (2017). *Kent kimliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekan ilişkisi: Mersin örneği*. Planlama. 27(1):75–93.

Not: Bu çalışma Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’nda yürütülmüş olan Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	 ORCID NO: 0000-0001-8675-0643
Title of Article	Effectiveness Of Environmental Policies Of Local Governments: A Review Over Ardahan Municipality	
Corresponding Author	Sibel ÇALIŞKAN Doktorant, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, sibelcaliskan6@gmail.com	
Submission Date Admission Date	06/12/2018 / 13/03/2019	
How to Cite	ÇALIŞKAN, S., (2019). Yerel Yönetimlerin Çevre Politikalarının Etkinliği: Ardahan Belediyesi Üzerinden Bir Değerlendirme, Kent Akademisi, Volume, 12 (36), Issue 1, Pages, 42-55	

Yerel Yönetimlerin Çevre Politikalarının Etkinliği: Ardahan Belediyesi Üzerinden Bir Değerlendirme¹

Sibel ÇALIŞKAN²

ABSTRACT:

There is a mutual and dependent interaction between human and the environment. People are heavily influenced by the environment throughout their lives, and they also influence (positive-negative) the environment. Especially after the Industrial Revolution, the negative effects that started to be felt intensively caused various environmental problems to arise. At the point that came environmental problems come to mind today; it seems that the destruction of the ozone layer is beginning to pose a threat for the future, as many plant and animal species are consumed, access to clean and adequate water becomes difficult, the effect of desertification increases rapidly, forest areas begin to disappear. Environmental problems that threaten the whole world affects every aspect of human life, the future of mankind at least as far as today and there is a danger potential for future generations. The degradation of ecological balance and the diversity of environmental problems invite all people to be sensitive. In addition to individuals, States and international organizations, local governments have a large share in the Elimination of environmental problems or minimizing their impact. It is obvious that local governments established to improve people's living spaces should take serious responsibilities in environmental affairs. The ability of local governments to intervene directly and rapidly in response to the changing environmental problems of cities makes them a key actor about the environment. In this study will focus on the policies that local governments have against environmental problems and the effectiveness of the solutions; Turkey in particular will focus on the environmental issues, environmental management and environmental policies of local governments. Then, will be evaluated the main environmental problems of Ardahan Province and projects and activities developed by the Municipality of Ardahan. As a result, alternative solution proposals will be given to ensure that the natural values in Ardahan and its surroundings are protected at optimal levels. During the research phase, domestic and foreign literature related to the subject will be scanned. For the environmental applications of the Municipality of Ardahan will be applied to the written-verbal media sources, activity reports of the Municipality, related texts.

KEYWORDS: Ardahan Municipality, Ecosystem, Environmental Problems, Environmental Policies, Local Governments

¹ Makale; 10-12 Ekim 2018 tarihleri arasında Ardahan'da gerçekleştirilen I. Uluslararası Siyaset ve Sosyal Bilimler Sempozyumunda (USSBS) sunulan "Yerel Yönetimlerin Çevre Politikalarının Etkinliği: Ardahan Belediyesi Üzerinden Bir Değerlendirme" adlı tebliğin geliştirilmesi ve güncellenmesi sonucu oluşturulmuştur.

² (Doktorant) Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, sibelcaliskan6@gmail.com
(Ph.D.) Selçuk University / Institute of Social Sciences / Department of Public Administration, sibelcaliskan6@gmail.com

ÖZ:

İnsan ve çevre arasında karşılıklı ve bağımlı bir etkileşim söz konusudur. İnsan yaşamı boyunca yoğun olarak çevreden etkilenmekte ve aynı zamanda ona olumlu-olumsuz etkide bulunmaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında yoğun olarak hissedilmeye başlanan olumsuz etkiler çeşitli çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bugün çevre sorunlarının geldiği nokta düşünüldüğünde birçok hayvan ve bitki türünün tükendiği, temiz ve yeterli suya erişimin zorlaştığı, çölleşme etkisinin hızla arttığı, ormanlık alanlarda daralmaların başladığı, ozon tabakasındaki tahribatın gelecek adına tehlike oluşturmaya başladığı görülmektedir. Dünyayı topyekün tehdit eden çevre sorunları insan hayatının her alanını etkilemekte, insanlığın geleceğini de en az bugünü kadar ilgilendirmekte ve gelecek nesiller için de tehlike potansiyeli taşımaktadır. Ekolojik dengenin bozulması ve bu bağlamdaki sorunların çeşitlenmesi tüm insanlığı duyarlı olmaya davet etmektedir. Çevre sorunlarının ortadan kaldırılması yahut etkilerinin en aza indirilmesi konusunda, bireyler, devletler ve uluslararası kuruluşların yanında, yerel yönetimlere de büyük pay düşmektedir. İnsanların yaşam alanlarını iyileştirme amacıyla kurulan yerel yönetimlerin çevresel meselelerde ciddi sorumluluklar üstlenmesi gerektiği ortadadır. Yerel yönetimlerin kentlerin farklılaşan çevre sorunlarına yönelik doğrudan ve hızlı müdahalede bulunabilmeleri onları çevre hususunda kilit aktör konumuna taşımaktadır. Bu çalışmada, yerel yönetimlerin çevre sorunlarına yönelik uyguladığı politikalar ve çözüm noktasındaki etkinliği konu edilecek; Türkiye özelinde temel çevre sorunları, çevre yönetimi ve yerel yönetimlerin çevre politikaları üzerinde durulacaktır. Akabinde Ardahan ilinin başat çevre sorunları ve Ardahan Belediyesinin söz konusu çevresel sorunlara çözüm üretmek üzere geliştirdiği projeler, faaliyetler kısaca çözüm pratikleri değerlendirilecektir. Sonuç olarak, Ardahan ve çevresinde bulunan doğal değerlerin optimal düzeyde korunabilmesinin sağlanması için alternatif çözüm önerilerine yer verilecektir. Araştırma aşamasında konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür taranacak, Ardahan Belediyesinin çevre uygulamaları için yazılı-sözlü medya kaynakları, belediyenin faaliyet raporları ve ilgili metinlere başvurulacaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Ardahan Belediyesi, Çevre Sorunları, Çevre Politikaları, Ekosistem, Yerel Yönetimler.

“Yerel Yönetimlerin Çevre Politikalarının Etkinliği: Ardahan Belediyesi Üzerinden Bir Değerlendirme”

GİRİŞ:

Çevre sorunları; insanın doğaya müdahalesinde, ondan faydalanma sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklar olarak ifade edilebilmektedir (Öztaş ve Zengin, 2008: 184). Çevre sorunlarına ilişkin önemli bir dönüm noktası Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi yalnızca üretimde veya ekonomik yapıda meydana gelen bir değişimi değil, insan yaşamının tüm alanlarını ilgilendiren ve derinden etkileyen bir değişim, dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bu süreçle birlikte özellikle kentlerde büyük bir nüfus artışı başlamış, aynı şekilde üretim ve tüketim oranlarında da dikkat çekici bir artış izlenmeye başlanmıştır. Söz konusu sürecin getirdiği değişim rüzgarlarının etkisi doğal olarak çevre üzerinde de görülmüş ve çevre sistemindeki doğal denge bozulma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren hegemonyasını kurmuş olan neoliberal politikaların ve küreselleşmenin etkisiyle çevre bir kâr sağlama alanı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bugün tüm dünyada artan ve çeşitlenen çevre sorunları, çevreyi metalaştıran bu bakış açısının ürünüdür. Çevre sorunlarına yönelik bakış açısı sorgulanmadığı sürece ekosistem üzerinde tahrip edici ve büyük sorunlar ortaya çıkması beklenen bir durumdur. Gelecekte çevresel sorunların böylesi tehlikeli boyutlara ulaşmasını engellemek, bugün tüm insanlığın sorumluluk almasıyla mümkün görülmektedir.

Çevresel sorunlara karşı mücadelede devletler ve uluslararası kuruluşlara da büyük rol düşmektedir. Bu aktörler bireylerin mikro boyuttaki mücadelesini makro boyuta taşıma vazifesini yerine getirmekte, böylece ekolojik sorunlara karşı çözüm sürecine destek sağlayabilmekteledir. Siyasal toplum içerisinde yer alan küçüklü büyüklü tüm yapılanmalar çevresel sorumluluklarının bilincinde olmalı ve çevresel konularda aktif olarak görev almalıdır. Bahsi geçen yapılanmalardan birisi şüphesiz yerel yönetimler, bilhassa da belediyelerdir. Çevre sorunları, öncelikle kentin ve kentinin sorunu olduğundan kent yönetiminden sorumlu olan belediyeleri yakından ilgilendirmektedir (Keleş, 1993: 472). Çevresel sorunların artış eğilimine girmesi yerel yönetimlerin çevresel konulara öncelik vermelerine neden olmuştur (Kiniş, 1988: 1). Alternatif çözüm arayışları içerisinde giren yerel yönetimler çevre hususunda farklı politikalar uygulamaya başlamış ve faaliyetlerine hız kazandırmışlardır. Yerel yönetimler, kentleşmenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin elimine edilmesinde ve vatandaşlara kaliteli bir yaşam alanı sunulmasında önemli bir role sahiptir. Kentlerin farklılaşan çevre sorunlarına yakından, doğrudan ve hızlı müdahalede bulunabilmeleri yerel yönetimleri değerli kılmaktadır. Yerel yönetim birimleri içerisinde özellikle belediyeler sürdürülebilir kalkınmayı

önceleyen bir bakış açısıyla önemli çevresel faaliyetler yürütmekte, hem kırsal hem de kentsel alanlara arıtma ve arıyıştırma sistemleri sağlamaktadırlar.

Belediyeler mevcut çevre kirliliğini azaltmak veya potansiyel kirlilik unsurlarına karşı önlem almak üzere çeşitli projeler geliştirmekte, ayrıca çevre korumaya ilişkin görev ve sorumlulukları ayrıntılı olarak mevzuatta belirtilmektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta vardır. Söylenildiği gibi yerel yönetimlerin çevre politikalarının çevresel değerlerin korunması açısından önemli bir yeri vardır, belediyelerin çevresel faaliyetleri kirliliğin azaltılması ve önlenmesinde önemli bir güçtür ancak yerel idarelerin çevre sorunlarının çözümü için kullandığı araçlar sorunlara kalıcı ve kökten çözüm getirmek adına yetersiz kalmaktadır. Yani kısaca yerel yönetimlerin çevresel sorunlara karşı uyguladığı çözüm pratikleri ya geçici nitelik taşımakta ya da kirliliği bitirmekten ziyade çoğunlukla azaltmaya yaramaktadır.

Bu bağlamda çalışmada öncelikle çevre ve yerel yönetim hususunda kavramsal çerçeve çizilecek, Türkiye'nin temel çevre sorunlarının varlığından söz edilip yerel yönetimlerin bu sorunlara yönelik yaklaşımı ve uyguladığı politikalar incelenecektir. İzleyen bölümde, Ardahan Belediyesinin çevre politikaları değerlendirilecek olup; sırasıyla Ardahan ilinin özellikleri, çevresel değerleri ve başat çevre sorunlarına yer verildikten sonra Ardahan Belediyesinin çevresel meselelere yaklaşımı, çevresel problemlerle baş edebilme gücü dolayısıyla bu kapsamda yürüttüğü faaliyetler irdelenecektir. Çalışmada veriler kaynak taraması yöntemi ile toplanmış ve bu amaçla ilgili literatürden, medya kaynaklarından ve önemli belgelerden yararlanılmıştır. Bu konuda Ruşen Keleş, Can Hamamcı, Kemal Görmez ve Gökhan Orhan başta olmak üzere farklı araştırmacıların çeşitli eserlerine başvurulmuştur.

1. Çevre ve Türkiye'de Çevre Politikası

En genel tanımıyla çevre; içinde yaşadığımız, canlı ve cansız varlıklardan oluşan ortam olarak ifade edilebilir (Uslu, 1985: 121). Çevre içinde barındırdığı doğal değerler ile toplumun ortak malı niteliğindedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından üretim ve sanayileşme alanında yaşanan dönüşüm, bu doğal değerler bütünüünün öncesinde hiç olmadığı kadar tahrip edilmesine neden olmuştur. Çevre sorunları ciddi boyutlara ulaşmaya başlayınca çevre konusu artık "sorunlar ve çözüm yolları" üzerinden konuşulmaya başlanmış ve 1960'lı yıllardan itibaren devletler, toplumun ortak değeri olan doğal kaynakların korunmasına ilişkin bir takım önlemler almaya başlamıştır. Bu girişimler çevre koruma politikalarının belirlenmesinde etkili olmuş ve diğer ülkelerin de çevre sorunlarını politika gündemlerine dahil etmelerini sağlamıştır. Çevre koruma konusunda uluslararası ölçekte atılan adımlar izlendiğinde Türkiye'nin gelişmeleri geriden takip ettiği görülmektedir (Türk ve Erciş, 2017: 354). Geç sanayileşen bir ülke olarak çevresel sorunlarla geç tanışan Türkiye, çevre koruma politikalarını da haliyle diğer birçok ülkeden sonra devreye sokabilmiştir. Ülkemizde özellikle 1970'li yıllarla birlikte artan çevresel sorunlar, çevre konusunda benimsenen yaklaşımın insan merkezlilikten doğa merkezliliğe kaymasına yol açmıştır. Bu süreçle birlikte Türkiye'de çevre politikaları gelişmeye, çevreci kurum ve kuruluşlar da yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevre konusunda gerçekleşen yaklaşım değişimi hükümet politikalarına da yansımıştır. Devletin önceleri değer atfettiği tek şey ekonomik büyüme iken ve çevre olgusuna ekonomik getirisi ölçüsünde değer biçilmekte iken 1970'lerle birlikte bu yaklaşım olumlu anlamda değişmiştir. Böylece hükümetler çevre sorunlarının çözümüne eğilmeye, etkin bir çevre yönetimine imkân verecek yeni araçlar, düzenlemeler ve yapılanmalar oluşturmaya çalışmışlardır (Sarıçoban ve Yıldırım, 2015: 9). Ancak bugün Türkiye'de çevresel sorunların halen yaşanıyor olması benimsenen çevre politikasının çevresel sorunların çözüme kavuşturulmasında yeterli olmadığını göstermektedir. Söylemsel zeminde olumlu tablo çizen çevre politikaları, uygulamadaki birtakım olumsuz faktörler nedeniyle yetersiz kalmıştır (Ulucak ve Erdem, 2012: 94-95). Söz konusu olumsuz faktörler şöyle sıralanabilir: Türkiye'de bölgeler arasında gelişmişlik farkı bulunması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin olması, çevre koruması ve ekonomik kalkınma arasındaki dengenin kurulamaması, hukuki ve kurumsal düzenlemelerdeki eksiklikler, vatandaşların çevre konusunda yeterince bilinçlendirilmemeleri, çevreye ilişkin kararlarda halk katılımının sınırlı tutulması (Kızılboğa ve Batal, 2012: 200).

2. Türkiye'de Başat Çevre Sorunları ve Yerel Yönetimler

Bugün Türkiye'de karşılaşılan başlıca çevre sorunları hava, su ve toprak kirliliğidir. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme, çarpık kentleşme, nükleer çalışmalar, zirai ilaç, yapay gübre ve kimyasal maddelerin artan kullanımı gibi faktörler çevresel kirliliğe kaynaklık etmekte; çevresel sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle sanayinin çevre üzerindeki olumsuz etkisinin diğer faktörlere göre çok daha fazla olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla çevre kirliliği, kentleşme ve sanayi bölgelerinde daha yoğun görülmekte, buradaki sanayi tesislerinden çıkan çeşitli atıklar hava, su, toprak, gürültü ve radyasyon kirliliği gibi çevresel sorunlara yol açmaktadır. Fabrikalardan çıkan zehirli gazlar havayı, salgılanan atıklar suları, doğaya bırakılan çöpler ise toprakları kirliletmektedir. Çevresel sorunların girift

bir yapısı vardır ve bu yüzden sorunlardan birisi diğerini etkileyip, tetikleyebilmektedir. Bu durum çevresel sorunların her birinin ayrı ayrı ele alınmasını gerektirmektedir.

Türkiye’de kirlilik sorunu ilk olarak havada kendisini göstermiştir (Bozyiğit ve Karaaslan, 1998: 24-25). Hava kirliliğinin etkisi küçümsenmeyecek düzeydedir. Öyle ki 2016 yılı Türkiye istatistiklerinde hava kirliliğinin ülke genelinde birçok şehirde artış gösterdiği belirtilmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2016). Hava kirliliğine, genellikle tarım alanlarındaki düzensiz ve fazla ilaç kullanımından veya katı atıklardan kaynaklanan toprak kirliliği de eşlik etmektedir. Özellikle çöp depolama alanlarının ve arıtma tesislerinin yetersizliği toprak kirliliği sorununun etkisini halen sürdürmesine neden olmaktadır. Bir diğer kirlilik ise giderek azalmakta olan su kaynaklarında görülmektedir. Su kirliliğinin başlıca kaynağı sanayi kuruluşlarının sıvı atıklarıdır ve su kirliliği bugün çoğu şehirde kronikleşmiş bir biçimde varlığını korumaktadır.

Sayılan çevre kirliliklerinin her biri Türkiye’nin doğal değerlerini ciddi bir şekilde tehdit etmektedir. Buradaki hassas nokta ise, -bu çalışmanın odak noktasını da temsil eden- söz konusu sorunların çözümü meselesidir. Bu konuda en önemli adımlardan birisi çevre hakkı ve koruma konularının Anayasa’da düzenlenmesidir. Türkiye’de çevresel sorunların önlenmesi ve çözüme kavuşturulması sorumluluğu Anayasa’da belirtildiği üzere devlet ve vatandaşlara verilmekte, temiz bir çevrede yaşamının herkesin doğal bir hakkı olduğu belirtilmektedir. Anayasa’nın ilgili maddesi (56. md.) şu şekildedir: “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” Anayasa’da devletin çevresel koruma konusundaki ödevine ilişkin farklı hükümler de yer almaktadır. Örneğin; 43. madde ile kıyıların korunması, 44. madde ile toprağın korunması, 63. madde ile tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, 169. madde ile orman varlığının korunması da bir edim olarak devlete verilmiştir (Kiniş, 1988: 138).

Devlet çevre konusundaki ödevini, başka bir ifadeyle çevre yönetimini merkez ve yereldeki ilgili birimler aracılığıyla yerine getirmektedir. Bu konunun merkezdeki ilgilileri bakanlıklar iken, yereldeki ilgilileri birer yerel yönetim birimi olan belediyeler ve il özel idareleridir (Orhan, 2005: 59). Yerel yönetimlerin çevre koruma faaliyetleri sorunların artış derecesine paralel olarak zaman içinde artış göstermiş ve yetki alanları genişletilmiştir. Yerel yönetimler çevre koruma faaliyetlerini yasal düzenlemelere dayanarak gerçekleştirmekte, denetim ve hizmet görevleri üstlenmektedirler (Çoban ve Kılıç, 2009: 119-122). Yerel yönetimlerin çevresel sorunlara müdahale yetkisinin bulunması sorunları kolaylıkla çözebilmeleri için yeterli değildir. Yani yerel yönetimlerin müdahale yetkileri bulunsu bile müdahale düzeyleri sınırlı kalmaktadır. Bu sınırlılık hem maddi gerekçelerden hem de inisiyatif alamıyor olmalarından kaynaklanmaktadır (Güzel, 2001: 5). Yerel yönetimlerin çözüme yönelik girişimlerinin belli faktörlerden dolayı sınırlanıyor olması sorunların giderilmesinden ziyade hafifletilmesine neden olmaktadır. Bu sebeple yerel yönetimler çevresel sorunlarla ilgili karar süreçlerinde daha güçlü bir konuma getirilmeli, ayrıca olanakları da büyük çözümler üretebilmelerine imkan verecek şekilde iyileştirilmelidir.

3. Belediyeler ve Çevre Yönetimi

Belediyeler çevre korumaya ilişkin konularda diğer yerel yönetim birimleri arasında (il özel idaresi, köy) en aktif rol üstlenen birimlerdir. Belediyeler Anayasa’ya ve ilgili kanunlara dayanarak, beldenin korunmasını, iyileştirilmesini, buradaki doğal değerlerin uygun kullanılmasını, çevresel kirliliğin önlenmesini sağlamak adına, emir, yasak ve yaptırım yetkisini ellerinde bulundurmatalardır (Şengül, 1999: 93-100). Çevreye ilişkin yaptıkları düzenlemeler, aldıkları önlemler ve gerçekleştirdiği faaliyetlerde ekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu, hukuki ve teknik esaslara uygun bir yol tutmaya çalışmaktadırlar. Belediyeler çevre koruma konusunda dolaylı ve doğrudan hizmetler yürütmekte ve önemli projelere imza atmaktadırlar. Genel kapsamda belediyelerin çevreye ilişkin hizmetleri şu başlıklar altında toplanabilir (Zengin, 2010: 153-155):

- Sağlıklı ve planlı kentleşme faaliyetleri
- Katı atıkların toplanması ve bertaraf işlemleri
- Su kaynaklarının korunması ve buna ilişkin faaliyetler
- Kıyıların korunması
- Kanalizasyon yapılması ve buna dayalı hizmetler
- Toplu taşıma hizmetleri ve yönetimi
- Trafik düzenleme ve destek hizmetleri

Belediyeler özellikle çevre kirliliği konusunda denetim ve hizmet görevlerini yerine getirmekte; hava, su, toprak, görüntü, gürültü, çöp ve diğer tüm kirlilik türlerine karşı çözüm üretmeye çalışmaktadırlar (Çoban ve Kılıç, 2009: 120). Belediyelerin çevresel sorunların çözümüne ilişkin görev ve sorumlulukları bazı kanun ve yönetmeliklerde ayrıntılı olarak betimlenmektedir (Baykal, 2010: 486). Örneğin 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesi altında belediyelerin çevresel hizmetleri ayrıntılı olarak şöyle ifade edilmektedir: “Müktesep haklar saklı kalmak üzere; içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atıksu ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettmek; kaynak sularını işletmek veya işlettmek; katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak; gayrisihhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; hafriyat toprağı ve moloz döküm alanlarını; sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) depolama sahalarını; inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depolama alanları ve satış yerlerini belirlemek; bu alan ve yerler ile taşınmalar çevre kirliliği oluşmaması için gereken tedbirleri almak”.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 7. maddesi altında da büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görevleri betimlenmiştir. Buna göre belediyeler, “sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak; ağaçlandırma yapmak; gayrisihhî işyerlerini, eğlence yerlerini, halk sağlığına ve çevreye etkisi olan diğer işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplamak; inşaat malzemeleri, hurda depolama alanları ve satış yerlerini, hafriyat toprağı, moloz, kum ve çakıl depolama alanlarını, odun ve kömür satış ve depolama sahalarını belirlemek, bunların taşınmasında çevre kirliliğine meydan vermeyecek tedbirler almak; büyükşehir katı atık yönetim plânını yapmak, yaptırmak; katı atıkların kaynağa toplanması ve aktarma istasyonuna kadar taşınması hariç katı atıkların ve hafriyatın yeniden değerlendirilmesi, depolanması ve bertaraf edilmesine ilişkin hizmetleri yerine getirmek, bu amaçla tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; sanayi ve tıbbî atıklara ilişkin hizmetleri yürütmek, bunun için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettmek; deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak, arıtmak ve bununla ilgili gerekli düzenlemeleri yapmak; tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak; su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlama; gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek” sorumluluğundadır.

Belediyeler söz konusu görev ve sorumlulukları kendilerine ait bütçeler ve dış kaynaklardan aldıkları finansal destekler ile yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Belediyenin kendi bütçesi dışındaki mali destekler ise şunlardır (Çoban ve Kılıç, 2009: 122):

- İl Özel İdaresi Bütçesi
- Ekolojik vergilerden yerel yönetimlere ayrılan paylar
- Mesleki kuruluş imkanları
- Gönüllü kuruluşlar
- Özel hukuk tüzel kişilerin imkanları
- Gönüllülerin/hayırseverlerin bağış ve yardımları

Özetle söylenebilecek odur ki; belediyeler çevresel sorunların çözümüne yönelik girişimlerinde hukuka dayalı olarak ve bütçeleri doğrultusunda hareket etmekte; geniş bir yetki, görev ve sorumluluk altına girmektedirler (Öztaş ve Zengin, 2008: 188). Özellikle koruyucu sağlık hizmetleri, katı atıkların toplanması ve bertaraf edilmesi, su kaynaklarının ve kıyıların korunması, planlı kentleşmenin sağlanması, kanalizasyon yapılması gibi görevler belediyelerin yerine getirmesi gereken temel çevresel görevlerdir (Zülfikar ve Beken, 2014: 75). Böylece belediyelerin yasa, tüzük ve yönetmeliklerin kendilerine verdiği yetki ve görevler ile çevre koruması noktasında ciddi bir rol üstlendikleri söylenebilmektedir.

4. Ardahan İli, Belediyesi Ve Çevre

Çalışmanın bu kısmında öncelikle Ardahan ilinin karakteristik özellikleri, doğal değerleri ve başat çevre sorunları hakkında bilgi verilmekte olup, akabinde Ardahan ili yerel yönetim birimi olarak Ardahan Belediyesi'nin çevre politikası ve bu politika kapsamında yürüttüğü çevresel faaliyetler incelenmektedir.

4.1. Ardahan İlinin Özellikleri

Eski ismi Artan olan Ardahan, günümüzdeki konumuna büyük mücadeleler sonucunda gelebilmiştir. 1878 Ayastefanos Antlaşması ile Rusya'ya verilen yöre, 1918 Brest-Litovsk Antlaşması ile geri alınmıştır. Yerleşim, 26 Nisan 1919'da Gürcülerin işgaline uğramış, 23 Şubat 1921'de Türkiye topraklarına katılmıştır. Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki önemli illerinden biri olan Ardahan'ın il konumuna gelmesi uzun yıllar almıştır. Tarihte 66 yıl boyunca Kars iline bağlı bir ilçe olarak yer alan Ardahan, 27 Mayıs 1992 tarih ve 3806 sayılı kanun ile bir il haline getirilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. ili olmuştur (Ardahan Belediyesi).

Bugün 97.096 nüfusa sahip olan Ardahan, Doğu Anadolu Bölgesi'nin ikinci en az nüfusa sahip ilidir (TÜİK, 2018). Bölgede en yüksek nüfus 1.106.891 gibi bir rakamla Van iline aitken, en düşük nüfus 82.498 rakamı ile Tunceli iline aittir (TÜİK, 2018). Kalkınma Bakanlığı'nın 2011 yılında hazırlanmış olduğu İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasına göre Ardahan; 81 il arasında 71. sırada yer almakta, ayrıca en az gelişmiş bölge olarak kabul edilen altıncı bölge illerinden sayılmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2011).

Erzurum, Artvin ve Gürcistan ile çevrili olan ilin fiziki yapısına bakıldığında dağları, yüksek yaylaları, akarsular boyunca devam eden vadilerdeki ovaları ile oldukça zengin bir coğrafi yapıya sahip olduğu görülmektedir. İl sınırları içerisinde yer alan önemli dağları Yalnızçam, Allahu Ekber, Akbaba, Kısır, Posof Ilgar, Cin, Posof-Göze Dağları ve üzerinde kayak merkezi bulunan Uğurlu Dağı'dır (Ardahan Belediyesi). Yine il sınırları içerisinde bulunan bir başka doğal değer Kura Nehri'dir. Havzadaki tüm yağış ve yüzey sularını toplayan, yaklaşık 90 km'lik uzunluğa ulaşan nehrin dar ve derin bir kanyon oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca nehir, üzerinde rafting sporu yapılmaya uygun olduğu için, doğal bir değer olmanın yanında turizm potansiyeli de taşımaktadır. Ardahan'ın belirtilen doğal güzelliklerine bazı ova, yayla ve göller de eklenmelidir. Bunlar Ardahan, Göle, Hanak ve Haçuvan ovaları, Bülbülün Yaylası ve Çıldır Gölü'dür. Çıldır Gölü, Van Gölü'nden sonra Doğu Anadolu Bölgesi'nin ikinci büyük gölü olup, özellikle turizm sektörü için büyük önem taşımaktadır (Ardahan Belediyesi). Zira kış aylarında Çıldır Gölü'nü ziyaret eden turistler adeta buz pateni sahasına dönüşen göl yüzeyinde atlı kızaklarla dolaşma deneyimi elde etmektedirler (Aktemur, 2012).

Ardahan il genelinde karasal iklim görülmele birlikte, kış mevsimi sert geçmekte, özellikle kar yağışı uzun bir süre etkisini sürdürmektedir. Yörede hâkim olarak görülen bitki örtüsü, iklim ve yükseltinin etkisiyle şekillenmiş olup, çayır ve meralardır. Yöre topraklarında ormanlık alanlar çok geniş yer tutmamakla birlikte dağ eteklerinde çam ağaçlarına rastlanmaktadır (Ardahan Belediyesi). İl halkı geçimini yaygın olarak sığır ve koyun yetiştiriciliği ile arıcılıktan sağlamaktadır. İklim ve bitki örtüsünün etkisiyle ilin ekonomisi temel olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. İklim şartlarının elverişsiz olması sebebiyle toprakları tarla tarımına uygun değildir. Yöre topraklarında tarımsal işler genellikle akarsu boyu ovalarında yapılmakta; buğday, arpa, çavdar ve sınırlı miktarda patates yetiştirilmektedir (Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2016). Turizm ve sanayi faaliyetlerine gelince; tarım ve hayvancılığa kıyasla daha geri planda kalmış, çok gelişme gösterememiştir (Diyadinnet, 2008).

4.2. Ardahan İli Temel Çevre Sorunları

Çevresel sorunların gerçek anlamda çözüme kavuşturulabilmesi için öncelikle sorunların iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Çünkü sorunların asıl kaynağına müdahalede bulunmak sorunların çözülmesini büyük oranda kolaylaştıracaktır. İşte bu gereklilikten hareketle çalışmada öncelikle Ardahan ilinin temel çevre sorunları aktarılacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi Ardahan birçok doğal güzele, başka bir deyişle ekolojik mirasa ev sahipliği yapmaktadır. Ancak çoğu insan faaliyetlerinden kaynaklanan birçok etken çevreye ne yazık ki olumsuz etki etmekte ve söz konusu doğal değerleri tahrip etmektedir. Ardahan ili çevre sorunlarına bakıldığında öncelikli çevresel sorunun diğer birçok ildeki gibi kirlilik olduğu görülmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017: 9). Yoğun olarak havada ve suda görülen kirlilik özellikle modern hayatın getirdiği kentleşme faaliyetleri neticesinde oluşmuştur (Deniz, 2009: 95). Havada ve suda görülen kirliliğe katı-sıvı atıkların neden olduğu sorunlar da eklenmeli, ayrıca bu sorunlara zaman zaman gürültü ve görüntü kirliliğinin de eşlik ettiği belirtilmelidir. "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu" 2015 verilerine göre hava kirliliği Ardahan için birinci öncelikli çevre sorunu olarak karşımıza çıkmakta ve hava kirliliğini sırasıyla atıklar ve su kirliliği izlemektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017: 9).

Ardahan ili temel çevre sorunları arasında değerlendirilebilecek ilk sorun, hava kirliliğidir. Hava kirliliğinin insan sağlığını hem dolaylı yoldan hem de doğrudan etkileyebiliyor oluşu, bilhassa solunum yolu hastalıklarında büyük bir rolünün bulunması, konunun sorumlular tarafından özenle ele alınıp hava kalitesinin artırılmasını gerektirmektedir.

Hava kalitesi illerin etki unsurlarına göre farklılaşan seviyelerde gerçekleşmektedir. Yoğun şehirleşme, yanlış şehir planlaması, motorlu taşıtların sayıca artış göstermesi, düzensiz ve yoğun sanayileşme, kalitesiz ve yüksek miktarda yakıt kullanımı (ucuz kömür) gibi etken unsurlardan dolayı illerin hava kalitesi değişkenlik göstermektedir. Ardahan ili hava kalitesi parametrelerine göre hava kirliliğinin genellikle kış aylarında arttığı, dolayısıyla evsel ısınma kaynaklı olarak gerçekleştiği görülmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 11). (Tablo 1).

Tablo 1: Ardahan ilinde 2017 yılı hava kalitesi parametreleri aylık ortalama değerleri ve sınır değerin aşıldığı gün sayıları (ug/ m³; CO: mg/m³) *AGS: Sınır değerin aşıldığı gün sayısı. (havaizleme.gov.tr, 2018)

İSTASYON ADI	SO ₂	AGS*	PM ₁₀	AGS*	CO	AGS*	NO	AGS*	NO ₂	AGS*	NO _x	AGS*	OZON	AGS*
Ocak	42		53		-		13		55		69		23	
Şubat	33		42		-		8		51		59		29	
Mart	17		20		-		3		25		27		36	
Nisan	9		12		-		2		14		16		37	
Mayıs	7		11		-		3		15		18		9	
Haziran	3		12		-		4		18		22		21	
Temmuz	2		16		-		5		13		24		27	
Ağustos	4		17		-		4		15		60		38	
Eylül	3		13		-		3		18		30		31	
Ekim	6		18		-		4		18		22		19	
Kasım	13		21		-		7		21		28		12	
Aralık	33		44		-		12		33		45		9	

Hava kirliliğinin artış eğilimine girmesinde yanlış yakıt kullanımı dışındaki etken unsurların (trafik vb.) payı pek görülmemektedir. Ardahan'da karasal iklim hâkim olduğu için kışlar uzun, ağır ve kar yağışlı geçmekte, bu da yakıt tüketimini artırmaktadır. Isınma amacıyla yüksek miktarda ve bilinçsizce yakılan kömürler hava kirliliğine yol açmaktadır. Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından açıklanan verilere göre Ardahan'da 2017 yılında evsel ısınma amaçlı 22.172,41 ton ithal kömür ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan temin edilen 10.835 ton yerli kömür tüketilmiştir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 2-3). Ancak son yıllarda doğalgaza yönelim olmasıyla birlikte hava kirlilik oranlarında önemli düşüşler kaydedilmiştir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 11-12). Bugün Ardahan'daki hava kirliliği tehlike sınırlarını aşacak düzeylerde seyretmeye de hava kalitesini düşürmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 12). Bu yüzden hava kalitesini artıracak çalışmalar halen ihtiyaç olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak hava kirliliğinin giderilmesi noktasında karşılaşılan bazı güçlükler bulunmaktadır. Bu faktörler önem sırasına göre şöyledir: Meteorolojik faktörler, halkın alım gücünün düşük olmasından dolayı kalitesiz yakıt kullanılması, yeterli denetim yapılmaması, topografik faktörler, toplumda bilinç eksikliği, ateşçilerin eğitimsiz veya bilinçsiz olması (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017: 48).

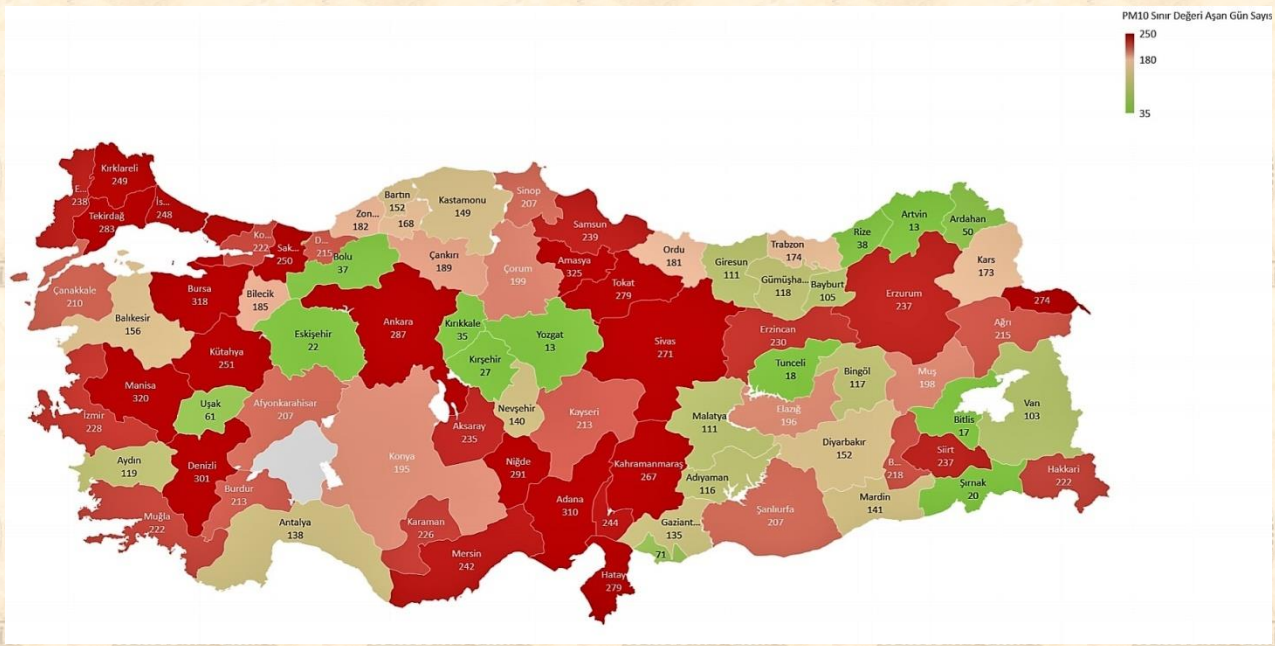
Ardahan'da dikkat çeken bir başka çevre problemi de sulardaki kirliliktir. Burada su kirliliği temel olarak atık sulardan kaynaklanmaktadır. Özellikle ilde bulunan süt tesislerinin atık suları, kanalizasyon suları, evsel atıklar ve hayvansal atıklar su kaynaklarını ciddi anlamda kirletmektedir. Maliyetli olduğu için arıtma çalışmalarından yıllarca uzak durulması ve kanalizasyon şebekesinin yetersiz kalması, buradaki doğal su kaynaklarının her geçen yıl daha fazla kirlenmesine ve kullanılmaz duruma gelmesine neden olmuştur. Kirlilik sonucunda suda yaşayan canlı varlıkların zarar görebildiği, suların debisinde azalmalar olduğu ve bunun da tarımsal ve hayvansal ürünleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği görülmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 17). İl sınırları içerisinde bu tehlikeye bariz şekilde maruz kalan alıcı ortam ise Kura Nehri'dir. Su kirliliğinin giderilmesinde veya önlenmesinde il sınırları içerisinde bazı güçlükler ile karşılaşılmaktadır. Bu güçlükler önem sırasına göre şu şekildedir: Mali imkânsızlıklar nedeniyle arıtma tesislerinin kurulamaması, toplumda bilinç eksikliği ve yeterli denetim yapılamaması (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017: 111).

İlde sıvı atıklar kadar katı atıklar da çevresel kirliliğe yol açmakta ve çevreyi tahrip etmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 23). Hafriyat, inşaat, yıkıntı, ambalaj, pil, akümülatör vb. kaynaklardan dolayı oluşan katı atık kirliliği Ardahan doğası için ciddi tehdit oluşturmaktadır ve toprak kirliliğine neden olmaktadır. İlde atıkların öncelikli çevresel sorun olarak ortaya çıkmasının nedeni ise düzensiz depolama yapılmasıdır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017: 32). Belirtilen nedenler ve durumlar Ardahan iline atıksu ve katı atık depolama tesisleri kurulmasının önemini ve gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Belediyenin katı-sıvı atıklar konusunda hali hazırda bazı plan ve projeleri bulunmaktadır. Bunlar, çalışmanın bir sonraki başlığı altında hususi olarak konu edilmektedir.

Ardahan ilinde yukarıda belirtilen sorunlarla birlikte zaman zaman gürültü kaynaklı çevre sorunları da yaşanabilmektedir. Örneğin 2017 yılı içerisinde Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne şantiye kaynaklı gürültü konusunda şikayette bulunduğu belirtilmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 8).

Genel perspektiften değerlendirildiğinde ve diğer iller ile karşılaştırıldığında Ardahan'ın özellikle sanayi bakımından henüz gelişmemiş olması nedeniyle -ki sanayinin çevre için nasıl büyük bir tehlike ifade ettiği çevre sorunları kısmında belirtilmişti- çevresel sorunları daha hafif yaşadığı söylenebilmektedir. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası tarafından 2017 yılının hava kirliliğine dair hazırlanan rapordan da bu yargıya ulaşmak mümkündür. Raporda Türkiye'deki illerin 2017 yılı içerisinde partikül madde (PM10) sınır değerini kaç kez aştığını gösteren bir haritaya yer verilmiştir. İnsan sağlığının korunması için yılda sadece 35 kez aşılmasına izin verilen PM10 değerinin Ardahan ilinde 50 kez aşıldığı görülmüştür. Genel tabloya bakıldığında ve diğer iller ile karşılaştırıldığında Ardahan'ın kirlilikten daha az etkilendiği söylenebilmektedir. Ancak sınır değerini aşmayan 6 il (Hatay, Yalova, Sivas, Kahramanmaraş, Kütahya, Sakarya, Kırklareli, İçel ve Samsun) ile karşılaştırıldığında ise Ardahan'ın hava kalitesini artıracak çalışmalara ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Şekil 1: illere göre PM10 aşan gün sayıları (TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 2018: 25).

4.3. Ardahan Belediyesinin Çevre Politikası ve Çevresel Faaliyetleri

Belediyeler vatandaşlara yerel ölçekte hizmet sunan birimler olarak yer almakta ve sorumlu oldukları yeri sağlıklı, huzurlu bir ortama dönüştürme gayretinde bulunmaktadır (Zülfikar ve Beken, 2014: 75). Sağlıklı ve huzurlu bir ortam oluşturmak üzere gerçekleştirdikleri faaliyetler içerisinde çevresel olanlar önemli yer tutmaktadır. Çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için önemli projeler geliştirmekte ve çalışmalar yürütmektedirler. Belediyelerin çevresel faaliyetleri genellikle benzerlik taşımaya karşın yürütülen faaliyetlerin etkinliği değişkenlik gösterebilmektedir. Ardahan Belediyesi göz önünde bulundurulduğunda; öncelikle uygulanan çevre politikasının sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde şekillendiği ve çevre olgusunu önemseyen, çevresel değerleri koruma üzerine kurulu bir yaklaşıma karşılık geldiği söylenebilir (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 8). Gerçekleştirilen faaliyetlerin de doğal olarak benimsenen çevre politikasını yansıttığı ve bu bağlamda çevresel değerlerin gözetildiği söylenebilmektedir. Belediyenin belirtilen politika ekseninde yürüttüğü faaliyetlere aşağıda ayrıntılı olarak, maddeler halinde yer verilmektedir. Faaliyetlere dair bilgilere belediyenin faaliyet ve çevre raporları, yazılı- sözlü beyanları ile farklı medya kaynaklarından ulaşılmıştır.

Ardahan Belediyesinin çevre sorunlarına yönelik aldığı önlemler ve yürüttüğü faaliyetler şunlardır³:

- İlk olarak belediyenin ildeki hava kalitesinin korunması konusundaki önlemlerinden söz edilebilir. Buna göre belediye, Organize Sanayi Bölgesinin yerleşme alanları dışarısında bir yerde kurulmasını talep etmiş ve bu yönde bir karar almıştır. Dolayısıyla belediye ve valiliğin çevre düzeni planlarını ve imar planlama çalışmalarını hava kirliliğini dikkate alarak yapmaya çalıştıkları söylenebilmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 11).

- Yine hava kalitesinin korunması amacıyla hareketle, 2014 yılında belediye tarafından başlatılan “Doğalgaz Şebeke Hattı Döşemesi Projesi” ile Ardahan’da doğalgaz kullanımına kademeli olarak geçilmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 11; Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 53).

- Belediye tarafından doğalgaz konusunda yapılan altyapısal çalışmaların yanı sıra doğalgaz kullanımını yaygınlaştırmak için il merkezinde halkın bilgilendirilmesi çalışmaları da yürütülmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 11).

- Su kirliliğinin önüne geçmek için atıksu altyapılarıyla ilgili düzenlemeler ve bakımlar yapılmakta, kanalizasyon hizmeti verilmekte ve kentsel atıksu arıtma tesisleri kurulmasıyla ilgili çalışmalar sürdürülmektedir. Belediye kanalizasyon atıklarının arıtılarak alıcı ortama bırakılması ve doğaya zarar vermesini engellemek için önemli bir adım atarak atık su arıtma tesisi projesini başlatmıştır (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 53). Atık su arıtma tesislerinin son durumu; Ardahan il merkezinde inşa aşamasında ve bitmek üzere, Çıldır, Damal, Hanak ve Posof ilçelerinde plan aşamasında, son olarak Göle ilçesinde ise ihalesi tamamlanmış durumdadır (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 22). İl merkezi Halil Efendi Mahallesi’nde 24 dönüm alan üzerine kurulan ilk tesis, Ardahan ve bölgesi için özellikle de kentnin kalbi olarak anılan Kura Nehri için son derece önemli bir çevre projesidir. İnşasına 3 yıl önce başlanan, toplam maliyeti 10 milyon lirayı bulan proje tesisin 2018 ekim ayı içerisinde faaliyete geçeceği ifade edilmektedir (Ardahan Belediyesi, 2018).

- Belediye tarafından katı atıkların biriktirilmesi ve toplanması işlemleri yürütülmekte olup çöp toplama araçları ile toplanan ve çoğunluğu evsel atıklardan oluşan katı atıklar, katı atık depolama sahasına taşınmaktadır. Tehlikeli ve tıbbi atıklar Erzurum Büyükşehir Belediyesi ile anlaşma sağlanarak (19/01/2011 tarih ve 15 sayılı Tıbbi Atıkların Toplanması ve Bertaraf Edilmesi Sözleşmesi) Erzurum’daki sterilizasyon tesisine gönderilmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 37).

- Katı atıkların düzenli depolanmasını sağlayacak bir tesis kurulması planlanmış, bakanlık tarafından onay alan projede sona gelmiştir. Belediye yetkilerinin ifadelerine göre 9,98 hektar alan üzerinde uygulanan, bütçesi 6.867.600,00 TL’ye tekabül eden proje ile hem çevre kirliliğinin önüne geçilmiş olunacak hem de tarım arazileri koruma altına alınmış olacaktır (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 53). Yapımına 2015 yılı içerisinde başlanan inşaat faaliyetleri devam eden “Katı Atık Ayrıştırma ve Düzenli Depolama Merkezi Projesi”nin 2018 yılı ekim ayında faaliyete geçmesi planlanmaktadır (Ardahan Belediyesi, 2018; Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 23). Ayrıca proje alanında tesis çalışmasının yanı sıra önemli bir çevre faaliyeti daha gerçekleştirilmiştir. Öncesinde adeta çöp tarlasını andıran proje alanında temizlik ve rehabilite çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bu alana başta akasya olmak üzere 100 bin fidan dikilmiştir. Bu konuda Ardahan Belediye Başkanı Faruk Köksoy, gelecekte burada insanları büyük bir akasya ormanının karşılayacağını dile getirmiştir (Ardahan Belediyesi, 2018).

- Ardahan Belediyesi ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü ortaklığında çevre konulu denetim ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Müdürlük ve belediye personellerince binalardaki kazanlar ve bu kazanlarda yakılan kömürler denetlenmektedir. Ayrıca her yıl belediye tarafından 5 Haziran Dünya Çevre Günü kapsamında çevre içerikli etkinlikler yürütülmekte; halkın görebileceği muhtelif yerlere çevre temalı pankart ve afişler asılmakta, sosyal ve eğitsel etkinlikler düzenlenmekte ve yarışmalar gerçekleştirilmektedir (Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, 2018: 91). Ayrıca belediye tarafından Dünya Çevre Haftası Etkinlikleri kapsamında “Temiz Çevre, Temiz Ardahan” kampanyası başlatılarak insanlara Ardahan’ın güçlü çevre değerlerini koruma ve kirletmeme mesajı verilmekte, çevresel duyarlılık kazandırılmaya çalışılmaktadır (Ardahan Belediyesi, 2015). Böylece halk soba ve kaloriferlerin nasıl yakılması gerektiği ve doğru yakıtın ne olduğu hakkında bilgilendirilmekte ve çevre temizliği konusunda bilinçlendirilmekte.

³ Ardahan Belediyesi’ne ait belirtilen faaliyetler, bilgisine ulaşılabilen ve 2018 yılı Ekim ayına kadarki süreci kapsayan faaliyetlerdir. Kaynaklarda ulaşılamayan ve bu çalışmanın yapılmasından sonraki süreçte gerçekleştirilen belediye faaliyetlerine rastlamak mümkündür.

• Belediye, evsel atıkların çevre sağlığını bozmaması için özen göstermekte ve vatandaşlar, zamansız ve gelişmiş çöp atılmaları hususunda bilgilendirilmekte ve uyarılmaktadırlar (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 92). Yönlendirmeler neticesinde yerel halk, çöplerini nereye ne şekilde atacağı hakkında bilgi sahibi olmakta ve çevre temizliği konusunda daha doğru hareket etmektedir.

• Çevre sağlığını korumanın temel politikaları arasında olduğunu sıklıkla vurgulayan belediye, verdiği hizmetlerin de bu söylemle uyumlu olmasına gayret göstermektedir. Bu bağlamda belediye ekiplerince rutin olarak temizlik ve park bahçe çalışmaları yapılmaktadır. Temizlik görevlilerince cadde ve sokaklar süpürülmekte, halk pazarı yıkanıp temizlenmekte, hafriyat ve inşaat molozları toplanarak çöp sahasına nakledilmekte, çöp konteynerlerinin bakımı, onarımı ve dezenfeksiyonu yapılmakta; mezarlıklar, okullar ibadethaneler, dere yatakları ve hayvan pazarının temizliği yapılmakta ayrıca belli zamanlarda belediye bünyesindeki araçlarla yollar itinalı bir şekilde süpürülüp temizlenmektedir (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 90-91).

• Belediye ekipleri tarafından yapılan çevresel temizlik ve düzenleme çalışmalarına belirli zaman aralıklarında Belediye Başkanı Faruk Köksoy da katılmakta ve hatta bazen çalışanlara bizzat yardımında da bulunmaktadır (Siyasal Yaşam Gazetesi, 2018).

• Kent merkezinde hayvancılıkla uğraşan bazı vatandaşların duyarlı davranarak hayvan gübrelerini gelişigüzel bir şekilde yaşam alanları içerisine dökmesi kentte kötü koku ve görüntüye neden olmaktadır. Dolayısıyla belediyenin kent temizliği ve çevre koruma faaliyetleri arasında hayvan gübrelerinin temizlenmesi faaliyeti de yer almaktadır (Ardahan Belediyesi, 2012). Hayvan gübreleri konusunda bir ek bilgiye yer vermek faydalı olacaktır. Ardahan ilinde hayvancılığın gelişmiş olması ve kent merkezinde pek çok hayvancılık işletmesinin bulunması, hayvan gübrelerinin il için büyük bir çevresel sorun oluşturmasına neden olmaktadır. Bu sorunun farkında olan ve önüne geçmek isteyen belediye, Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi alanına “Biyogaz ve Kompost Gübre Üretim Tesisi” yapmayı planlamaktadır (Ardahan Belediyesi, 2017). Bu konuda belediye yetkileri ve konunun uzmanları arasında görüşmeler yapılmakta ve örnek tesisler yerinde incelenmektedir (Ardahan Belediyesi, 2016).

• Belediye, öğrencilerin çevreye duyarlı olmasını sağlamak ve Ardahan halkına çevre temizliği bilincini aşılama amacıyla öğrencilerle işbirliği yaparak çevre temizliği çalışması başlatmıştır. Öğrencilere ekip ve ekipman sağlayan belediye, gerçekleştirdikleri temizlik hareketi ile çevre bilincini artırmaya çalışmaktadır (Ardahan Belediyesi, 2011).

• Belediye tarafından rutin olarak fidan ve çiçek dikim çalışmaları yürütülmekte ve Ardahan her geçen gün daha fazla yeşille donatılmaya çalışılmaktadır (Ardahan Belediyesi, 2018). Belediye, özellikle her yıl Mayıs ayının ilk haftasında gerçekleştirdiği fidan dikim çalışmalarını deyim yerindeyse bir gelenek haline getirmiştir (Ardahan Belediyesi, 2018).

• Mevcut çevresel sorunların farkında olunması ve bu sorunlara yönelik geçerli çözüm pratikleri üretilebilmesi için belediye yetkilileri akademik birimlerden destek almakta, araştırmacıların önerilerini değerlendirmektedir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015). Bu kapsamda düzenlenen paneller, konferanslar vb. etkinlikler çevresel sorunların ve çözümlerin bilinmeyen ve görülmeyen yönlerine ışık tutmakta ve ortaya çıkarmaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014).

• Tüm bunlarla birlikte Ardahan Belediyesi, Çevre Bakanlığınca yürütülen projeleri takip etmekte ve uygun görülen projeleri yerele kanalize etmeye çalışmaktadır.

Yukarıda sıralanan faaliyetler dizisi göz önüne alındığında Ardahan Belediyesinin çevresel konularda duyarlı bir yaklaşım sergileyerek çevresel sorunlara karşı önemli ve aktif çalışmalar yürüttüğü söylenebilmektedir. Belediyenin çevre konusuna yaklaşımını belediyenin faaliyet raporu içerisinde yer alan hem Belediye Başkanı Faruk Köksoy’un ifadelerinde hem de vizyon kısmındaki ifadelerde görmek mümkündür: “Belediyemiz bu faaliyetleri sürdürürken kaynakların etkin ve daha verimli kullanılmasına, hizmet kalitesinin yükseltilmesine ve yapılacak olan projelerin planlı ve programlı bir şekilde yönlendirilmesine büyük önem vermektedir” (Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 6), “Vizyonumuz; ... sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık...”(Ardahan Belediye Başkanlığı, 2017: 8).

Belediye tarafından özellikle son yıllarda çevresel kirliliğin önüne geçilebilmesini sağlayacak önemli projelere imza atılmıştır. Bunlara Katı Atık Ayrıştırma ve Düzenli Depolama Merkezi Projesi, Atık Su Arıtma Tesisi Projesi ve Doğal Gaz Şebeke Hattı Döşemesi Projesi örnek olarak gösterilebilir. Ancak belediyenin çabaları neticesinde çevre sorunlarında somut bir azalış izlense de bugün Ardahan’da halen çevresel sorunların varlığını koruduğu

görülmektedir. Dolayısıyla bu noktada problematik bir durum söz konusu olmaktadır. Çözüm sunulmak üzere atılan adımlar birtakım sebeplerle yetersiz kalmakta ve sorunlar etkisini sürdürmektedir.

Muhtemel sebeplerden belki de en önemlisi ilde yaşayan halkın çevresel konulardaki duyarlılığının az olmasıdır. Çevreyi korumak için yeterince duyarlı davranmayan vatandaşlar belki de belediyenin kusursuzca çözüm sunduğu sorunların yinelenmesine neden olmaktadır. Bazen belediyenin çevre temizliği ve düzenlemesi yaptığı yerler ertesi gün duyarsız vatandaşlar tarafından çöp atılmak suretiyle tekrar kirletilebilmektedir. Belediye tarafından Kura Nehri boyunca dikilen fidanların kimliği belirsiz kişilerce kırılması bunun bir örneğidir (Ardahan Belediyesi, 2017). İşte belediyenin yukarıda belirtildiği üzere sık aralıklarla düzenlediği eğitsel faaliyetler, vatandaşların çevresel duyarlılığını artırmak ve böylece belirtilen problemi ortadan kaldırmak içindir.

Çevresel sorunlarla mücadelenin yetersiz ve sonuçsuz kalmasının altında yatan bir diğer muhtemel sebep, belediyenin çevre konusunda uyguladığı yanlış politikalarıdır. Belediyenin çevresel sorunlara karşı savaşı sorunu tamamen ortadan kaldıracak şekilde olmamış, genellikle geçici çözümler üretildiği görülmüştür. Çevre kirliliğini önlemek ve bu soruna karşı uzun vadeli çözümler sunmak yerine çoğu zaman kirliliğin ortaya çıktıktan sonra temizlenmesi tercih edilmiş, geçici çözümler devreye sokulmuştur. Ancak belediyenin son geliştirdiği projelerin bu konuda umut vaad edici olduğu ve çevresel sorunlara uzun vadeli çözümler getirebilecekleri söylenebilir. Kalıcı çözüm sunabilecek projeler tüm çevre sorunları için geliştirildiği takdirde büyük gelişme sağlanacak ve Ardahan sağlıklı bir çevreye kavuşacaktır.

SONUÇ:

Bugün çevre sorunları tüm dünyayı tehdit eder durumdadır. Etkisi her geçen gün artarak devam eden çevresel sorunlar çözüm sunulmayı beklemektedir. Sorunların çözümüyle ilgili sorumluluk alması gereken merciler ülkelerin kamu yönetimi yapısına göre değişiklik göstermektedir. Ülkemizde çevre koruma ödevinin resmi sorumluları, merkez ve yereldeki ilgili yönetim birimleridir. Bir yerel yönetim birimi olarak Ardahan Belediyesi yerel ölçekteki çevresel koruma mercilerindedir. Belediyenin bu konudaki görevi ve rolü, il düzeyindeki çevre sorunlarının takibini yapmak ve belirlenen sorunlara karşı alternatif çözüm yollarını devreye sokmaktır. Yerel yönetimlerin çevre politikalarının etkinliği konusu üzerine bina edilen çalışmada özel olarak Ardahan Belediyesinin çevre politikaları incelenmiş olup, bir önceki cümlede belirtilen çevre görevinin Ardahan Belediyesi tarafından ne şekilde ve ne düzeyde yerine getirildiği değerlendirilmiştir. Sonuca götürmesi için belediyenin bilgi dahilindeki tüm faaliyetleri detaylandırılmıştır. Sonuçla ilgili yargılara yer verilmeden önce önemli bir nokta belirtilmelidir; Türkiye'deki diğer iller ile kıyaslandığında Ardahan, sanayileşme faaliyetlerinin az gelişmiş olmasından dolayı daha az çevresel sorunla karşılaşmakta, var olan sorunları da daha hafif boyutlarda yaşamaktadır. Hafif yaşanmakla birlikte kirlilik, burada karşılaşılan en temel ve yaygın çevre sorunudur.

Belediye'nin çevre sorunlarına karşı uyguladığı politika, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde şekillenmekte ve çevre koruma esasına dayanmaktadır. Çevresel değerlerin korunmasını temel hedefleri arasına koyan belediye, bu doğrultuda önemli çevre faaliyetleri yürütmüştür. Rutin belediyeçilik hizmetleri içerisinde değerlendirilen çevre temizliği ve ağaçlandırma çalışmaları, çevre düzenlemeleri, denetim ve bakımlar belediye tarafından sık aralıklarla yapılmaktadır. Ardahan ilinin temel çevre sorunları arasında yer alan hava kirliliği, su kirliliği ve katı atıklar konusunda önleme politikaları izlenerek geç de olsa sorunların ortaya çıkmasını engelleyebilecek projeler geliştirilmiştir. Vatandaşların çevresel duyarlılığını artırmak amacıyla yılın farklı dönemlerinde çevresel kampanyalar ve etkinlikler düzenlenmekte, özellikle halkın yoğun bulunduğu yerlere çevre içerikli mesaj metinleri (pankart, afiş vb.) yerleştirilmektedir. Sorunları iyi tahlil etmek, o sorunları çözmek için yapılan çabaların neticeye ulaşmasını sağlayacaktır. Bu durumun farkında olan belediye, çevre konulu akademik araştırmaları desteklemekte ve burada belirtilen uyarıları dikkate alarak değerlendirmektedir.

Tüm değerlendirmeler ışığında söylenebilecek odur ki; bir yerel yönetim birimi olarak Ardahan Belediyesi, çevresel sorunlar hususunda önemli hassasiyetlere sahiptir ve bu hassasiyeti yürüttüğü tüm faaliyetlerde görmektedir. Ancak bugün Ardahan'da diğer illere kıyasla hafif de olsa çevresel sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Bugüne kadar belediyenin benimsemiş olduğu korumacı çevre politikası ve bu politika çerçevesinde yürüttüğü çevresel çalışmalar, birtakım nedenlerden dolayı belli zamanlarda tıkanmalar ile karşılaşmıştır. Gerek duyarsız vatandaşların çevreye zarar verici eylemleri gerekse belediyenin zaman zaman izlediği yanlış politikalar, çevresel sorunların varlığını korumasına neden olmuştur. Ancak Belediye'nin son yıllarda geliştirdiği projeler ve gerçekleştirdiği faaliyetler çevresel sorunların geçte olsa çözüme kavuşacağına işaret etmektedir. Ayrıca birkaç yıl öncesiyile karşılaştırıldığı zaman da çevre adına güzel gelişme kat edildiği görülmektedir. Sonraki süreç için bu konuda verilebilecek öneri; belediye tarafından öncelikle il halkının çevre konusunda duyarlılık kazanmasını sağlayacak çalışmalara ağırlık verilir ve sorunlara karşı

uzun vadeli, hatta kalıcı çözüm üretebilecek projeler geliştirilirse, Ardahan coğrafyasının daha temiz ve sağlıklı bir çevreye kavuşması kaçınılmaz olacaktır. Böylece belediye, çevre koruma ve çevre sorunlarını giderme çabalarından daha tatmin edici sonuçlar alabilecektir.

KAYNAKÇA:

Baykal, Tan (2010), Türkiye’de Çevre Yönetim Sistemi’nin Yerel Örgütlenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13, 476-492.

Bayramlıoğlu Yıldırım, Ferzan (1993). Çevre ve Yerel Yönetim, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi El Kitapları Dizisi, Ankara: IULA EMME Yayınları.

Bozkurt, Yavuz, (2012). Çevre Sorunları ve Politikaları, Bursa: Ekin Yayın Basın Dağıtım.

Bozyiğit, Recep & Karaaslan Tufan (1998). Çevre Bilgisi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çetin, Fatma Gökçen (2012). Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çoban, Ayşe & Kılıç Selim (2009), Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çevreye Yönelik Politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, 117-130.

Deniz, Müjgan (2009), Sanayileşme Perspektifinde Kentleşme Ve Çevre İlişkisi, *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 19, 95-105.

Görmez, Kemal (1997). Yerel Demokrasi Ve Türkiye, Ankara: Vadi Yayınları.

Görmez, Kemal (2010). Çevre Sorunları, Ankara: Nobel Yayın.

Güzel, Alper (2001), Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Mali Sorumlulukları, *Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Paneli*, TÜBİTAK, Syf: 1-5.

Keleş, Ruşen (1993). Kentleşme Politikası, Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, Ruşen & Hamamcı Can (1997). Çevrebilim, Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, Ruşen & Hamamcı, Can (2005). Çevre Politikası, Ankara: İmge Kitabevi.

Kızıboğa, Rüveyda & Batal Salih (2012), Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 20, 191-212.

Kiniş, Sevim (1988). Metropoliten Yönetimler Ve Çevre, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarıçoban, Kazım & Yıldırım Elif (2015), Çevre Politikaları Bağlamında Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevresel Harcamalar: AB Üyesi Ülkeler İle Bir Karşılaştırma, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Sayı: 3, 7-24.

Orhan, Gökhan (2005). Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Çevre, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Öztaş, Cemal & Zengin Eyüp (2008), Yerel Yönetimler ve Çevre, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:54, 181-200.

Toprak, Zerrin (2006), Yerel Yönetimler, Ankara: Nobel Yayınevi. Ulucak, Recep & Erdem Ekrem (2012), Çevre-İktisat İlişkisi ve Türkiye’de Çevre Politikalarının Etkinliği, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Sayı: 6, 78-98.

Uslu, Orhan (1985), Çevre Sorunlarına Temel Ekolojik ve Ekonomik Yaklaşımlar, *Çevre ve Ekonomi Dergisi*, T.Ç.S.V. Yay., Önder Matbaa, Ankara.

Ünlü, Halil (1995), *Yerel Yönetim ve Çevre, Çevre Kitapları Serisi*, İstanbul: IULA EMME Yayınları.

Zengin, Eyüp (2010), *Çevresel Sorunların Yerel Özellikleri Ve Üsküdar Örneği, Sosyal ve Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 59, 149-178.

Zülfikar, Haluk & Beken Nalan (2014), *Belediyeler ve Çevre Hizmetleri Üzerine Analitik Bir Bakış: Türkiye Örneği, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 66-67, 75-100.

İnternet Kaynakları

Aktemur, Dinçer (2012). *Çıldır'ın Uçan Atlı Kızakları*. <http://www.hurriyet.com.tr/cildir-in-ucan-atli-kizaklari-19900349>, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

Ardahan Belediyesi (2015). *Ardahan Belediyesi Çevre Haftası Etkinlikleri*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/10108/dunya-cevre-haftasinda-temiz-cevre-temiz-ardahan.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2012). *Ardahan Belediyesi Çevre Temizliği Hizmetleri*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/3078/sehir-merkezinde-hayvan-gubreleri-temizleniyor.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2018). *Ardahan Belediyesi Fidan ve Çiçek Dikim Çalışmaları*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/13625/cicek-dikimi-basladi.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018), <http://www.ardahan.bel.tr/haber/13532/2018-yili-fidan-dikim-etkinligi-basladi.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2017). *Ardahan Belediyesi Tarafından Dikilen Fidanların Duyarsız Kişilerce Kırılması*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/12924/selalenin-de-kablolarini-kesip-trafosunu-parcaladilar.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2011). *Ardahan Belediyesi ve Öğrenciler İşbirliğinde Çevre Temizliği*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/2956/ogrencilerimizden-cevremizi-temiz-tutalim-kampanyasi.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2018). *Ardahan İli Atık Su Arıtma Tesisi Projesi* <http://ardahan.bel.tr/haber/13761/hayat-kaynagi-kura-nehri-temiz-kalacak.html>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018), <http://ardahan.bel.tr/haber/13797/atiksu-aritma-tesisi-acilisa-hazir.html>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2018). *Ardahan Hakkında*. <http://www.ardahan.gov.tr/ardahan-tarihcesi-1>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018), <http://www.ardahan.bel.tr/sayfa/28/ardahan-tarihi.html>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

Ardahan Belediyesi (2018). *Ardahan Katı Atık Ayrıştırma ve Düzenli Depolama Merkezi Projesi*. <http://ardahan.bel.tr/haber/13776/cop-toplama-alani-akasya-ormanina-donusecek.html>, (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2017). *Biyogaz ve Kompost Gübre Üretim Tesisi*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/12355/biyogaz-ve-kompost-gubre-uretim-tesisi-projemize- ilgi-artiyor.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediyesi (2016). *Ardahan Belediyesi'nin Biyogaz ve Kompost Gübre Üretim Tesisi Ziyaretleri*. <http://www.ardahan.bel.tr/haber/11215/biyogaz-teknik-proje-yerinde- incelendi.html>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan Belediye Başkanlığı (2017). *Ardahan Belediyesi 2016 Yılı Faaliyet Raporu*. http://www.ardahan.bel.tr/user/files/2016_yili_faaliyet_raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Ardahan Belediye Başkanlığı. *Ardahan İli Özellikleri*. <http://www.ardahan.bel.tr/sayfa/28/ardahan-tarihi.html>, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

Siyasal Yaşam Gazetesi (2018). Ardahan Belediyesi Çevre Temizliği Çalışmalarına Belediye Başkanı'nın Katılımı. <http://siyasalyasam.com/gundem/ardahan-belediyesinden-cevre-temizligi/>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2016). Ardahan İli Özellikleri (Ekonomik). [https://ardahan.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2016%20%20birifing%20\(1\).doc](https://ardahan.tarimorman.gov.tr/Belgeler/2016%20%20birifing%20(1).doc), (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

Ardahan Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü (2018). Ardahan İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu. http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/ardahan_2017_cdr_son-20180605095733.pdf, (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

Diyadinnet (2008). Ardahan İli Özellikleri (Ekonomik). <https://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-1608&Bilgi=ardahan>, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (2018). Yıllara Göre İl Nüfusları. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2018). Hava Kalite Parametreleri. <https://havaizleme.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 07.03.2019).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2016). Hava Kalite Bülteni. http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/HavaKalitesi_YILLIK_Bulten2016.pdf, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). Ardahan Belediyesinin Çevre Konulu Araştırma ve Programları Desteklemesi. <https://ardahan.csb.gov.tr/cevre-sorunlari-ve-cozum-onerileri-paneli-haber-13729>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2017). "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu (2015 yılı verileriyle)". http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/cevre_sorun_2017.pdf, (Erişim Tarihi: 28.09.2018).

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2015). Ardahan Belediyesinin Çevre Konulu Araştırma ve Programları Desteklemesi. <https://ardahan.csb.gov.tr/8-haziran-gunu-halk-egitim-merkezi-salonunda-duzenlenen-program-akabinde-temiz-cevre-temiz-ardahan-projesi-baslatildi.-haber-19139>, (Erişim Tarihi: 02.10.2018).

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2011). Ardahan İli Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/15310/SEGE-2011.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.11.2018).

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası (2018). Türkiye 2017 Hava Kirlilik Raporu. http://cmo.org.tr/resimler/ekler/2145efce8f89f52_ek.pdf, (Erişim Tarihi: 07.03.2019).

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Municipalities And Immigrant Politics : For Examble Çankırı	
Corresponding Author	Yıldız ATMACA Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi, yildizatmaca@yyu.edu.tr	
Submission Date Admission Date	17/12/2018 / 10/03/2019	
How to Cite	SURNAME, N., (2018). Belediyeler ve Göçmen Politikaları: Çankırı Örneği , Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 56-66	
		ORCID NO:

Municipalities And Immigrant Politics : For Examble Çankırı

Belediyeler ve Göçmen Politikaları: Çankırı Örneği*

Yıldız ATMACA†

ABSTRACT:

Immigrants who have settled in another country by abandoning their countries economic, social cultural or for a better quality is an important problem encountering of many countries on the world. Authority is essential to solve this problem are also accepted as local governments, which are directly interaction with the immigrants.

In this study, local policies developed to solve the immigrant problem were investigated in the municipalities which are a local government unit .At the result of researching, has been examined relevant policies that how much extent contributed to the immigrant problem in local governments. The study, the immigration policies applied in the Çankırı province municipality as an example showing the study, was reinforced. Field research method was used in the study. The authorities of Çankırı province municipality were interviewed and the authorities were asked a number of questions. In accordance with the responses received, the immigration policies of the municipalities were evaluated generally and in the context of Çankırı province. Administrative policies to solve the immigration policies of the municipalities, has been accepted as the frontier of the study. Other local units were excluded from the field research..At the result of study, it was understood that the local government units carried out important studies to meet the basic needs of the immigrants in the social quality and facilitating the integration processes with the society.The study has the potential to make a major contribution to the field.

ÖZ:

Ekonomik, sosyal, kültürel veya daha iyi bir yaşam kalitesi beklentisiyle ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşen göçmenler, dünya üzerindeki birçok ülkenin karşılaştığı önemli bir sorundur. Bu sorunu çözecek olan esas birim ise göçmenler ile direkt etkileşim halinde olan yerel yönetimler olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, bir yerel yönetim birimi olan belediyelerde göçmen sorununu çözmeye yönelik geliştirilen yerel politikalar hakkında araştırmalar yapılmıştır. Araştırma sonucunda ilgili politikaların yerel yönetimlerdeki göçmen sorununa hangi ölçüde katkı sağladığı incelemeye alınmıştır. Yapılan incelemelere, Çankırı il belediyesinde uygulanan göçmen politikaları örnek gösterilerek çalışma, pekiştirilmiştir. Çalışmada alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Çankırı il belediyesi yetkililerince görüşülmüş ve yetkililere bir takım sorular sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda belediyelerin göçmen politikaları genelde ve Çankırı ili özelinde değerlendirilmiştir. Belediyelerin göçmen sorununu çözmeye yönelik yönetsel politikaları, çalışmanın sınırı olarak kabul edilmiştir. Diğer yerel birimler, alan araştırmasının sınırı dışında bırakılmıştır. Çalışma sonucunda belediyelerin göçmenlerin

* Bu Çalışma, 1-3 Kasım 2018 tarihleri Arasında Alanya Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumunda Sözlü Olarak Sunulmuş Çalışmanın Genişletilmiş ve Güncellenmiş Halidir.

toplumsal nitelikteki temel ihtiyaçlarını karşılamaya ve toplumla olan bütünleştirme süreçlerini kolaylaştırmaya yönelik önemli adımlar attığı anlaşılmıştır. Çalışma, alana katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır.

KEY WORDS: Local Government, Immigrant, Municipality, Çankırı, Turkey.

ANAHTAR KELİMELELER: Yerel Yönetimler, Göçmen, Belediye, Çankırı, Türkiye.

Belediyeler ve Göçmen Politikaları: Çankırı Örneği

GİRİŞ:

Türkiye, coğrafi konumu itibari ile sürekli göç alan ülkeler arasında yer almaktadır. 2018 yılı araştırmalarında 3 milyonu aşan bir yabancı göçmen akımına uğramış Türkiye genellemesi ise bu durumun bir kanıtıdır. Bir ülkeden başka bir ülkeye giderek orada hayat sürmeye çalışan göçmenler, bir düzen kurmak istedikleri ülkede başta dil olmak üzere birbirinden farklı zorlayıcı duruma karşılaşmışlardır. Göçmenlerin yanı sıra ülke coğrafyasının kendi vatandaşları dahi sosyo-kültürel yönde huzursuzluklar yaşamıştır. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu durumdan en çok payını aldığı yönetim birimleri ise başta belediyeler olmak üzere diğer bütün yerel yönetim kurum ve kuruluşlarıdır. Bir yerel yönetim birimi olan belediyeler, yerel halkın huzur ve esenliğini sağlamakla yükümlü bırakılmış önemli kuruluşlardır. Bu bağlamda belediyeler, yabancı göçmenlerin toplumsal entegrasyonunu sağlayacak, göçmenlerin ötekileştirilmesine izin vermeyecek ve temel insani ihtiyaçlarını karşılayacak yeni politikalar geliştirmek durumundadır. Ancak uygulamayı düşündüğü politikalar, kendisine tanınan yasalar çerçevesindedir. Kanunların belediyelere göçmen yönetimine yönelik tanıdığı bir yasal düzenleme mevcut değildir. Belediyeler, yalnızca göç yönetiminden sorumlu olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne gerekli desteği vermekle görevli sayılmışlardır.

Bu bağlamda çalışmada, belediyelerin göç yönetimindeki statüsüne ve yerel bütünleşme sürecinde uyguladığı göçmen politikalarına yönelik bir araştırma yapılması planlanmıştır. Çalışma, belediyelerin toplumsal huzuru sağlamaya yönelik geliştirdiği ilgili göçmen politikaların boyutlarını araştırmaktadır. Araştırmaya başlamadan önce kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve sonrasında Çankırı belediyesinin uygulamadaki örnek göçmen politikaları analiz edilmiştir. Bu analizlerde belediyenin yetkili personelleriyle (basın yayın ve bilgi işlem) 14-15.07.2018 tarihleri arasında görüşülmüştür. İlgili personellere, tarihi geçmişi oldukça eskiye dayanan Çankırı'nın nüfus sayısının çok fazla olmaması veya yıllara göre nüfusta bir artışın olmaması Çankırı belediyesinin hizmetleri sunma yöntemlerinde kolaylıklar sunmuş mudur? Veya artan bu nüfusun ne kadarı göçmen gruplardan oluşmaktadır? Belediye yönetiminin artan göç sorununa uyguladığı politik adımlar nelerden oluşmaktadır? şeklinde bir takım sorular sorulmuş ve alınan cevaplar doğrultusunda gerekli değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışma, konuya netlik kazandırmak amacıyla öncelikle göç ve göçmen olgularına kavramsal bir açıklama getirmiş, sonrasında Türkiye'nin göçmen politikalarını ve yerel yönetimler boyutunu incelemiştir. Çalışmanın sınırı ise belediyelerin göçmen politikaları ve uyumlaştırma çalışmaları olarak kabul edilmiştir. Çalışma sonunda belediyenin göçmen toplumların yerel entegrasyon ve uyumlaştırma süreci içerisinde uyguladığı politikalar hakkında, bazı öneri ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1.Göç-Göçmen: Kavramsal Çerçeve

Dünya üzerindeki hemen hemen bütün devletlerin stratejik politikalarında önemli bir kavram olarak ortaya çıkan göç, tarihsel süreçte birbirinden farklı ifadelerle anlatılmaya çalışılmıştır. Kavram olarak temelinde bir değişimi ve hareketliliği barındıran göç, anlatımda ise farklı türleriyle bir arada ele alınmıştır. Ulusal ve uluslararası göç ilgili türlerin en genel boyutu olarak açıklanmaktadır.

Tarihi süreç içerisinde farklı dönemlerde farklı şekiller alan göç, bugün hala varlığını sürdürmektedir. Ulusal veya uluslararası platformda göç hareketliliğine giren bireylerin durumları araştırıldığında göçün çok sayıda sebebinin olduğu gerçeği ile karşılaşılacaktır. Ekonomik ve demografik etkenler, yönetim sistemindeki yetersizlik ve verimlilik, savaş, çatışma veya mücbir sebepler, işsizlik, ailevi durumlar karşısında gidenin arkasından diğerlerinin de gitme gereksinimi, bu sebeplerin en önemlileri olarak kabul edilmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015:28)

Bu bağlamda göç olgusu, yalnızlaştırılarak ifade edilen bir yer değiştirme anlatımından uzak tutulmalıdır. Çünkü içerik olarak kapsamlı ve toplumsal yapı üzerinde oldukça önem arz eden bir hareket tarzıdır. Göç, ekonomik, sosyal, kültürel veya siyasal sebepler doğrultusunda yaşanan, bölgesel, devletlerarası, dinsel veya dilsel çatışmalar, insan hakları ihlali, çevresel sorunlar, güvenlik tehdidi veya daha iyi bir yaşam biçimi isteği ile insanların veya insanların topluluğunun kendi yerleşim merkezlerinden uzaklaşarak farklı bir yerleşim merkezine yerleşmeleri durumu olarak

anlatılmaktadır. Göç olgusuna ait bu geniş tanımlama, göç hareketinin zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleştiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Zorunlu göçte, istenmeyen bir sebep (mücbir sebep, zulüm, baskı vb.) söz konusu iken, gönüllü göçte, tamamen kişisel bir istek, daha iyi yaşam standardı ve beklenti durumu söz konusudur. Her iki göç hareketindeki ortak nokta ise yapılan göçte bir coğrafi yerleşim durumunda yaşanan değişimdir (Ateş ve Yavuz, 2017:1288).Göç hareketinin dünya gündemdeki önemi, stratejik politikalarda göçün anlatımını kolaylaştıran bazı aktörler grubunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu aktörler, ulusal ve uluslararası platformda “göçmen”, “mülteci” ve “sığınmacı” kavramlarıyla anlatılmaktadır.

Göçmen, zulüm veya baskı sebebi ile değil, yaşam kalitesinin daha iyi olduğunu düşündüğü bir coğrafyada hayatını devam ettirme isteği ile ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkeye yerleşen gerçekleşmesinde tamamen hür iradenin egemen olduğu birey veya bireyler topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Mülteci kavramı ise en net açıklamasını, 1951 Sayılı Cenevre’de imzalanan “Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme” de göstermektedir. Sözleşme ilgili maddesinde, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” birey veya bireyler topluluğunu mülteci olarak tanımlamıştır (United Nations,1951).

Mültecilik ve göçmenlik, göç kapsamında değerlendirilen iki önemli kavramdır. Ancak aralarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Mülteciler, hayatlarını kaybetme korkusuyla mal varlıklarını arkalarında bırakarak, koşarcasına güvenilir olduğuna inandıkları bir başka ülkeye göç etmekteyken göçmenler, ekonomik ve sosyal anlamda daha rahat edebileceği başka bir ülkeye göç etmektedirler. Yukarıdaki anlatım perspektifinden bakıldığında birinin zorunlu göççe, diğersinin gönüllü göççe örnek olduğunu görmek mümkündür (Ziya,2012:232-234).

Göç politikaları kapsamında yer alan bir diğer önemli kavram “sığınmacı”dır. Sığınmacı da mülteci ile temelde aynı anlamı taşımaktadır. İkisi de ülkesinden zorlayıcı koşullarda göç etmiş, başka bir ülkeye sığınmış bireyleri ifade etmektedir. Özellikle I. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkede yaşanan durumlar sonrasında gelişen bu kavramlar,1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer edinerek varlığını derinleştirmiştir. Beynamede, “herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” denmektedir. Bu doğrultuda, 1951 yılında hazırlanan Cenevre Sözleşmesi’nde mülteci kavramının yanı sıra sığınmacı kavramına da açıklama getirilmiştir. Bu açıklama, “zulüm görmekten haklı bir korku duyduğu için kendi ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkeye sığınan ve mülteci olarak kalıcı yerleşimi bekleme sürecindeki kişiler” olarak belirtilmektedir (Buz, 2008: 121).

Mülteci ve sığınmacı kavramları literatürde çoğu zaman birbirlerinin yerlerine kullanılan iki kavram gibi görünse de temelde birbirlerinden tamamen farklı kavramlardır. Mülteci, oturma izni yasal boyutuyla garanti altına alınmış bir yabancı olarak tanımlanırken, sığınmacı da yasal bir durum söz konusu değildir. Sığınmacı statüsündeki yabancı, oturma izni için talepte bulunmuştur. Ancak, oturma talebi değerlendirme aşamasındadır. Resmi değildir. Bu sebeple, mültecilerin başta sığınmacı pozisyonunda olduklarını, oturma izinleri yasal bir boyuta dayandırılınca da resmi anlamda birer mülteci sıfatını kazandıklarını söylemek mümkündür (Reçber,2014:251).

Göç politikalarının önemli aktörleri olarak kabul edilen göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının Türk yönetim yapısındaki yeri yadsınamayacak kadar büyüktür. Özellikle Suriye’de yaşanan savaş sonrası gelişen uluslararası göç, Türkiye’de dengeleri değiştirecek göç düzenlemelerinin yapılması gerektiği kanaatini ortaya çıkarmıştır. Çünkü Suriye krizi ile birlikte Türkiye, göçün en yoğun yaşandığı ülkeler arasında yerini almıştır.

2.Türkiye’de Göçmen Politikaları

Türkiye, farklı dönemlerde yoğun göç alan ülkeler arasında yer almıştır. Bu durum Türkiye’ye, sanayi öncesi dönemde gelişmiş batı ülkelerine kendi eliyle göç veren bir ülke statüsü yerine çok sayıda mülteci ve sığınmacı akımına kaynaklık ederek göç alan bir ülke statüsü özelliği kazandırmıştır. 2011 yılında yaşanan Suriye krizi sonrası ise Türkiye, göç alan bir ülke statüsünü zirveletmiş ve kitlesel yığılığa ulaşan göçmen topluluğunun istihdamını en iyi şekilde karşılayacak göçmen politikaları geliştirme yönünde önemli adımlar atmıştır (Kartal,2018:1-3).

2011 yılında Suriye’de yaşanan rejim karşıtı görüş, yerel halkı hayati tehlikeyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu sebeple kendi ülkelerinden kaçışı, bir kurtuluş yolu olarak görmüşlerdir. İlk kaçışı, sınır ülkelere sığınmada bulan Suriyeliler, ortaya çıkan savaşın şiddeti karşısında tamamen farklı ülkelere yerleşme durumunu bir zorunluluk olarak görmüş ve

göç etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye, ilgili göç hareketinden derin boyutlarda etkilenmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan bir raporda bu durum net bir şekilde ifade edilmektedir. Rapor, dünya üzerinde yaşayan mülteci sayısının 19,5 milyon kadar olduğunu ve bu mültecilerden 1,6 milyonunun da Türkiye topraklarında yaşadığını açıklamaktadır (United Nations,2015).

Türkiye'deki göç alanına ilişkin projeleri düzenleyen ve yürüten bir kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2011 yılı itibari ile girişleri başlayan ve sayı olarak 14.287'yi bulan Suriyeli sığınmacı göçmenlerin 2018 yılı tarihi itibari ile toplam sayısının 3.533.822 ulaştığını belirtmektedir. Müdürlük, 2011 yılında Türkiye'ye koruma statüsünde başvuran Suriyeli sayısının 17.925, 2017 yılı son verilerine göre ise bu sayının 112.415 olduğunu söylemektedir. Bu durum Suriye'ye, 2017 yılı itibari ile Türkiye'de çalışma izni birinci, ikamet izni ise ikinci olan bir ülke statüsünü vermiştir (Göç İdaresi Müdürlüğü,2018).

İstemeyerek göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin toplumsal yapı içerisindeki tanımsal statüsü sürekli tartışılmıştır. Bu tartışma, Suriyelilerin bir mülteci mi yoksa bir sığınmacı mı olduğuna yöneliktir. Türkiye, yalnızca Avrupa ülkelerinden gelenler için mültecilik sıfatını hak olarak tanımıştır. Çünkü Türkiye, mülteci statüsü verebilmek için bireylere “coğrafi sınırlama şerhi” gibi bir şart koymaktadır. Mültecilik koşullarını taşıyan ve Avrupa dışından gelenler için ise “şartlı mülteci” kavramını kullanmaktadır. Türkiye, yalnızca “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı” olanları belirledikleri yasal düzenlemelere dayandırarak göçmen olarak kabul etmektedir. Türk soyundan gelmeyen ve ülke güvenliğine tehdit oluşturabilecekler göçmen olarak kabul edilmemektedir. 5543 Sayılı İskân Kanunu, göçmen kavramını farklı türleriyle şöyle detaylandırmıştır: “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır. Serbest göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, Devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir. İskânlı göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır. Münferit göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir. Toplu göçmen, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir”(İskân Kanunu, 2006). Türkiye, yasal düzenlemelerinde sığınmacı kavramını da öngörmemiştir. Sığınmacı yerine kullanılan kavram “şartlı mülteci”dir (Babaoğlu ve Kocaoğlu,2017:501). 2013 yılında yayımlanarak kabul edilen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), koruma amacı olan koruma politikası çerçevesinde şartlı mülteci olarak tanımlanan bu kişiler için “Bir yere gönderilemez” ibaresini kullanmaktadır. Şöyleki, “Bu kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez” (YUKK, 2013). Bu doğrultuda, Suriyelilerin gerçekleştirdiği göç hareketinde Suriyeli bireyleri veya bireyler topluluğunu mülteci değil, sığınmacı/şartlı mülteci göçmen olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Türkiye'deki göç politikaları, Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana çıkarılan ulusal mahkeme kararları, yönetmelikler ve genelgeler gibi yasal düzenlemeler ve uluslararası sözleşmelerle yürütülmüştür. Avrupa Birliğine uyum sürecinde hazırlanan Ulusal Programlar, kalkınma politikaları ve Stratejik Göç Eylem Planı ise göç politikalarının iyileştirilmesinde ve etkinleştirilmesinde etkili olan önemli düzenlemeler olarak varlığını sürdürmüştür. Farklı dönemlerde gerçekleştirilen bu düzenlemeler farklı amaçlar taşımaktadır. Örneğin Cenevre ile 1995 yılında yapılan sözleşmede amaç uluslar arası hukuka uygunluk ve batı düşüncesine yaklaşmaktır.1994 yılında göç politikaları çerçevesinde“İltica Yönetmeliği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği” adında bir düzenleme geliştirilmiştir. Buradaki amaç, toplumsal sorunlara kısa süre içerisinde çözüm bulabilmektir. 2005 yılında kabul edilerek yasallaşan “İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı” ise Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin bir gerekliliği olarak kendini göstermektedir (Demirhan ve Aslan,2015:43).

Avrupa Birliği'ne uyum süreci, Türkiye'nin ulusal göç mevzuatı düzenlemesinde önemli bir nokta olarak kabul edilmektedir. Avrupa Birliği tarafından aday ülkelerin üye ülke olabilmeleri için yerine getirmesi gereken kural ve kaideleri düzenleyen Katılım Ortaklığı Belgeleri ve üyelik sürecinde geldikleri nihai noktayı görebilmeleri için hazırlanan İlerleme Raporları bu süreçte önem arz etmektedir. Türkiye Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları çerçevesinde 2005 yılında Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılar” için “İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı” nı kabul etmiş (Resmi Gazete, 2018) ve daha sonra hazırladığı göç yasalarıyla da göç politikalarının genel planını belirlemiştir. İlgili yasa 1994 yılında hazırlanan İltica yönetmeliğinin genişletilmiş halidir. Gittikçe artış gösteren göç dalgasına bu doğrultuda hazırlanan yönetmeliklerle ayar verilmeye devam edilmiştir (Yıldız ve Çakırer Örservet, 2016:122-125).

Türkiye göç politikalarına ulusal ve uluslararası düzeyde yeni yönetmelikler, bakanlar kurulu kararları, genelgeler ve mahkeme kararlarıyla şekil vermeye devam etmektedir. “ İl Göç Uzmanlığı Yönetmeliği, Geçici Koruma Yönetmeliği, İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Yabancıların Pasaport Süresi ve Sınır Kapılarında Verilen Vizelerle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı”, göç politikalarının gelişmesi amacı ile oluşturulan çok sayıdaki önemli düzenlemelerin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır (Göç İdaresi Müdürlüğü, 2018). 2013 yılında kabul edilerek “Göç Politikaları Kurulu” ve “Göç İdaresi” gibi kurumsal yapılanmaların oluşumuna katkıda bulunan “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ise Türkiye’nin göç politikaları çerçevesinde attığı çok önemli bir adımdır. İlgili kanun, göç politikalarının iyileştirilmesinde etkili olmuş ve ilgili yönetimin gelişiminde çok önemli rol oynamıştır.

3.Yerel Yönetimlerde Göç

Göçten en fazla etkilenen bireyler kırsal kesimde veya kent merkezinde yaşayan toplumsal gruplardır. Bu grupların yaşadığı yerel birimler ise sorunlara ilk elden bakacak en yetkili birimdir. Bu sebeple, göç yönetiminin sadece merkezi yönetimin kontrolünde olmayan yerel yönetimlerinde süreçte önemli bir görev ve sorumluluğu olan mekanizma olduğunu bilmek gerekmektedir.

Uluslararası göç, ülkelerin en çok etkilendiği göç türlerinden biridir. Farklı bir ülkeden mülteci, şartlı mülteci veya sığınmacı olarak gelen her göçmenin barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamak yerel yönetimlerin görevidir. Yerel yönetimler kayıt altına almaktan başlayarak vatandaşlığa kabul etmeye kadar geniş yetkilerle donatılmıştır (Erdoğan, 2016:34). Yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını yerine getirmemesi yerel düzeyde büyük sıkıntılar doğuracaktır. Yerel ortamda geliştirilen her türlü sosyal ve kültürel üretimler yerel yönetim birimlerinin sorumluluğundadır. Yerel yönetimler, merkezi yönetim ile eş güdüm altında bu sorumluluğunu yerine getirmek ve yerel bütünleşmeyi sağlamak durumundadır (Yıldız ve Çakırer Örservet, 2016:129-130).

Yerel bütünleşme, kavram olarak yereli oluşturan kurum ve kuruluşlar ile birey ve bireyler topluluğunun arasındaki uyumluluktur. Göçmenler de yerel de yaşayan bir toplumsal gruptur. Farklı bir sosyal ve kültürel yapıya sahip olan göçmenlerin yerelle bütünleşmesini sağlama görevi yerel yönetimlere aittir. Bu sorumluluğunu ise göçmenlere yasal bir statü sağlayarak, yaşam standartını bozmayacak doğrultuda bir ekonomik destekte bulunup, sürdürülebilir yaşam hakkı sunarak ve yaşadığı toplumda ayırım görüldüğü düşüncesine kapılmadan sosyal ve kültürel haklar tanıyarak yerine getirmektedir (Çakırer Örservet, 2016:51).

Türkiye’de yerel yönetimlerin göçmenlere yasal statü tanıma gibi bir durumu söz konusu değildir. Yerel yönetimlerin göçmenlerin yerel bütünleşmesini ve uyum sürecini sağlamakla sorumlu olduğu görevleri belgelendiren bir yasal düzenlemenin varlığı da söz konusu değildir. Suriyeli göçmen krizi sonrasında Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde oluşturulan “İltica ve Göç Eylem Planı” ve 6458 Sayılı YUKK’ta göç sorunu üzerinde daha çok durulmuş ve sonrasında “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” kurumu kurulmuştur. Ancak yerel yönetimlere özel bir düzenleme yapılmamıştır. Yalnızca merkezi yönetimin kontrolünde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne ait görev sıralamasında YUKK’un 96. ve 104. maddelerinde yerel yönetimlerden şu şekilde bahsedilmiştir (YUKK, 2013):

“Madde96/1: Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirdikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

Madde 104/2: Genel Müdürlük, görevleriyle ilgili konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamakla yetkilidir”.

Bu doğrultuda, yerel yönetimler için göçmenlerin temel haklarını ele alan YUKK’ta sadece isim olarak geçtiğini, yerel yönetimlere yüklenen özel bir görev ve sorumluluğun olmadığını ve yerel yönetimlerden sadece görüş alma noktasında faydalanılabileceğini söylemek mümkündür.

Yerel yönetimlerin göç politikaları ile yetkilendirilmemesi, bazı yerel politikacıları pasif hale getirmiştir. Karar alımında özerklik derecesi sınırlı olan, mali konular kapsamında da yeterli olmadığı savunulan ve bu sebeple

verimliliği sorgulanan yerel yönetimlerin göçmen politikaları konusunda çaba sarf etmesi muhtemel çerçevededir. Yerel yönetimlerin göçmen politikalar üzerine kafa yorması sadece kendi halkının huzur ve esenliği içindir. Çünkü oy veren halkını mutlu etmek ve küstürmemek yerel yönetimlerin en önemli görevidir (Global Göç Çalışmaları Merkezi, 2016). Ancak bazı yerel yönetim birimi sorumlularının özellikle Suriye krizi sonrasında yaşanan göç sorununu çözmek ve sığınmacı statüsüne giren Suriyeli göçmenleri yerel halkla bütünleştirmek için büyük çaba gösterdiği görülmektedir. Nitekim yapılan göç çalıştaylarında da bu durum, zikredilmiştir. Örneğin Marmara’da yapılan bir Göç Çalıştayı’nda belediyeler birliği belediye başkan vekili, kitlesel halinde gelen Suriyeli sığınmacıların durumundan en çok etkilenen birimlerin yerel yönetimler olduğunu, bu konuda yerel yönetim birimi sorumluları olarak taşın altına ellerini koymaları gerektiğini, uygulamadaki direkt muhatabın kendileri olduğunu ve bu durumun ulusal bir meseleye dönüştüğünü dile getirmesi, yerel bütünleşme sürecinin sağlanacağını ve göçmen sorunun çözüleceğinin işareti olduğunu göstermektedir (Marmara Belediyeler Birliği Göç Çalıştayı:2018).

3.1.Belediye Yönetiminde Göçmenler

Belediyeler, Türkiye’deki göçmenlerin sorun olarak kabul edildiği en önemli yönetsel birimlerdir. Katılım seviyesinin en yüksek seviyede olduğu, yerel halkın bire bir iletişim kurabildiği ve yerel halka en yakın yönetim birimi olarak öngörülen belediyeler, halkın huzur ve refahını sağlayan ve göçmen sorununu çözmekle yükümlü görülen birinci derece sorumlu yönetim birimleridir.

Belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 5393 sayılı yasa, göçmen statüsündeki bireyler topluluğunun müşterek nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik belediyelere herhangi bir sorumluluk tanımamıştır. İlgili yasa yalnızca 14. maddesinde, yerel düzeydeki toplumsal refahın sağlanmasında belediyeleri yetkilendirmiştir. Bu doğrultuda belediyeler, sosyal devlet ilkesi anlayışı çerçevesinde çevresel ve kentsel düzenlemelerle birlikte, barınma ihtiyacının giderilmesi, işsizliği azaltacak, sosyal yardımları hızlandıracak, kimsesiz çocukları veya yardıma muhtaçları ortada bırakmayacak politikalar geliştirecektir (Babaoğlu ve Kocağlu, 2017:502).

Belediyelerle ilgili 5393 sayılı yasanın 69. maddesi, “Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir. Belediye, bu amaçla bütçesinden gerekli parayı ayırmak suretiyle işletme tesis edebilir”, diyerek toplumsal refahı sağlamada belediyelerin barınma konusunu giderecek arsa ve konut üretimi ile ilgili hak ve sorumluluklarını belirtmiştir (Belediye Kanunu, 2005). Bu kanunla belediyeler, yoğunlaşan göçmenleri istihdam edecek ve konut üretim düzenlemelerini yerel halkın da huzurunu bozmayacak doğrultuda gerçekleştirecek yetkiye muktedir bırakılmıştır.

Belediyelerin özel yönetim usulü olarak bilinen büyükşehir belediyeleri de belediyeler gibi göçmen politikaları konusunda yasal anlamda yetkilendirilmemiştir. Ancak 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası’nın 7. maddesinin, “İl düzeyinde yapılan plânlara uygun olarak, doğal afetlerle ilgili plânlamaları ve diğer hazırlıkları büyükşehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek” ve “Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak” gibi farklı fıkralarında büyükşehir belediyelerinin sosyal refahı sağlayacak noktadaki görev ve sorumlulukları detaylandırılmıştır (Büyükşehir Belediye Kanunu, 2004).

Yasalarla sorumlulukları resmîyet kazanmamış belediyelerin göçmen politikalarında geri bırakıldığı söylenemez. Çocuk ölümlerine, cinsel istismara, kimsesizliğe ve yoksulluğa karşı çıkan Türkiye’deki gerek yönetsel yapının gerekse ülke vatandaşının bizzat kendisinin yerel bütünleşmenin oluşturulmasında ve toplumsal mutabakatın sağlanmasında duyarsız kaldığını söylemek mümkün değildir. Özellikle savaş ortamından kaçarak başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların akımında belediyelerin fonksiyonel katkısı yadsınamayacak kadar fazladır. Edilen ekonomik yardımlar ve oluşturulmaya çalışılan uyumlaştırma politikaları ise bu katkıların en önemlileri olarak kabul edilmektedir.

Yerel halkın refahı ve karmaşıklığın çıkmaması için belediyeler coğrafi sınırları içerisinde yer alan göçmenlerin dilek ve şikâyetlerini dinlemeli ve şehre entegre olmalarına yardımcı olmalıdır. Bir coğrafyanın kendi içinde çatışmalar yaşaması veya farklı kültürlerden gelerek kendi kültürlerini dayatma çabası asimilasyon olgusunun ayak seslerinin çıkmasını sağlayacaktır. Bu durum da ülke coğrafyasına istemeden kültürel bir erozyon süreci yaşatacaktır. Bütün bu olumsuzlukları giderecek yegâne kuruluş ise üyelerinin seçilerek oluşturulduğu ve vatandaşın en yakın yerel birim olarak kabul ettiği belediyelerdir. Bu sebeple, belediyelerin stratejik düzenlemelerinde göçmenler ve uyum politikaları hakkında bilgi sahibi olunmalıdır.

3.2.Göçmenler ve Sosyal Uyum

Temel niteliklerinden birinin göç hareketliliği olduğu 20. yüzyıl, göç hareketliliğine ve mevcut sorunlarına yönelik farklı politikalar geliştirmiştir. Politikalar, iki farklı soru üzerinde odaklanmıştır. Bu soruların ilki, ortaya çıkan göç hareketliliğine yönelik en etkili ve verimli stratejik yönetim modelinin nasıl olması gerektiği ile ilgili iken bir diğeri göçmen topluluğunun kendi ülkelerindeki yerel halkla nasıl bütünleşeceği, çıkması muhtemel huzursuzlukların nasıl önlenilebileceği ile ilgilidir. Bu doğrultuda, ulusal ve uluslararası göç yöneticileri, yerel bütünleşmeyi sağlayacak ve sosyal refahın sağlanmasına katkıda bulunacak “uyum” adı altında yeni bir kavram geliştirmişlerdir. Kavramın yasal çerçevesini ise “toplumla, göçmenin iki yönlü, karşılıklı etkileşimi, insani değerlere saygılı, hak ve yükümlülüklerin bir arada sunulduğu yaklaşımın benimsenmesi, göçmenin istihdama katılımının sağlanması, yaşanan ülkenin dili, tarihi, kültürü ve temel kurumları ile ilgili bilgi sahibi olma, eğitimden eşit faydalanma, kamusal ve özel hizmetlere erişimin sağlanması” olarak belirtmişlerdir (TBMM, 2018).

Türkiye, göçmenlerin toplumsal uyum konusundaki ilk yasal çerçevesini 2011 yılında çıkararak 2013 yılında kabul edilen YUKK’un 96. maddesinde belirtmiştir. İlgili yasal düzenleme, göç alan ülkedeki göçmenler ve yerel halk arasındaki sürtüşmenin çıkmasını önlemektedir. Göçmen yerleştiği ülkede bir uyum süreci yaşamaktadır. Uyum süreci ise göçmenin yaşadığı çevreyle dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi devam ettirebilmesi ile ilgilidir (Çakırer Örservet, 2016: 50). Birden fazla aşaması bulunan uyum süreci, ilk olarak ülkeye girerek başlamakta ve daha sonra bireye yönelik uyum çalışmaları ile devam etmektedir. Bireysel aşama sonrasında, grupsal durumların dikkate alınması ve uyumlaştırılmasına bırakmakta, sonrasında ise ilgili coğrafyadaki yerel karar alımlarına katılım durumu söz konusu olmaktadır. Kararlara katılım aşaması, yerelde seçme ve temsil hakkını doğurmaktadır. En son aşamada da tüm bu hakların sonucu olan vatandaşlık hakkı yer almaktadır (Daoudov,2015: 40-46).

Uyumlaştırma süreci aşamaları, daha çok sistemsal bir düzeni anlatmakta ve mevcut düzene uyum yönündeki aşamaları sıralamaktadır. Bu doğrultuda uyum politikalarında sistemsal uyum ve sosyal uyum olmak üzere iki farklı yapılanmanın olduğunu söylemek doğru olacaktır. Göçmenlerin, yükümlü olduğu vergileri ödeyerek ve işgücündeki verimliliği arttırarak ekonomiye katkıda bulunması ile hukuki kurallar çerçevesinde hareket etmesi göçmenlerin sistemsal uyumu durumunu anlatmaktadır. Sosyal uyum ise yerine getirilmesi gereken kurallar bütününden ziyade göçmenlerin geldiği ülkede oradaki yerel halk ile iletişim halinde olması ve o toplumun bir parçası olarak dışlanmışlık hissi duymaması durumu olarak anlatılmaktadır. Farklı bir kültür, farklı bir dil anlaşmayı zorlamaktadır. Bu sebeple iletişim sorununu çözecek ve kültürel kaynaşmayı sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (Esser, 2000:50-65).

Türkiye, temel gereksinim olan dil ve iletişim eksikliği sorununu gidermeye yönelik göç hareketliliği işlemlerini düzenleme ve koordine etmekle sorumlu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne bağlı yeni bir birim geliştirmiştir. Bu birimin adı, Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER-ALO 157)’dir. Genel Müdürlük, YİMER ile göçmenlerin bilgi sahibi olmak istediği ikamet, eğitim, koruma veya vize gibi her önemli konuda 157 numaralı hattı arayarak sorabilir ve cevap alabilmektedirler. 7/24 ulaşılabilen, Türkçe, Almanca, Farsça, İngilizce, Arapça ve Rusça olmak üzere toplamda altı dilde hizmet verebilen bir kurum olarak geliştirilmiştir (TBMM, 2018). Kurumsal bu yapılanmaların yanı sıra, göçmenlerin toplumsal uyum sürecinde özel sektörde kendini gösteren, mesleki deneyimini gerçekleştirebilen istihdam politikaları da geliştirilmektedir. İstihdam, toplumsal çatışmayı önleyecek önemli bir adımdır. Merkezi yönetim tarafından Suriyelilerin istihdamı için özel sektör ve işletmeye “Suriyeli sınırı” verilebileceği bu doğrultuda uzmanlık alanları ile ilgili her türlü mesleği icra edebileceği yönünde yeni düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Eğitim ve sağlık konularıyla da yakından ilgilenen Türkiye, hazırladıkları destek politikalarıyla süreci kolaylaştırmaktadır. Eğitim üzerine verilen seminerler, sosyolojik ve psikolojik kongreler yine göçmenlerin uyum sürecinde etkinlik göstermiştir (Çakırer Örservet, 2016: 52-53).

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi bağlamında oluşturulan YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile coğrafi sınırlarında yaşam sürdüren Suriyeli sığınmacı göçmenlere geçici kimlik kartı vermektedir. Verilen bu kimlik kartı statüsü ile

Suriyeli göçmenlere eğitim, sağlık, sosyal hizmet, adli ve sosyal yardım gibi alanlarda imkân sunulmaktadır. Ancak bu statü, uluslar arası düzeyde bir koruma veya vatandaşlık hakkı olarak tanınmamaktadır. Geçici koruma statüsü kazanan Suriyeli sığınmacılar müteakiben çalışma iznine de sahip olmaktadır (Babaoğlu ve Kocaoğlu,2017:483-484).

Türkiye’de göçmenler için gerek yerel halk gerekse özel veya kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları tarafından aynı yardımlar da yapılmaktadır. Kuruluş amacı muhtaç olan topluma yardım etmek olan Kızılay da önemli yardım birimlerinden biridir. Kızılay’ın yine muhtaç insanlar için verdiği Kızılay Kartı da yardım etmede kullanılan önemli bir araç olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca, Göçmenler için yapılan yardımlar ve sağlanan destekler her yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından oluşturulan bir inceleme komisyonunca incelenmekte ve uyumlaştırma politikasına sundukları katkı bağlamında bir rapor olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye, yapılan olumlu veya olumsuz bütün değerlendirmeler sonrasında göçmen politikalarını toplumsal uyumu sağlayacak şekilde oluşturmaya devam etmektedir. Ancak oluşturulması istenen politikalar, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlamak zorundadır. Çünkü Avrupa Birliği üyeliği Türkiye için önemli bir hedefdir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, bu doğrultuda çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen 2016 yılı Zirvesi ile Türkiye’den Yunanistan’a geçen düzensiz göçmenlerin geri dönüşleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kontrolünde gerçekleşmiştir. Bu durum, Ege bölgesindeki düzensiz göç olayının kontrol altına alınmasını ve suda boğularak hayatını kaybeden göçmen sayısını azaltmıştır. Bu uygulama, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Ve Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan göç uyum raporu ile başarılı bulunmuştur. Komisyon “insani mağduriyetlere son verilmesi, çocukların denizlerde kaybolup gitmesini önlemek için bir tedbirdir ve bu açıdan başarılı olmuştur, Ege’de ölümler bitme noktasına gelmiştir. Türkiye kıyılarına vuran bebek cesetlerinin olmaması için üzerine düşen tüm görevleri yerine getirirken, Avrupa’nın da sözünde durarak, mutabakatın külfet paylaşımı, yeniden yerleştirme ve vize serbestisi hükümlerine uyması gerekmektedir”, diyerek göçmen politikalarına ve uyum düzenlemelerine verdiği önemi dikkate şayan kılmıştır (TBMM:2018).

3.3.Çankırı Belediyesi ve Göçmen Politikaları

Orta Anadolu’nun kuzey bölgesinde yer alan ve Bolu, Kastamonu, Çorum, Kırıkkale, Karabük ve metropol şehir Ankara’ya komşu olan Çankırı, 1922 yılında Kastamonu ilinden ayrılarak il olmuş bir şehirdir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki yapılan ilk resmi nüfus sayımlarında da nüfusu 157.219 olarak belirlenmiştir. 2017 yılında yapılan nüfus sayımlarında ise bu sayı 186.074’e yükselmiştir. 186.074 ‘lük nüfusun 93.427’sini erkek,92.647’sini ise kadın oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan istatistikî araştırmalarda Çankırı’nın merkez nüfusunun 86.369, nüfus yoğunluğunun ise 25 olduğu ortaya çıkmıştır (Çankırı Valiliği,2018).

Tarihi geçmişi oldukça eskiye dayanan Çankırı’nın nüfus sayısının çok fazla olmaması veya yıllara göre çok fazla bir artışın olmaması Çankırı belediyesinin hizmetleri sunma yöntemlerinde kolaylıklar sunmuş mudur? Veya artan bu nüfusun ne kadarı göçmen gruplardan oluşmaktadır? Belediye yönetiminin artan göç sorununa uyguladığı politik adımlar nelerden oluşmaktadır? Uygulanan özgün uyumlaştırma politikası mevcut mudur? Çalışmanın bu başlığında Çankırı belediyesi personeline sorulan bu sorular ve alınan cevaplar doğrultusunda değerlendirilen analizler yer almaktadır.

Çankırı’daki göçmen sayısı, 2018 verileri dikkate alındığında 100-1000 arası bir rakam olarak gösterilmektedir. En son 02.08.2018 tarihinde yapılan bir araştırmada Çankırı’da geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sığınmacıların 463, 2017 yılı araştırmasında ise 501 olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan ve çoğunluğun oluşturduğu göçmen sayısının Irak ve Afgan kökenli göçmenler olduğu bilinmektedir. Ayrıca, 2018 tarihli bir başka veri, Çankırı’da ikamet izni alarak oturan yabancı sayısının 210 olduğunu belirtmiştir. Bu durum, Çankırı’da ikamet izni almayan kaçak göçmen sayısının fazla olduğunu göstermektedir (İl Göç İdaresi Müdürlüğü,2018). Bu durumu belediye merkezi ile görüştüğümüzde personel, kendilerinin göçmen politikalarıyla ilgili yetkilerinin olmadığını ama en çok ilgilenen ve topluma kazandırmaya çalışan kurumların başında da kendilerinin geldiklerini söyleyerek görüşmeye başlamıştır. Personel, “Göç İdaresi yeni kurulmuş bir yapılandırma değildir. Yetki, kaynak veya personel konusundaki eksikliği göz önünde bulundurularak yabancı göçmenlere yerel yönetim birimlerince gerekli destek verilmektedir. Bu yerel yönetim birimlerinin en önemlisi ise belediyelerdir. Çünkü göçmenler, yerel halktan alışmış olacak ki sıkıntılı her konuda belediyeye gelmektedir. Üzerimize düşen bir görev varsa elbette ki yardımcı olmaktadır. Ancak bu yardımlar YUKK’un bize verdiği yetkiler doğrultusundadır. YUKK, yerel yönetimlere destek olma konusunda yetki vermektedir. Çankırı belediyesi de hemşehri hukuku çerçevesinde gerekli yardımı etmektedir” demektedir. 5393 sayılı belediye kanunu, 13 maddesinde hemşehri hukuku ile şöyle bir açıklama yapmıştır. “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve

belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar”(Belediye Kanunu, 2005). Bu madde, yabancı göçmenleri, bütünün bir parçası yapmakta, bu parçanın da doğal hak ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesi durumunu ortaya koymaktadır. Personel, Çankırı belediyesi tarafından bu yükümlülüklerin fazlasıyla yerine getirildiğini anlatmaktadır.

Belediyeye uyumlaştırma politikası bağlamında düzenledikleri reformlar sorulduğunda, yaptıkları tek politikanın sosyal yardım olduğu söylenmektedir. Personel, Göç İdaresi Müdürlüğü için “Müdürlük, yukarıdan gelen neyse onu uygular, belediye veya sivil toplum kuruluşları da üzerilerine düşecek bir şey varsa yapmaya çalışır” demektedir. Çankırı belediyesi, halk seminerleri, eğitim kursları, dil merkezleri gibi faaliyetlerle yerel bütünleşmeyi sağlamakta ve yabancı göçmenlerin şehre uyumuna yardımcı olmaya çalışmaktadır. Özellikle Suriyeli sığınmacılar için belediye personeli, verilen geçici kimlik kartlarıyla ayrı bir desteğin de sağlandığını itiraf etmektedir. Belediye olarak Suriyeli sığınmacılar için yetkililerle birlikte kapı kapı dolaşım uygun evler bulunduğunu ve sosyal yardımlarla birlikte Suriyelilerin barınma sorunlarına çözüm arandığını belirtmektedir. Belediye, Suriyelilere devlet tarafından belirli bir ödenek gösterildiği halde şehirdeki Irak ve Afgan kökenlilere böyle bir desteğin verilmediğini de beyan etmektedir. Buna rağmen Suriyeliler için de sosyal yardımların ihmal edilmediği belediye personeline dile getirilmektedir. Belediye, gerek Suriyeli, gerek Afgan gerekse Iraklılara yönelik işsizlik sorununu çözecek özel sektör destekli iş imkânının da sağlandığını belirtmektedir.

SONUÇ:

Göç, toplumun menfaati yönünde geliştirilirse temelde yaşadığı coğrafyaya faydası dokunan bir yapılanmadır. Bu sebeple, yabancı göçmenler ve yerel halk arasında toplumsal bir bütünleşme sağlanmalıdır. Ancak bu bütünleşme, bir takım kurum ve kuruluşların gözetiminde olmalıdır. Bu kuruluşlar ise toplumun geneli tarafından vatandaşa en yakın ve yer halkın huzur ve esenliğini sağlamakla sorumlu kılınan yerel yönetim birimleri olarak kabul edilmektedir.

Belediyeler, seçilerek oluşturulan ve yerel halka hizmet eden en önemli yerel yönetim kuruluşlarıdır. Belediyelerin kucaklayıcı ve bütünleştirici yapısı, yabancı göçmenlerle yerel halkı bütünleştirmektedir. Bu bütünleştirici yapısını ise uygulamaya çalıştığı, uyum politikalarıyla geliştirmiş ve yaşanan göç krizini toplumsal bir menfaate dönüştürmüştür. “Uyum, göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda yaşadıkları topluma dâhil edilmesi, aidiyet hissinin geliştirilmesi farklılıkların karşılıklı tanınması, bir arada yaşama inancının oluşturulması” anlamında kullanılmaktadır (TBMM, 2018).

Türkiye, 1922 yılından bu yana eğitim ve çalışma amaçlı gelenler dışında yaklaşık 5 milyon göçmeni ülkesinde barındırmıştır. Özellikle, 2011 yılı Suriyeli krizinden sonra göçmen sayısı artmıştır. Türkiye'nin son 13 yıl içerisinde ise toplamda 2.442.159 sayıda yabancı göçmene ikamet izni verdiği saptanmıştır. İzin verdiği bu göçmenlerin yerel entegrasyon sürecini kolaylaştırmak için de eğitimden sağlığa ekonomik, sosyal, yönetsel veya kültürel çok önemli politikalar gerçekleştirmiştir.

Araştırmalarda, Çankırı belediyesinde ikamet eden toplam yabancı sayısının 210 olduğu anlaşılmıştır. Ancak, farklı bir durum vardır ki o da araştırma sonuçlarında Çankırı'da yaşayan göçmen sayısının 1000'e yakın olduğudur. Bu durum, Çankırı'da ikamet izni almayan göçmen sayısının fazla olduğunu göstermektedir. Çankırı belediyesi, sınırlarında yaşayan göçmen sayısının daha çok Irak ve Afgan kökenli olduğunu, Suriyelilerin nispeten daha az olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, sayı olarak az olduğu istatistikî araştırmalarda gösterilse de 2018 yılı içerisinde yayımlanan Göç İdaresi Faaliyet Raporunda Avrupa Birliği projesi olarak 750 yabancı göçmen için Çankırı'da bir geri gönderme merkezi kurulacağı da belirtilmiştir. Geri gönderme merkezleri ile yabancılar kontrol altına alınmakta ve barınma ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bu işlem ise göç alanında uzmanlığı olan kurumlarla işbirliği halinde yapılmaktadır.

Çankırı belediyesi, göç hareketliliği mevzusunda Çankırı'nın uluslararası platformda göç alan ulusal platformda ise göç veren bir şehir olduğunu söylemektedir. Her iki durumu da şehrin coğrafi yapısına (Ankara'ya yakın olması, küçük şehir olması, hizmetlere kolay ulaşılması, sakin olması..vb.) bağlı olarak açıklamaktadır. Şehir, küçük bir coğrafyaya sahip olsa da yabancı göçmenlere sunulan hizmet noktasında başarılı ve verimli değildir. Sürekli bir yoğunluk olduğu belediye yetkililerince söylense de bu yoğunluk nedir?, Sunulan hizmetler nelerdir? sorusu hep cevapsız kalmaktadır. Belediye tarafından gerçekleştirilen ve söylemlerde yer edinen yegâne hizmet sosyal yardım, eğitim ve sağlık panelleri ile halk günleridir. Özel sektörle anlaşmalı olarak belirli bir oranı geçmemek şartı ile istihdam edilen işçi sayısı da gerçekleştirilen kayda değer önemli güncellemelerdir.

Belediye, mevzuatta herhangi bir görev ve yetkinin verilmemesi durumunu gerekçe göstererek çalışmalarını pasifleştirmemelidir. Yerel halk ile yabancı göçmeni bütünleştirecek, ötekileştirmeyecek yeni stratejik politikalar geliştirmelidir. Bu sebeple, göçmenlerin kente uyum sürecinde belediyelere göç yönetim düzeninde aktif rol alacağı ve ekonomik tasarruf konusunda hak sahibi olacağı yetkilendirmelerin tanınması gerekmektedir. Bu yetkiler de sözde değil yasal bir zeminle güçlendirilmelidir. Belediyelerin yapacakları sosyal yardımlarda merkezi bütçeden alınan pay arttırılmalı ve göçmenlere gerekli desteği sağlayacak, iletişim noktasında sıkıntı yaşamasının önüne geçecek, farklı dil kullanma becerisine sahip personeller istihdam edilmelidir. Bir tebessüm bile farklı bir ülkede kendini yabancı gören, ötekileştirileceği, sömürüleceği veya dışlanacağı korkusuyla hareket eden göçmeni, ılımlaştırarak ve yaşadığı çevreye güvenle baktıracaktır. Kültürel zenginliklerinin hor görülmediği, saygı duyulduğu ve yaşama imkânının rahatlıkla sunulduğu bir coğrafya, gerek yerel halk gerekse yabancı göçmen arasındaki sosyal ve kültürel uyumu sağlayacak, ülkedeki huzur ve esenliğin bekasını arttıracaktır. Bütün bu güzellikleri sağlama görevi ise yerel halka en yakın birim olan belediyelere yasal düzenlemeler çerçevesinde bırakılmalıdır. Çünkü seçilerek oluşturulmuş belediyeler, hem yerel halka hem de yabancı göçmene daha fazla güven vermektedir. Bu güven ise kendilerine daha yakın olmaları ve seçilerek oluşturulan bir yönetim birimi olması ile bağlantılıdır.

KAYNAKÇA:

- ATEŞ Hamza, YAVUZ Öznur (2017), “Göçmen, Ötekileştirme ve Çok Kültürlülük”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.22,s.1287-1301
- BABAOĞLU Cenay, KOCAOĞLU Mustafa (2017), “Kentli Sığınmacılar Meselesi ve Belediyeler”, Türk İdare Dergisi, S.485,s.497-516
- Belediye Kanunu (2005), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>
- BUZ, Sema (2008), Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 78, s.121-130.
- Büyükşehir Belediye Kanunu (2004), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf,2004>,
- ÇAKIRER ÖZSERVET, Yasemin(2016), “ Uluslar arası Göç, Yerel Yönetimler ve Toplumsal Uyum”, Türkiye Belediyeler Birliği, Ocak, S.813,s.48-55
- Çankırı Valiliği, <http://www.cankiri.gov.tr/> (01.08.2018).
- DAODOV, Murat (2015), “Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü”, İç, Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü (Ed. Yakub Bulut), Kocaeli: Umuttepe Yayınları. s. 39-64.
- DEMİRHAN Yılmaz, ASLAN Seyfettin (2015), Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikaları Ve Yönetimi. Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, S.5, C.1, s.23-62.
- ERDOĞAN, M. Murat (2016), “Türkiye’deki Suriyeliler ve Yerel Yönetimler”, İller ve Belediyeler Dergisi. 813, s.28-38.
- ESSER, Hartmut (2000). “Integration and Ethnic Stratification” ,Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 , Economy and Social Exclusion. Freudenberg Stiftung GmbH, Weinheim,p.49-84
- Global Göç Çalışmaları Merkezi (2016). “Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakırer Özservet ile Söyleşi: Kentler, Yerel Yönetimler ve Göç Politikaları” <http://globalpse.org/yard-doc-dr-yasemin-cakirer-ozservet-ile-soylesikentler-yerel-yonetimler-goc-politikalari/> (06.08.2018)
- Göç İdaresi Müdürlüğü, “Yönetmelikler” http://www.goc.gov.tr/icerik3/yonetmelikler_327_333_336, (03.08.2018)
- İskan Kanunu(2006) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>

KARTAL Bilhan (2018), “Türkiye’ye Yönelik Suriyeli Göçünün Çok Yönlü Doğasına Giriş”, Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği,United Kingdom,url. <https://www.ceeol.com/search/book-detail?id=602808>

Marmara Belediyeler Birliği Göç Çalıştay:2018 <http://marmara.gov.tr/goc-calistayi-7691>(02.08.2018)

REÇBER,Sercan(2014),“HayatınYokYerindekiler:MültecilerVeSığınmacılar”,<http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/recber.pdf> (25.07.2018).

Resmi Gazete,İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm>

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Ve Mülteci Hakları Alt Komisyonu, “Göç ve UyumRaporu”(2018),26.Dönem, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf

United Nations (1951), “The Refugee Convention, 1951”, <http://www.unhcr.org/4ca34be29.pdf> (29.07.2018).

UnitedNations(2015),InternationalMigrationReport2015.http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf(23.07.2018).

YabancılarveUluslararasıKorumaKanunuYUKK(2013),<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

YILDIZ, Sümeyye, ÇAKIRER ÖRSERVET, Yasemin (2016), “Türkiye Göç Politikalarının Entegrasyon Ve Yerel Yönetimler Açısından İncelenmesi” Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu (Ed. H. Mustafa Paksoy, Elif Yıldırımçı, Kazım Sarıçoban, Özcan Özkan),Efil Yayın Evi, Ankara,s.121-137

ZİYA, Olcay (2012), “ Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, TBB Dergisi, S. 99, ss.229-240.

Kent Akademisi

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	 ORCID NO: 0000-0003-0922-6586
Title of Article	The Development of Population and Facts That Have Part in This Development of Esenyurt	
Corresponding Author	Fatih AYHAN İstanbul Beylikdüzü Büyükşehir Hüseyin Yıldız Anadolu Lisesi, fatihayhan@gmail.com	
Submission Date Admission Date	02/12/2019 / 03/02/2019	
How to Cite	AYHAN, F., (2019). Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Etmenler, Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 67-81	

Esenyurt İlçesinde Nüfusun Gelişimi ve Bu Gelişimde Rol Oynayan Etmenler¹

Dr. Fatih AYHAN²

The Development of Population and Facts That Have Part in This Development of Esenyurt

ABSTRACT:

The most developed city with its endustry such as trade, tourism and education in Turkey is Istanbul. Istanbul's population has been identified as 15.067.724 by the Address Based Population Registration System in 2018 which had an urban population of 806.860 people in 1927 –when the first census was made in Republican Period- Istanbul has entered into a rapid growth progress, especially from the 1950's. The most important factor that played a role in the increase of the population is the investments that was made in industrial and commercial areas and especially in the transportation. With these investments, incered business opportunities and the impact of commercial vitality, Istanbul has begun to take intense migrations more increasing than the most of the cities of the country. Until the 1950's Istanbul's population had created a density in Surici, Kadıkoy and Uskudar regions. With the effect of rapid migration in Istanbul, new settlements has formed on both sides of the city. One of these is the Esenyurt district. Esenyurt was a village settlement of which economy depends on agriculture and stock farming until the end of 1960's. The labor force requirement which ocured with the movement of the industrial foundations to the district caused big migrations. With these migrations, Esenyurt has entered into a rapid growth progress. Demographic investments that were made for the district have provided the improvements of functions such as trade, education and health in course of time.

In this study, we will try to explain Esenyurt's population development stages and its reasons while it had a village status until 1989 by the effect of rapid population growth and its becoming the most crowded district in Istanbul with its 891.120 inhabitants in 2018.

Keywords: Esenyurt District, Population, Migration, Settlement, Economy.

¹ Bu makalenin yazımında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya ABD Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mesut Doğan tarafından yönetilen ve İstanbul Üniversitesi BAPSİS birimi tarafından 55344 nolu proje kapsamında desteklenen "Ulaşım-Beşeri Faaliyetler İlişkisi Üzerine Mekânsal Analiz: İstanbul Avrupa Yakası" adlı doktora tezinden faydalanılmıştır.

² İstanbul Beylikdüzü Büyükşehir Hüseyin Yıldız Anadolu Lisesi, fatihayhan@gmail.com

ÖZ:

Türkiye’de başta sanayi, ticaret, turizm, eğitim vb. faaliyetler bakımından en gelişmiş şehir olan İstanbul’un nüfusu 2018 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’ne (ADNKS) göre 15.067.724 olarak tespit edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’nin ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 806.860 olan kent nüfusu özellikle 1950’lerden itibaren hızlı artış sürecine girmiştir. Bu nüfus artışı üzerinde rol oynayan en önemli faktör ise kente yapılan başta ulaşım olmak üzere sanayi ve ticaret alanlarındaki yatırımlar olmuştur. Bu yatırımlarla birlikte iş imkânlarının artması ve ticari canlılığın etkisiyle İstanbul ülkenin birçok şehrinden hızlı bir şekilde yoğun göç almaya başlamıştır. 1950’li yıllara kadar İstanbul’da nüfus Suriçi, Kadıköy ve Üsküdar bölgelerinde yoğunluk oluştururken İstanbul’a gerçekleşen hızlı göçün etkisiyle kentin her iki yakasında yeni yerleşim merkezleri oluşmuştur. Bu yerleşim merkezlerinden biri de Esenyurt ilçesidir.

Esenyurt, 1960’lı yılların sonuna kadar ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir köy yerleşmesidir. Sanayi kuruluşlarının bölgeye taşınmasıyla beraber ortaya çıkan işgücü ihtiyacı büyük göç akımına sebep olmuştur. Göçlerle birlikte bölgeye yapılan demografik yatırımlar zamanla ticaret, eğitim, sağlık gibi fonksiyonların gelişimini sağlamıştır. Böylece Esenyurt hızlı bir gelişim süreci içine girmiştir.

Bu çalışmada 1989 yılına kadar köy statüsüne sahipken hızlı nüfus artışı sonucunda gelişip büyüyen ve 2018 yılında 891.120 kişilik nüfusuyla İstanbul’un en kalabalık ilçesi olan Esenyurt’ta nüfusun gelişim aşamalarını ve artış sebeplerini ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Esenyurt İlçesi, Nüfus, Göç, Yerleşme, Ekonomi.

GİRİŞ:

Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısı olarak tanımlanan nüfus kavramı bir yerleşim yerinde zamanla gelişen ve değişen sosyoekonomik şartlarla birlikte değişiklik gösterir. Bu yönüyle dinamik bir kavram olan nüfus, yerleşmelerin gelişimlerinin en önemli ölçütlerinden biridir.

İnsanlar var olduğundan beri bir coğrafi mekâna bağlı olarak bazen küçük bazen de büyük gruplar halinde yaşamaktadır. Dünyada bölgeler arasında meydana gelen göçler ve bir bölgede gerçekleşen doğumlar nüfus hareketini meydana getirmiştir. Diğer yandan bir bölgede zaman içinde gerçekleşen olumlu ve olumsuz koşullar ise o sahanın nüfus miktarını ve o sahada oluşacak nüfus hareketliliğini çok yakından etkilemektedir (Göney, 1995:50). Bu koşullar doğal afetler, salgın hastalıklar, iç savaşlar ve ekonomik buhranlar gibi bir bölgede nüfusu hızlı ve geniş çaplı bir şekilde etkileyen itici faktörler olabileceği gibi sanayi ve ticaret faaliyetlerinin gelişmesi gibi bir yerleşim yerinde nüfusu hareketlendiren çekici faktörler de olabilmektedir.

Şehirlerin gelişiminde belirleyici unsurlardan biri olan nüfusun belli dönemlerde artış ve azalış göstermesi ülkede veya ilgili bölgede yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik olaylarla çok yakından ilgilidir (Sertkaya Doğan, 2009:1). Bir yerleşim yerinde ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılığın yanında ticaret ve sanayiyle birlikte çeşitlenmesiyle birlikte eğitim, sağlık ve ulaşım alanlarında ortaya çıkan iyileşmeler yaşam standartlarını yükseltir. Yerleşim alanı açısından ortaya çıkan bu gelişmeler bölgeyi nüfus açısından hareketli hale getirir.

İstanbul, Türkiye’nin sosyoekonomik özellikleri bakımından en büyük ve en önemli şehridir. Geçmişte üç imparatorluğa başkentlik yapması nedeniyle çok zengin tarihi eserleri barındırması yanında sahip olduğu doğal güzellikler İstanbul’u dünya çapında çok önemli bir turizm merkezi yapmaktadır. Diğer yandan İstanbul sahip olduğu ekonomik potansiyeliyle ülke ve dünya çapında çekiciliğini devam ettirerek çok merkezli olarak gelişimini devam ettirmektedir (Terzi ve Dökmeçi, 2007:30).

İstanbul’un nüfusunun artışı ve mekânsal büyümesinde 1950’lerden sonra dikkat çeken bir hızlanma gerçekleşmiştir. Şehir bu dönemde geçmişteki göçlerle kıyaslanamayacak ölçüde Anadolu’dan yoğun bir şekilde göç alarak çeşitli sorunları bünyesinde barındıran bir şehir haline gelmiştir. Bu göçlerle şehrin mekânsal alanı geometrik bir şekilde büyüme göstermiştir (Tümerekin, 1995:20). 1950’li yıllara kadar İstanbul’da yerleşim yoğun olarak Suriçi denilen

Fatih, Eminönü ve Eyüp bölgesi ile Anadolu Yakası'nda Üsküdar ve Kadıköy bölgelerindeydi. Ancak 1950'li yıllarla birlikte başlayan sanayi hamlesi tüm Türkiye'de olduğu gibi İstanbul'da da mekânsal anlamda önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bunlardan en önemlisi Avrupa Yakası'nda Surdışı adı verilen bölümde Zeytinburnu, Gaziosmanpaşa, Bayrampaşa ve Bakırköy bölgelerinde kurulan sanayi tesisleri ile birlikte İstanbul'da şehir yerleşmesinin batıya doğru gelişimidir.

1927-1950 yılları arasında durağan bir seyir izleyen İstanbul nüfusu, 1950 yılı sonrasında itibaren hızla artış göstermeye başlamıştır. XVIII. ve XIX. yüzyılda Avrupa'da başlayan Sanayi Devrimi II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Sanayileşmeyle birlikte özellikle 1950 sonrası ülke içinde başlayan göç hareketlerinin en önemli adresi İstanbul olmuştur (Gökburun, 2017:1).

Sanayi tesislerinin İstanbul şehir merkezinin dışında toplanmasıyla birlikte bu tesisler çevresinde plansız ve altyapısız gecekonduların yapılmaya başlanmıştır (Doğan, 2013:513). Bu gecekonduların mahallelerinin nüfusu yıldan yıla artış göstererek bu mahalleler ilk olarak beldele ardından nüfusu yoğun kalabalık ilçelere dönüşmüştür.

Kırdan kente göçün yoğun olarak yaşandığı Türkiye'de 1950 yılında 1.166.477 kişilik nüfusa sahip olan İstanbul, 1985 yılına gelindiğinde 5.842.985 kişilik nüfusa sahip çok merkezli devasa bir şehre dönüşmüştür. Uzun yıllar boyunca hızlı ve kontrolsüz büyüyen İstanbul'un nüfusu için alınması gereken tedbirler zaman zaman ülke gündemine gelse de bu konuda kalıcı ve etkili bir adım atılmamıştır. Bu tartışmalar eşliğinde İstanbul'un bu hızlı gelişim süreci kentte iş imkânlarının ve ticari canlılığın artmasıyla birlikte 1980'lerden sonra da devam etmiştir. İstanbul, ülkenin birçok şehrinden göç almış ve bunun sonucunda nüfusu giderek daha da artmıştır. Cumhuriyet'in ilk nüfus sayım yılı olan 1927'de 806.860 kişilik nüfusa ve 7 ilçeye sahip olan İstanbul 2018 yılı itibarıyla idari sınırları içinde 39 ilçe sayısına ve TÜİK tarafından tespit edilen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre (ADNKS) 15.067.724 kişilik nüfusa ulaşmıştır.

Beşeri ve ekonomik faaliyetler bakımından Türkiye'nin en gelişmiş ili olan İstanbul'da 1990'lardan sonra artan nüfusla birlikte Anadolu ve Avrupa Yakası'nda kentin doğu ve batı uçlarına yayılmak suretiyle yeni yerleşim merkezleri oluşmaya başlamıştır. Bu merkezlerden bazıları Anadolu Yakası'nda Sultanbeyli, Maltepe, Ataşehir, Çekmeköy, Sancaktepe olurken Avrupa Yakası'nda Avcılar, Bağcılar, Güngören, Bahçelievler, Esenyurt, Sultangazi, Beylikdüzü, Arnavutköy gibi yerleşmeler olmuştur. Bu yerleşim merkezlerinden en önemlisi son yıllarda hızla artan nüfusuyla dikkat çeken Esenyurt ilçesidir. Esenyurt, 1935 yılı genel nüfus sayımında Çatalca ilçe sınırları içinde 374 kişilik nüfusuyla tarım ve hayvancılığa dayalı köy statüsüne sahip bir yerleşim yeriyken yıllar içinde sağladığı gelişmeyle birlikte 2008 yılında ilçe statüsü kazanmıştır. 2018 ADNKS'ye göre Esenyurt, sahip olduğu 891.120 nüfusuyla Türkiye'nin dördüncü (ilk üç ilçe: Çankaya, Keçiören ve Şahinbey) ve İstanbul'un en kalabalık ilçesi haline gelmiştir.

Materyal ve Yöntem

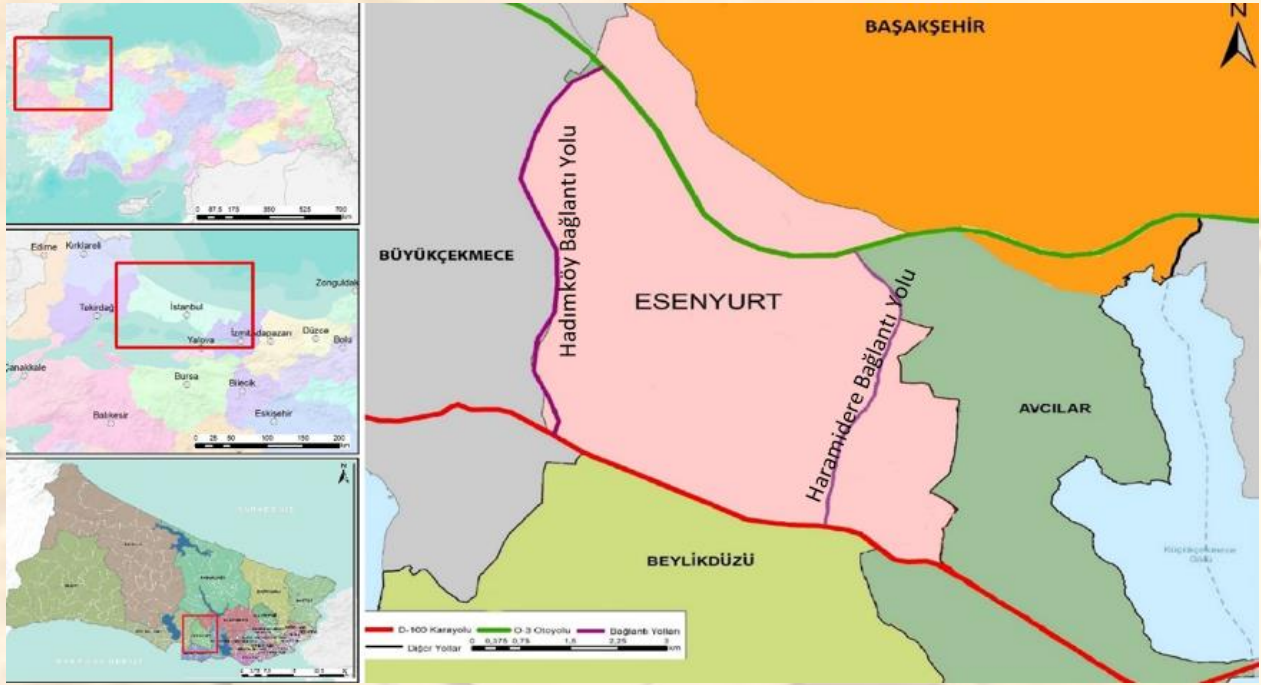
Esenyurt ilçe nüfusunun geçmişten günümüze gelişimi ve bu gelişim üzerinde rol oynayan faktörleri ortaya koymayı amaçladığımız bu çalışmada ilçeye ait nüfus verileri TÜİK'e ait 1965 - 2000 yılları arasındaki genel nüfus sayımlarından ve 2007-2018 yılları arası tespit edilen Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarından alınmıştır. 2000 yılından itibaren TÜİK tarafından tespit edilmeye başlanan mahalle verileri de çalışmaya eklenmiş ve bu veriler ilçe içerisinde nüfusun yoğun olduğu bölgelerin ortaya konması açısından önemli bir kıstas oluşturmuştur.

Nüfus verileri Esenyurt'un köy, belde ve ilçe statüsü taşıdığı 3 ayrı dönem halinde incelenerek tablolar haline getirilmiştir. Günümüzdeki Esenyurt ilçe arazisi Esenyurt ve Kırşehir yerleşmelerinin birleşmesinden oluştuğu için 2008 yılına kadar oluşturulan nüfus tablolarında Kırşehir'a ait nüfus miktarları da yer almıştır. Bu tablolarda Esenyurt ve Kırşehir ile birlikte tablolara ait ilgili dönemde bu yerleşmelerin idari olarak bağlı bulunduğu belde, ilçe ve İstanbul geneline ait nüfus verileri de karşılaştırma yapabilmek amacıyla nüfus tablolarına eklenmiştir. Esenyurt'un ilgili dönemlerde öne çıkan nüfus artış hızını daha belirgin bir şekilde ortaya koymak adına bu yöntem oldukça faydalı olmuştur. Nüfus tablolarındaki yıllık nüfus artış hızları hesaplanırken TÜİK'in sayısal formülleri uygulanmıştır. Elde edilen 2018 yılı mahalle nüfus verilerinden ArcGIS yöntemi kullanılarak nüfus dağılım haritası oluşturulmuştur.

Diğer yandan ilçedeki sanayi faaliyetlerinin varlığını ve niteliğini ortaya koymak adına 10 ve üzerinde işçi çalıştıran sanayi kuruluşlarının sayısı ve faaliyet alanlarına ait veriler İstanbul Sanayi Odası'ndan (İSO) temin edilmiştir.

1. Esenyurt İlçesinin Yerleşme Özellikleri

Esenyurt ilçesi, konum olarak İstanbul'un Avrupa Yakası'nın güneybatı kesiminde yer almaktadır. İlçenin batısında Büyükçekmece, güneyinde Beylikdüzü, doğusunda Avcılar ve kuzeyinde Başakşehir ilçeleri bulunmaktadır. 43,13 km² yüz ölçüme sahip olan ilçenin güneyde Beylikdüzü ilçesiyle olan idari sınırını KB-GD yönünde 6,85 km boyunca uzanan D100 Karayolu, batıda Büyükçekmece ilçesiyle olan sınırını ise TEM- Hadımköy Bağlantı Yolu belirlemiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Araştırma Sahası Lokasyon Haritası

Esenyurt ilçesinde topografya dalgalı yapı gösterir. Bu dalgalı yapının oluşmasında ilçe sınırları içinde KB-GD yönlü akış gösteren ve Marmara Denizi'ne dökülen Haramidere ile bu dereye ilçe içinden D-B yönlü uzanarak bağlanan küçük derelerin aşındırmasıyla oluşturduğu vadilerin önemli payı vardır. İlçe arazisinin yükselti değerleri genel olarak doğuda Avcılar sınırından (90 m) batıda Büyükçekmece'ye (195 m) kadar düzenli olarak artış gösterirken ilçenin güneyindeki D100 Karayolu'ndan (174 m) kuzey istikametinde ilçe merkezine doğru ilerledikçe yükselti değerleri düşüş gösterir (85 m). Ancak yükselti değerleri ilçe merkezinden kuzeyde TEM Otoyolu kesimine (120 m) doğru ilerledikçe tekrar artış gösterir (sehirharitasi.ibb.gov.tr). Esenyurt ilçe merkezinde ortalama eğim % 5-20 arasında değişim gösterirken ilçenin batısında yer alan Hoşdere - Esenyurt yolunun doğusunda ve Akçaburgaz, Atatürk ve İstiklal mahallelerine doğru eğim giderek artarak % 20-31 arasında değişerek yükselti değerleri artmaktadır (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2015:21).

Karayolu ulaşım ağı bakımından önemli bir konumda bulunan Esenyurt'un güneyinde yer alan ve Beylikdüzü ilçesiyle idari sınır oluşturan D100 Karayolu, D-B yönlü olarak yaklaşık 6,85 km boyunca uzanmaktadır. İlçenin kuzey kesimindeyse bölgeyi Trakya ve Anadolu'ya bağlayan O-3 Otoyolu (Avrupa Otoyolu) yer almaktadır. O-3 Otoyolu güzergâhı üzerinden Hadımköy, Avcılar ve Esenyurt gişelerinden ilçeye giriş yapılmaktadır. D100 Karayolu ilçenin güneyindeki mahallelere ulaşımın sağlanmasında önemli rol oynarken O3 Otoyolu, sanayi bölgelerinin İstanbul'un çevresiyle olan bağlantısını sağlamaktadır. Bu iki ana güzergâhın dışında O3 Otoyolu ile D100 Karayolu'nu K-G yönlü olarak birbirine bağlayan 2 bağlantı yolu da ilçe ulaşımında önemli paya sahiptir. Bunlardan

ilki ilçenin doğusunda yer alan 5,8 km uzunluğa sahip Haramidere Bağlantı Yolu'dur. Diğer bağlantı yoluysa ilçenin doğusundaki 8 km uzunluğundaki Hadımköy bağlantı yoludur (Şekil 1).

Esenyurt'ta ilk yerleşim bugün "Köyiçi" diye tanımlanan ve ilçe merkezini oluşturan bölgede başlamıştır. XIX. yüzyıl başlarında Ekrem Ömer Paşa'ya ait çiftlik toprağında kurulan yerleşme, buranın hissedarlarından olan Eşkinozgillerden dolayı "Eşkinoz" adını almıştır. 1920 – 1938 yılları arasında mübadele yoluyla Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin Eşkinoz'a yerleştirilmesiyle birlikte bölgede nüfus yapısı değişmeye başlamıştır. 1967 yılına gelindiğinde yerleşmenin adı "Esenyurt" olarak değiştirilmiştir (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2015:20). İlçede yer alan Kıraç ise Cumhuriyet'ten önce bir Rum Köyü iken 1923 yılında Yunanistan ile yapılan mübadele antlaşmaları çerçevesinde Türk Köyü haline gelmiştir.

Esenyurt ilçesi iklim şartları bakımından Marmara geçiş iklimine sahiptir. Konum olarak kuzeyde Karadeniz'e yaklaşık 26 km ve güneyde Marmara Denizi'ne 6 km mesafesi bulunan Esenyurt'ta yıl içinde genel olarak Karadeniz üzerinden esen kuzey yönlü sıcaklığı düşürücü rüzgârlar hâkim durumdadır. Yıl içinde kuzey rüzgârlarının etkisini kaybetmesiyle birlikte hâkim rüzgâr yönü güney ve güneybatı olmaktadır. Esenyurt, İstanbul genelinde olduğu gibi yaz aylarının kurak ve kış aylarının yağışlı geçtiği bir yerleşmedir. Yıllık ortalama sıcaklık 15,8 °C'dir. Ortalama yıllık yağış 498 mm'dir (Meteoroloji 1. Bölge Müdürlüğü). Esenyurt Yerleşim alanı 1980'li yıllarda kuru tarımın yapıldığı açık alanlara sahipken günümüzde bu alanlar büyük oranda kentleşmiş ve arsaya dönüşmüştür. Bitki örtüsü olarak da özellikli bir alana sahip olmayan ilçe, yol boyu ağaçlandırma ve park olarak düzenlenmiş olan alanlarda bitki örtüsüne sahiptir (Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı, 2015:22).

2. Esenyurt'ta Nüfusun Gelişimi

2.1. 1965-1985 Dönemi

Esenyurt, uzun yıllar boyunca (1987 yılına kadar) Çatalca ilçesine bağlı Büyükçekmece beldesi sınırları içerisinde köy yerleşmesi olarak varlığını sürdürmüştür. Bu süre içerisinde nüfusun yapısına bağlı olarak ağırlıklı ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık olmuştur.

Tablo 1'de Esenyurt ve Kıraç yerleşmelerinin köy statüsü taşıdığı dönemde sahip olduğu nüfus miktarları yer almaktadır. 1965 – 1985 dönemini kapsayan Tablo 1'de Esenyurt ve Kıraç köyleri ile birlikte bu köylerin aynı dönemde bağlı bulunduğu Büyükçekmece beldesi, Çatalca ilçesi ve İstanbul il geneline ait nüfus miktarları birlikte verilmiştir. Diğer yandan son sütunda bu yerleşmelerin 20 yıllık dönemde oluşan yıllık nüfus artış oranları da yer almaktadır.

Tablo 1: 1965 – 1985 Dönemleri Arası Yerleşim Nüfusları

Yerleşim Merkezi	1965	1970	1975	1980	1985	Yıllık Artış (%)
İstanbul	2.293.823	3.019.032	3.904.588	4.741.890	5.842.985	4,79
Çatalca	62.005	69.523	71.459	89.057	117.380	3,24
Büyükçekmece	12.384	14.658	21.062	35.903	58.365	8,06
Esenyurt	1.410	923	1.631	6.636	21.290	14,54
Kıraç	365	371	435	544	826	4,17

Kaynak: TÜİK

Tablo 1'deki verilere göre 1965 yılında 2.293.823 olan İstanbul nüfusu 1985 yılına kadar yıllık ortalama % 4,79 artışla 5.842.985'e ulaşmıştır. İstanbul'da imar faaliyetlerinin hız kazandığı, sanayi ve ticaretin gelişim gösterdiği bu dönemde görülen yıllık nüfus artış hızı oldukça fazla gerçekleşmiştir.

Genel olarak kırsal faaliyetlerin yoğun olduğu ve 1965 yılında İstanbul'un o dönemdeki 19 ilçesinden biri olan Çatalca'nın nüfusu ise 62.005 kişidir. 1985 yılına gelindiğinde bu nüfus miktarı yıllık ortalama % 3.24 oranında İstanbul geneline göre biraz daha az artış göstererek 117.380'e ulaşmıştır. Aynı dönemde Büyükçekmece beldesinin nüfusu yıllık ortalama % 8,06 artış göstermiştir.

1965 yılında tarım arazilerinin geniş yer kapladığı, mevcut bulunan mera alanlarında hayvancılık yapılan ve sınırlı sayıda sanayi kuruluşunun bulunduğu Esenyurt köyünde nüfus miktarı 1.410'dur. 1970 yılından sonra Esenyurt'un

nüfus miktarı yıllık ortalama % 14,54 gibi oldukça yüksek miktarda artış göstererek 1985 yılında 21.290'a ulaşmıştır. Kıraç köyü ise bu dönemde yıllık ortalama % 4,17 oranla Esenyurt'a göre daha sınırlı nüfus artışı göstermiştir.

1970'li yıllarla birlikte İstanbul içindeki küçük sanayi girişimleri yerlerinde kalırken büyük sanayi kuruluşları kent dışına çıkma eğilimi göstermiştir. Bu sanayi kuruluşları kent dışında yer seçerken ucuz arsa fiyatlarının ve ucuz işgücünün olduğu bölgeleri göz önünde bulundurarak kolay ulaşım sağlayabilmek için anayol üzerindeki yerleşim alanlarını seçmişlerdir (Tekeli, 2013:298). Seçilen bu bölgelerden en önemlisi Büyükçekmece Gölü ve çevresindeki alandır. Özellikle Hadımköy çevresinde 1980'lerde sanayi tesislerinin kurulmasının hız kazanması büyük işçi göçlerine sebep olmuştur. Tablo 1'de belirtilen yerleşmelerin nüfus miktarlarına bakıldığında nüfusun en fazla artış gösterdiği dönemlerin 1975-1980 ve 1980-1985 yılları olduğu görülür. Zira bu dönemlerde İstanbul'a diğer illerden yapılan göç miktarı çok fazladır. Bu göçlerden İstanbul içinde en fazla payı alan yerleşmelerden biri o dönemde Esenyurt'un da içinde yer aldığı Büyükçekmece beldesi olmuştur.

1970'li yıllarda şehir merkezindeki sanayi kuruluşlarını İstanbul'un diğer noktalarına da yaymak amacıyla küçük sanayi siteleri kurulmuştur. Bu kapsamda Hoşdere köyü güneyinde 199.200 m² alan üzerine 31 bloktan oluşan iş atölyelerinin ilk etabının inşasına 1972 yılında, ikinci etabın inşasına ise 1986 yılında başlanmıştır. "Evren Sanayi Sitesi" adını alan bu sanayi sitesi arazisi 1987 yılında inşa edilen TEM Otoyolu ile birlikte ikiye bölünmüştür. 1994 yılında tam olarak faaliyete geçmesiyle birlikte sanayi sitesi çevresinde başlayan hızlı ve plansız yerleşmeyle birlikte çarpık kentleşme görülmeye başlanmıştır (Döker, 2012:116). Sanayi tesislerinin bölgeye kurulmasında en önemli pay ulaşım aittir. 1960'larda iyileştirilmeye başlanan ve ekspres yola çevrilen Londra Asfaltı, İstanbul'un batısındaki Büyükçekmece'ye kentin merkezinden ulaşılabilirliği artırmıştır. Diğer yandan 1973 yılında Boğaziçi Köprüsü'nün tamamlanıp ulaşımın açılmasıyla birlikte Hadımköy ve Büyükçekmece bölgesinin Anadolu ile karayolu bağlantısı kolaylaşmıştır. Ulaşılabilirliğin artmasıyla beraber Esenyurt, 1980'li yıllarda Anadolu'dan İstanbul'a meydana gelen hızlı göç hareketinden en fazla payını alan yerleşme olmuştur. İstanbul şehir merkezindeki sanayi kuruluşlarının Esenyurt çevresindeki ucuz arsa ve arazi imkânları ile ulaşım alanında oluşan cazip şartların etkisiyle tercih etmesi Esenyurt'u çok avantajlı bir bölge haline getirmiştir. Sanayi kuruluşlarının etkisiyle Esenyurt'ta nüfus 1980'li yıllarla birlikte hızlı artış sürecine girmiştir.

2.2. 1990- 2007 Dönemi

1987 yılında İstanbul'da idari anlamda yapılan bazı değişikliklerle il sınırları içerisinde yeni ilçe ve belde belediyeleri kurulmuştur. Bu kapsamda 21.12.1987 tarihinde alınan 87/34092 sayılı kararla Büyükçekmece ilçesine bağlı Esenyurt köyü, belde statüsü kazanmıştır (Resmi Gazete, 26.12.1987 sayı:19676). Belde statüsü kazanan Esenyurt'a o dönemde Merkez, İncirtepe, Yenikent, Fatih, Saadetdere ve Mehterçeşme olmak üzere 6 mahalle idari olarak bağlanmıştır. Aynı dönemde Kıraç köyü ise Büyükçekmece beldesine bağlı köy statüsünü devam ettirmekteydi.

Tablo 2: Yerleşim Yeri Nüfusları ve Yıllık Ortalama Nüfus Artış Oranı

Yerleşim Merkezi	1990	2000	2007	Yıllık Artış (%)
İstanbul	7.309.190	10.018.735	12.573.836	3,24
Büyükçekmece	142.910	384.089	688.774	9,69
Esenyurt	70.280	148.981	253.084	7,83
Kıraç	2.239	24.217	63.293	21,72

Kaynak: TÜİK

Tablo 2'de Esenyurt'un belde statüsüne sahip olduğu 1990-2007 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarına ait veriler yer almıştır. Tablo içerisinde Esenyurt beldesi ve Kıraç köyü ile birlikte bu yerleşmelerin idari olarak bağlı bulunduğu Büyükçekmece ilçesi ve İstanbul ilinin geneline ait veriler bulunmaktadır. 1990 ve 2000 yılı rakamları genel nüfus sayımlarına ait olurken 2007 yılına ait rakamlar ADNKS verilerine göre tespit edilmiştir.

Tablo 2'deki verilere göre İstanbul nüfusu 1990 yılında 7.309.190 olurken yıllık ortalama % 3.24 artışla 2007 yılında 12.573.836'ya yükselmiştir. Aynı dönemde Büyükçekmece ilçesi nüfusu 142.910 kişiden yıllık ortalama % 9.69 gibi yüksek oranda artış göstererek 688.774'e ulaşmıştır. Avrupa Yakası'nın batı ucunda yer alan ilçelerden biri olan Büyükçekmece ilçesi 1989 yılında inşa edilmeye başlanan ve etaplar halinde hizmete giren O3 Otoyolu (TEM Otoyolu) ile birlikte ulaşım anlamında İstanbul içinde daha erişilebilir bir yerleşme olmuştur. Yerleşim açısından oldukça cazip bir durum oluşturan bu durum Büyükçekmece'de nüfusun hızlı artışına sebep olmuştur.

Esenyurt beldesindeki nüfusun gelişim seyri bu dönemde Büyükçekmece'den farklı değildir. 1987 yılında idari olarak 6 mahallenin bağlanmasıyla sınırları genişleyen Esenyurt'un nüfusu 1990 yılında 70.280 olurken bu miktar yıllık ortalama % 7,83 artışla belde statüsü taşıdığı son yıl olan 2007 yılında 253.084'e yükselmiştir. Belde statüsü taşıyan bir yerleşim yeri için oldukça yüksek olan bu nüfus miktarıyla Esenyurt 2007 döneminde İstanbul'un birçok ilçesini (Örn: Bakırköy: 214.821, Beşiktaş: 191.513, Beykoz: 241.833 ve diğer 7 ilçe) geride bırakmıştır.

1987 yılında Esenyurt'un belde statüsü kazanmasıyla birlikte imar alanında büyük hareketlilik başlamıştır. Bu anlamda atılan ilk ciddi adım 1992 yılında yerel yönetimin öncülüğünde Esenkent Yapı Kooperatifi'nin kurulması olmuştur. Gecekondulaşmanın önlenmesi ve planlı yerleşmenin başlangıcı adına TEM Otoyolu kenarında ve bugün "Esenkent" olarak tanımlanan bölgede yerel yönetimin öncülüğünde 1992 yılında kurulan Esenkent Yapı Kooperatifi vasıtasıyla 7.200 adet modern konut inşası 1996 yılında tamamlanmıştır.

1990-2007 yılları arasındaki dönemde nüfustaki gelişmeye bağlı olarak Esenyurt ve Kıracaoğlu'da idari bakımdan bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan birincisi 1997 yılında Kıracaoğlu köyünün Büyükçekmece ilçesine bağlı belde belediyesi haline getirilmesidir. Bu değişiklikte birlikte Kıracaoğlu beldesi sınırları içinde idari bakımdan Merkez ve Namık Kemal Mahallesi olmak üzere 2 mahalle yer almıştır. Böylece 1990 yılında 2.239 olan Kıracaoğlu nüfusu yaklaşık 11 kat artarak 2000 yılında 24.217'ye yükselmiştir (Tablo 2). Bu yüksek nüfus artışındaki pay Kıracaoğlu'nun 2 mahalle ile birlikte belde statüsü kazanmasının yanında bölgede hızla artan sanayi faaliyetleridir. İdari anlamda yapılan ikinci değişiklik ise Esenyurt beldesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Esenyurt'taki bazı mahallelerin hızla gelişmesi yeni iskân alanlarının açılmasına sebep olmuştur. Hizmetlerin daha sağlıklı ve verimli yürütülebilmesi için hızla gelişen ve geniş alan kapsayan mahalleler bölünerek ulaşım, eğitim, nüfus vb. faktörlerebağılı olarak 5 mahalle daha kurulmuştur. Bunlar: Talatpaşa, İnönü, Namık Kemal, Esenkent, Örnek Mahallesi şeklindedir. Böylece Esenyurt beldesinin mahalle sayısı 11'e yükselmiştir.

2000'li yıllarla birlikte Türkiye genelinde olduğu gibi İstanbul'da da inşaat sektöründe büyük canlanma gerçekleşmiştir. Oluşan bu hareketliliğin neticesinde İstanbul'da yeni toplu konut alanlarının yapımı için başta TOKİ ve KİPTAŞ olmak üzere kamu ve özel sektöre ait inşaat şirketleri yeni yer arayışına girmişlerdir. Bu anlamda arsa maliyetlerinin ucuz olduğu İstanbul'un doğu ve batı uçlarındaki yerleşim alanları yeni konut üsleri olarak seçilmiştir. Avrupa Yakası'nda Beylikdüzü, Esenyurt, Silivri ve Büyükçekmece ilçeleri konut inşası bakımından oldukça hareketli bir döneme girmiştir. Bu yapılaşma süreci yerleşmeleri mekânsal anlamda önemli değişikliklere uğratmıştır. Özellikle Esenyurt, İstanbul'daki konut stokunun önemli bir bölümünü oluşturmuştur. İnşa edilen yüksek katlı binalar, "rezidans" adı verilen yapılar, modern siteler, eğitim kurumları Esenyurt'un arazi değerini hızla yükseltmeye başlamıştır. Kent içinde bir yanda derme çatma, plansız birkaç katlı binalar yer alırken bu yapılarla neredeyse iç içe yüksek katlı binalar bir arada inşa edilmiştir.

1990 - 2007 döneminde Esenyurt'ta konut alanları hızla genişlerken aynı dönemde Kıracaoğlu, İstanbul'un önemli sanayi alanlarından biri olma yolunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 1990 yılında 2.239 nüfuslu bir köy yerleşmesi olan Kıracaoğlu 2000 yılında 24.217 nüfuslu bir sanayi beldesine dönüşmüştür. 2008 yılına kadar özellikle Kıracaoğlu ve çevresinde irili ufaklı yaklaşık 1.000 işyeri kurulmuştur. Bu işyerlerinde Büyükçekmece ilçesi sınırlarında ikamet edenlerle birlikte ilçe dışından gelenler istihdam edilmiştir (Doğan, 2009:71). Sanayi kuruluşlarının özellikle Esenyurt ve Büyükçekmece'yi birbirinden ayıran Kıracaoğlu-Hadımköy bağlantı yolu çevresinde ulaşımın cazip etkisinden dolayı toplanmasıyla birlikte Kıracaoğlu, İstanbul'un en önemli sanayi alanlarından biri olmuştur. Bu kapsamda bölgede kurulan ve sayıları hızla artan sanayi kuruluşları ve fabrikaların çevresinde inşa edilmeye başlanan konutlar plansız yapılaşmanın bu dönemde bölgede başlangıcı oluşturmuştur. Sanayinin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü ise bu bölgeden karşılanmıştır. 2007 yılında yapılan ilk ADNKS'de Kıracaoğlu beldesinin nüfusu hızlı bir artış göstererek 63.293'e ulaşmıştır. Böylece 1990-2007 yılları arasında kapsayan dönemde yıllık ortalama nüfus artışı % 21,72 olmuştur. Bu artış oranına göre Tablo 2'deki yerleşmeler içerisinde nüfusu bu dönemde en hızlı artış gösteren yerleşme Kıracaoğlu'dur.

1

Şekil 2: 2007 Yılı ADNKS Verilerine Göre Esenyurt İlçesindeki Mahalle Nüfusları

Şekil 2'de Esenyurt ve Kıracaoğlu'nun Büyükçekmece ilçesine bağlı belde statüsü taşıdığı son yıl olan 2007 yılında idari sınırları içindeki mahalle nüfus miktarları verilmiştir. Bu verilere göre 2007 yılında Esenyurt'ta idari bakımdan 16, Kıracaoğlu'ta ise 3 mahalle bulunmaktaydı. Esenyurt'un 2007 yılında en kalabalık mahalleleri Örnek, İnönü, Yenikent ve Saadetdere Mahalleri olurken bu yerleşmelerin her birinde nüfus miktarı 20.000'in üstündedir. Planlı yapılaşmanın başlangıcı olarak görülen Esenkent Mahallesi'nde nüfus miktarı 2007 yılında 18.848 olarak tespit edilmiştir.

Sanayi sektörünün giderek yoğunlaştığı Esenyurt beldesinin çevresini saran TEM Otoyolu, D100 Karayolu ve bağlantı yolları bölgeyi ulaşım açısından cazip hale getirirken yeni konut projeleri için bu çevreyollarının civarları seçilmiştir. Gerek İstanbul içinden gerekse de diğer şehirlerden nüfusu hızla kendine çeken Esenyurt'ta çevreyolları etrafında Ardiçhevler, Cumhuriyet, Pınar, Sanayi ve Yeşilkent olmak üzere yeni mahalleler oluşturulmuştur.

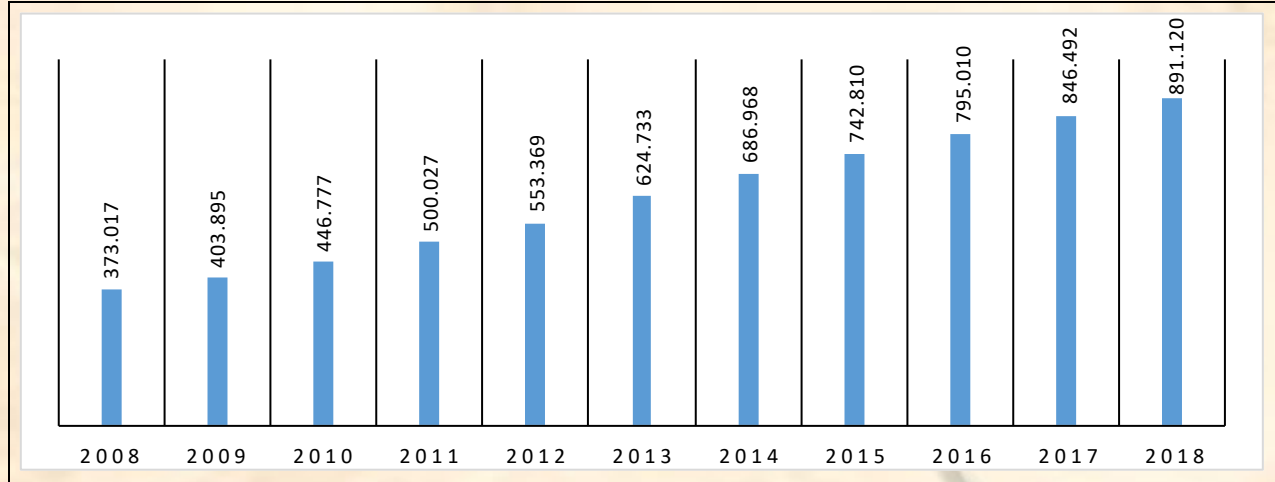
Kıraç'ta 2000 yılında 2 olan mahalle sayısı 2007 yılına gelindiğinde Çakmaklı Mahallesi ile birlikte 3'e yükselmiştir. Sanayi kuruluşlarının Esenyurt'a göre daha yoğun olduğu Kıraç'ta ise nüfusun çok büyük bölümü Merkez Mahallesi ve Atatürk Mahallesi'nde toplanmıştır.

Fotoğraf 1: D100 Karayolu Esenyurt Mevkiinde Konut ve Alışveriş Merkezleri (üstte), Haramidere Bağlantı Yolu Çevresindeki Konut Alanları (altta)

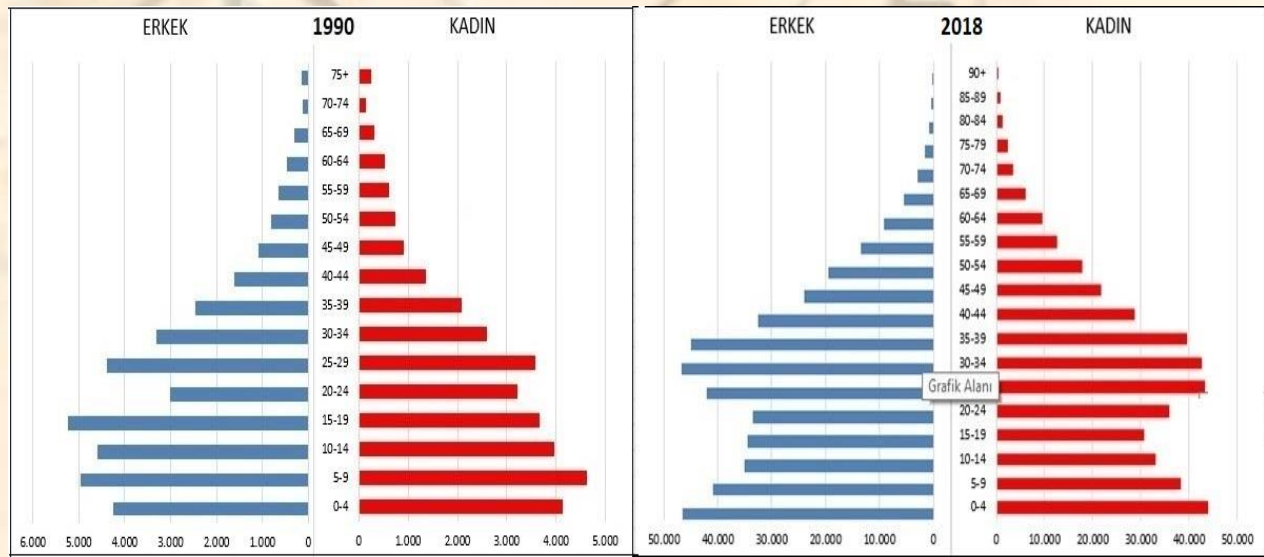
2.3. 2008 Yılı Sonrası Dönem

2008 yılında Esenyurt ve çevresi İstanbul'da sanayinin konumlandığı önemli bölgelerden biri haline gelmiştir. Diğer yandan konut sektöründe tüm Türkiye'de yaşanan hızlı gelişim süreci Esenyurt'ta daha belirgin duruma gelmiştir. Bölgenin sahip olduğu boş ve geniş araziler, İstanbul gibi o dönemde nüfusu 10 milyonu aşan bir mega kent için önemli bir konut stoku sağlayacak bölge anlamı taşımaktaydı. Esenyurt'un gelişimi adına 22.03.2008 tarih ve 26824 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5747 sayılı "Büyükşehir sınırları içerisinde ilçe kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması" hakkındaki kanun ile önemli bir adım atılarak Esenyurt ilçesi kurulmuştur. Aynı kanunla ilçe statüsü kazanan Beylikdüzü ile Esenyurt arasındaki idari sınır güneydeki D100 Karayolu olarak belirlenmiştir. Buna göre D100 Karayolu'nun güneyi Beylikdüzü ve kuzeyi Esenyurt İlçe sınırları olarak belirlenirken Kıraç beldesi de lağvedilerek (tüzel kişiliği kaldırılarak) çeşitli mahalle adlarıyla Esenyurt ilçesine dâhil olmuştur. Yapılan bu düzenlemeyle Esenyurt ilçe yüzölçümü 43,13 km²'ye ve ilçe sınırları içindeki mahalle sayısı da 20'ye ulaşmıştır. İlçe statüsüne kavuşmasıyla birlikte Esenyurt için gelişim süreci hız kazanmıştır. Özellikle ilçeyi dört bir yandan saran ana ulaşım yollarının çevresinde ulaşım avantajına bağlı olarak yüksek katlı binalar hızla yükselmeye başlamıştır (Fotoğraf 1). Bu inşa süreciyle birlikte Esenyurt kısa zamanda İstanbul'un en büyük konut stokuna ve en yüksek nüfusa sahip ilçelerinden biri olmuştur. Bu durum Esenyurt'ta dikey yapılaşmanın hız kazandığı dönemi oluşturmuştur.

Şekil 3: Belirtilen Yıllara Ait Esenyurt ADNKS Verileri

Şekil 3’de Esenyurt’un ilçe statüsü kazandığı 2008 yılından 2018 yılına kadar geçen süreçte sahip olduğu yıllık nüfus miktarları yer almaktadır. Bu verilere göre 2008 yılında 373.017 olan Esenyurt ilçe nüfusu hızlı artış süreciyle birlikte 2018 yılında 891.120’ye yükselmiştir. İlçede nüfusun bu kadar hızlı artması sonucunda 5 Aralık 2014 tarihinde Esenyurt Belediye Meclisi’nce alınan kararla ilçenin mahalle sayısı 43’e çıkmıştır. Diğer yandan Şekil 3’teki nüfus verilerine göre 2008-2018 yılları arasında Esenyurt ilçesinin yıllık nüfus artış hızı % 9,10 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde İstanbul il geneline ait nüfus artış hızı ise Esenyurt’un nüfus artış hızının oldukça gerisinde kalarak yıllık ortalama % 1,73 olmuştur. Diğer yandan ilçeye Şekil 3’teki rakamlara dâhil olmayan çok sayıda başta Suriye ve Afganistan olmak üzere çeşitli ülkelerden mülteciler gelmiştir. Esenyurt’ta resmi olmayan verilere göre 150.000 civarında mültecinin yaşadığı gözönüne alındığında Esenyurt toplam nüfusunun gayri resmi olarak 1 milyonu aştığı tahmin edilmektedir. Bu mülteciler yoğun olarak ilçenin sosyoekonomik yönden daha az gelişmiş olan iç kesimlerdeki mahallelerde yaşarken Türk vatandaşlığına geçebilmek amacıyla gelir durumu yüksek olan mültecilerin ilçedeki lüks konut projelerinden birden fazla sayıda konut satın aldığı gözlenmektedir.

Şekil 4: Esenyurt’un 1990 ve 2018 Yıllarına Ait Nüfus Piramidi

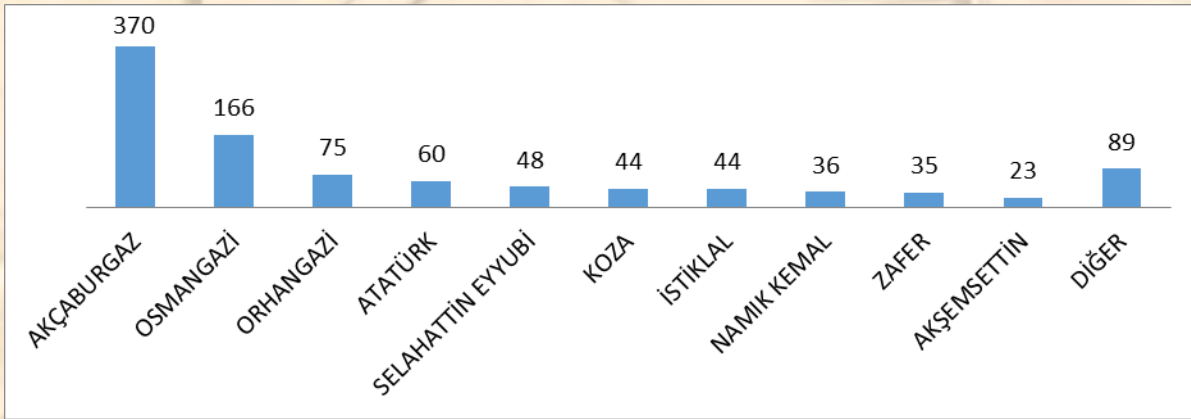
Şekil 4’te karşılaştırmalı olarak 1990 ve 2018 yıllarına ait nüfus piramitleri verilmiştir. 1990 yılına ait piramit incelendiğinde 0-25 yaş aralığına ait bölümlerde erkek ve kadın nüfusunda belirli bir düzen görülmemektedir. 25-29 yaş grubundan itibaren piramidin üst kısımlarına bakıldığında her iki cinsiyete ait nüfus miktarlarında azalma görülmektedir. Ancak 60 yaş üstü nüfusta kadın nüfus miktarı erkek nüfusa göre daha fazladır. Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde 1990 yılında Esenyurt’ta 0-14 yaş grubu, toplam nüfusun % 37,80’ini oluştururken çalışma çağındaki 15-64 yaş grubu nüfus % 68,91’ini oluşturmaktadır. 65 yaş üstü nüfusun yalnızca %

yerleşimin yoğun olduğu ikinci bölüm ise D100 Karayolu ile Haramidere Bağlantı Yolu çevresidir. Özellikle Esenyurt'un ilçe statüsü kazandığı 2004 yılından sonra inşa edilen yüksek katlı ve içerisinde alışveriş merkezleri, özel okullar, spor kompleksleri ve çocuk oyun alanları barındıran sitelerden oluşan bu mahalleler çok sayıda konut alanına sahiptir (Fotoğraf 1). Haramidere Bağlantı Yolu kıyısında yer alan Üçevler (573,49 kişi/ha), Süleymaniye (574,02 kişi/ha), İnönü (514,02 kişi/ha) ve Balıkyolu (517,42 kişi/ha) Mahalleleri konut alanlarının yoğun olduğu bu mahallelere örnek olarak verilebilir.

D100 Karayolu kenarındaki mahallelerin ise tamamı planlı konutlardan oluşmaktadır. 1990'lı yıllarda İstanbul'un konut ihtiyacını karşılamak adına kooperatiflerin teşvik edildiği dönemde inşa edilen bu bölgede düzenli bir yapılaşma görülür. Nüfusun nispeten biraz daha seyrek olduğu bu bölümde Cumhuriyet (273,39 kişi/ha), Barbaros Hayrettin Paşa (216,17 kişi/ha), Güzelyurt (171,28 kişi/ha) ve Mevlana (160,78 kişi/ha) Mahalleleri yer almaktadır.

3. Esenyurt'ta Nüfusun Dağılımı ve Gelişimini Etkileyen Faktörler

Esenyurt'ta nüfusun gelişimini ve dağılımını etkileyen en önemli faktörler ilçedeki yoğun sanayi faaliyetleridir. 1980'li yılların başından itibaren Esenyurt'ta başlayan sanayileşme günümüzde önemli bir seviyeye ulaşmıştır. İlçe sınırları içinde İstanbul Sanayi Odasının verilerine göre 990 adet fabrika, atölye ve üretim tesisi faaliyet göstermektedir. Bu tesisler ağırlıklı olarak tekstil ve hazır giyim, metal ve plastik sanayisi alanlarında üretim yapmaktadır. Esenyurt sahip olduğu 990 sanayi tesisiyle İstanbul'daki ilçeler içerisinde Başakşehir'den sonra sanayinin en yoğun olduğu 2. ilçe konumundadır.

Şekil 6: Esenyurt İlçesinde Sanayinin Mahallelere Göre Dağılımı (Kaynak: İstanbul Sanayi Odası)

Sanayi faaliyetleri, ilçenin batısındaki Hadımköy Bağlantı Yolu etrafında yoğunlaşmaktadır. Hadımköy Bağlantı Yolu'nun doğusunda yer alan Büyükçekmece ilçesine ait Cumhuriyet ve Çakmaklı Mahalleleri de sanayi faaliyetleri bakımından yoğundur. Bölgeye sanayi tesisleri, 1980'li yıllarda yerel yönetimin İstanbul'un iç kesimindeki sanayiye şehir dışına toplama programı kapsamında taşınmıştır. 1992 yılında Zeytinburnu'ndaki limanın Avcılar ve Beylikdüzü sahiline taşınmasıyla beraber bölgede sanayi faaliyetleri giderek yoğunlaşmıştır.

Şekil 6'daki verilere göre sanayinin en yoğun olduğu mahalleler arasında yer alan Akçaburgaz, Osmangazi ve Atatürk Mahalleleri Hadımköy Bağlantı Yolu kenarındadır. 370 tesisin faaliyet gösterdiği Akçaburgaz Mahallesi içerisinde ağırlıklı olarak metal, plastik ve giyim sanayiine ait firmalar faaliyet göstermektedir. Akçaburgaz Mahallesi'nin güneyinde yer alan ve 166 tesisin bulunduğu Osmangazi Mahallesi ve 60 tesisin bulunduğu Atatürk Mahallesi Hadımköy Bağlantı Yolu kenarında yer alan ve bu bağlantı yolunun ulaşım avantajını kullanan diğer yerleşmelerdir.

TEM Otoyolu kenarında kalan Orhangazi, Koza ve Selahattin Eyyubi Mahalleleri'nin bulunduğu bölge Esenyurt ilçesinde sanayinin yoğun olduğu bir diğer mevkidir. 75 tesisin bulunduğu Orhangazi Mahallesi'nde İsiso Sanayi Sitesi, 44 tesisin bulunduğu Koza Mahallesi'ndeki Mimsan Mobilyacılar Sitesi, Evren Sanayi Sitesi 1. Kısım ve Kotçular Sanayi Sitesi; Selahattin Eyyubi Mahallesi'nde ise Evren Sanayi Sitesi 2. Kısım yer alır.

İlçenin en eski ekonomik faaliyeti olan tarım ve hayvancılık ise 2018 yılı TÜİK verilerine göre oldukça azalmıştır. Bu verilere göre ilçedeki tarım arazilerinin büyüklüğü 250 dönüm olurken kayıtlı hayvan işletme sayısı 14'tür.

Esenyurt'ta hızlı nüfus artışına bağlı olarak demografik yatırımlar son dönemde hız kazanmıştır. İlçede inşa edilen büyük konut projelerinin hızla dolmasıyla birlikte öncelikle eğitim kurumu ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu açığı kapatmak amacıyla ilçenin birçok yerinde yapılan eğitim yatırımlarıyla birlikte 2018 yılı itibarıyla Esenyurt'ta özel sektöre ve kamuya ait ilk ve orta dereceli toplam 173 eğitim kurumu faaliyet halindedir. Bu eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrenci sayısı 147.703 olurken, derslik başına düşen öğrenci sayısı 45'tir (Esenyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü). Diğer yandan 2013 yılında kurulan Özel Esenyurt Üniversitesi 55 bölümde daha çok Esenyurt ve çevre ilçelerden gelen 8.370 öğrenciye eğitim vermektedir. Bu örgün eğitim kurumlarının yanında ilçe içinde hemen her mahallede Esenyurt Belediyesi'ne ait kültür merkezleri ve çeşitli alanlarda faaliyet gösteren spor kompleksleri halka hizmet vermektedir.

Esenyurt'un ekonomik açıdan en hareketli bölgesi ilçenin güneyindeki D100 Karayolu çevresidir. Bu bölgede özel ve toplu ulaşım avantajına bağlı olarak yakın ilçelerden insanların da ziyaret ettiği alışveriş mekânları yer almaktadır. Bunlar içerisinde başlıcaları: Güzelyurt Mahallesi'nde Eskidji AVM, Media Markt; Mevlana Mahallesi'nde Marmara Park AVM, Carrefour ve Bauhaus (Fotoğraf 1); Turgut Özal Mahallesi'nde Torium AVM ve Otoport AVM; Gökevler Mahallesi'nde Autopia AVM'dir. 2012 yılında hizmete giren metrobüsle birlikte ulaşılabilirliğin de etkisiyle bu alışveriş mekânları bölgede hareketliliğin en önemli unsurudur. Diğer yandan ilçenin kuzeybatısında O3 Otoyolu kenarında Koza Mahallesi sınırları içinde Akbatı AVM yer almaktadır. Bölgede lüks konut projeleriyle birlikte inşa edilen Akbatı AVM ilçenin kuzey kesimindeki tek alışveriş merkezidir.

D100 Karayolu kenarında Esenyurt ile Büyükçekmece sınırını oluşturan noktada yer alan TÜYAP İstanbul Fuar Merkezi yıl boyunca çeşitli ulusal ve uluslararası fuarlara ev sahipliği yapmaktadır. Çok sayıda ziyaretçiyi ağırlayan TÜYAP Fuar Merkezi çevresinde turizm işletme belgesine sahip olup 2018 yılı itibarıyla faaliyette olan Esenyurt'ta 11, Beylikdüzü'nde 13 ve Büyükçekmece'de 7 adet otel ve restoran bulunmaktadır (<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr>). Bu yönüyle TÜYAP Fuar Merkezi Esenyurt ve çevredeki ilçeler açısından önemli bir turizm potansiyeline sahiptir.

Esenyurt'ta hızlı nüfus artışının görülmesi ulaşım alanında önemli bir ihtiyacı doğurmuştur. Bu anlamda ilçeye özel ve toplu ulaşım alanında bazı yatırımlar planlanmıştır. Bu yatırımlardan en önemlisi D100 Karayolu üzerinde 2012 yılında faaliyete geçen Avcılar-Beylikdüzü TÜYAP arasındaki, metrobüs hattıdır. Hattın bu bölümünde yer alan 8 adet istasyon Esenyurt ve Beylikdüzü ilçelerine ulaşımın sağlanmasında önemli bir paya sahiptir. Diğer yandan Taksim, Bakırköy, Küçükçekmece, Avcılar, Büyükçekmece ve Silivri olmak üzere kentin çeşitli noktalarına İETT seferleri düzenlenmektedir. İlçenin kuzey kesiminde yer alan O-3 Otoyolu kıyısındaki prestij konut projelerinin dolmasıyla birlikte özel otomobille ulaşım alanında ortaya çıkan trafik sorununu aşmak adına O-3 Otoyolu üzerinde Koza Mahallesi mevkiinde 2011 yılında Esenyurt gişeleri açılmıştır. Böylece daha önce bu otoyol üzerinde mevcut bulunan Hadımköy ve Avcılar gişelerine ek olarak ilçeye üçüncü bir giriş yolu açılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İstanbul'da 1950'li yıllarda başlayan sanayi hamlesiyle birlikte kent doğu ve batı yönünde genişleme göstermiştir. Bu genişlemeyle birlikte kentin uzak noktalarında tarım, hayvancılık ve balıkçılık fonksiyonlarına sahip olan köy yerleşmeleri sanayi faaliyetlerine ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Bu yerleşmelerden biri de Esenyurt olmuştur.

1960'lı yılların sonuna kadar tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomiye sahip, kırsal yerleşme karakteri gösteren Esenyurt'un gelişmesinin temelinde bölgede 1970'lerden sonra kurulmaya başlanan sanayi kuruluşları önemli rol oynamıştır. Yerel yönetimin yönlendirmesiyle Büyükçekmece Gölü çevresindeki Hadımköy, Kıraç ve Esenyurt bölgesi sanayi alanı olarak belirlenmiştir. Sanayi kuruluşlarının taşınmasıyla beraber özellikle Esenyurt yoğun bir işçi göçüne sahne olmuştur. Hızlı nüfus artışı sonucunda 1965 yılında 1.410 olan Esenyurt köyünün nüfusu 1985 yılında 21.290'a ulaşmış ve 1987 yılında Esenyurt'a belde statüsü verilmiştir.

1990'lı yılların başında inşası tamamlanan O3 Otoyolu, Hadımköy ve Haramidere bağlantı yolları ile birlikte 1992 yılında Ambarlı Limanı'nın da faaliyete girmesiyle nüfusu hızla artan bölgede konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Konut açığını kapatmak adına hızlanan konut projelerinin İstanbul merkezine göre daha ucuz olması ve bölgede ulaşım imkânlarının gelişmesi nüfusu hızla artıran faktörlerden biri olmuştur. Böylece Esenyurt sanayi amaçlı işçi göçlerinin dışında muhtelif sebeplere bağlı olarak da göç almaya başlamıştır. Göçlerin sonucunda 2007 yılında Esenyurt nüfusu 253.084'e ulaşmıştır.

2008 yılında Esenyurt'a ilçe statüsü verilmesiyle birlikte ilçede hızlı yapılaşma dönemi başlamıştır. İlçenin dört yanını saran çevreyolları Esenyurt'un kolay erişilebilir olmasını sağlarken bu çevreyollarının kavşak noktalarında dikey mimari tarzda konutlar inşa edilmiştir. Bu konutların kısa sürede dolmasıyla ilçenin nüfusu hızla yükselmiştir. İlçede nüfus yoğunluğu özellikle D100 Karayolu kenarında ve O3 Otoyolun Esenyurt girişler mevkiinde belirgindir.

2018 yılı itibariyle 891.120 kişilik nüfusu ile İstanbul'un en kalabalık ilçesi olan Esenyurt'ta 2018 yılı itibariyle 990 adet sanayi kuruluşu faaliyet göstermektedir. Sanayi bakımından İstanbul'un ilçeleri arasında Başakşehir'den sonra ikinci sırada gelmektedir. Sanayi kuruluşlarının ilçenin batısında ve kuzeyindeki Akçaburgaz, Orhangazi, Osmangazi ve Atatürk Mahalleleri'nde yoğun olduğu görülmektedir. 2008 yılından önce Kıraç olarak tanımlanan bu bölgede konut alanları daha seyrektir. Nüfusun sosyoekonomik yapısı ilçenin diğer bölgelerine göre düşüktür.

Esenyurt'ta arazi kullanımında yıllar içinde büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. Tarım alanları, sanayi alanlarına ve yerleşim alanlarına dönüşmüştür. İlçenin merkezini oluşturan iç kısımda nüfus yoğun olurken aynı zamanda devlet daireleri, belediye hizmet noktaları, okullar, meydan ve çarşının bulunduğu bu bölgede ticari canlılık oldukça fazladır.

Esenyurt'ta nüfusun yaklaşık 50 yılda (1965-2018) 1.410'dan 891.120'ye ulaşması oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşirken gelecek dönemde bu nüfus miktarının biraz daha artacağı öngörülmektedir. Bu aşırı nüfus artışı ilçede günümüz itibariyle birtakım demografik sorunları meydana getirmiştir. İlçede yeterli eğitim ve sağlık hizmetleri mevcut değildir. Bu alanlarda ihtiyaç duyulan hizmet çevre ilçelerden karşılanmaktadır. Bu durum ise çevre ilçelerin yükünü artırmaktadır. Atılacak en acil adım ilçenin 1 milyona yaklaşan nüfusu göz önüne alınarak okul ve hastane yapımına öncelik vermektir.

İlçede 2008 yılından sonra hızlı ve kontrolsüz şekilde artan inşaatlar ilçeyi adeta betonlaştırmıştır. Mimari anlamda birbirine uyumsuz olarak inşa edilen 30-40 katlı dev binalar buldukları bölgede trafik ve altyapı sorunlarına sebep olmaktadır. Özellikle aşırı yağışlı ve karlı günlerde altyapının yetersizliğine bağlı olarak ortaya çıkan su birikintileri ulaşımı olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden mevcut altyapının ilçedeki konut yoğunluğu ve nüfus durumu dikkate alınarak yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.

Esenyurt'un nüfus açısından bir diğer sorunu ilçede yaşayan başta Suriye ve Afgan uyruklu olmak üzere mültecilerdir. İlçede yaşayan mültecilerin en önemli sorunu iş, eğitim ve uygun şartlarda barınmadır. Bu ihtiyaçların yeterince karşılanmadığı ortamda bazı sosyolojik problemler ortaya çıkabilmektedir. Bu durum göz önüne alınarak mültecilerin kendi ülkelerine geri dönmelerinin teşvik edilmesi ve bir süre daha kalacaklar için eğitim, iş ve barınma şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Kent Akademisi

KAYNAKÇA

- Doğan, M. (2009).). Demographic Movements in the Township of Büyükçekmece. *Management and Education Academic Journal*, pp:66-75.
- Doğan, M. (2013). Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 27, ss: 511-550.
- Doğan Sertkaya, Ö. (2009). Nüfus Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Silivri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 20, ss: 1-19.
- Döker, F. (2012). "İstanbul Kentsel Büyüme Sürecinin Belirlenmesi, İzlenmesi ve Modellemesi".Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Esenyurt Belediyesi Stratejik Planı (2015-2019). HYPERLINK "<https://www.esenyurt.bel.tr/tr/>"
<https://www.esenyurt.bel.tr/tr/> E.T: 17.08.2018.
- Gökburun, İ. (2017). "1950-2015 Yılları Arasında İstanbul'da Nüfus Hareketleri". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göney, S. (1995). *Şehir Coğrafyası I*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- İstanbul Sanayi Odası, (2018). 09.01.2018 tarihinde veriler e-posta yoluyla temin edilmiştir.
- İstanbul Şehir Haritası, (2018). "<https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>" <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> E.T: 18.08.2018.
- İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2018). <http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-172646/turizm-belgeli-tesisler---guncellendi.html>. E.T: 02.12.2018.
- Meteoroloji 1. Bölge Müdürlüğü, (2017). İlçeye ait veriler 11.12.2017 tarihinde e-posta yoluyla talep edilerek temin edilmiştir.
- Resmi Gazete, (2018). 26.12.1987 tarihli 19676 numaralı sayı. <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19676.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19676.pdf> E.T: 22.09.2018.
- Tekeli, İ. (2013). *İstanbul'un Planlanmasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Terzi, F. ve Dökmeçi, V. (2007). İstanbul Metropolitan Alanında Nüfus ve İşgücünün Mekânsal Dağılımının Analizi. *Planlama Dergisi*, Sayı: 39, ss: 29-36.

TÜİK, (2018). "https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr" https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr
E.T: 28.09.2018.

Tümertekin, E. (1995). İstanbul'un Coğrafi Anatomisi. *İstanbul Dergisi*, Sayı: 14, ss: 19-24.

Article Info	RESEARC ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Between The City and the Neighborhood Culture Fikirtepe Kent ve Mahalle Kültürü Arasındaki Fikirtepe		
Corresponding Author	Doç. Dr. Osman ÖZKUL Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, dozkul@sakarya.edu.tr Tuğba AYDIN Sosyolog - Eğitimci, tugba.aydn1@hotmail.com		
Submission Date Admission Date	10/12/2018 / 06/03/2019		
How to Cite	ÖZKUL, O., - AYDIN, T., (2019). Kent ve Mahalle Kültürü Arasındaki Fikirtepe, Kent Akademisi, Volume, 12 (36), Pages: 82-103		

ORCID NO:
0000-0002-0001-1979

Kent ve Mahalle Kültürü Arasındaki Fikirtepe

The Effects Of Urban Transformation Projecton Upon The Fikirtepe Neighborhood

Abstract: In Turkey, as a result of internal migration experienced with the process of industrialization, crooked and unplanned housing, or squatters, has been begun to be seen in the cities. On the one hand, this phenomenon leads to negatively impact on the culture of the city and on the other hand, to the emergence of new problems in security, health and social fields in these regions. Together with the urbanization, the structure of neighborhood is also important from the perspectives of interactions and relations among people. Therefore, within the context of neighborhood and street concepts, it is necessary to examine the dimension of social relations within the boundaries of the neighborhood. In this study, social networks, neighborhood relations and types of living conditions of children and adults in Fikirtepe neighborhood have been examined. In addition, the history of Istanbul Fikirtepe neighborhood in the context of urban transformation project, its position in Istanbul, the social and cultural characteristics of the people living in that region are also defined. Urban renewal projects in Turkey have been seen more as an attempt of urban renewal and change in which that renewal and change take places not only in the social fabric, but also in the urban one. Fikirtepe squatter region after the transformation, it has been planned that only high-income people rather than lower and middle-income ones could stay there. People living in the region are worried that the transformation will not only affect the physical structure of the region, but also its social and cultural motives since they cannot live in Fikirtepe after the transformation. Therefore, in our study, the view of Fikirtepe people about the transformation is tried to be reflected by interviewing the people who represent three-generation-living in the region. Thus, the question of how the neighborhood culture and identity would be affected in historical and sociological context has been answered because after the transformation project in the neighborhood, some changes and resolutions have been seen. From the observations and interviews, the relations between the neighborhoods have already started to differentiate. In this study, the division between the social, cultural and economic expectations of the inhabitants is also presented

Keywords: Fikirtepe, Neighborhood, Urban Transformation, Culture, Generation, Confidence.

Kentsel Dönüşüm Projesinin Fikirtepe Mahalle Halkı Üzerindeki Etkileri

Öz: Türkiye'de, sanayileşme süreci ile birlikte yaşanan iç göçler sonucunda kentlerde çarpık ve plansız yapılaşmalar yani gecekondulaşmalar oluşmaya başlamıştır. Bu olgu bir yandan şehir kültürünün olumsuz olarak etkilenmesine, diğer yandan da bu bölgelerde güvenlik, sağlık ve sosyal konularda yeni problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kentleşmeyle beraber değişen mahalle yapısı, insanlar arasındaki ilişkiler ve etkileşimler açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle mahalle, sokak ve komşuluk kavramları kapsamında, mahalle sınırları içerisindeki sosyal ilişkilerin boyutunu incelemek gerekmektedir. Bu çalışma ile Fikirtepe mahallesinde yaşayan insanların oluşturdukları sosyal ağlar, komşuluk ilişkileri, çocukların ve yetişkinlerin mahalledeki yaşam biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüm projesi bağlamında İstanbul Fikirtepe mahallesinin tarihi, İstanbul içindeki konumu, bölgede yaşayan insanların sosyal ve kültürel özellikleri incelenmektedir. Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri daha çok kentsel yenileme şeklinde görülmekte ve değişim sadece kent dokusunda değil sosyal dokuda da gerçekleşmektedir. Fikirtepe gecekondu bölgesi dönüşümden sonra alt ve orta gelirli insanların değil; yüksek gelirli insanların yerleşeceği şekilde projelendirilmiştir. Bölgede yaşayan insanlar dönüşümden sonra bir daha Fikirtepe'de yaşayamayacaklarından dolayı, dönüşümün sadece fiziki yapıyı değil sosyal ve kültürel yapıyı da etkileyeceğinden endişe duymaktadırlar. Bu nedenle çalışmamızda Fikirtepe insanının dönüşüme bakışı, Fikirtepe'de yaşayan 3 kuşağı temsil eden kişilerle görüşülerek yansıtılmaya çalışılmıştır. Böylece tarihi ve sosyolojik bağlamda mahalle kültürünün ve kimliğinin nasıl etkileneceği araştırılmıştır. Çünkü mahallede dönüşüm projesinden sonra bir takım değişimler ve çözümler görülmeye başlanmıştır. Gözlem ve görüşmelerden anlaşıldığına göre, mahalleli arasındaki ilişkiler daha şimdiden farklılaşmaya başlamıştır. Çalışmada mahalle sakinlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik beklentileri arasındaki bu bölünmüşlük durumu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fikirtepe, Mahalle, Kentsel Dönüşüm, Kültür, Kuşak. Güven.

GİRİŞ

Çağımızın egemen yerleşme biçimi olan kent; insanlık tarihi boyunca, insanlar arası ilişkilerin, fiziksel mekâna yansımalarının yeni bir boyutudur. Kentlerdeki mahallelerin, mekânların çeşitli şekillerle ortaya çıkışları, her kenti, bir diğerinden ayırdığı gibi demografik ve ekonomik yapılarıyla da kentleri birbirlerinden ayırmaktadır. Bu özelliği ile kent, sadece yeni bir ekonomik teşkilatlanma ve değişmiş bir fiziki çevreyi belirtmez, aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerini de etkileyen yeni bir sosyal düzeni ve kültür çevresini ifade eder.

Bu nedenle sosyal bilimciler kenti, içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel yapının özelliklerine bakarak tanımlayarak, sanayileşme sonrası ortaya çıkan modern bir toplumsal yapı olarak değerlendirmektedir. Örneğin Marx, Weber ve Durkheim kentleri bağlı olduğu toplumsal ilişki kalıplarından ayrı, kendine özgü bir toplumsal gerçeklik olarak ele almışlardır. Marx, özel mülkiyet ilişkisi, Weber, egemenlik yapısı, Durkheim, işbölümü temelinde; Smith, kent ve köy arasındaki farklılıklardan yola çıkarak zenginliğin artışı, ticaret toplumunun ortaya çıkışı ile ilişkisi temelinde açıklarken; Wirth ve Chicago Okulu, daha çok kentin yabancılaştırıcı etkisinden kaynaklanan konular üzerinde durmuştur (Çiçek, 2010, s.5). Bookchin de kenti, “etik ve toplumsal nitelikteki bir eko topluluk” (Niray, 2002, s.3) olarak tanımlamıştır.

Kentleşme ise, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir birikim sürecidir. Bu süreçte, kırdan kente göçen bireyler kente özgü işlerde çalışmakta, kente özgü davranışları benimsemekte ve böylece kentleşmektedirler. Kentleşme, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma, kente uyum sağlama ve kentle bütünleşme süreci olarak da tanımlanmaktadır. Bütünleşme kavramı genelde, bir nüfus grubunun daha büyük bir nüfus grubuyla kaynaşması anlamına gelir (Es ve Ateş, 2004, s.214).

Hızlı bir kentleşmenin yaşandığı günümüzde karşılaşılan en büyük problemlerden biri de “kentleşmemek”tir (Kentsel Dönüşüm Çalıştay Sonuç Raporu, 2014). Kırdan kente göç eden bireylerin kır yaşamında benimsediği değerlerin yerini kente özgü değerlerin alması, yani bireylerin kentleşmesi uzun bir süre içerisinde meydana gelmektedir. Bu süreçte, hem kent insanının hem de kır insanının değerlerine bir arada sahip olan, tam anlamıyla kentleşmemiş birey geçiş insanı olarak tanımlanmaktadır. Bu süreci W.Ogburn, kültürel gecikme olgusu ile açıklamaktadır. Kırdan kente göç edenlerin kent kültürünü kazanabilmesi için yaklaşık iki-üç kuşaklık bir süreye ihtiyaç vardır (Özkul, 2013, s.104).

Kentleri, ekonomik ve kültürel gelişim imkânları sunan mekân olarak görmek, sadece ekonomik ve sosyal açıdan değerlendirmek eksik bir yaklaşımdır. Çünkü kentleşme sürecini ekonomik, toplumsal, siyasal, psikolojik, dini ve estetik yönüyle de incelenmelidir (Başaran, 2008, s.23). Çünkü kent kimliği, bir kentin veya çevrenin doğal, yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Bu özelliklerin içinden belirgin ve etkileyici olabilenler, o kentin kimliğini oluşturmaktadır (Oğurlu, 2014, s.280). Kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, niteliklerin karışımı olarak kente biçim verir (Önem ve Kılıçaslan, 2005). Günümüz kentlerinin en çok gözden kaçan, oysa en önemli sorunlardan biri kentin kendine ait kimlik arayışı ve yoksunluğudur. Bu nedenle kentsel kimlik konusuna duyarız olan hemen her ülkede kimliksiz kentler başıboş biçimde ve sorunlarıyla birlikte büyümeye devam etmektedir (Demir, 2006, s.117). Bu problemler çok farklı nedenlerden dolayı hızla kalabalıklaşan İstanbul gibi kentler için daha da önemlidir.

Yaşayan bir organizma olan kentlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için kentlere özgü niteliklerin, devamlı olması gerekmektedir. Kent kimliği; birçok faktöre bağlı olarak gelişmekle birlikte, dinamik her zaman değişebilen/gelişebilen bir özellik taşır (Aksungur, 2010, s.44). Bir kentin kimliğinin tanımlanması yapılırken o kentin çok iyi izlenmesi yani; doğal çevresi, coğrafyası, geçirmiş olduğu kültürel süreç, gelenek ve görenekler, inanç sistemi, ekonomik yapısı, politik, yasal ve yönetsel çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Bu izlemenin neticesinde ortaya konulacak olan yorum ve bu yorumun algılanması ile kentin kimliği tanımlanmış olacaktır (Es, 2012, s.60).

Kentte yaşayan belirli mekânlarla bağ kurmuş insanlar, kentsel dönüşüm sürecindeki değişimden sosyal ve psikolojik olarak etkilenmektedir. Acar vd.. (2014)’e göre, bu nedenle kentlerdeki en büyük sorun “kimliksizleşme” sorunudur. Kentlerin çoğu sahip olduğu kimliği ya kaybetmekte ya da yeni kimlikler üretememekte ve bunun sonucu olarak belirsizlikler yaşamaktadır. Kentlerdeki kimlik sorunu, kentin ekonomik, fiziksel ve kültürel her boyutunda yaşanılmakta ve kentte yaşayanlara kente karşı bir yabancılaşma hissi vermektedir. Yabancılaşma hissi ile bireyin kente kattığı anlam ve bireyin kentten anladığı anlam ilişkisi azalarak kente ait olmama hissini doğurmaktadır. Ekonomik, kültürel ve fiziksel olarak kentin her alanında kendini gösteren kimliksizlik, aynı zamanda kentte bir parçalanmaya neden olmaktadır (Aksungur, 2010, s.53).

Mahalle Ortamı ve Kültürü

Kentleşme problemlerinin çözümü için tarihi ve antropolojik bağlamda Türk kültürünün önemli bir kazanım alanı olarak mahalle kültürünün rolü incelenmeye değerdir. Mahalle bir yer ismi olarak bir kentin veya kasabanın en küçük fiziksel parçasını; sosyal olarak bir yerde oturan ve aralarında örgütsel ilişkiler bulunan bir topluluğu ifade eder. Mahallenin ortak yaşam alanı olarak toplumsal ve mekânsal bir birim (Bayartan, 2005, s.95) olarak algılanması onun fiziki rolünü anlatırken; sosyal açıdan ise, mahalle, asabiyet ve komşuluk ilişkilerine dayalı birincil ilişkiler alanı (Şahin ve Işık, 2011, s.223) olarak da görülmektedir.

Mahalleler, kentlerin hücrelerini oluştururlar. Bu hücreler de genellikle aileler birbirlerini tanırlar. Yabancılar ise hemen çok çabuk fark edilir. Müslüman kenti olarak Kudüs'ü çalışan bir araştırmacı bu kentin sokakları ve evleri, yabancı olana uygun davranış şeklini gösteren uyarıcı işaretler taşıdığını öne sürerken muhtemeldir ki mahallenin bu dokusunu vurgulamaktadır. Böyle bir doku geleneksel Türk kentlerinin hemen tümüne hâkim olan ve özünde dayanışma, mensubiyet ve biz bilinci olan komşuluğun yer aldığı bir toplumsal değer üzerinde şekillenir (Doğan, 2002, s.19). Her kentin bir kültürel kimliği ve estetik anlamı vardır. Bu *kültürel biçimlerinden anlaşılabilen kentler, orada yaşayan topluluğun estetik beğenilerini temsil ederler* (Can, 2013, s.79).

Mahalle teriminin Osmanlı şehri için üç temel anlamı vardır. İlk anlamıyla mahalle, şehir ve kasabalarda benzer özellikler taşıyan kişilerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri bir mekândır. İkinci anlamıyla birbirlerini tanıyan, adeta bin kişilik bir aile gibi, birbirinin hakkını koruyan ve bütün sorunlarını kendi içlerinde halleden, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşan ve aynı mescitte ibadet eden bir cemaattir. Üçüncü anlamı ile mahalle tahrir defterlerinde adları tek tek kaydedilmiş vergi mükelleflerinin oluşturduğu bir topluluktur (Kıvrım, 2009, s.232). Bir toplumsal olgu olarak mahalle, tarihsel gelişimi içinde, Osmanlı toplumunda bütünü oluşturan, aynı zamanda tek başına bütünün aynası olabilecek nitelikte kültürel, yönetsel ve ekonomik bağlamda önemli bir çekirdek idi (Geray, 1995, s.35).

Görüldüğü gibi mahalle, Osmanlılarda kentlerdeki yönetsel sistemin en alt idari birimidir. Kuban (1994, s.242)'a göre ise mahalle, İslâm tarihinin erken dönemlerinden bu yana şehir tanımında önemli yeri olan fiziko-sosyal bir olgudur. Ortaylı (2000)' göre ise, Osmanlı kentinde mahalle, sadece fiziki bir alan değil, sosyal ve kültürel bir birimdir. Mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş (Ergenç, 1984, s.69) topluluğun yaşadığı yerdir.

Mahalleli birbirini yakından tanıdığı için herhangi bir olayda, bir kişinin durumu hakkında komşularının ve mahalle imamının tanıklığının büyük önemi vardır. Bu yüzden çoğu kez, mahkemede kanıtlar ve görgü tanıklarının sözleri değerlendirilirken, bir de sanığın mahallesinde nasıl tanındığı araştırılmaktadır (Lowry, 1984, s.74). Mahalle sosyolojik anlamda kapalı bir toplumdur ve bu toplumda birine yapılan bir tecavüz bütün mahalleye yapılmış muamelesi görürdü. Mahallenin sevinci de üzüntüsü de ortaktır. Bayramlar, düğünler, ölüm ve hastalıklar müşterek katılımlarla gerçekleşirdi (Doğan, 2002, s.19).

Osmanlı İstanbul'unda 'mahalleli' denildiği zaman, aynı mahallede yaşayan ve birbiri ile ilişkileri olup zaman zaman sosyal yapıya zarar verecek bir tutum karşısında ortak tavır sergileyerek yaptırım uygulayabilen topluluk anlaşılmaktaydı. 19. yy sonunda şehirlerde ekonomik ayırımı göre sınıfsal yerleşmeler başlamıştır. Eski mahalle bir

özlem oluşturmuş, apartman hayatına geçmeden önceki her binada iki üç kuşağın yaşadığı, ortak değerleri olan esnaf ve müşterinin dayanışması, aynı zamanda birbirini denetleyen ve yardımlaşan mahalle ortamı ortadan kaybolmuştur (Yılmazöz, 2010, s.95). 1950'lere kadar büyük ölçüde tanımlanan geleneksel yapısını sürdüren mahallenin fiziki yapısındaki bozulmanın temelini, Batı şehirlerine benzer şehirler oluşturma amacı ve yapılan imar planları oluşturmaktadır (Ürküt, 1998, s.20).

Mahallenin temel yapı taşı evdir. Ev hayatta bulunduğumuz yere bizi bağlayan öğelerdendir. Ev bulunduğu şehre, mahalleye, muhite, sokağa, içinde yaşayanlara göre şekillenmekle birlikte asıl olan içinde yaşayanlardır. Eve nefesini, emeğini, dokusunu veren evdekilerdir. Evin bulunduğu sokak da mahallenin dikkat çekici bir parçasıdır. Bazen mahalle içinde mahalle gibidir. “Bizim sokak” diye sahiplenilir ve diğer sokaklardan ayrılır (Duman, 2014, s.48).

Sokak, mahallenin temel birimi olmasıyla mahallenin kültürüne, toplumsal hayatına doğrudan etki etmektedir. Sokaklar, insanların birlikte yaşamaya başladığı, toplumsal yaşamın benimsendiği zamandan bu yana ortak yaşamın, paylaşım, ulaşım ve hareketliliğin ortaya çıktığı sosyal mekânlardır. İnsanın sosyalleşme sürecinin önemli mekânlarıdır. İnsanlar sokaklarda toplumu oluşturur. Çocuklar sokaklarda hayatı öğrenir, deneyim kazanırlar (Kaya, 2007, s.31). Sokaklar, alışveriş, gezme, öğrenme, araştırma aktiviteleri ve halkın diğer insanlarla ilişkilerinin yaşandığı toplumsal mekânlardır (Yılmazöz, 2010, s.91). Modern dünyada ise sokak artık işlevi sorgulanabilir bir kent birimi haline gelmiştir. Kentleşmeyle birlikte sokaklar yalnızca gidilen/gelinen işleve sahip olmuşlardır.

Sokak kapısının önü de evin bir uzantısıdır. Mahalleli bu şekilde mahalleyi görmekte, açık havada bulunmakta, insanları izlemektedir. Bu ev içi bir faaliyet olmanın yanında, aynı zamanda bir sosyalleşme aracıdır. Kapının önü hem evdekilerin hem de mahallelinin alanıdır. Burada oturmak mahalle ortamını ve birlikteliğini pekiştirirken, mahallenin gören ve gözetleyen yanını da desteklemektedir. Bu gözler insanları hem koruyan hem de baskı altında tutan bakışlardır (Duman, 2014, s.108).

Bu olguyu Şerif Mardin mahalle baskısı (Mardin, 2013) kavramıyla ifade etmiştir. Sokaktaki çocuğunu gözlediği gibi gelen geçen hareketlerini de takip eder bu gözler. Yine kapı önünde durmak kapıyı dış dünyaya aralık bırakmak demektir. Mahallede olmak, sokakta olmak ama her an eve ulaşabilmenin güvenini yaşamaktır. Evin mekânını, alanını, metrekaresini büyütme demektir

Mahalle ve Komşuluk İlişkileri

Komşuluk dünya üzerindeki bütün insan topluluklarında şu ya da bu biçimde işleyen, görev ve sorumlulukları değişiklik gösteren bir toplumsal kurumdur (Yıldız ve Gündüz, 2011, s.15). Komşu ve beraberinde komşu olma hali olan komşuluk, insan ve toplum tabiatında kendiliğinden yaşanan ilişki ve sürece işaret etmektedir. Anlamını mekânsal ve toplumsal yakınlık kıstasından alan komşuluk bu bağlamda, aile bağlarından sonra en güçlü sosyal bağ niteliği taşımaktadır. Mekânsal yakınlık çerçevesi içinde mimaride ayrı bir anlama sahip olan komşuluk, ikametgâhın yakın çevresi şeklinde tanımlanmaktadır. Fakat komşuluk sadece ikametgâh yapılarının yakınlığı ve birbirine karşı durumunu içermez; toplumsal anlamda ilişkiler ağı dayanağı olarak da görülür (Yılmazöz, 2010, s.74).

Türk toplum hayatında komşuluğun önemi çok yerde ve sıkça kullanılan bir atasözünde “ev alma, komşu al” şekliyle dile getirilir. Ancak modernleşme döneminde kentleşme süreciyle birlikte komşuluk anlayışı da değişmeye

başlamıştır. Çünkü değişen hayat ortamları, bu süreçle birlikte, kendi çevresini oluşturmakta ve yaşam ağları örmektedir. Yeni imkânlar ve fırsatlar, yeni alışkanlıklar üretmekte, böylece geleneksel komşuluk anlayışı ve ilişkileri de değişime uğramaktadır. Aslında mekân bakımından bir yakınlaşma olmasına karşın, ilişkilerin biçimi ve sıklığı bakımından bir seyrelme ve zayıflama ortamı yaygınlaşmaktadır.

Türk ev ve mekân kültürüne uygun olmayan dikey apartmanlardan meydana gelen yeni mahallelerde komşuluk, ilişkileri giderek gevsemekte, hatta yok olmaktadır. İnsanlar niceliksel olarak daha yoğun bir nüfus oluşturdukları için komşuluk ilişkilerinin daha da yoğun olması beklenirken tam tersine çevreden habersiz yaşayan insan yığınları ortaya çıkmaktadır. Bu problem günümüzde insanların yalnızlaşması ve güvensiz bir toplum olgusunun yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Avrupa'da yalnızlığın bir hastalık olarak kabul edilmesi ve İngiltere'de Yalnızlık Bakanlığı'nın kurulması bu konunun ne kadar ciddi bir problem olduğunu göstermektedir. Bu sürecin doğru yönetilebilmesi için geleneksel mahalle ortamından ve mahalle kültüründen yararlanmak gerekmektedir. Bu amaca uygun olarak aşağıdaki bölümde, Fikirtepe'nin mahalle kültürü ve ilişkileri anlatılacaktır.

Fikirtepe Mahallesi

Halk arasındaki bir söylenceye göre, yöre, adını derviş Fikir Baba'dan alır. 18. yüzyılda, o zamanlar "Kadıköy Deresi" olarak bilinen Kurbağalıdere, Hasanpaşa'ya kadar haliç şeklinde uzanırdı ve bol suya sahipti. (Abuawad, 2015, s.40). Fikirtepe'nin yakın tarihlerde şekillenmesi daha çok 1950'li yıllardan sonraki süreçte İstanbul'un aldığı göçlerle beraber olmuştur. Bölge, 1950'li yıllara kadar av ve mesire yeri olarak kullanılmıştır. Daha sonra bu yerleşim yeri yoğun iç göç sürecinde yasadışı bir yapılaşma yaşamış, çayırılık alanlar ve tarım alanları bir gecekondu alanına dönüşmeye başlamıştır (Keşoğlu, 2015, s.32-33).

Fikirtepe, 1965'te Kadıköy İlçesi'ne bağlı bir muhtarlık olmuştur. İstanbul halkının mesire yeri olarak kullandığı çayırlar, çilek ve bamyatarlıları tahrip edilmiş ve yerlerini binlerce gecekondu almıştır (Abuawad, 2015, s.41). 1975'te ise Fikirtepe, Eğitim ve Dumlupınar olmak üzere üç mahalleye ayrılmıştır. Günümüzde bu üç mahalle Fikirtepe olarak anılmaktadır (Şentürk, 2014, s.33). Bu üç mahalle içerisinde güneyde bulunan Eğitim Mahallesi diğer mahallelere oranla daha çağdaş ve kısmen daha planlı bir gelişme göstermiştir.

Fikirtepe'nin konum özelliklerini önemli kılan üç bileşen vardır. Bunlardan birisi E-5 karayolu komşuluğunda olmak ve bu karayolunun Kadıköy, TEM otoyolu bağlantılarını oluşturan ulaşım odaklarının yakınında olmaktan kaynaklanan ulaşılabilirlik özelliğidir. Diğer önemli bir girdi ise Kadıköy ve E-5 koridoru gibi doğu yakasının merkezi iş alanlarına yakın olmasıdır. Üçüncü bileşen ise özellikle kentsel dönüşüm açısından önem taşıyan ve diğer iki bileşenden kaynaklanan gelirlerin yüksek olduğu bir alan olmasıdır (Sarp, 2013, s.8).

Fikirtepe coğrafi olarak çok ayrıcalıklı bir konuma sahiptir, boğaza yakın olması, Avrupa yakasına yakınlığı, bütün bu özelliklerle birlikte İstanbul'un tam ortasında yer almaktadır. Onun için Fikirtepe'de nüfus artışı ve düzensiz yerleşimlerin oluşması normal bir sonuçtur. Ayrıca daha önceden söylendiği gibi, Fikirtepe, iş yerlerine ve ulaşımaya yakındır. Bütün bu nedenlerden dolayı inşaat şirketleri yeni binaları ve lüks daireler yapmak amacıyla kendi aralarında çok yarışmakta ve bölgeden bir hisse kazanmaya çalışmaktadırlar (Abuawad, 2015, s.39).

Gelenek ile Gelecek Arasında Fikirtepe

Kentsel kelimesi, kent özellikleri taşıyan, kentle ilgili olan, dönüşüm kelimesi ise; olduğundan başka biçime ya da duruma girmeyi ve değişmeyi içermektedir. Koçak (2014, s.1414)'a göre; "Kentsel dönüşüm, kentin imar planına uymayan, ruhsatsız binaların yıkılıp, planlara uygun toplu yerleşim alanlarının oluşturulması" şeklinde tanımlanmaktadır. Kentsel dönüşüm olgusu, son yıllarda, tüm dünyada akademik ve entelektüel çevrelerde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Özellikle de, bilim adamları, farklı mekân yaklaşımları üzerinden kentsel dönüşümün doğasını açıklamaya çalışmıştır.

Tarihsel olarak mekâna ilişkin kaynaklar incelendiğinde, çevreye duyarlı mekânı yaklaşımından, toplumsal kökenli mekânı bireysel tercihlerin bir toplamı olarak gören, ya da üretim ilişkilerindeki dönüşümü ve toplumla mekân arasında diyalektik ilişkiyi esas alan yaklaşımlara kadar pek çok farklı mekân kavrayışı üzerinden kentsel dönüşüm çözümlenmelerine gidilmiştir (Polat, 2015, s.186). Fikirtepe kentsel dönüşüm projesi ise daha çok, 1999 Marmara depremi sonrasındaki mevcut yapıların daha güvenilir ve dayanıklı yapılara dönüştürülmesi amacıyla ilişkili olarak gelişmiştir.

1950'li yıllardan sonra hızla artan kente göç, büyük kentlerde plansız yerleşim birimlerini de beraberinde getirmiştir. Fikirtepe de bu göçler sonucu oluşan yoğun ve kalitesiz yapıların bulunduğu, günümüzde bulunduğu konum itibarıyla arsa değerinin oldukça yüksek olduğu bir yerleşim birimidir. Kentleşme sonucu kentlerde ya da kentin çevresinde yoğunlaşan nüfus artışı kaçınılmaz bir şekilde sosyal-tekniik altyapı ihtiyacını ve talebini doğurmaktadır. Bütün bunlar kent arazisi için çok yüksek bir hızla, artan talebi ortaya çıkarmaktadır. Artan talebe karşılık, ihtiyaca cevap verebilmek için ham arazi planlanarak kentsel arsa haline dönüştürülmektedir (Sarp, 2013, s.9).

Yaygınlaşarak çoğalan bu gecekondular zaman içerisinde fiziksel yıpranmaya uğramışlardır. Bu durum, bir kentsel dönüşüm projelerinin üretilmesine neden olmuştur. Abuawad (2015, s.70)'a göre Fikirtepe de başlayan kentsel dönüşüm sebepleri şöyle özetlenebilir: 1.Bölgedeki kentsel donatı alanlarının yetersizliği ve yeşil alanların azlığı. 2.Bölgedeki mevcut olan plansızca inşa edilen zemin katlı evlere gün ışığının yeteri kadar girmediği alanların yoğunlukta olması. 3.Fikirtepe'deki çoğu konutun yaşam kalitesinin oldukça düşük olması ve bu mekânların yeniden ele alınmasının gerekliliği. 4.Depreme dayanıklı olmayan evlerin bulunması. 5.Gecekondulaşmadan dolayı hizmet verecek devlet dairelerinin azlığı topluma hizmet seviyesinin düşüklüğüne neden olmuştur. 6.Yolların darlığı ve kalitesizliği...

Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi, ilk kez 2005 yılında gündeme gelmiş ve 2014 yılında uygulamaya geçilmiştir. Ayrıca proje süreç içerisinde birçok defa yasal değişikliğe uğramıştır (Keleşoğlu, 2015, s.40). Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projeleri'nin altyapısı hazırlanmadan uygulamaya konulmasından dolayı bölgede bir kargaşa ortamı oluşmuş, planlar sürekli değişikliklere uğramış ve dönüşümü sevinçle karşılayan Fikirtepe halkı mağdur olmuştur. Kentsel dönüşüm uygulaması yarım kalınca, evler terkedilip hala yıkım başlamayınca, insanlar mağdur olunca, bölgede güvensiz ve tehlikeli bir ortam oluşmaya başlamıştır. Terkedilen, boşaltılan evlere yabancı uyruklu insanların yerleşmesi, tinericilerin yangınlar çıkarması işe okula giden insanların tedirgin olmalarına neden olmuştur. Eski, güvenilir mahalleleri artık tanınmaz hale gelmiştir.

Fikirtepe projesi, sürekli değiştirilen planlar dışında da birtakım problemlerle karşı karşıyadır. Bunlardan en önemlisi projenin ne olduğudur. Fikirtepe projesi ile ilk kararlar alındığında burası önce “özel alan”, ardından “kentsel dönüşüm alanı” olarak tanımlanmıştır. Yapılan sunular ve tanıtımlarda proje, “kentsel dönüşüm” olarak sunulmaktadır. Gerek Fikirtepe'nin yer aldığı ve kararların bir kısmının alındığı Kadıköy Belediyesi İstanbul Büyükşehir Belediyesinin, projenin uygulanacağı mekânın sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerini güçlendiren çalışmalar yapmaması, Fikirtepe Projesinin en önemli eksikliğidir.

Bu anlamda “Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi” sadece isim olarak kentsel dönüşüm barındırırken, içerik açısından sadece “fiziksel yenileme” içeren bir proje olarak kalmıştır. Bu kentsel dönüşüm projesi de Türkiye’de uygulanan diğer kentsel dönüşüm projeleriyle aynı kadere razı olmuş gibidir (Ayık ve Avcı, 2013, s.406). Fikirtepe sahip olduğu heterojen kimliği sebebiyle geçmişten bugüne birçok farklı kültürden insana ev sahipliği yapmıştır. Fakat proje ile beraber bu nüfusun birçoğu çok farklı alanlara dağılmışlardır (Ayık, 2014, s.121). Bu kaygılar genellikle Fikirtepe sakinlerinin ortak kaygıları olarak görülmektedir.

Diğer taraftan bu proje, geleceğe dair yeni umutların, beklentilerin ve hayallerin de bir projesidir. Küreselleşen dünyaya uyum sağlamaya çalışan İstanbul’un diğer tarafında yükselen yüksek binalar, insanlara daha cazip hayat biçimleri vadetmektedir. Mevcut durum ve imkânlar ise, bu hedeflere ulaşmaya yetmemektedir. Bu nedenle özellikle çocuklar için gelecek kaygısı içinde olan aile bireyleri, bu süreci bir fırsat olarak da görmektedir. Araştırmada bu beklentiler ile karşılaşılan gerçekler incelenmektedir.

Araştırma Yöntem Ve Teknikleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler, çalışma grubu, veri toplama aracı ve analizi ele alınmaktadır. Nitel yönetime başvurulmuş bu araştırmada, araştırma tekniği olarak ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma, çalışılan konuyu derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelemeyi amaç edinmektedir. Yukarıdaki bölümde ortaya konulduğu gibi, Türk mahalle kültürü tarihi ve güncel anlamda çok boyutlu tartışılması gereken, toplumsal bir olgudur. Mahallede yaşayan insanların bu konudaki algı ve beklentileri önem taşımaktadır. Bu nedenle temel veri toplama araçlarından kabul edilen görüşme tekniği, insanlığın gerçekliğe ilişkin algılarını, tanımlamalarını, gerçeği nasıl oluşturduğunu öğrenmenin ve başkalarını anlamının iyi bir yoludur. Amacı, kaynak kişiyi tam ve doğru cevap verme konusunda desteklemek ve sübjektifliği mümkün olduğu kadar azaltmaktır. Bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyim ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve konuşmayı temel alması nedeniyle en yaygın veri toplama tekniklerinden biridir. (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu araştırmada nitel veri toplama tekniği olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Kentsel dönüşüm projesinden doğrudan etkilenmiş üç kuşak temsilcileri ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Veri toplama tekniği olarak ise, “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve hızlı bir şekilde not alınmıştır. Toplanan veriler başlıklar altında sınıflandırılmış ve bireylerin konuşmaları metin içerisinde olduğu gibi verilmiştir. Görüşme verileri, alt başlıklar içinde bağlamına uygun olarak karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı, ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek, iki uç arasında yer almaktadır. Araştırmacılara bu esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu şekilde görüşülen kişilerin kendilerini daha

rahat ve doğal bir şekilde ifade etmeleri mümkün olmuştur. Olayları daha iyi anlaşılır bir şekilde yaşantılarıyla ilişkilendirerek, anlatabilmişlerdir.

Çalışma Grubu

Çalışmada İstanbul'un Kadıköy ilçesine bağlı, Fikirtepe mahallesinde başlatılan kentsel dönüşüm olgusu ve mahalle sakinlerinin Kentsel Dönüşüm Projesi'ne bakış açıları ele alınmaktadır. Kentsel dönüşümden doğrudan etkilenen üç kuşak üzerinden hem Fikirtepe gecekondü mahallesinin kimliği ve kültürü hem de Fikirtepe halkının kentsel dönüşüme nasıl baktıkları ve bu süreçten nasıl etkilendikleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişilerden oluşmalıdır. Bu nedenle görüşmenin gerçekleştirildiği ve araştırmanın uygulama alanı, kentsel dönüşüm projesinin doğrudan muhatabı olan Fikirtepe Eğitim Mahallesi 5. Sevim Sokaktır. Araştırma grubu ise bu sokakta yaşayan üç kuşağı temsil eden farklı aile bireyleridir. Görüşme yapılan ailelerin ve kişilerin isimleri etik nedenlerden dolayı İ. A. 1. Kuşak; G. A. K., 2. Kuşak ve H. B., 3. Kuşak olarak kodlanmıştır. Öncelikle Fikirtepe'nin mahalle kimliği ve kültürünü oluşturan sorular sorulmuştur. Daha sonra burada yaşayanların dönüşümü nasıl değerlendirdikleri ve dönüşümden sonra neler olabileceğini düşündükleri araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Üç kuşak üzerinden Fikirtepe mahallesinin kimliği ve kültürünün ortaya çıkarılması, kentsel dönüşüm sürecinde mahallede meydana gelen değişimlerin aktarılması ve dönüşümden sonra mahallenin geleceğinin irdelenmesidir. Kentsel dönüşümün insanları hangi boyutlarda etkilediği, dönüşümün olumlu ve olumsuz yanları ele alınarak incelenmesi antropolojik bir veri oluşturmak açısından önemlidir. Bu nedenle çalışma, kentsel dönüşüm projesinin başlatıldığı ve gelecekte yok olacak bir kültür alanını konu almaktadır. Gelecek kuşaklar için, kentsel dönüşümün yaşandığı bu alandaki üç kuşağın konuya ilişkin görüşlerinin alınması, konuya bakışlarının, beklentilerinin değerlendirilmesi ve yaşadıkları alan ile ilgili bilgilerin elde edilmesi önemlidir.

Çalışmamızın giriş bölümünde kent ve kentleşme, kent kültürünün oluşum süreci, mahalle olgusu, mahalle kültürü ve komşuluk ilişkileri üzerinde durulmuştur. Daha sonra araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler ile araştırmanın önemi anlatılmıştır. Buradan sonraki bölümde ise Fikirtepe halkından üç farklı kuşağı temsil eden kişilerin söylemleri üzerinden mahallenin kimliğini oluşturan komşuluk ilişkileri, güven, dayanışma, bütünleşme gibi faktörler ve Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesiyle birlikte değişimin doğuracağı sonuçlar belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçta ise beklentiler ile gerçeklerin arasındaki çelişkili durumun doğurduğu toplumsal problem tartışılmıştır. Bu problemlerin çözümü için bazı çözüm önerileri sunulmuştur.

Bulguların Yorumlanması

Görüşülen Kişilerin Fikirtepe'ye Aidiyet Duyguları

Görüşme yapılan üç kuşak aile şuan hala Fikirtepe Eğitim Mahallesi'nde oturmaktadır. Oturdıkları mahalle, yüklenici firma ile daha yeni anlaşma yapmış ve mahalle henüz boşaltılmamıştır. Yüklenici firma kira bedeli ödemeye

başladığında mahalle halkı da evlerini boşaltmaya başlayacaklardır. Böyle bir belirsizlik durumunda görüşme yapılan kişilerin sorulara verdikleri cevaplar, çoğunlukla duygu yüklüdür.

Görüşülen kişiler, Fikirtepe'nin konum itibarı ile önemli bir özelliği olduğunu vurgulamaktadırlar. Merkezi bir yerde olması ve her yere ulaşımın kolay sağlanması Fikirtepe'nin olumlu bir özelliğidir. Ayrıca kişiler gecekondu mahallesi, varoş hayat gibi kelimeler ile bize Fikirtepe'nin kimliği ile ilgili bilgiler vermektedirler. Fikirtepe'de çoğunlukla alt ve orta gelirli insanlar yaşamaktadır.

Görüşülen kişilerin, Fikirtepe'de uzun yıllardır yaşamlarını sürdürdüklerinden dolayı Fikirtepe ile aralarında duygusal bir bağ oluşturduklarını görmekteyiz. Yaşadığımız yer, bizim kimliğimizin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Hayata bakış açımızı, insanlarla kurduğumuz ilişkileri, yaşam tarzımızı, davranış ve tutumlarımızı önemli ölçüde etkilemektedir. Doğduğumuz, büyüdüğümüz yer bizim bir parçamızdır.

Fikirtepe sakinlerine ilk olarak Fikirtepe hakkındaki genel algıları sorulmuştur. Görüşmelerde yaşadıkları mahalleyi, komşularını ve evlerini benimseyen, aidiyet hissi yüksek olduğunu gösteren cevaplar vermektedirler. 1.kuşaktan İ.A., "Bu zamana kadar burada yaşadık, başka bir yere de gitmedik. En güzel zamanlarımız burada geçti" demektedir. 2. kuşaktan G.A.K., "Fikirtepe'ye geldiğimizde 5 yaşındaydım. 5 yaşından beri de buradayım. Çocukluğum burada geçti" şeklinde cevap vermektedir. 3. kuşaktan H.B. ise, "Doğduğumdan beri Fikirtepe'deyim. Çok seviyorum. Böyle bir yerde doğduğum için çok mutluyum." şeklinde benzer bir tarzda konuşmaktadır.

İkinci soru olarak ise Fikirtepe'yi nasıl tanımladıkları? Fikirtepe'nin onlar için ne ifade ettiği? sorulmuştur. Bu soruya, 1. kuşaktan İ.A. Fikirtepe'yi Kadıköy'ün gözde bir yeri olarak tanımlamaktadır. Kadıköy'e yürüyerek 15 dakika, Bağdat Caddesi ve metrobüse yakın bir gecekondu mahallesi olduğunu söylemektedir. 2. kuşaktan G.A.K. da, Fikirtepe'yi mahalle kültürünün olduğu, çocukluğunun, gençliğinin geçtiği bir yer şeklinde görmektedir. "İnsanlar Fikirtepe'yi hep küçümserlerdi. Kızıltoprak ile Fikirtepe arasında sadece Kuyubaşı Caddesi var. Ama bu caddenin sol tarafı lüks hayat sağ tarafı yani Fikirtepe varoş hayatı" diyerek iki kültür arasında kalmışlığa vurgu yapmaktadır. 3. kuşaktan H.A. "Fikirtepe, Kadıköy'ün kalbinin attığı yer. Konum olarak çok güzel bir yer. Benim hayatımın başladığı yer, iyisiyle kötüsüyle doğup büyüdüğüm yer ve böyle bir yerde doğduğum için mutluyum" diyerek burayı benimsediği şeklinde cevap vermiştir.

Fikirtepe'de Komşuluk İlişkileri

Fikirtepe'de tam bir mahalle kültürü yaşanmaktadır. Herkesin herkesi tanıdığı, kimsenin yabancı olmadığı hatta komşularının başka semtlerde oturan akrabalarının bile tanındığı bir mahalle kültürü. Bir komşuya gelen misafir mahalledeki diğer komşulara da tanıtılır hatta düğünlere, kına gecelerine, mevlitlere onlar da davet edilirler. Herkes birbirini tanıdığından dolayı mahallede pek kavga gürültü çıkmamaktadır. İnsanlar gece yarısına kadar bahçelerde oturup sohbet etmektedirler. Komşuların birbirlerine gidip gelmeleri, geç saatlere kadar oturup sohbet etmeleri, hep birlikte pikniklere gitmeleri mahallede birlik bütünlük olduğunu da göstermektedir.

"Komşular birbirlerine gidip otururlar. Bahçede toplanıp çay içerler. Hatta gece 1112'ye kadar otururlar. Kimseyi rahatsız etmemek kaydıyla sohbet eder, güler, eğlenirler. Kimse kimseye acı söz söylemez. Kavga çıkmaz. Burası böyle kıyım. Gecekondu hayatı bu, apartman hayatı değil." (İ.A., 1. Kuşak).

"Herkes birbirini tanıdığı için çok rahatız. Mahallede komşularla birlikte sabahlara kadar oturur, çekirdek çitlerdik. Biz küçükken mahallenin dedikodusu bitmezdi fakat çocukların yanında konuşulmazdı. Biz de şey vardı 'hadi bahçede oynayın'. Kim kiminle ne konuşmuş, ne hakkında konuşmuş onu bilmezdik. Bir de piknikler yapılırdı. Kamyonetin arkasına dolardık bütün mahalle. Eski Türk filmlerinde olur ya, gerçekten ben onu yaşadım. Çok güzeldi." (G.A.K., 2. Kuşak).

"Burada herkes birbirini tanıyor. Bu komşuluğu çok ararız. Mesela karşı komşumuzun burada oturmayan akrabalarını da tanıyoruz. Onlara da misafirliklere gidiyoruz. Onlar geldiğinde bize de misafirliğe geliyorlar. Çok fazla insan tanıyoruz." (H.B., 3. Kuşak).

Fikirtepe'de Mahalle Kültürü

Mahallenin oluşum süreci el birliğine, dayanışmaya, yardımlaşmaya dayanmaktadır. Sonrasında, evlerini yapıp oraya yerleşen insanların oluşturmuş oldukları kültür de yine el birliğine, dayanışmaya ve yardımlaşmaya dayanmaktadır. Bu kültürü üç kuşak da aynı şekilde yaşamıştır. Kendilerinin de ifade ettikleri şekilde, 'büyük bir aile gibi' davranış sergilenmiştir.

"Buradaki insanlar evlerini emek gücüyle, birbirlerine yardım ederek yaptılar. Biri suyunu götürür, biri çimentosunu, biri tuğlasını örer. Sen ona yardım edersin, o da sana. Tabi o zamanlar para yoktu. İnsanlar semer ile Kadıköy'den çimento taşırlardı sırtlarında. Bu evler böyle yapıldı. Elbirliğiyle." (İ.A., 1. Kuşak).

"Fikirtepe'ye ilk taşındığımızda beni şaşırtan mahallenin kalabalık ve çocukları olmuştu. İlk oturduğumuz Kızıltoprak'da tek arkadaşım kurbağalar ve yavrularıydı. Buraya geldiğimde bir sürü çocuk var ama ben oynayamıyordum. Daha sonra kaynaşmaya başladık tabi. Burada en güzel şey mahalle kültürünün olmasıydı. İnsanlar hep birbirini tanıyordu. Bakkala gitsen adını biliyorlar, kimin çocuğu olduğunu biliyorlar. Herkes amca, teyze, anneanne idi. Arkadaşımın babaannesine babaanne derdik. Karnımız açsa annem burada arkadaşlarımı da beni de doyururdu. Çocuklar kavga edince büyükler karışmazdı, şikâyet edemezdik yani. 'Git meseleni çöz' derlerdi. Mahallede abilerimiz vardı, o zamanın delikanlıları. Bizi korurlardı. Aramızda saygı vardı. Bize pek karışmazlardı ama bir şey söylediklerinde tamam derdik. Hala da görüşürüz. Mahallede kendimizi güvende hissederdik. Korkmazdık. Mahalleden çok uzaklaştığımız zaman dikkat ederdik kendimize." (G.A.K., 2. Kuşak).

"Bu mahalle kültürünü iyi ki yaşamışım diyorum. Bilgisayar oyunlarını aramıyorduk, cep telefonunu aramıyorduk, varımız yoğumuz dışarıda top oynamaktı. İlkokulu Acıbadem'de okudum, oradaki arkadaşlarımdan çok farklı olduğumuz belliydi. Tabi ekonomik durumlar farklı, oranın mahalle kültürü bizimki gibi değil. Çocuklar pek fazla dışarı çıkmıyor falan. Onlardan da çok fazla şey öğrendim ama her zaman mahallemi daha çok sevmişimdir. Herkesi tanırdık burada. Bir onun evinde yemek yiyorduk, bir bunun evinde yemek yiyorduk. Ondan su isterdik, bundan yemek isterdik. Herkes ailemiz gibi olduğu için.. Kocaman bir aile gibi yaşıyorduk, sevdiğimizle sevmediğimizle. Topumuzu kesenlerle bile aileydik yani. Ailenin kötü ferdi. O zamanlar şuyumuz olsun buyumuz olsun derdik, ama şuan diyorum ki iyi ki olmamış çünkü eğer onlar olsaydı bu mahalle kültürünü öğrenememiş olacaktık." (H.B. 3. Kuşak).

Fikirtepe Mahallesinde Sohbetlerin Yapıldığı ve Ailenin Sıcak Yaz Akşamlarında Vakit Geçirdiği Evin Bahçesinden Görüntü

Fikirtepe, nüfusu yoğun bir gecekondu bölgesidir. Herkesin birbirini tanıdığı, herkesin birbirini akraba gibi gördüğü bir mahalle kültürü vardır Fikirtepe'de. Görüşme yapılan kişilerin söylemiş olduğu, çocukların sürekli birbirlerinin evlerinde yemek yemeleri, mahalledeki herkesin teyze, amca, anneanne, babaanne olması, mahalledeki insanlar arasında çok yakın bağların olduğunu göstermektedir.

Mahallede Üst Üste yapılmış Evler ve Sokak Aralarından Geçen Uzun Merdivenler

İnsanlar kendilerini mahallelerinde güvende hissetmektedirler. Mahallelerinde kendilerine zarar gelmeyeceğini bilmektedirler. Bu yüzden ki, insanlar bu mahallelerde evlerinin anahtarlarını kapılarının dışlarında bırakırlar. Komşuları, tanıdıkları rahatça, sanki kendi evleriymişçesine anahtarı çevirip içeri girebilmektedirler. İnsanlara güvenmenin pek de mümkün olmadığı İstanbul'da böylesi bir güven ortamı yaratmak son derece önemli ve üzerinde düşünülmesi gereken bir olgudur.

Fikirtepe'de böyle bir mahalle kültürünün ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden biri de Fikirtepe'nin sosyo-ekonomik gelir düzeyinin düşük olmasıdır. İnsanların birbirlerine ihtiyaçları vardır. Tıpkı aile bireylerinden birinin durumu kötü olduğunda diğer fertlerin ona destek olması gibi.

Fikirtepe'de Sokak Kültürü

Fikirtepe, sokakların bol olduğu ve o sokaklarda oyun oynayan çocukların hiç eksik olmadığı bir yerdir. Gecekondu bölgeleri yeşillik alanların, parkların, oyun alanlarının olmadığı yerler olduğundan dolayı çocuklara oyun oynamak için tek bir alan kalmaktadır; o da sokaktır. Bu mahallede sokağa verilene önem ve sosyalleşme fonksiyonu verilen cevaplardan anlaşılmaktadır.

"Fikirtepe'de, çocuğun sokaktan başka oynayacak bir yeri yoktur." (İ.A., 1. Kuşak)

"Biz sokakta oynardık yalnız, her evin bahçesi vardır, küçük ya da büyük. Biz bahçelerde de oynardık. Toprak alanda çamurdan oyunlar oynardık, şekiller yapardık, evcilik falan oynardık. Sokakta da bütün çocukların katıldığı oyunları oynardık; istop, yakar top gibi. Saatlerce oynardık sokakta. Hele yazın, gece ikilere üçlere kadar. Annelerimiz babalarımız da oturlardı kapı önlerinde, çekirdek çitlerlerdi." (G.A.K., 2. Kuşak)

"Okuldan gelir gelmez, okul kıyafetlerini çıkarıp kendimizi hemen sokağa atardık. Sokakta hiç sıkıntı yaşamazdık. Herkesi tanırdık çünkü." (H.A., 3. Kuşak)

Kent Akademisi

Fikirtepe'de Bir Sokakta Neşeyle Oynayan Çocuklar

Evlerin bahçelerinde daha bireysel ve evcilik gibi oyunlar oynanırken, sokakta daha kalabalık, bütün çocukların katıldığı oyunlar oynanmaktadır. Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının sokağı ikiye böldükleri de olur. Erkekler üst kısımda futbol oynarken kızlar alt kısımda ip atlayıp, top oynarlar. Sokak çocuklar için vazgeçilmez bir alandır. Eve girmek istemedikleri, acıttıklarının farkına varmadıkları, saatlerce oynamak istedikleri bir alan. Susadıklarında kapının önünden, ayakkabılarını çıkarmadan su isteyip sonrasında yine sokağa koşan çocuklar. Bu çocuklar elbette zaman zaman aileleri tarafından parklara götürülmektedirler. Fikirtepe'ye yakınlığından dolayı Kalamış Parkı, Fikirtepe halkı tarafından tercih edilmektedir.

“(G.A.K., 2. Kuşak): “Bazen, özellikle de yazları Kalamış'a giderdik. Bizim burdan Kuyubaşı'na çıkardık, pastaneden dondurma alırdık. Kızıtoprak'tan Kalamış'a yürürdük.” Diyerek bunu ifade etmektedir.

Sokak sadece çocuklar için değil yetişkinler için de önem arz etmektedir. Kapı önlerinde çekirdek yiyip, gece yarısına kadar oturmaktadırlar. Ayrıca bahar gelince Fikirtepe kadınlar halılarını sokakta yıkamakta ve bu esnada birbirlerine yardım etmektedirler. Sokakların temizliği de yine Fikirtepe kadınlar tarafından sağlanmaktadır. Evinin, apartmanının merdivenlerini süpürüp silen kadınlar bu işlemin sonunda kapılarının önlerini de süpürüp temizlemektedirler. Sonuç olarak sokak, Fikirtepe halkı için evlerinden daha çok zaman geçirdikleri bir mekândır ve burada hep birlikte aktivitelerde bulunmaktadırlar.

Fikirtepe Halkı Üzerinde Dönüşüm Projesinin Etkileri

Görüşülen kişilerin ikircikli bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Bir yandan elde edecekleri ekonomik avantajlarından ötürü iyimser bakarken; diğer yandan ise sosyal ve kültürel olarak kaybedeceklerinden dolayı üzüntü duymaktadırlar.

"Fikirtepe hep gecekonduydu şimdi kentsel dönüşüm ile birlikte modern bir yer olacak. Buralar artık lüksün lüksü oldu. Fikirtepe değil artık yalancı bir Paris. 8.5 dönüme 2 tane blok dikilecek, 360 daire. Geri kalan yerlere yeşil alan, otopark vs. yapacaklar. Burası Bağdat Caddesi'ni, Caddebostan'ı, Suadiye'yi şimdiden geçti. Kentsel dönüşümle birlikte Fikirtepe yeni bir hayata başlıyor. Kentsel dönüşüm bizim için iyi oldu. Normalde bana 1 daire verirlerdi ama şimdi 5 daire veriyorlar." (İ.A., 1. Kuşak)

"Dönüşümün güzel yanları olabilir ama ben dönüşümü keşke bu şekilde yapmasalardı diye düşünüyorum. Çocukluğum siliniyor, yıkılıyor. Anılarım gidiyor, taşlaşıyor, hiçbir şey kalmıyor. Çok yüksek binalara hiç gerek yoktu bence. Maksimum 4 kat ve bahçeli evlerin olmasını isterdim. İnsanlar çocuklarıyla birlikte rahat bir alanda nefes alarak yaşayabilseler, İstanbul'un Anadolu yakasını Avrupa yakası gibi yapmasalar çok daha güzel olurdu. Kentsel dönüşüm aslında olması gerekendir. Ama insanların yaşadıkları alanları daha yaşanılır hale getireyim derken yüksek yüksek binalar yapıyorlar. Bana hapishanenin modernize hali gibi geliyor. Şuan yaptıkları tamamen ticaridir. Sana öyle bir sunum yapıyorlar ki sen onu kabul ediyorsun." (G.A.K., 2. Kuşak)

"Bence dönüşüm, İstanbul'un gelişmesi için gerekliydi. Evler çok kötü. 2016'da hala soba yakılan bir yer. Soba kötü olduğu için değil, pisliği zahmeti.. Evlerin hiçbiri depreme dayanıklı değil. O yüzden kentsel dönüşüm, olması gereken bir şeydi. Bizi üzdü mü üzdü, ama gerekliydi. Ama o kadar yüksek binalara gerek var mıydı bilmiyorum. İnsan tabi ki 3-4 katlı, bahçeli, kendi otoparkının olduğu bir yerde oturmak istiyor ama İstanbul'da çok zor öyle bir planın olması. Kimse kimsenin hayrına yapmaz bunu. Bir tarafın kazanması gerekiyor. Yapılması gereken yapıldı, başkası olmazdı." (H.B., 3. Kuşak)

İstanbul'un Kadıköy İlçesi İçinde Fikirtepenin Bulunduğu Bölge: Sarı Çizgiler ile Çerçeveselenmiş Alan

Fikirtepe, dönüşüm ile birlikte tamamen başka bir yer olacaktır. Önceden ekonomik gelir düzeyi düşük insanların yaşadığı bir gecekondu bölgesiyken, bundan sonra lüks ve çok katlı binaların olduğu, ekonomik gelir seviyeleri yüksek insanların yaşayacağı bir yer olacaktır. Fikirtepe, gerçekten de artık yeni bir hayata başlamaktadır. Görüşme yapılan kişiler bunun üzgünlüğünü yaşasalar da, Fikirtepe için dönüşümün olması gerekliliğini savunmaktadırlar. Evlerin durumunun kötü oluşu ve depreme dayanıksız olması, insanların sıkıntılar yaşamaları dönüşümü kaçınılmaz kılmaktadır. Görüşme yapılan İ.A., Fikirtepe halkının dönüşümden karlı çıktığını, Fikirtepe'nin başına talih kuşu kondu diye belirtmektedir. Görüşme yapılan G.A.K., ise yüksek binaların insanların yaşamları için uygun olmadığını savunmakta ve birilerinin rant sağlamak için insanlara reddedemeyecek teklifler sunarak dönüşümü bu boyuta getirdiklerini düşünmektedir. H.B. ise, İstanbul için gerekli olan dönüşümün ancak bu şekilde mümkün olabileceğini düşünmektedir.

Mahallenin Bir sokağında Dönüşüm Projesi ile Terk Edilmiş Binalardan Bir Görüntü

Çoğunlukla düşük, kimi de düzensiz geliri olan mahalleli için, bir mahalle içinde güvenilir ve yakın buldukları komşular arasında olmak son derece yaşamsal bir kaygıydı. Çocuk, yaşlı ve hastaların bakımından yiyecek hazırlanmasına ve kaynakların ortak kullanımına kadar pek çok faaliyet piyasadan parayla satın alınabilen hizmetler değil, mahallelinin kendi içinde tesis ettikleri organizasyonlar içinde çözülen faaliyetlerdi. Mahallenin kendisi hem bir güvenlik çemberi hem de kaynaktı. Mahallelerinden kopmak istemeyen, daha insani ölçekli yerinde dönüşüm modellerini arzulayan, mahalleliler de bir araya gelerek dernekleştiler. (Parmaksızoğlu, 2017).

Projelerin son durumu, halkın kaygılarını doğrular niteliktedir. Fikirtepe Derneğinin Eylül-2018- Fikirtepe Projeleri Son Durum Raporu'na göre, toplam 61 projeden sadece 15 tanesinde normal bir yaşam başlamışken, 5 proje neredeyse durma noktasında, aktif ve seri olarak devam eden proje sayısı 3'tür. Ancak başlayıp yarım bırakılan ya da

hiç başlamamış faal olmayan proje ada sayısı ise 38'dir. Bu arada mevcut piyasa şartlarından dolayı konkordatoya gidenler de bulunmaktadır (WWW.Fikirtepehaber.com.).

Dönüşüm Sürecinde Neler Değişti?

Bu konuda ortaya çıkan tablo da fazla iyimser değildir. Çünkü söylenenlerden insanların ekonomik çıkarlar söz konusu olduğunda eski değerlerini unuttukları ve dostlarıyla çatışma içine girdikleri anlaşılmaktadır.

"İnsanlar yükleniciler ile anlaşana kadar aynı hayatlarını sürdürdü, buralar yıkılana kadar da sürdürüyoruz. Yükleniciler ile arsa sahipleri arasında bazı anlaşmazlıklar oldu ama onlar da düzeliyor. Yüklenici de memnun şimdi toprak sahibi de. İçimizden bazen farklı görüşler çıkıyor ama çoğunluk ne diyorsa uyuyor, uymak zorunda kalıyorlar." (İ.A., 1. Kuşak)

"İnsanların çok menfaatçi olduklarını, paraya ne kadar tamah ettiklerini, üç kuruş için yıllar yılı birlikte yaşadığı komşusunu bile sattıklarını gördüm. Çatışmalar olduğunu gördüm. Birliğin kalmadığını gördüm. (G.A.K. 2. Kuşak)

"Çocukluk zamanlarımızda kimin kiracı kimin ev sahibi olduğunu bilmezdik. Orda oturanlar bizim için ev sahibiydi. Bu olaylardan sonra herkes ayrıldı gitti. Geçici olarak öğrenciler, bekârlar gelmeye başladı ve mahallenin eski rahatlığı güveni kalmadı. Mahalle artık bitmiş durumda. Özellikle de kemik tayfa gittikten sonra bitti." (H.B.,3. Kuşak)

Kentsel dönüşüm sürecinde neler yaşandığı, mahallede nelerin değiştiği sorulduğunda İbrahim Aydın, yükleniciler ile arsa sahipleri arasındaki anlaşmazlıklardan bahsetmiştir. Fikirtepe projesi birçok kez yasal düzenlemelere takılıp, durma noktasına geldiyse de problemler yavaş yavaş halledilmeye başlanmış ve her iki tarafın da memnun kalacakları düzenlemeler yapılmıştır.

Görüşme yapılan G.A.K., kentsel dönüşüm sürecinde paranın insan ilişkilerini nasıl bozduğunu anlatmaktadır. Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinde insanlar kendi çıkarlarını düşünmeye başlamış ve komşu komşusuyla, baba oğluyula, yüklenici firma ev sahibiyle çatışmalara girmiştir.

Görüşme yapılan H.B., eskiden kimin ev sahibi kimin kiracı olduğunun bir öneminin olmadığını, orada oturanın oraya ait olduğunu söylemektedir. Ancak dönüşüm ile birlikte kiracılar taşınmaya başlamış ve ev sahipleri de evlerini geçici olarak öğrencilere veya bekârlara kiralamaya başladıktan sonra mahalle eski mahalleliğini kaybetmiştir. H.B.'nin ifade ettiği kemik tayfa ise mahallenin en eskileri, en az üç kuşaktır orada oturanlardır. Özellikle onlar gittikten sonra mahalle hayatının artık bittiği düşünülmektedir.

Dönüşümden Sonra Fikirtepe'de Yaşamak

Eski kuşak ve genç kuşak gelecekte Fikirtepe'de yaşama konusunda olumlu bir beklenti içinde değildir. Yeni mekân ve çevreye uyum sağlamakta zorluk yaşayacaklarını düşünmektedirler. Sorulara verdikleri cevaplara bu duygu yansımaktadır: *"Buradaki insanlar gidecek ve geriye dönmeyecekler. Burada modern insanlar oturacak artık. Fikirtepelilerle modern insanlar birlikte oturamazlar, kültür seviyeleri tutmaz bir kere. Nerde oturacaklar kızım, mümkün değil. Buradaki insanlar apartman dairesi de olsa hor görülürler. Ancak bundan 50 sene sonra çoluğu*

çocuğu, yeni yetişen bir nesil burada oturabilir. Yani burada 1960'tan gelen neslin çocukları dahi oturamaz. Çünkü onlar da Fikirtepe kültürüyle büyüdüler. Çamaşırını balkondan asmak ister mesela. Malımızın değeri arttı yalnız bize burada yaşama şansı verilmedi. Öyle düşündüler, planladılar zaten. Buradaki insanlar evlerini ister istemez satacaklar diye düşündüler. Seni buradan zorla çıkaramayacakları için bu şekilde bir şey yaptılar". (İ.A., 1. Kuşak)

"Mahalle kültürüne alışmış kişiler biz artık burada yaşayamayız diyorlar. Aslında anlatmak istedikleri eski komşuluk, bir arada olmak., bunlar olmazsa yapamazlar. Kapı komşun seni gördüğünde kapıyı suratına kapatıyorsa sen orada yaşayamazsın. 300 kişi aynı binada yaşayacak ama kimse sana selam vermeyecek, kimse kimseyi bilmeyecek, tanımayacak. Site içerisinde güvenliğe rağmen güvensiz olacaksın. Sana selam vermeyene ne kadar güvenebilirsin? Burada herkes birbirini tanıyor, kimin ne olduğunu biliyor. Birçok insan başka yerlerden evler aldılar, başka yerlere gittiler bile. Orada bile yabancılık çekiyorlar ki, kendi istedikleri tarzda olmasına rağmen. Hiç bir kentsel dönüşümün insanlara bunu yapmaya hakkı yok bence." (G.A.K., 2. Kuşak)

"Biz buradaki komşuluklara alıştık. Şimdi buraya yapacakları binayı konuşuyorlar, tek binada 360 daire gibi bir şey. Bırak tanımayı, aynı asansöre bile 2 kişi 1 senede binemeyiz herhalde. Mahalle kültürü, komşuluk bitecek. Dönüşümden sonra burada yaşamaz kimse. Yapamazlar yani O daireler bizi boğar." (H.A., 3. Kuşak)

Görüşme yapılan kişiler Fikirtepe halkının kentsel dönüşümden sonra bir daha Fikirtepe'de oturmayacaklarını daha doğrusu oturamayacaklarını ifade etmektedirler. Yeni yapılan konutlar Fikirtepe mahalle kültürüne uymadığından ve çok katlı, çok daireli modern yapılar olduğundan dolayı; Fikirtepe'de doğmuş, büyümüş, yıllardır Fikirtepe'de yaşamış insanların bu yapılarda yaşayamayacaklarını söylemek istemektedirler. Yeni yapılan binalara yeni gelecek insanlar ile Fikirtepe'li insanların kültürlerinin, yaşam tarzlarının birbirlerinden çok farklı olacağından dolayı bir arada yaşayamayacakları düşünülmektedir.

Yeni yapılan yapılar site içerisinde güvenli, korumalı olacak olmasına rağmen yine de bu, Fikirtepe insanını güvende hissettirmeyecektir. Çünkü onlar için güven, birbirlerini tanıdıkları, birlik ve bütünlük sağladıkları insanlar ile bir arada yaşamak anlamına gelmektedir. Tanıdıkları insanlardan kendilerine zarar gelmeyeceğini bilmekte, birbirlerine her zaman göz kulak olmaktadır. Birinin başına bir iş gelecek olsa herkes toplanmakta, bir sıkıntı olduğunda birlikte hareket etmektedirler.

Görüşme yapılan kişiler artık mahalle ve komşuluk kültürünün bittiğini vurgulamaktadırlar. Fikirtepe halkı artık başka yerlere dağılmakta ve kimse bir daha bir araya gelemeyeceğini bilmektedir. Bazı Fikirtepe sakinleri çeşitli problemler karşısında ve bazıları da eski ilişkilerini belli bir oranda devam ettirebilmek için, dernekleşme yoluna gitmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gerçekleştirilen çalışmada, İstanbul Kadıköy'e bağlı Fikirtepe'nin 1950'den sonra almış olduğu göçler neticesinde ortaya çıkmış olan gecekondulu mahallelerdeki kültür yansıtılmaya, kentsel dönüşüm sürecinde bu mahallelerde ne gibi değişikliklerin meydana geldiği gösterilmeye ve kentsel dönüşüm tamamlandıktan sonra neler olabileceği görülmeye çalışılmış; bütün bunlar da üç kuşak aile üzerinden incelenmiş bulunmaktadır.

Fikirtepe'de evler yüksek katlı değil; daha çok müstakil, bahçeli, 3-4 katlı ve plansız yapılmış yapılarıdır. Binaların çoğu bitişik yapılmış, arada boş mesafe bırakılmamıştır. Az katlı evlerin olmasına rağmen nüfus yoğunluğunun oldukça yüksek olduğu bir yer idi. Sokaklar dar ve düzensizdir ve sokaklar arasında uzun merdivenler ile geçişlere çok sık rastlanmaktaydı.

Fikirtepe'deki mevcut gecekondular, oraya göç eden insanlar tarafından yapılmıştı ve bu kişiler hisseli tapu sahibiydiler. 1991 yılında İslah İmar Planı ile bireysel tapularını almışlardı. Gecekondular yasallaştırdıktan sonra yavaş yavaş çok katlı binalar görülmeye başlanmıştır. Zaman içerisinde binalar yıpranmış, 1999 depreminden sonra binalarda hasarlar görülmüş ve yaşam kalitesi oldukça düşük olduğu bu gecekondular bölgesinde kentsel dönüşüm artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Ayrıca Fikirtepe, deprem riskinin oldukça yüksek olduğu bir alanda yer almaktadır.

Kentsel dönüşüm projesi ilk kez 2005 yılında gündeme gelmesine rağmen uygulamaya ancak 2014 yılında geçirilebilmiştir. Projenin detaylı planlanamaması, altyapının, fiziki durumun ve aynı zamanda sosyal boyutun enine boyuna tartışılmadan insanlara kentsel dönüşüm projesinin sunulması, kentsel dönüşüm projesinin uygulamaya geçirildikten sonra sürekli yasal değişikliklere uğramasına ve zaman zaman da projenin durdurulmasına neden olmuştur.

Fikirtepe, sosyal sermayesi yüksek olan bir bölgedir. Mahallede aile, akraba, komşuluk ve hemşerilik ilişkileri çok güçlüdür. Bölgeye göç eden insanlar, Anadolu'daki yaşam tarzlarını burada da devam ettirmeye çalışmışlardır. Birincil ilişkileri, geniş aile yapıları, 4-5 katlı akraba apartmanları, sıkı komşuluk ilişkileri, kurmuş oldukları hemşeri dernekleri ile kültürlerini göç ettikleri İstanbul'da da devam ettirmeye çalışmışlar, huzurlu ve güvenilir bir mahalle ortamında yaşamaya devam etmişlerdir.

Fikirtepe'deki mahallelerde güçlü bir birlik ve beraberlik söz konusudur. Farklı farklı bölgelerden göç etmiş insanlar, Fikirtepe'de güçlü toplumsal bağlar oluşturmayı başarmışlardır. Dar sokaklara ve caddelere sahip olan Fikirtepe, yeşillik ve park gibi sosyal alanlardan yoksun olduğundan dolayı çocukların ve yetişkinlerin ortak sosyalleşebildikleri bir "sokak kültürü" geliştirmişlerdir. Fikirtepe'de insanlar zamanlarının çoğunu sokakta, varsa evlerinin bahçelerinde kapı önlerinde geçirmektedirler.

Kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların oluşturulup geliştirilmesi değil var olan fakat yaşam standardı düşük ve çöküntü haline gelen kentsel alanların yeniden planlanması ve geliştirilmesidir. Kentsel dönüşüm üzerine asıl düşünülmeye gereken konu; gecekondular bölgeleri yıkıldıktan sonra yerine lüks binaların inşa edilip sonrasında da gecekondular sahipleri ile bu lüks yapıları satın alan yüksek gelirli insanların bir arada yaşamaları konusudur. Tabii ki de bu planları yapanlar dönüşümden sonra böyle bir oluşumun olmayacağını, böyle bir manzara ile karşılaşılmayacağını zaten çok iyi bilmektedirler. Fikirtepe Kentsel Dönüşüm kapsamında yeni yapılacak konutların fiyatları, burada yaşamakta olan insanların gelir düzeylerinin çok çok üstündedir. Ekonomik yönden farklı grupların bir arada yaşamaları çok zordur. Yaşamaya çalışsalar bile bir zaman sonra sosyal çatışmalar görülebilir.

Mekânın anlamı ile insan ruhunu birbirinden ayırmak kolay değildir. Mekânı daha çok mimari ve teknik olarak tanımlar iken, insanı psikolojik ve sosyolojik kavramlar ile tanımlamaya çalışırız. Ancak, ikisinin de birbiri üzerinde etkisi vardır. Bir binanın temeli atılırken hangi ihtiyaçlar ön planda tutulmuştur, bu ihtiyaçların maddi ve manevi

yönleri nelerdir? Yani beton dediğimiz şey aslında sadece bir beton değildir. İçinde bulunduğumuz, uzun yıllar yaşadığımız evin zamanla içimizde yer aldığını görürüz.

Kısacası içinde yaşadığımız ev sadece fiziksel değil aynı zamanda ruhsal bir barınaktır da. Bir evin yıkılması, o evin içinde yaşayan insanın geçmişinden de birçok hatıranın yıkılması demektir. Bu çalışma kapsamında derin görüşme gerçekleştirilen üç kuşakta da aynı üzüntü gözlemlenmiştir. Geçmişlerinden, mahallelerinden, komşuluklarından, yıpranmış evlerinden heyecan ile bahsedip, betimlerlerken konu kentsel dönüşüme geldiğinde ses tonlarında düşme, yüzlerinde üzüntü görülmüştür. Aslında olması gerekenin bu olduğunu ifade etmekle birlikte bunun kendilerini kötü hissettirdiğini, sanki aslında geçmişlerinin, çocukluklarının yıkıldığını düşündüklerini ifade etmeye çalışmışlardır. Görüşülen kişilerin bu cevapları sürecin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda da bir takım ipuçları barındırmaktadır.

İnsanlar kentsel dönüşüm süreci ile birlikte mahallelerinden ayrılp başka yerlere taşınmaktadırlar. Taşındıkları yerler de eski mahalle kültürlerini devam ettirmeye çalışmakta ancak yine de eski komşuluk bağlarını sürdürmek istemektedirler. Bazı insanların yeni bir toplumsal kimlik edinmesi güçleşmekte, hatta bazılarının kimliksiz yaşamaları söz konusu olmaktadır. Mahalleler artık eski fonksiyonlarını kaybetmekte, kimliksizleşmekte, güvensizleşmekte, orada yaşayan insanlar birbirlerine yabancılaşmakta, insan ilişkileri sıradan hale gelmekte ve mahalle dediğimiz kavram artık sadece bir mekândan öteye gidememektedir. Bu türden problemlerin ortaya çıkmaması için alınması gereken en önemli tedbirlerden birisi, insanların mekân değiştirirken, fiziki ve kültürel anlamda bir şok yaşamalarını engelleyecek şekilde geçiş süreçlerinin doğru yönetilmesidir.

Mevcut Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi, Fikirtepe halkının yaşam koşullarından çok farklı, site niteliğinde konutlar sunmaktadır. Yapılmaya çalışılan şey aslında yenilemeden ziyade bir nevi fiziksel bir modernleştirme çalışmasıdır. Oysa kentsel dönüşüm sadece fiziksel mekânın dönüştürülmesi olmamalıdır. Bununla beraber sosyal ve kültürel yapı da dönüştürülmektedir. Yaşanılabilir kent planlamasında sadece binaların kalitesinin artırılması yeterli değildir. Sosyal ve ekonomik yetersizliği olan yaşam alanlarının, planlı bir şekilde yeniden kente kazandırılması gerekmektedir. Böylece hem ekonomik hem de kültürel bir kazanç sağlanmış olacaktır.

Ayrıca bu bölgelerde yaşayan insanları yaşadıkları yerlerden uzaklaştırmak çözüm değildir. Bu durum mahalleli üzerinde uzun vadeli çok ciddi psikolojik ve kültürel travmalara neden olabilir. Bu olumsuz sonuçların önlenmesi için, geçiş dönemi rehabilitasyon, uyum ve hazırlık eğitimleri verilmelidir. Bunun için, giriş bölümünde değinilen, Türk mahalle ve kültürü ile ilgili verilerin yeni mekân şartlarına göre nasıl dizayn edilebileceği belirlenerek, kent kültürü ve yapısı üzerinde çalışan sanat tarihçileri ve sosyologlar tarafından eğitimler gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Abuawad, M. M., (2015). *Kentsel dönüşüm kapsamında Fikirtepe'de karşılaşılan en önemli problemlerin incelenmesi*.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

Acar, İ., Gedikli, A., Erdoğan, S. ve Ateş, E. (2014). *Kentsel dönüşüm çalışmayı sonuç raporu*.

[<https://www.researchgate.net/publication>] Erişim Tarihi (11.11.2018).

Aksungur, U. (2010). *Kent kültürünün oluşmasında ve canlandırılmasında somut olmayan kültürel miras unsurları:*

Edirne örneği. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.

- Ayık, U., (2014). *Mekânsal ve toplumsal yansımalarıyla Türkiye'de kentsel dönüşüm projelerine coğrafi bakış: Fikirtepe örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ayık, U. ve Avcı, S. (2013). Bir kentsel dönüşüm projesine coğrafi bakış: Fikirtepe örneği. *4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu*, Mersin, KBAM Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı, 1-15.
- Başaran, İ. (2008). *Kent ve yerel yönetim*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Bayraktar, F. S. (2002). Komşu sözcüğü üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 129-138.
- Bayartan, M. (2005). Osmanlı şehrinde bir idari birim: Mahalle. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 13, 93-107.
- Can, A. (2013). Değişim ve kimlik bağlamında İstanbul'dan özgün bir mekânsal kesit: Rumelihisarı. *Sosyoloji Dergisi*, 3(26), 77-102.
- Çiçek, Z. (2010). *Kentsel dönüşüm ve kentsel yoksulluk: Denizli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Demir, C. (2006). Kent kimliği geliştirme sürecinde mekânsal model tasarımı ve kent plancılarının rolü. *İzmir Planlama Dergisi*, 3, 117-122.
- Doğan, İ. (2002). Korumacılığın geleneksel kent kültüründen çıkarması gereken dersler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2) 15-23.
- Duman, T. (2014). *Kenar mahallede gündelik hayat*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki mahalle'nin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı araştırmaları*, IV, 69-88.
- Es, M. (2007). *Kent üzerine düşünceler*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Es, M. (2012). Kentsel dönüşüm. *Büyüteç*. Ankara Sanayi Odası Yayını, Ankara, 55-67.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent yönetimi kentleşme ve göç: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 211-212.
- Geray, C. (1995). Kent yönetimi için yeni yaklaşımlar ve komşuluk (mahalle) biriminin önemi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 4(6), 27-38.
- Keşoğlu, M. (2015). *Kentsel kimlik bağlamında Fikirtepe kentsel dönüşüm projesinin analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Kıvrım, İ. (2009). Osmanlı mahallesinde gündelik hayat: 17. yüzyılda Gaziantep Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 231-255.
- Koçak, Y. (2014). Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarının göç üzerine etkisi: Kars 29 Ekim Mahallesi örneği. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, 9/5 1411-1432.
- Kuban, D. (1994). Mahalleler: Osmanlı dönemi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.V. İstanbul.
- Lowry, H. W. (1984). *Osmanlı araştırmaları 4* (Ed. H. İnalçık Ve N. Göyünç), İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mardin, Ş. (2013). *Mahalle baskısı, ne demek istedim?*, (Röportaj. Ruşen Çakır), 29.05.2013, [http://www.rusencakir.com] Erişim Tarihi: 12.11.2017.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 1-27.

- Oğurlu, İ. (2014). Çevre-Kent imajı-kent kimliği-kent kültürü etkileşimlerine bir bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 13(26), 275-293.
- Ortaylı, İ. (2000). *Osmanlı ailesi*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Önem, A., ve Kılıçaslan, İ. (2005). Haliç bölgesinde çevre algılama ve kentsel kimlik. *İ.T.Ü. Dergisi, Mimarlık Planlama ve Tasarım*, 4 (1), 115-125.
- Özku, O. (2013). *Kültür ve küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Parlak, S. (2008). Geleneksel sokak dokusuna sivil mimarının katkısı. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 21, 115-142.
- Parmaksızoğlu, D. (2017). Dünden bugüne Fikirtepe. *Mimarlık Dergisi*, 395 [Http://www.mimarlikdergisi.com/index] Erişim Tarihi: 31.10.2018.
- Polat, Y.A. (2015). Türkiye'de kentsel dönüşüme bütüncül bir bakış: Elazığ örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1) 185-201.
- Sarp, S. (2013). *Fikirtepe kentsel dönüşüm*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, M. ve Işık, E. (2011). Osmanlı'dan cumhuriyete mahalle yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30) 221-230.
- Şentürk, T. (2014). *Kentsel dönüşüm sürecinde imar planı ölçeğinde tasarımın önemi: İstanbul Fikirtepe örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Ürküt, S. (1998). *Yaşanabilir çevre oluşumunda mahalle kriterinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız, C. ve Gündüz, M. (2011). *Sosyo-kültürel değişim sürecinde komşuluk*. Tübitak Projesi, No:109k075, Elazığ.
- Yılmazöz, Ü. (2010). *Kentsel dönüşüm sonrası komşuluk ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [[Www.fikirtepehaber.com](http://www.fikirtepehaber.com)] Erişim Tarihi (23 Eylül, 2018).

Kent Akademisi

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	City Rights And Participation in National and International Law System	
Corresponding Author	Burak KOÇAK Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. burak.kocak@erdogan.edu.tr	
Submission Date Admission Date	16/01/2019 / 10/03/2019	
How to Cite	Koçak, B.; Bektaş, M. (2019). City Rights And Participation in National and International Law System , Kent Akademisi, Volume, 12 (36), Issue 1, Pages, 104-117	ORCID NO:

Ulusal ve Uluslararası Hukuk Sisteminde Kentli Hakları ve Katılım

| Burak KOÇAK¹
| Mücahit BEKTAŞ²

ABSTRACT:

The concept of right refers to a situation in which a human being may want, assert, and act. As a result of industrialization, the increasing urbanization phenomenon has brought the city rights to the agenda and placed it among the most important rights groups. Although a large proportion of individuals involved in city life, especially human rights in Turkey do not exactly known. In order for the citizens to benefit from the rights they have, it is necessary to know the subject, subject, limits, disputes, the situations in which they can be used, and what actions require criminal sanctions. The main purpose of city rights is to provide a city with a life worthy of human dignity. City rights, whose importance increases with the increase in life in cities, are included in many international documents as well as in Turkish legal system. In this study, the right to participate as a city right is examined by comparing national and international legislation. In today's localized world, democracy is not only aimed at mechanisms at national level, but also at local level mechanisms. The study aims to show whether the local legislation is in line with the international legislation and the extent to which local legislation implements participation, governance and local democracy. As a result of the investigation, it was seen that local legislation gave the citizens of the city in the context of participation, governance and democracy in accordance with the international legislation, but they did not know the city rights of the city dwellers and no full participation at the local level.

Key Words: City, City Rights, Participation, Local Government, Local Democracy.

¹ Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. burak.kocak@erdogan.edu.tr
Research. Ass., Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration.

² Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. mucahit.bektas@erdogan.edu.tr
Research. Ass., Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration.

ÖZ:

“Hak” kavramı bir insanın isteyebileceği, öne sürebileceği ve eylemli olarak kullanabileceği bir durumu anlatır. Sanayileşme neticesinde artan kentleşme olgusu beraberinde kentli haklarını gündeme getirmiş ve en önemli hak grupları arasında ilk sıralara yerleştirmiştir. Bireylerin yaşamının büyük bir oranında yer almasına karşın özellikle Türkiye’de kentli haklarının tam olarak bilindiği söylenemez. Yurttaşların sahip oldukları haklardan gerçekten yararlanabilmesi için bu hakların öznesinin, konusunun, sınırlarının, uyuşmazlıkların nasıl çözüleceğinin, hangi durumlarda yararlanılabileceklerinin ve hangi eylemlerin cezai müeyyide gerektirdiğinin bilinmesi şarttır. Kentli haklarında esas gaye, kentte yaşayanlara insan onuruna yakışan bir yaşamın sağlanmasıdır. Kentlerde yaşamın artmasıyla önemi daha da artan kentli hakları birçok uluslararası belgelerde yer aldığı gibi Türk hukuk sistemi içerisinde de yer almaktadır. Bu çalışmada bir kentli hakkı olarak “katılım hakkı”, ulusal ve uluslararası mevzuat karşılaştırılarak incelenmiştir. Yerleşen günümüz dünyasında demokrasi yalnızca ulusal düzeydeki mekanizmalarda değil, yerel düzeydeki mekanizmalarda da sağlanmak istenmektedir. Çalışma hem yerel mevzuatın ne denli uluslararası mevzuat ile uyumlu olduğunu, hem de yerel mevzuatın katılım, yönetim ve yerel demokrasiyi ne denli gerçekleştirdiğini göstermeyi amaçlamıştır. Yapılan incelemenin sonucunda yerel mevzuatın katılım, yönetim ve demokrasi bağlamında kent sakinlerine -uluslararası mevzuata uygun- belli başlı haklar verdiği, ancak kent sakinlerinin kentli haklarını bilmedikleri ve yerel düzeyde tam anlamıyla bir katılımın gerçekleşmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentli Hakları, Katılım, Yerel Yönetim, Yerel Demokrasi.

Ulusal Ve Uluslararası Hukuk Sisteminde Kentli Hakları Ve Katılım

GİRİŞ:

İnsan hakları, uluslararası hukukun giderek genişleyen ve çeşitlenen alanı olarak, bir yandan medeni ve siyasi hakları diğer yandan da iktisadi, sosyal ve kültürel hakları içerir. Ancak bu haklara benzer şekilde önemli olan “barış hakkı”, “kalkınma hakkı”, “temiz ve sağlıklı çevre hakkı” ve “demokratik yönetim hakkı” gibi temel hakları da içeren “Kentli Hakları” kavramının yeterince açık ve belirgin olmadığı konusunda yaygın bir kanı vardır (Aral, 2010: 11).

İnsanların temel haklarını güvence aldığı konusunda genel kabul gören uluslararası ilk belge 1215 yılında ilân edilen Magna Carta'dır. Söz konusu belge ile başlayan süreç 1789 Fransız İhtilâli'nin ardından ilân edilen "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" ile keskin bir dönüşüm yaşamıştır. Ardından çağımız kentsel haklarını düzenleyen; 1985 Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 1980-82 yılları arasında “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası'nı” temel olarak 1992 senesinde oluşturulan "Avrupa Kentsel Şartı", 2008 yılındaki "Avrupa Kentsel Şartı - 2: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto" gibi uluslararası belgelerle ilgili süreç kentsel alana yönelmiştir. Böylece kentsel anlamda birçok temel hak güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Baş, 2017a, 2017b; Güler, 2011: 61; Palabıyık, 2004; Yener ve Arapkirlioglu, 1996).

Günümüzde katılım, artan nüfus ve buna bağlı karmaşıklaşan yönetsel nedenlerden dolayı temsili demokrasi ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Fakat sadece seçim dönemlerinde oy kullanmak anlamına gelen günümüz temsili demokrasi uygulamaları, katılımı tam anlamıyla sağla(ya)mamakta, yönetim ile katılım yalnızca belli bir kesimin tekelinde kalmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, yukarıda bahsi geçen uluslararası belgelerin de dikkati çektiği gibi, toplumun bütün kesimlerinin katılımını sağlamaya yönelik kentsel hukuki kararlara ve düzenlemelere yoğunlaşmaktadır. Kentli Hakları üzerine Türkiye’de kaleme alınan çalışmaların iktisadi, kültürel, tarihsel, toplumsal yahut teknik (şehir planlaması, güvenlik vb.) konularla sınırlı olduğu ve ulusal ve uluslararası belgelerin katılım merkezli incelendiği güncel çalışmalar oldukça az olduğu, mevcut olanların da güncel olmadığı görülmüştür (Akkoyunlu-Ertan, 1997, 2008; Gönüllü, 2014; Karasu, 2008; Öndül, 1998; Özbey & Özel, 2015; Parlak, 2018; Pektaş & Akın, 2010). Kaleme alınan bu çalışmanın sayılan eksikleri gidermesi ve literatüre bu yönde katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Çalışmanın amacına uygun olarak birinci başlıkta kent, kentleşme ve kentlileşme gibi kavramların tanımları yer almaktadır. İkinci başlıkta, kentli haklarının genel bir tanım ve kapsamının verilmesinin ardından asıl konu olan kentli hakları ve katılım konusu ele alınmıştır. Üçüncü ve son başlıkta ise kentli haklarından katılma hakkını düzenleyen uluslararası ve ulusal belgelerin katılım ile ilgili maddeleri incelenerek, bu konuya verilen önem detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

1. Kent, Kentleşme ve Kentlileşme

Kentin kabul gören tek bir tanımını yapmak, üzerinde uzlaşmak oldukça güç, hatta kim durumlarda imkânsızdır. Bu durum kentin karışık bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Genel itibariyle kent kavramı coğrafi bir kavram gibi görünse de kültürel anlamının daha baskın olduğu söylenebilir. Tarihe bakıldığında ise, Antik Yunan’da kent kavramı barbar kelimesinin zıt anlamı olarak “uygar” anlamında kullanılmakta idi. Keleş’in ekonomik açıdan baktığı tanıma göre ise kent, nüfusunun tamamı tarım dışında bir alanda çalışanlardan oluşan, ürün ve hizmetlerin, üretimi, dağıtımı ve tüketimi sürecinde toplumun devamlı olarak değişen ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulan ekonomik mekanizmadır (2010: 28).

Önde gelen sosyolog ve kent ekoloğu Park’ın kent tanımı ise şöyledir (1967: 3):

“İnsanın içinde yaşadığı dünyayı daha çok gönlüne göre yeniden yapmada en başarılı girişimidir. Ama eğer kent insanın yarattığı dünyaysa bundan böyle orada yaşamaya mahkûm olduğu dünyadır. Böylece dolaylı yoldan ve görevinin doğasına dair hiçbir açık algısı olmadan kenti yaparak insan kendini yeniden yapmıştır.”

Kentin tanımının yanında onu meydana getiren bileşenler de incelenmesi gereken bir durumdur. Lefebvre’nin tanımına göre kent; birçok yerel, bölgesel ve ulusal pazarın; üretilmiş, alınmış, meydana veya meydanın etrafındaki bölgeye dağıtılmış endüstriyel ürün, emek, sermaye piyasasının ve beraberinde mesken ve inşaat arzisi piyasasının tamamından oluşur (2013: 49). Lefebvre’nin yapmış olduğu bu değerlendirme “kalabalık” bir olgunun da haberci konumundadır. Yani kentlerin oluşması beraberinde kentleşme, kentlileşme gibi diğer olguları da meydana getirmiştir.

Ancak kentleşme olgusunun, genelde nüfusun artması ile tanımlanmasına rağmen sadece bir nüfus hareketi olarak görülmesi, eksik hatta kimi durumlarda yanlış bir kavrayıştır. Çünkü kentleşme olgusu, bir toplumun sosyolojik ve iktisadi yapısındaki değişimlerden meydana gelir. Kentleşme tanımlanırken, sanayileşmenin arka planını oluşturduğundan dolayı, nüfus hareketini meydana getiren ekonomik ve toplumsal değişimlere de değinmek gerekir. Sanayi toplumunun temel özelliği kentlerin ve kentli toplumların gelişmesidir. Yani sanayinin tamamlanması kentselliktedir (Lefebvre, 1998).

Bu bilgiler ışığında kentleşmenin geniş tanımı şöyle yapılabilir (Keleş, 2010: 27):

“Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci”.

Kentlerin meydana gelmesiyle ortaya çıkan bir diğer unsur ise kentleşme unsurudur. Kentlerin oluşması sonucunda toplumsal değişimin insanın ilişkilerinde, davranışlarında, değer yargılarında ve maddi-manevi yaşam şekillerinde değişiklik ortaya çıkarması sürecine kentleşme denir. Aslında kentleşme de ilk olarak mekânsal bir olgu gibi görünse de kaleme alınan bu çalışmanın alanına giren kısmı, ekonomik ve sosyolojik olan yönüdür. İktisadi yönden kentleşme, insanın hayatta kalabilmesi için gerekli olan şeylerin tamamını, kentten ve/veya kente özgü şeylerden sağlıyor olması olarak tanımlanabilirken, sosyolojik açıdan kentleşme kişinin kente özgü davranış ve tavırları benimsemesi ile oluşur (Es ve Ateş, 2004: 214).

2. Kentli Hakları

Önceki bölümde yukarıda ifade edilen çeşitli nedenlerle ortaya çıkan kentlerin, kentleşmenin ve kentleşmenin yaygınlaştığından bahsedilmişti. Bu bölümde ise günümüz dünyasında genel kabul gören “hak ve hukuk” anlayışı ile kent kavramının bir sentezi olan kentli hakları ele alınmıştır. Bu doğrultuda kentli haklarının tanımı ve kapsamı ile başlanılmış, daha sonra ise kentli hakları ve özde katılım hakkı etraflıca değerlendirilmiştir.

2.1. Tanımı ve Kapsamı

Günümüzde insan hakları gerek siyasi gerekse etik açıdan ön plana çıkmakta ve giderek daha da önemli hâle gelmektedir. Bunun yanında bu hakları destekleme, koruma ve daha iyi bir dünyanın inşası için bu hakların önemini ifade etme yönünde yapılan akademik veya popüler çalışmalar da artmaktadır. İlk başlarda, bireyler üzerinden “hakların” tahsis edildiği ve bu şekilde bir algının hem toplumsal hem de akademik alanda yaygın olduğu söylenebilir.

Ancak dünyanın ekonomik ve toplumsal durumunun değişmesiyle yeni “hak” kavrayışları da ortaya çıkmıştır. Tek tek bireylerin değil birden fazla bireyin “kolektif” olarak sahip olduğu veya olması gerektiği bir takım hakların mevcudiyeti gündeme gelmiş ve önemli oranda da yerleşmiştir (Aral, 2010; Kymlicka, 1992). “İnsan haklarının kolektif çıkışı yaptığı durumlar olarak; işçi hakları, kadın hakları, azınlık hakları gibi hak grupları sayılabilir. Kentte ‘kolektif’ olarak yaşayan insanlar için vazgeçilmez haklardan biri olan ‘kentli hakları’ da yukarıda sayılan hak grupları içerisinde yer almaktadır. Örneklendirmek gerekirse, tek tek bireyler tarafından tecrübe edilen kentsel yaşam kalitesinden bahsedebilmesi için bireysel unsurların yanında kolektif bir takım güvencelerin de sağlanmış olması gerekir” (Harvey, 2013: 43).

Kent çalışmalarıyla da tanınan, dünyanın önde gelen sosyal kuramcılarından olan Harvey de yukarıda ifadeleri onaylamaktadır. Ona göre;

“...kent hakkı, kent kaynaklarına ulaşmada bireysel özgürlükten çok daha fazla bir şeydir: kent hakkı, kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ve bu kentlerimizi ve kendimizi değiştirme hakkıdır” (2008).

Kentli haklarının güvence altına alınması konusunda pek çok kurum ve kuruluşun ciddi çabalar sarf ettiği rahatlıkla söylenebilir. Gösterilen çabaların ve çalışmaların sonucunda kentli haklarına dayanak oluşturacak birçok önemli uluslararası belge ortaya çıkmıştır. Örneğin, bireysel özgürlük, vicdan hürriyeti ve çalışma özgürlüklerinin garantilenmesi; toplumsal olaylara ve karar alma mekanizmalarına vatandaşların iştirakini, düşünceyi ifade etme hürriyeti; kentte asayişini sağlamak amacıyla savunma/güvenlik güçlerinin örgütlenmesi istemleri gibi hem bireysel hem de kolektif pek çok önemli konuyu kapsayan 19 Nisan 1871 tarihli Paris Komünü bildirisini kentli hakları konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Öyle ki ilgili bildiri, daha sonra genç Türkiye Cumhuriyeti'ne de kentli hakları bağlamında örnek teşkil etmiştir (Akkoyunlu-Ertan, 2008: 4).

19 Nisan 1871 tarihli bildiri kent hakları açısından oldukça önemli bir başlangıcı oluşturmakla birlikte, günümüzde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda yeni belgelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda kentli haklarının en önemli dayanaklarından biri Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında kaleme alınmıştır.

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı tarafından 18.03.1992 tarihinde benimsenen Avrupa Kentsel Şartı "Kentsel Haklar Avrupa Bildirgesi" ve "Avrupa Kentsel Şartı" olmak üzere iki bölümden oluşur. Bu belge bir anlamda kentli hakları ile bu hakları kentte yaşayan insanlara sağlamak durumunda olan yönetimlerin sorumluluklarını karşılıklı olarak gösteren önemli bir kaynaktır (Baş, 2017a; Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2009: 128; Palabıyık, 2004; Yener ve Arapkırlıoğlu, 1996).

Avrupa Kentsel Şartı günümüz dünyasının ilk modern belgesi değildir. Temel hak ve hürriyetleri düzenlemesinin yanında kentli haklarının temellerini de düzenleyen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kişilere "Hukuksal kişiliğin tanınması hakkı", "Yasa önünde eşitlik hakkı", "Uyrukluk hakkı" gibi birçok konuda birçok haklar vermektedir. Örneğin aynı Bildirge'nin 21. maddesi kişilere "ülke yönetimine girme ve kamu hizmetlerine katılma hakkı" verilmişken 22. maddesi ise şu şekildedir (Best, 2000: 119):

"Her kişinin; kendisinin ve ailesinin sağlık ve gönencini sağlamak için, özellikle besleme, giyim, konut, tıbbi bakım ve gerekli sosyal hizmetler için yeterli (uygun) yaşam düzeyi hakkı vardır; her kişinin işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık durumunda ya da istencinden bağımsız koşullar sonucunda geçim olanaklarını yitirdiği başka durumlarda güvenceye hakkı vardır."

Genel özellik taşıyan belgelerinde yanında kentsel yaşama özgü fenomenleri içeren bildirilerin de yayımlandığı bilinmektedir. Kentli hakları kapsamına giren, 1989 senesinde İnsan Hakları Derneği'nin çevre komisyonunca kaleme alınan "Yaya Hakları Bildirisi'nde" bunun en tipik örneğini teşkil etmektedir. İlgili bildiride yayalara saygı gösterilmesi, kaldırımlara araçların park edilmemesi, trafik düzeninde yayaya öncelik gösterilmesi gibi hususlar yer almaktadır (Karasu, 2008: 40).

Kentli haklarının temel özelliklerinden bir tanesi de onun demokrasinin sağlanması arayışında bir kavram olmasıdır. Kentler Atina şehir devletlerinden İmparatorluk Başkenti Roma'ya, Ortaçağ Avrupa'sındaki mutlakiyetçi devletlerden günümüzdeki modern devletlere kadar incelendiğinde; insan hakları, demokrasi, yerelleşme ve katılım gibi kavramlarla beraber olgunlaşmış ve bugünkü hâlini almıştır. Kent, bir eyleme biçimi olarak iktidarın mekânsal dağılımında da hayati bir yer tutmaktadır. Öyle ki kent çoğunlukçu değil çoğulcu katılımı ve ulusal düzeyinde yanında bölgesel ve yerel hakları önceleyen bir mekândır. Yerel yönetimlerin demokratikleşmesiyle daha fazla ilişkili olan

kent hayatı, kenti hem bir hizmet noktası hem de demokratik yönetimin bir merkezi olarak görmektedir (Balkır, 2010: 349).

Kişilerin yaşadıkları kente uyum sağlamaları ve aidiyet duygusunu geliştirebilmesi kent yönetiminde söz hakkı olmasıyla desteklenebilir, bazı durumlarda ise sağlanabilir. İnsanlar, karar alma süreçlerine dâhil oldukları süreçleri daha çok “sahip” çıkmaktadırlar. Bu aşamada kentli hakları ve ayrıca kentsel yükümlülükler hayati bir yer tutmaktadır (Kaya, Şentürk, Danış ve Şimşek, 2007: 38). Aynı şekilde herkes sağlıklı, temiz bir kentte; insan onur ve şerefine yakışır şekilde, yeterli düzeyde kamu hizmetlerini alma, her türlü kültürel, sosyo-ekonomik gereksinimlerini giderme hakkına sahiptir. Öte yandan bu hakka sahip kişiler bu hakların gerektiği gibi hayata geçirildiğinden de sorumludur. Yani kentli haklarının, dayanışma haklarına dâhil olması sebebiyle, kentli haklarının borçlusu ve alacaklısı herkeştir.

Kentli hakları ile insan hakları birlikte, iç içe geçmiş bir özellik göstermektedir. Ancak insan hakları, evrensel boyutta insanların meydana getirdiği soyut bir toplumu esas alır iken kentli hakları, kent dâhilindeki insanı esas alması ile daha somuttur. Kentte yaşayanlar için insan hak ve hürriyetlerinin uygulamada yer bulması, kentli haklarının mevcut olmasıyla mümkündür. Kentli hakları kentte yaşayanların birey olarak sahip oldukları beşeri haklarının ve bireyin, o kentin kentsel ve çevresel değerler üzerindeki haklarının tümünü içermektedir (Çelebi, 2014: 138).

Kentli hakları konusunda ele alınabilecek önemli kaynaklardan biri Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi'dir. Söz konusu bildiri pek çok haktan bahsetmektedir. Bunlar arasında toplumsal, siyasal ve ekonomik haklar yer almaktadır. Hepsi çevreyle ilgili haklar içermekle birlikte, Avrupalı kentlerinin kenttaşları doğrudan doğruya çevre ile ilgili şu haklara sahiptir (Keleş vd., 2009: 129):

“a) Kirletilmemiş ve sağlıklı çevre: Toprak, su ve hava kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunmuş, kirletilmemiş bir çevre;

b) Konut: Mahremiyetin güvence altına alınmış olduğu, sağlıklı, ekonomik açıdan erişilmez olmayan bir konut;

c) Sağlık: Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı bir çevrenin ve koşullarının sağlanması,

d) Kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre: Tarihsel yapı kalıtımın duyarlı bir biçimde onarılması ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanması yoluyla hoş ve geliştirici fiziksel ortamların yaratılması,

e) Ekonomik Gelişme: Kararlı ve bilgili bir yerel yönetimin, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ekonomik gelişmeyi yaratma sorumluluğu üstlenmesi,

f) Sürdürülebilir Gelişme: Yerel yönetimlerin, ekonomik gelişme ile çevrenin korunması amaçlarını bağdaştırmayı sağlamaya çalışmaları;

g) Doğal zenginlikler ve kaynaklar: Yerel doğal kaynak ve varlıkların, yerel yönetimlerce akılcı, dikkatli, etkin ve adaletli bir biçimde tüm kenttaşların yararı için kullanılması ve korunması.”

Kentlerin gerçek sahipleri o kentlerde yaşayan, kentle birleşen ve kendisini kente ait hissedeni bireylerdir. İnsanların kentlerde sağlıklı bir şekilde yaşamaları, o kentin olanakları ve kişinin kendisinin tavırları ile eş orantılıdır. Ancak günümüzde kentsel yaşam alanlarına, kentliler tarafından yeteri kadar özen gösterilmediği görülmektedir (Kaya vd., 2007: 42).

Bunun yanında, kentli haklarına sadece bu açıdan bakmak, yani kentli haklarını çevre hakkının devamı niteliğinde görmek de kentli haklarını sınırlandırır. Çünkü kentli haklarının muhtevası oldukça kapsamlıdır. Kentli hakları;

kentteki kültürel ve eğitsel faaliyetlerden faydalanma, suçtan ve bunun yanında şiddetten korunmuş güvenli bir kentsel alanda yaşama, hava kirliliğinin engellenmesi, temiz/sağlıklı su kaynaklarının sağlanması, kıyı alanlarından insanların eşit olarak faydalanması gibi pek çok hakkı içerisine dâhil etmektedir (Karasu, 2008: 39).

Kısaca kentli hakları, bölgesel/yerel düzlemdeki toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik imkânları ile yerel sorumluluk ve bilincin artırılmasını, yerel hizmetlerde etkinliğin ve kalitenin artırılmasını, hizmet verilmesi ve yerel birimlerdeki yönetime etkin yurttaş katılımını sağlamayı hedefleyen, bununla birlikte vatandaşlarca şuur ve yardımsever bir anlayışta, belli yükümlülüklerle müşterek kullanılan haklardır (Palabıyık, 2004: 198).

2.2. Kentli Hakları ve Katılım

Kentli hakları, yerel düzeydeki hizmetlerin verimliliğinin artırılmasında, sosyo-kültürel ve ekonomik imkânların oluşturulmasında, dayanışma ve yerel topluluk duygusunun artırılmasında ve karar alma süreçlerine katılımının desteklenmesinde-teşvik edilmesinde önemli bir yere sahiptir (Karasu, 2008: 40).

Katılma konusunun incelenmesi için öncelikle siyasal katılımdan bahsedilmesi gerekmektedir. Siyasal katılım, yurttaşların siyasal düzen karşısındaki durumlarını, tutum ve davranışlarını tespit eden bir kavramdır. Fakat halkın yalnızca seçimlerde yöneticilerini seçmek amacıyla oy verilmesini ve bir sonraki seçime kadar karar alma ve uygulama mekanizmalarıyla bağların koparılmasını yeterli görmek doğru olmaz. Tam anlamıyla demokrasiden söz edilebilmesi için, katılımı teşvik eden ve daha fazla kişinin daha fazla konuda katılımını mümkün kılan çeşitli düzenlemeler gerekmektedir.

Kentli haklarından katılım konusuna değinen önemli organizasyonlardan biri olan, 1976 yılında Vancouver kentinde gerçekleştirilen BM İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda insan yaşam alanlarının daha sağlıklı ve elverişli bir yapıya kavuşturulması ve çevre sorunlarının önlenmesi için halkın planlamanın her anına katılımın zorunlu bir hak olduğu ifade edilmiştir (Akkoyunlu-Ertan, 1997: 39). Yine 1976 senesinde yürürlüğe giren "Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmeleri" kentli hakları mevzusundaki pek çok düzenleme için esas oluşturmaktadır. Söz konusu sözleşmenin 11. maddesinin 1. fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir: *"Bu sözleşmeye taraf devletler, herkese, kendisi ve ailesi için, beslenme, giyim ve konut dâhil yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkını tanır"*. Katılım konusu, izleyen başlıkta daha detaylı bir şekilde ele alınıp incelendiğinden dolayı bu başlık altında daha fazla bilgiye yer verilmemiştir.

3. Uluslararası ve Ulusal Belgelerde Katılım

Kentte yaşayan insanların sahip olduğu haklar olarak tanımlayabileceğimiz kentli haklarından en önemlilerinden birinin katılım olduğu daha önceki paragraflarda söylenmişti. Kentlerde yaşamın artmasıyla önemi daha da artan kentli hakları birçok evrensel belgelerde yer aldığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti Hukuk Sistemi içerisinde de yer almıştır. Bu başlıkta söz konusu belgelerden temel sayılabileceklerine değinilmiştir.

3.1. Uluslararası Belgelerde Katılım

Kentli hakları alanında birçok önemli evrensel belge olmakla birlikte, temel olarak sayılabilecek en önemli belge belki de Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'dır. Uluslararası bu belge ile yerel yurttaşlara gündelik hayatta tesiri olan kararların verilmesinde katılım imkânı sağlamak ve yerel yönetimlerin haklarını koruyarak daha iyi bir yerel yönetim

örgütlenmesi sağlamak amaçlanmıştır. Şartın önsöz kısmında yerel makamların demokratik rejimin temelleri olduğu ve yönetime katılma hakkının doğrudan kullanım alanının yerel düzeyde olacağı ifade edilmiştir (Mutlu ve Yücel-Batmaz, 2013: 189).

Bir diğer önemli metin olan Avrupa Kentsel Şartı ise, yirmi madden oluşan bir deklarasyondan ve on üç maddelik zorunlu ilkelerden meydana gelmektedir. Şartın ilk kısmını olan Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kentlilerin sahip oldukları belirtilen haklar yirmi madde halinde yer almaktadır. Şarttaki önemli haklardan bir tanesi de katılım hakkıdır. Bir kentli hakkı olarak katılım hakkı söz konusu şartın "Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması" başlıklı bölümünde, Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nın yerel yönetimlerin yurttaş katılımı ve yerel demokrasiye yaklaşımlarında esas dayanak olarak kullanılması şeklinde ele alınmaktadır (Baş, 2017a; Palabıyık, 2004; Pektaş ve Akın, 2010: 30; Yener ve Arapkirlioglu, 1996).

Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi'nin kentsel politikaları dikkate alınarak kaleme alınmıştır. Söz konusu politikalar 1980-82 seneleri arasında Konseyce hazırlanan "Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası" dâhilinde geliştirilmiştir. Vatandaşlara ve yerel yönetimlere hitap eden bu kampanya, yerleşim alanlarındaki hayatın iyileştirilmesini hedeflemiş ve "Fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, mevcut konut stokunun iyileştirilmesi, Yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması, Toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesi" olmak üzere dört esas konuya yoğunlaşmıştır (Gönüllü, 2014: 42).

Avrupa Kentsel Şartı'nın bu çalışmanın konusu açısından en önemli yönü "yurttaşlar, toplumun geleceğini etkileyen tüm kararlarda danışılma hakkına sahiptir" maddesini içermesidir. Söz konusu şart, yurttaşların kent yönetimindeki karar ve uygulama kısımlarına katılmalarına imkân veren düzenlemeler içermektedir. Şartta katılım ile ilgili şu maddeler yer almaktadır (Baş, 2017a; Palabıyık, 2004; Yener ve Arapkirlioglu, 1996):

"- *Kültür: değişik kültürel ve yaratıcı faaliyetlere erişim ve katılım, - Katılım: Çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması, - Yerleşimlerde Kültürler Arası Kaynaşma: ... ii. Göçmenlerin yerel politik yaşama etkin katılımının sağlanması; - Kentlerde Sağlık: ... iii. Yerel yönetimlerin toplum tabanlı sağlık girişimlerini ve katılımları özendirmesi"*

"- *Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması: i. Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için halkın temsilcilerini özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı; ii. Yerel politik yaşamda etkin katılım için halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği; iii. Toplum geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği; iv. Kent yönetimi ve planlamasının kentlinin özgül niteliklerine ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması; v. Yerel politik kararların uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirilecek kentsel ve bölgesel planlara dayandırılması; vi. Karar verme süreci sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve hayatiyeti; vii. Gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması."*

Şartta direk olarak "katılımın" ele alındığı 12. maddenin hakkının sağlanması için benimsenen ilkeler ise şu şekildedir (Baş, 2017a; Palabıyık, 2004; Yener ve Arapkirlioglu, 1996):

"*Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için; halk temsilcilerini, özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı, Yerel politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği, Toplum geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği, Kent yönetimi ve planlamasının; kent karakteri ve özel niteliklerine ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması, Yerel politik kararlarını; uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirilecek kentsel ve*

bölgesel planlara dayandırılması, Karar verme sürecinin sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve hayatiyeti, Gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması.”

Şart ondan önceki pek çok uluslararası belgeden farklı bir şekilde, merkezi birimler/hükümetler tarafından değil, yerel yönetimler tarafından imzalanmıştır. Türkiye’ye baktığında ise Avrupa Kentsel Şartı’nı imzalayan bir yerel yönetim birimi yoktur (Pektaş ve Akın, 2010: 27). Bu durumun nedeni olarak gerek Türkiye’nin üniter yapısı gerek sosyo-ekonomik konumu ve gerekse de demokratik gelişmişlik düzeyi gibi gerekçeler gösterilebilir.

Avrupa Konseyi’nin 27 ila 29 Mayıs 2008 tarihleri arasında Strazburg’da yaptığı 15. Genel Oturumunda, Avrupa Kentsel Şartı-2 kabul edilerek, “Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto” ile beraber ilân edildi. Bu belgenin katılım konusu ile ilgili olan maddeleri aşağıda sıralanmıştır (Baş, 2017b):

“13. Avrupa’nın kent ve kasabalarının, özellikle katılım açısından, demokrasinin yeni taleplerini dikkate alan bir kentsel yönetim modeli inşa etmek sorumluluğu vardır...”

22. ... 1985 yılında hazırladığımız Avrupa Yerel Özyönetim Şartı’nın içerdiği değerlerin ve ilkelerin, özellikle de kentlilerin kamuyu ilgilendiren konulardaki katılım hakkının tam olarak özellikle yerel düzeyde yaşama geçirilebileceği inancının, günümüzde de geçerliliğini koruduğunu bir kez daha teyit ederiz.

27. Avrupa Yerel Özyönetim Şartı, daha 1985 yılında, temsili demokrasinin geleneksel mekanizmalarının yanı sıra, katılımcı demokrasi uygulamalarına geçiş olanağını öngörmüştü.

28. Bu nedenle bizler, Yerel Özyönetim Şartı’nın bizden beklediği gibi, halk meclislerini, yerel referandumları ve halkın doğrudan katılımını sağlayan her türlü düzenlemeyi teşvik ediyoruz.

31. Bu farklı düzenlemelerin etkinliğini en üst düzeye çıkartabilmek için, kentlerimizin ve kasabalarımızın kentsel projeler konusunda halka danışmak üzere yeni bilgi teknolojilerinden tam olarak yararlanmaları konusunda ısrarlıyız. Bilginin karşılıklı etkileşimi ve hızının demokratik katılımı zenginleştirceğine ve seçimle işbaşına gelen temsilcilerle kent halkı arasındaki diyalog iyileştireceğine inanıyoruz.”

Yukarıdaki maddelere ek olarak “Avrupa Kentsel Şartı-II: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifestonun” dayandığı ilkelerin yerel halkın katılım hakkına ilişkin olanları başlıca şöyle belirlenebilir (Baş, 2017b; Pektaş ve Akın, 2010: 36):

... Avrupa’nın kent ve kasabalarının, özellikle katılım açısından, demokrasinin yeni taleplerini dikkate alan bir kentsel yönetim modeli inşa etmek sorumluluğu vardır.

... Özellikle, seçimlerde görülen yüksek katılmama oranları, sürekli olarak aşırı uçlara kayan oylar ve siyasete karşı giderek artan bir ilgisizlikle ortaya çıkan siyasi temsil krizi ile öncelikle yerel düzeyde mücadele edilebilir ve edilmelidir.

... Katılımcı demokrasi uygulamalarına geçiş bakımından halk meclisleri, yerel referandumlar ve halkın doğrudan katılımını sağlayan her türlü düzenleme desteklenmelidir.

... Kent nüfusunun bütün bileşenlerini devreye sokmaya yönelik bir anlayışla, toplumun yaşamına pek çok yoldan katkıda bulunan göçmenlere de oy verme ve yerel kent meclislerine aday olabilmek hakkı tanınmalıdır.

... Yönetişim, kentlileri harekete geçirebilmek ve kentlilerin çoğunluğunu kolektif kentsel siyasal projeleri desteklemeye yönlendirebilmek için, yerel seçim aşamalarında siyasi ve kamuoyu tartışmalarına açık olmalıdır...”

Yukarıda verilen ve uluslararası belgelerde yer alan ilkelerin aslında günümüz dünyasının temel problemlerinden biri olan “temsili demokrasi” krizini çözmeye yönelik birer girişim olduğu açıkça görülmektedir. Esas amaç olan halk egemenliğinin sağlanabilmesi için, artan nüfusla beraber karmaşıklaşan toplumsal, ekonomik ve idari eylemlere karşı

böylesi bir önlemin alındığını söylemek mümkündür. Ayrıca ulusal düzeyin bahsedilen karmaşıklığı devam ettirecek nitelikte oluşu, Antik Yunan şehir devletlerinde olduğu gibi daha küçük düzeylerde yani yerel boyutta bu önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır (Gül, Kiriş, Negiz, ve Gökdayı, 2014: 85).

3.2. Türk Hukuk Sisteminde Katılım

Türk hukuk sisteminde kentli haklarına yer veren en önemli düzenlemeler temel kanun olmasından dolayı başta 1982 Anayasası daha sonra ise yerel yönetimleri düzenleyen ilgili kanunlar olan 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve Büyükşehir Belediye Kanunu'dur. Fakat bununla birlikte, katılımı alakalı ilişki kurulabilecek yüzlerce yasa ve binlerce yasa maddesi bulunmaktadır (Karasu, 2008: 42; Öndül, 1998). Ancak çalışmanın pratik nedenlerden dolayı bu çalışmada yukarıda sayılan yasalarda yer alan katılım ile ilgili maddeler incelenmiştir.

Türkiye'de kentli hakları konusunda ilk olarak incelenmesi gereken 1982 Anayasası'dır. Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "demokratik" niteliği vurgulanmaktadır. "Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları" başlığını taşıyan 67. maddede ise vatandaşların, kanundaki koşullara haiz olarak seçme-seçilme ve bağımsız olarak veya siyasi bir parti bünyesinde politik faaliyetlerde bulunma ve referanduma/halkoylamasına iştirak hakkına sahip oldukları hükmüne yer verilmektedir. Yine Anayasa'nın 70. maddesi ise "kamu hizmetlerine girme hakkı" vatandaşlara yönetime katılma hakkını düzenlemektedir (Pektaş ve Akın, 2010: 37).

Sadece Anayasamızda değil, diğer kanunlarda da katılmayı teşvik edecek unsurlar bulunmaktadır. 2004 yılı ve 5216 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu", 2005 yılı ve 5302 sayılı "İl Özel İdaresi Kanunu", 2005 yılı ve 5355 sayılı "Belediye Birlikleri Kanunu" ile 2005 yılı ve 5393 sayılı "Belediye Kanunu" söz konusu yasal düzenlemelerin örneklerindedir.

2005 yılı ve 5393 sayılı Belediye Kanunu, bazı maddeleri ile yerel halkın yönetime ve karar alma süreçlerine katılım imkânı vermektedir. Örneğin, kanunun 13. maddesi; "*Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır.*" şeklindedir (Eryılmaz, 2015: 192-193, 194).

Belediye Kanunu'nun 4. maddesi de, bazı temel kriterleri sağlayan "...bir veya birden fazla köyün seçmenlerinin en az yarısından bir fazlasının mahallin en büyük mülki idare amirine yazılı başvurusu" ile belediye kurulması sürecinin başlatılabileceğini düzenlemektedir. Yine aynı şekilde kanunun "birleşme ve katılma" ile ilgili 8. maddesine göre; belde, köy veya bunların bazı kısımlarının, kimi kriterleri yerine getirmek koşuluyla, "*oturan seçmenlerin yarısından bir fazlasının komşu beldeye katılmak için başvurusu halinde, katılacak belde sakinlerinin oylarına başvurulmaksızın*" bir başka beldeye katılabilmesi mümkün olabilmektedir (Pektaş ve Akın, 2010: 38)

Yine 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 77. maddesi katılımı ilgili olup "*hizmetlerin yapılmasında beldeye dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulamakla yükümlüdür*" şeklindedir (Kesgin, 2014: 308). Aynı şekilde gönüllü katılım konusu 2005 yılı ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 65. maddesinde düzenlenmiştir. Aynı kanunun 20, 21 ve 23. maddeleri bilgi edinme hakkına dair olup, belediye meclislerinin toplantı yerinin ve vaktinin önceden

belde halkına ilan edilmesi gerektiğini, toplantıların halka açık olması gerektiğini ve kesinleşen belediye meclis kararlarının özetlerinin 7 gün içinde uygun araç ve yöntemlerle halka ilân edilmesi gerektiğini öngörmektedir (Eryılmaz, 2015: 183-184).

İl Özel idaresi Kanunu'nun 12., 13., 15. ve 16., maddelerinde yerel halka bilgi edinme hakkı tanıyan hükümler yer almaktadır. Aynı Kanununun 76. maddesinde yer alan hükme göre ise kent konseyleri "kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini" uygulamaya çalışmaktadır (Çöpoğlu, 2017: 12; Gül vd., 2014: 58).

Katılım ile ilgili doğrudan haklar yer almamakla birlikte 2872 sayılı Çevre Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığının Kuruluş Kanunu, Katı Atık Kontrol Yönetmeliği, Hava kalitesi Kontrol Yönetmeliği ve ÇED Yönetmeliği'nde dolaylı hükümler vardır. Fakat burada yer alan maddeler karar alma aşamasındaki katılımdan ziyade alınan karara itirazda bulunma ya da karar konusunda görüş alma biçimindedir (Karasu, 2008: 49).

Kısaca Belediye Kanunundan Büyükşehir Belediye ve İl Özel İdaresi Kanununa kadar oldukça geniş bir yerel yönetim mevzuatının kentsel düzeyde katılımı desteklediği, katılımın esaslarını belirlediği ve uluslararası mevzuata da adapte olmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak bu olumlu gelişmelerin yanında, ulusal mevzuatın hem oldukça geç bir tarihte kabul edildiği hem de uluslararası mevzuatın (bazı noktalarda) oldukça gerisinde kaldığı da söylenmelidir.

SONUÇ:

İnsanların topluluk halinde yaşamaya başlamalarıyla birlikte, belli bir takım haklara sahip olmanın yanında, diğer insanlara karşı da bazı yükümlülükleri doğmuştur. Bu haklar zamanla genişlemiş ve kentli hakları diye adlandırılmaya başlanmıştır. Çalışma kent ve kentleşmeyle beraber ortaya çıkan bu haklardan katılım hakkına yoğunlaşmıştır. Ancak kentli haklarının öncelikle çevresel konular etrafında toplandığı ve ortaya çıktığı görülmüştür. Sürdürülebilir bir kentsel gelişmenin gerçekleştirilebilmesi için hedef olarak sürdürülebilir kentsel ekolojinin sağlanması, kentsel yerleşmelerin doğal kaynakları koruması ve zenginleştirilmesi, kamusal değerlerin herkesin erişimine sunulması, enerjinin etkin kullanımı hakkında politikalar üretilmesi, kısaca yerel ölçekte de çevresel, ekonomik ve toplumsal konular sürdürülebilirlik politikaları etrafında değerlendirilmesi gerektiği görüşü ilk zamanlarda yaygındır (Keleş vd., 2009: 133).

Başta çevresel hakları temel aldığı görülen kentli haklarının, demokratikleşme eğilimlerinin küresel düzeyde yaygınlaşmasıyla beraber, daha sonra, katılımı da kapsayacak şekilde genişlediği gözlemlenmiştir. Bu sebeple içerisinde kentli haklarına yer veren çoğu evrensel belgede katılım konusu birçok maddede ele alındığı ve özel önem verildiği görülmektedir. Kısaca bu durum, vatandaşların yaşadıkları kentteki karar alma süreçlerine dâhil olmalarının teşvik edilmeye çalışılması olarak yorumlanabilir.

Kent yönetimindeki kararları etkileyebilmek için, katılım ve denetim haklarını bilmek, kentlilik bilincine sahip olmak, sivil toplum örgütlerine güvenmek ve bu amaçla örgütlenebilmek gerekir. Kentli haklarını bilerek ve kullanarak kent kültürü içerisinde büyüyen kişi, kentle ilgili fikirlerini özgürce söyleyebilecek, kent hakkında sorumluluklarını

bilecek, sivil toplum örgütlerine katılabilecek, toplumsal dayanışmanın önemini bilecek ve toplumsal dayanışmanın önemini kavrayabilecektir.

Bireylerin kentte bu denli aktif olabilmeleri için kendilerine dayanak noktaları oluşturabilecek unsurlar gerekir. Kişileri aktif olarak yönetime katılma hakkı veren ulusal ve uluslararası pek çok belge, bu dayanaklar arasında en önemlileri olarak sayılabilir. Uluslararası belgelerde teşvik edilmeye çalışılan ve oldukça yaygın olan katılım konusunun, Türkiye özelinde incelendiğinde de oldukça yaygın olduğu ve yüzlerce yasada kendine yer bulduğu tespit edilmiştir.

Fakat bunların uygulamaya geçebildiğini, yerel demokrasi ve yönetim bağlamında katılımı sağlayabildiğini söylemek, oldukça güçtür. Yasal mevzuatta yer verilirken gösterilen gayretin, katılım hakkının kullanılması başta olmak üzere kentsel hakların kullanılmasında, halkın teşvik edilmesi sağlanamamıştır. Vatandaşların bilinçlendirilmesine yönelik olarak da kentli hakları konusunda önemli eksiklikler vardır. Kenttaşların sahip oldukları, kent ve çevre değerlerinin korunmasına ilişkin bilinçlendirme çalışmaları bu eksiklikleri dolduracak durumdan uzaktır (Keleş vd., 2009).

Türkiye’de kentleşme sürecinin hem belli bir olgunluk seviyesine ulaşmış olması hem de kentte yaşayanların kentli kimliğini geçmişe göre daha fazla içselleştirmiş olması kent hakkı konusunda önemli bir potansiyel oluşturmuş olmasına rağmen bu potansiyel henüz pratiğe aktarılamamıştır. Bunun sonucunda insanlarda, kente ait sorumluluk hissi ve bilinci oldukça düşüktür.

Bahsedilen durumun sebepleri arasında hak, yetki ve sorumluluklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmama ve yönetime duyulan güvensizlik de vardır. Kentlilerin kentsel yaşamın bütün alanlarıyla ilgili yasal ve yönetsel düzenlemeler hakkında asgari bilgi sahibi olmaları gerekir. Kent hakkının pratiği, bilinçli kentlileri gerektirir. Bu da mevzuatı iyi bilmekle mümkündür.

Ülkemizde kentli haklarının tam anlamıyla pratiğe dökülememiş olmasını, *Gezi Parkı* eylemlerinde de görülebilir. Söz konusu eylemin, bir bakıma halkın karar alma süreçlerine (belediye meclisi, büyükşehir belediyesi meclisi gibi) yeterince katılamaması sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir. Yani karar alma süreçlerine katılamayan halk, büyükşehir belediyesinin almış olduğu karara tepki vermek amacıyla böyle bir yol seçmiştir.

Söz konusu bilinç eksikliğini gidermek için kentli hakları hakkında çeşitli programlar düzenlenerek vatandaşların bu haklar konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalı ve karar alma süreçlerine yani katılım hususu teşvik edilmelidir. Çünkü hem karar alma sürecinde hem de alınan kararları demokratik çerçevede protesto edilmesi süresince, insanların eksiklikleri gözle görülür biçimdedir. Bu noktada da *Gezi Parkı*’na atıf yapmak gerekirse, olayın hemen sonrasında kenti dert edinmeyen, kaos ve kargaşa meyilli gruplar tarafından protesto hakkının istismar edilmesi, Türkiye’de kent hakkı arayışlarının nasıl olması ve nasıl olmaması gerektiği konusunda öğretici noktalar içermektedir.

KAYNAKÇA:

- Akkoyunlu-Ertan, K. (1997). Kentli Hakları. *Amme İdaresi Dergisi*, 20(3), 31–48.
- Akkoyunlu-Ertan, K. (2008). Kentli Hakları ve Kente Karşı Suç Bağlamında Kentli Etiği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, (20), 1–22.
- Aral, B. (2010). *Üçüncü Kuşak İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Balkır, Z. G. (2010). Konut Hakkı ve İhlalleri: Kentli Haklarının Doğuşu. In *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu*. Denizli.
- Baş, C. (Ed.). (2017a). Avrupa Kentsel Şartı. In *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Baş, C. (Ed.). (2017b). Avrupa Kentsel Şartı 2. In *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Best, F. (2000). *Tüm İnsanlar...: İnsan Hakları Eğitimi İçin El Kitabı*. (M. Gülme, Trans.). Ankara: TİHAK & UNESCO Yayınları.
- Çelebi, B. (2014). Yerel Yönetimlerin Uluslararası Müdahaleleri İçin Yasal Bir Dayanak: Uluslararası Hukuk ve Kentli Hakları. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(1), 129–155.
- Çöpöğlü, M. (Ed.). (2017). *6360 Sayılı Kanun Ekseninde Yerel Yönetim Reformları*. İstanbul: DER Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu Yönetimi: Düşünceler-Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar* (8th ed.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Es, M., & Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 206–248.
- Gönüllü, G. (2014). Çevresel-Kentsel Hakların Gelişimi: Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Haklar. *İnsan Hakları Yıllığı*, 32, 31–52.
- Gül, H., Kiriş, H. M., Negiz, N., & Gökdayı, İ. (2014). Yerel Yönetişim ve Yerel Siyasette Aktörler. In *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset* (pp. 67–88). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güler, M. (2011). Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(1), 49–71.
- Harvey, D. (2008). The Right to the City. *New Left Review*, 53(September – October), 23–40. Retrieved from <http://newleftreview.org/II/53/david-harvey-the-right-to-the-city>
- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler*. (A. D. Temiz, Trans.) (2nd ed.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Karasu, M. A. (2008). Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (78), 37–52.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O., & Şimşek, S. (2007). *Modern Kent Yönetimi*. İstanbul: Milsan Basın A.Ş.
- Keleş, R. (2010). *Kentleşme Politikası* (11th ed.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2009). *Çevre Politikası: Çevre ve Toplum İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kesgin, B. (2014). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kymlicka, W. (1992). Two Models of Pluralism and Tolerance. *Analyse & Kritik*, 14(1), 33–56.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Trans.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel Devrim*. (S. Sezer, Trans.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mutlu, A., & Yücel-Batmaz, N. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Öndül, H. (1998). Kentli Haklarının Kavramsal Temelleri. Retrieved November 7, 2018, from <http://www.ihd.org.tr/kentlhaklarinin-kavramsal-temeller/>
- Özbey, M., & Özel, M. (2015). Kentsel Haklar ve Kolluğun İşlevleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 35–49.
- Palabıyık, H. (2004). Avrupa Kentsel Şartı. In Z. Toprak, H. Yavaş, & M. Görün (Eds.), *Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmaları* (pp. 197–253). İzmir: Birleşik Yayınları. Retrieved from

http://www.academia.edu/20361259/F9_HPALABIYIK_Avrupa_kentsel_Sartı

Park, R. E. (1967). *On social control and collective behavior*. Chicago: Chicago University Press.

Parlak, B. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kentli Hakları Perspektifinden Kent Kùltürü ve Kent Kimliğinin Dönüşümü: Bir Proje Örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, (Yerel Yönetimler Özel Sayısı), 11–48.

Pektaş, E. K., & Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 23–49.

Yener, Z., & Arapkirliođlu, K. (1996). *Avrupa Kentsel Şartı*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını.

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği	
Corresponding Author	F. Demet AYKAL Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, demetaykal@gmail.com , 0 532 452 32 80	
Submission Date Admission Date	22/11/2018 / 10/03/2019	
How to Cite	SURNAME, N., (2018). Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği, Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 118-134	ORCID NO:

Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği

F. Demet AYKAL¹
Mine BARAN²
Meltem ERBAŞ³

The Role of Background in Creation of the Future in Architecture: The Case of Kadioğlu Neighbourhood, Şanlıurfa

ABSTRACT:

Turkey is a country where thousands of years of history based on the rich civilization. For this reason, it is one of the countries with high universal responsibilities in the protection of the common cultural heritage of humanity. The importance of preserving the historical values cannot be limited in order to introduce our past values to future generations. In addition, past accumulation needs to be considered as the most important resource in creating the future. However, modern formations in architecture and urbanism without taking into account these historical values accelerate alienation in society. To protect the cultural heritage of different cultures in the same respect and dignity; It emphasizes the feelings of peace and brotherhood in a globalizing world. It will also create a rich and multicolored culture mosaic with the interaction of different cultures. This will also contribute to cultural sustainability. The aim of this study is; Sanliurfa Kadioglu District traditional houses and street texture that can survive from past to present; basic design criteria and user values, determining the design of the new residential areas. In this study, the concepts such as the sustainability of historical texture, alienation and ownership of the city were investigated. Then, the historical texture of traditional houses and also street textures in Sanliurfa were examined with written and visual sources. In addition, the present state of the texture was determined by visual analysis and photography. Finally, the designs which were taken the respect factor into consideration, some main design criteria's were determined from these examples. Examples such as privacy, direction, climate data, socio-psychological structure and culture are important parameters in design. These criteria should be applied in new settlements in order to protect urban identity. In this study, suggestions were presented.

KEYWORDS: Kadioğlu neighbourhood, Background, Şanlıurfa

¹ Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, demetaykal@gmail.com

² Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, mbaran40@gmail.com

³ Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, meltemerbass@gmail.com

² Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, demetaykal@gmail.com

² Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, mbaran40@gmail.com

³ Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, meltemerbass@gmail.com

ÖZ:

Türkiye, binlerce yıllık bir geçmişe dayanan zengin uygarlıkların yaşadığı bir ülkedir. Bu nedenle insanlığın ortak kültürel mirasının korunması konusunda, evrensel sorumlulukları yüksek olan ülkelerin başında gelmektedir. Tarihi dokunun korunmasındaki önemi sadece geçmiş değerlerimizi gelecek kuşaklara tanıtılabilmek amacıyla sınırlandırılmaz. Bunun yanı sıra geçmiş birikimin geleceğin yaratılmasında en önemli kaynak olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak mimarlıkta ve şehircilikte bu tarihsel değerleri dikkate almadan gerçekleştirilen modern oluşumlar toplumda yabancılaşmayı hızlandırmaktadır. Farklı kültürlerin kültürel mirasını aynı dikkat ve saygınlık içinde korumak; küreselleşen dünyada barış ve kardeşlik duygularının kökleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca farklı kültürlerin birbirlerine olan etkileşimi ile zengin ve çok renkli bir kültür mozağının gelişmesinde güç oluşturacaktır. Bu aynı zamanda kültürel sürdürülebilirliğe de katkı sağlayabilecektir. Bu çalışmanın amacı; geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilen Şanlıurfa Kadioğlu Mahallesi geleneksel evleri ve sokak dokusunun; temel tasarım kriterleri ve kullanıcı değerlerinin belirlenerek, yeni yerleşim bölgelerinin tasarımında örnek olmasının sağlanmasıdır. Böylece toplumda mimarlık ve şehircilik ölçeğinde yabancılaşmanın engellenmesi için bir adım atılmış olacaktır. Çalışmada öncelikle tarihi dokunun sürdürülebilirliği, yabancılaşma ve kenti sahiplenme gibi kavramlar araştırılmıştır. Daha sonra Şanlıurfa genelinde tarihi doku kapsamında geleneksel evler ve sokak dokularının geçmişteki durumu yazılı ve görsel kaynaklarla incelenmiştir. Ayrıca günümüzdeki hali görsel analiz ve fotoğraflamalar yöntemiyle tespit edilmiştir. Son olarak tasarım aşamasında kullanıcı üzerinde etkili olan ve karşılıklı saygıyı dikkate alarak yapılan tasarımlardan temel kriterler belirlenmiştir. Mahremiyet, yön, iklim verileri, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramların tasarımda önemli parametreler olduğu örneklerde görülmektedir. Bu kriterler kent kimliğinin korunması adına yeni yerleşim bölgelerinde uygulanmalıdır. Çalışmada buna yönelik öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Kadioğlu Mahallesi, Geçmiş birikimler, Şanlıurfa

GİRİŞ:

Geçmişin izlerini bugüne taşıyan doğal ve kültürel değerlerin oluşturduğu alanlar tarihi çevreler olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler; toplumların geçmişlerine ait mimari, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel vb. verileri, yapıldıkları dönemlerin duygu ve düşünce, eğilim, sosyal yaşam, deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak o topluma ait ekonomik koşulları, sanatsal duyarlılıkları, yaşam tarzlarına ait her türlü bilgiyi bize sunmaktadır (Ahunbay, 2004).

Bir toplumun kültür birikimiyle şekillenen ve geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran geleneksel, görsel değerler taşıyan kentlerin kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğelerin bir arada değerlendirildiği mekânlar da tarihi doku olarak ifade edilmektedir. Bu mekânlar, tarihi verileri ve mimari mirası ile günümüze kadar gelebilmiş kültür varlıklarını oluşturmaktadır (Özdemir, 2007).

1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Geçmişten gelen korunacak değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması, kültür sürekliliğinin sağlanabilmesi için öncelikle toplumda koruma bilincinin oluşturulması ve yöntemlerinin doğru olarak kullanılması gerekmektedir. Tarihi çevre içerisinde çeşitli nedenlerle yıkılıp yok olan yapıların yerine; tarihi dokunun fiziki ve sosyo-ekonomik yapısına uyumlu, çağdaş malzemeyle belirlenen tasarım ölçütleri çerçevesinde yenilerini yapmak, tarihi çevreyi korumanın bir yöntemidir. Tarihi çevrede yeni yapı tasarlanırken, dokuya uyumlu, saygılı yapılar yapmanın belirli ölçütleri ve yöntemleri ile ele alınması gerekliliktir (Bayraktar, 2015).

Bu bağlamda çalışmanın amacı; tarihi çevrede değişimin, yeni doku ve yapı bağlamında uluslararası düzeydeki örnekler üzerinden değerlendirmeler yaparak; yeni yapılaşma tasarım ölçütlerinin dokusal ve parametrelerinin belirlenmesidir.

Örnek alan olarak seçilen Şanlıurfa Kadioğlu Mahallesi üzerinde yapılan uygulamadan yola çıkılarak sorunların tanımlanması ve kentsel tasarım ve yapısal ölçekte öneriler geliştirmek amacıyla tasarımcıya karar vermede yardımcı olması düşünülmektedir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle “Tarihi Doku”, “Tarihi Dokunun Sürdürülebilirliği” ve “Tarihi Çevrede Yeni Yapı” konuları, kavramsal olarak araştırılarak, tarihi kent dokusunda yeni tasarım ölçütleri ve yöntemleri belirlenmiştir. Daha sonra yararlanılan kaynaklardan elde edilen bilgiler sentezlenerek, kullanılması gereken parametreler tablo haline getirilmiştir. Yurt dışı ve ülkemizdeki konu ile ilgili yaklaşımlar ve örnekler incelenerek değerlendirilmiştir.

Son olarak Şanlıurfa ili Kadioğlu (Su meydanı) Mahallesi’nde dokusal ve yapısal ölçekte Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. sokaklarda fotoğraflamalar yaparak analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu analizler doğrultusunda sorunlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2.1. Tarihi Doku ve Öğeleri

Tarihi dokuları, yol- sokak dokuları, yapı dokuları ya da yapıların parsel içindeki konumları ve siluet öğeleriyle incelemek ve bu öğeler kapsamında tanımlamak gerekmektedir. Ancak sosyo- kültürel farklılığın ve iklimsel değişikliğin belirlediği yapılaşma sonucu biçimler birbirinden farklı karakterler göstermektedir (Özyaba, 1999; Koçak, 2004).

Tarihi dokular çoğu kez görünüm çeşitliği sunmasına karşın, kendi içinde homojen bir yapıya sahiptir. Oran ve boyutları bütüne uygun olmakla birlikte, ayrıntılarda zengin çeşitlilik gösteren bir mimarlık gözlemlenmektedir.

Yerleşme dokusu doğal veriler yanında, yaşamsal gereksinimler, yapı geleneği ve ekonomik olanaklar çerçevesinde biçimlenmektedir. (Ahunbay, 2004). Yerleşmenin karakteri, yapıların ayrıntı nizamında ya da birbirine bitişik ve dar parseller üzerinde yerleşmiş olmasıyla yakından ilişkilendirilmektedir. Surlarla çevrili küçük kentlerde, yerleşme dar bir alanda, küçük parseller üzerinde, bitişik düzende; sur dışı yerleşmelerde ise, geniş bahçeler ve ayrıntı düzende kurulmaktadır (Özdemir, 2007).

Kent dokusu içinde sokakların biçimi, düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekânsal ilişkileri, ada boyut ve biçimleri, sokak köşelerinin biçimlenmesi, yapıların cephe oranları ve sokakla ilişkileri, yerleşimin karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır (Ahunbay, 2004).

Yörenin yapı geleneği, malzeme olanakları ve iklim koşullarıyla ilişkilendirilmektedir. Çatı biçimleri, kütle boyut ve biçimlenmesi, dış yüzeylerde kullanılan malzeme ve renkler yaygın yapı geleneğiyle bağlıdır ve bütün bu özellikler bir araya geldiğinde kent için karakteristik olan homojen görünüm ortaya çıkmaktadır (Ahunbay, 2004).

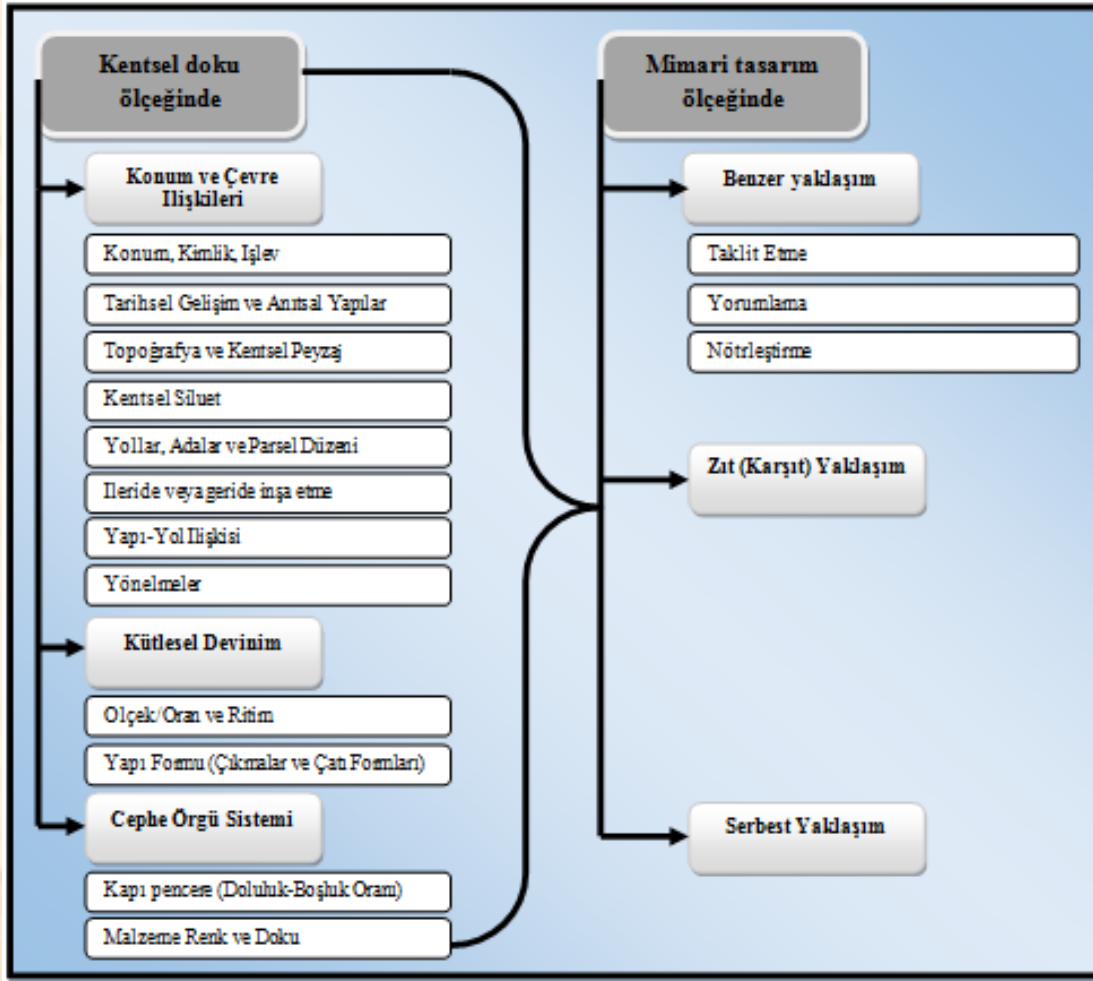
Tarihi kentlerimizde yerleşme dokusu genel olarak topografya ile bir bütünleşme ve uyum içinde olmaktadır. Birçok tarihi kentin, erişilmesi zor, en yüksek noktasına bir akropolü ya da kale yapılmıştır. Kimi kentlerde ise toplumun en çok değer verdiği anıtlar en görünür noktada yer almaktadır. Genel görünüme egemen bir veya birkaç anıtın çevresinde yöreye özgü çatı biçimleri, bacalar, kubbeler, kuleler ve minareler gibi tekrar eden öğelerin bir araya gelmesi ile kent için tanımlayıcı bir özellik taşıyan kent silueti oluşmaktadır. Bu nedenle gelecekte de bu yerleşmenin temel öğelerinden vazgeçilemeyeceği gibi onların bir araya gelmesi ile oluşan kentle özdeşleşen genel görünümün bozulması da istenmemektedir (Kuban, 2000).

2.2. Tarihi Dokunun Sürdürülebilirliği

Tarihi çevrede sürdürülebilirlik için; yapılacak yeni tasarımlarda, bölgenin taşıdığı kimlik, anlam, ruh ve imgenin kavranabilmesi ve bu doğrultuda yeni yapılanmanın nasıl olacağına karar verilebilmesi için; kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle çevresel verilerin araştırılması gerekmektedir (Velioğlu, 1992).

Tarihi dokunun sürdürülebilirliğinde, yeni yapı tasarımı çalışmaları iki aşamalı olarak ele alınmalıdır (Şekil 1).

- Kentsel doku ölçeğinde
- Mimari tasarım ölçeğinde

Şekil 1. Tarihi Dokuda Yeni Yapı Tasarım Yöntemleri (Parsons, 2010; Aydın, 1992).

2.2.1. Kentsel Doku Ölçeğinde

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımında kentsel doku çıkarımları konum-çevre ilişkileri, kütleli devinim ve cephe örgü sistemleri başlıkları altında ele alınır.

Konum-Çevre İlişkileri

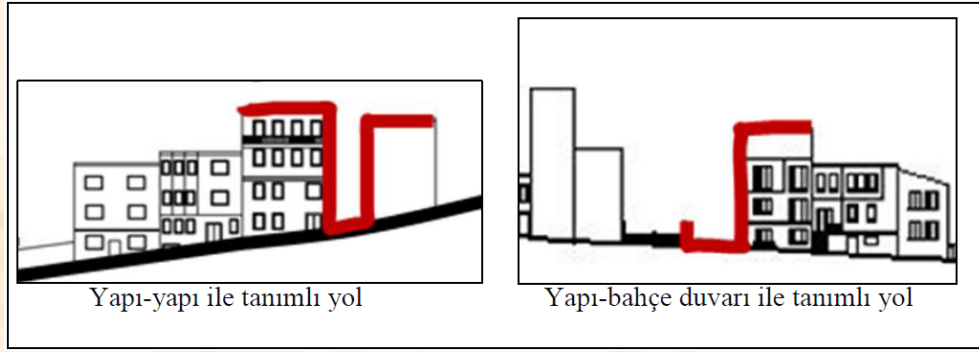
- Yeni tasarım yapılacak alanın tanınması amacıyla, çalışma alanının konumu, kimliği, ayrıntılı olarak belirtilmeli, fiziksel ve sosyo ekonomik yapısı ile birlikte bir bütün olarak ele alınıp mevcut durum analizleri yapılmalıdır. Alanın yüklendiği işlevsel durum analiz edilmeli, o yeri farklılaştıran kimliğini ortaya çıkaran ayrıcalıklı özellikleriyle yerin ruhu betimlenmelidir.
- Tarihi katmanlardan oluşan çalışma alanının dönemsel katmanları haritalar ve basılı arşiv kaynaklarından analiz edilerek incelenmeli ve bu katmanların barındırdığı tarihsellikler araştırılarak, ne derece bozulup bozulmadığı irdelenmelidir (Parsons, 2010).
- Tarihi binalar veya tarihi yapı toplulukları ile anıtsal yapılar buldukları alanın kimliğine güçlü bir katkıda bulunurlar. Yeni tasarıma eski yapılardan tarihsel alıntılar alabilmenin yolunu açmak için; yeni tasarım yapılırken yakın çevrede bulunan tarihi yapıların ve anıt eserlerinin haritalar üzerinde yerleri belirlenmeli tarihi değerleri araştırılarak yeni tasarlanacak olan yapı veya yapı gruplarıyla yakınlık/uzaklık, kütleli, algı gibi özelliklerle ilişkisi irdelenmelidir.

- Alanın topoğrafyasının arazi kotlarının etrafındaki yapılarla, tarihi eser veya anıtlarla birlikte kıyaslanarak irdelenmesi gerekir. Topografya, kent kimliğinin belirlenmesinin yanı sıra, algılanmasına da katkıda bulunmaktadır (Açıksöz ve Çetinkale, 2007).
- Kentsel peyzaj; tarihî çevre için önem kazanmakla birlikte, o yerin kimliğini anlamamızı sağlayan kavramlardan biridir. Bu kavram, kentsel çevre ile kimlik bütünlüğünü ve imge sürekliliğini içermektedir. Yeni kentsel gelişimlerin yerel değerlere saygılı olarak gelişmesi, imge sürekliliği açısından önem kazanmaktadır(Kahraman, 1991).
- Kent silüetleri, kentsel estetiğin değerlendirilmesi için, kentsel bütüne ilişkin referanslar sunarlar. Kentsel silüetin çeşitliliğinin az olduğu durumlarda, birbirine benzer yapılar yan yana gelerek monoton bir görünüm oluştururlar. Aynı zamanda bir birbirleriyle uyumlu ilişkileri bulunmayan yapı ve dokuların bir araya gelmesi de gözlemciyi rahatsız eden bir karmaşa yaratır(Bostancı, 2008).
- Ayrık nizam yapı adalarında parsel içerisinde inşa edilecek yeni yapıyı bir miktar geri çekmek, bitişik nizam yapılanmada ise bitişik yapı düzeninden farklı olarak yapı aralarında boşluk bırakmak veya aynı bitişik düzeni uygulayarak yeni yapıyı bir miktar geri çekmek, eski ve yeni yapının algısını kolaylaştırmak açısından olumlu bir yöntemdir. Ayrıca tarihi değeri olan yapıların ön plana çıkarılması bağlamında sıklıkla kullanılmaktadır (Parsons, 2010). Şekil 2’de görüldüğü gibi yeni olan işaretli yapı diğer eski yapılardan bir miktar ileride inşa edilmiş olması dolayısıyla tercih edilmeyen bir yöntemdir. Ancak her iki tarafındaki yapılarla arasında bırakılan boşluk ise geçerli olan bir yöntemdir.

Şekil 2. Komşularından ileride ve ayrık nizam olarak uygulanan yeni yapı (URL 1)

- Mevcut durumdaki yapı yol ilişkisi, tarihi alanlarda yeni tasarlanacak yapı veya yapı gruplarına cephe tasarımı ve bina konumu açısından yol gösterici olacaktır. Çünkü yol genişlikleri yapıların algılanmasında da farklılıklar yaratır. Bu nedenle bu ilişkilerin analizi yapılarak binaların algısını etkileyecek çözümler sunulmalıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Yol algısını oluşturan elemanlar

- Yöneliş kavramı en genel anlamda yapının parsel içinde nasıl konumlandırılması ile ilgilidir. Geleneksel dokuda da yöneliş; iklim elemanları (güneş, rüzgâr), topoğrafya, manzara, yapı – yol ilişkisi, yapı – bahçe ilişkisi bağlamında sokağı ve iç mekânı tanımlamak amacıyla biçimlenmektedir. Her coğrafya ve her kültür, yaşam biçimi kendi dinamiği içinde yapının parsel içindeki konumu konusunda belirleyici olmaktadır. Şekil 4’de Mardin evleri geleneksel dokudaki yönelişi göstermektedir.

Şekil 4. Geleneksel dokuda yöneliş, Mardin dokusu

Tarihi dokuda yeni tasarlanacak bir yapıda da binanın girişi; her ne kadar topografik koşullar, iklim ve manzara etkisi olsa da geleneksel doku içerisinde dokunun karakterine göre konumlandırılmalıdır. Her bina girişi arasında belirli bir mesafe konularak, komşuluk biriminin devamı sağlanırken sokağın tasarımına bir ritim de getirilmiş olunur. Bu şekilde tasarlanan yerlerde yapılan yeni binalarda bu ritim ve mantık sürdürülmelidir. Yeni binanın yönelişi bulunduğu doku içerisinde komşularına saygılı olmalıdır (Bayraktar, 2015).

Kütlesel Devinin

- Bir binanın ölçeği tarihi bir alanda üretilecek ise önemli bir unsurdur. Ölçek uzunluk, yükseklik ve kütle ile ilişkili olup, çoğunlukla görecelidir. Bu yüzden tarihi alandaki yeni bir yapı eski yapıları yükseklik, genişlik olarak geçmemelidir ve tarihi binaların yükseklikleri ve genişlikleri yakın olmalıdır (Parsons, 2010).
- Yeni tasarlanacak yapı ile eski yapının kütlelerinin uyumu, iki binanın ve çevre binaların ölçek ve oranlarının uyumu ile sağlanabilir. İki binanın ölçeği aynı ya da tamamen farklı olabilir. Mühim olan oransal ya da boyutsal bir ilişki kurulmasıdır.

- Tarihi dokularda yapıların benzer çıkma ve çatı formları görsel bir süreklilik sağlarlar. Bu sürekliliği sağlamak için yeni yapının da geleneksel binalardaki çatı ve çıkma formu gibi temel yapıları esas alması gerekmektedir. Cephe düzenlemeleri de tarihi binalarla uyumluluk göstermelidir. Eski yapıların çoğunda söveler, kat silmeleri ve çıkmalar vardır. Bu çıkıntılı hatlar yeni yapılara iz olarak taşındığında bir devamlılık ve bütünlük oluşturmaya devam ederler (Aysu, 1976).

Cephe Örgü Sistemi

- Tarihi dokuyu oluşturan yapıların pencere ve kapı oranları, bu boşlukların uyumu, dolu-boş oranları ve cephede açılan kapı ve pencerelerin arasındaki boşlukların uyumu, tarihi alandaki yeni bir binanın yapım aşamasında dikkate alınması gereken unsurlardandır.
- Tarihi dokuda yeni tasarımlarda eski yapılara uygun renk, doku ve malzemenin kullanılması ve detaylandırılması, özellikle manzaraya açık yerlerde, uyumlu veya uyumsuz olması konusunda önemlidir. Malzemede uyumu yakalamak, ya aynı malzemeyi çağdaş bir şekilde kullanmak ya da aynı ton ve renkleri farklı malzeme ile birleştirerek kullanmakla olabilir (URL 2, 2013).

2.2.2. Mimari Tasarım Ölçeğinde

Tarihi çevre içinde yeni yapı tasarımının ikinci aşamasını oluşturan ve tasarıma şekil verecek olan mimari ölçekteki yaklaşımlar (yapısal yaklaşımlar) benzer yaklaşım (taklit etme, yorumlama, nötrleştirme), zıt (karşıt) yaklaşım ve serbest yaklaşım olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır (Velioğlu, 1992).

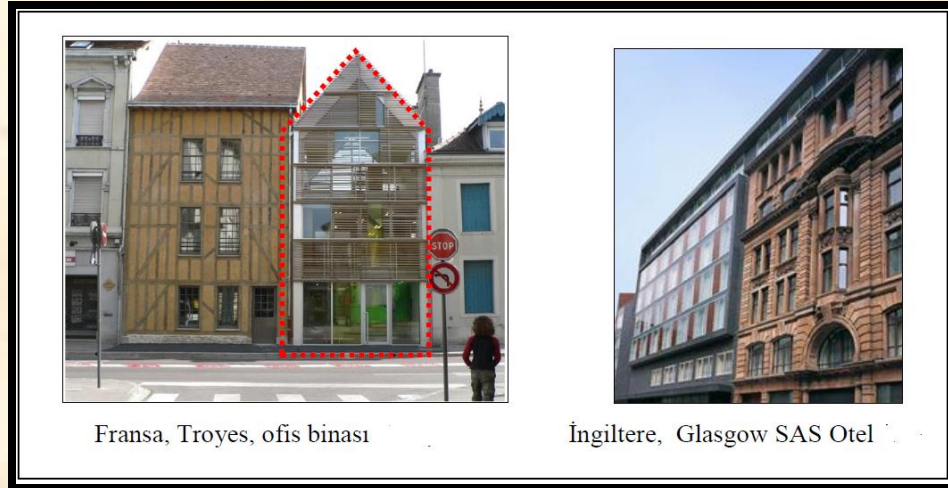
Benzer Yaklaşım

- Tarihi çevrede mevcut yapılarla olan bütünlüğün sağlanabilmesi için kullanılan en temel ilke; biçimlendirme çalışmalarında ölçü, oran, yön, renk, biçim, doku gibi tasarım öğeleri açısından benzerlik sağlayan düzenlemelerle elde edilen uyumdur. Tarihi kent dokusunda eski ile yeni arasında bir uyumun sağlanması amacıyla ya eskisi ile benzerlik gösteren biçimler, elemanlar, oranlar, malzemeler vb. kullanılarak ya da eskisinin aynısını kullanılarak (taklit edilerek) yeni tasarımlar yapılmaktadır (Birlik ve Ertürk, 1999) (Şekil 5)

Şekil 5. Bruksel'de ve Brugge 'de benzetme yöntemiyle bir yapılar

- Tasarlanacak yeni yapının içinde bulunacağı tarihi çevrenin niteliklerine dikkat çekilerek, gerekli vurgulamaların bilinçli bir şekilde ele alıp eskinin yeni bir yorumu şeklinde ortaya konulması ve yeni yapının kendi dönemini açıkça ortaya koyarak bulunduğu tarihi çevrenin de bir parçası olduğunu kabul ettirmesi gerekir. Bu tür bir uygulama ile oluşturulan yeni yapı, çevrenin tarihi sürekliliği içindeki özgün yerini alacak ve geleceğe yapıldığı yüzyılın özellikleriyle aktarılacaktır. Dolayısıyla bu yapı ne tarihi dokunun bir kopyası olacak; ne de onu ezen, reddeden ve sadece kendi varlığını ön plana çıkaran bir üslupta olacaktır. Yorumlanan elemanlar stilize edilerek yeni yapıya uyarlanırken, yine doku bütünlüğünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Akın ve Batur, 2003) (Şekil 6).

Şekil 6. Tarihsel Biçimlerin Yorumu (URL 2, URL 3, 2013)

- Tarihi yapıya son derece saygılı, modern ve yalın olarak inşa edilmiş ve çevresinde bulunan tarihi yapılara fon oluşturarak tarihi yapıların vurgusunu arttıran bir üslupta üretilmiş yapılardır. Bu yaklaşımda yeni yapının tarihi yapının önüne geçmemesi, yalın bir biçimde üretilmesi hatta yeni yapıya modern bir ifade vererek kendi döneminin üslubunu yansıtmakla birlikte geri planda kalması gerekmektedir (Zeren, 2010) (Şekil 7)

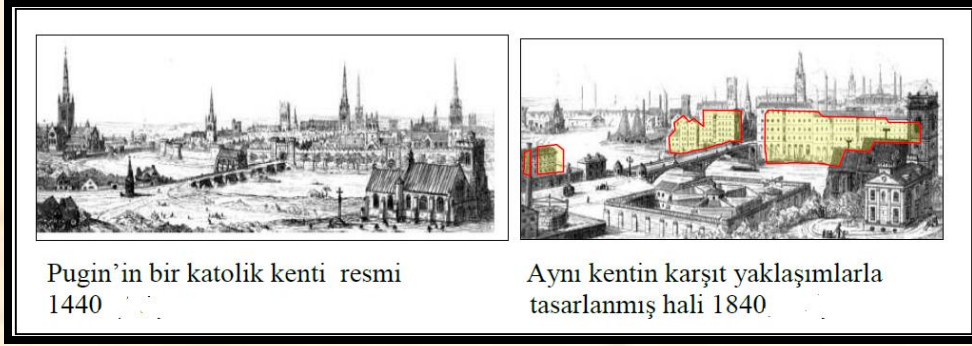

Şekil 7. Antik Porta Ticinese şehir kapısı, nötrleştirme yöntemi (URL 4, 2013)

Tarihi Çevrede Karşıt / Zıt Yaklaşım

Karşıt yaklaşım; ölçü, oran, renk, biçim, doku gibi tasarım öğeleri arasında, bilinçli olarak mevcut dokuda bulunmayan verilerin kullanılması yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Karatosun, 2010).

Eskiye aynı şekilde devam ettirme yerine, karşıtılık/zıtlık, yeni tasarımlarında mimarların seçtiği bir meydan okumadır. Mevcut çevrede bulunmayan malzeme ve teknoloji, renk, doku ve oranlar yeni tasarımların ortak karakteridir. Eskinin yanına zıt bir yeni ancak ustalıklı ve cüretle yapıldığı zaman etkili olabilir (Livtopuz, 1988) (Şekil 8, 9 ve 10).

Şekil 8. Pugin'in bir Katolik kenti resmi (Altnöz, 2010)

Şekil 9. Paris Louvre Müzesi, zıt yaklaşım örneği

Şekil 10. Aberdeen Tiyatrosunun cam ve granit ilavesi

Tarihi Çevrede Serbest Yaklaşım

Tarihi kent dokusu ile bağlantı kurmak amacıyla uyum ve karşıt yaklaşımların bir arada kullanıldığı ya da her iki yaklaşımın da kullanılmadan, ürünlerin rastlantısal olarak ortaya çıktığı ve elde edilen sonucun tasarımda belirsizliğe

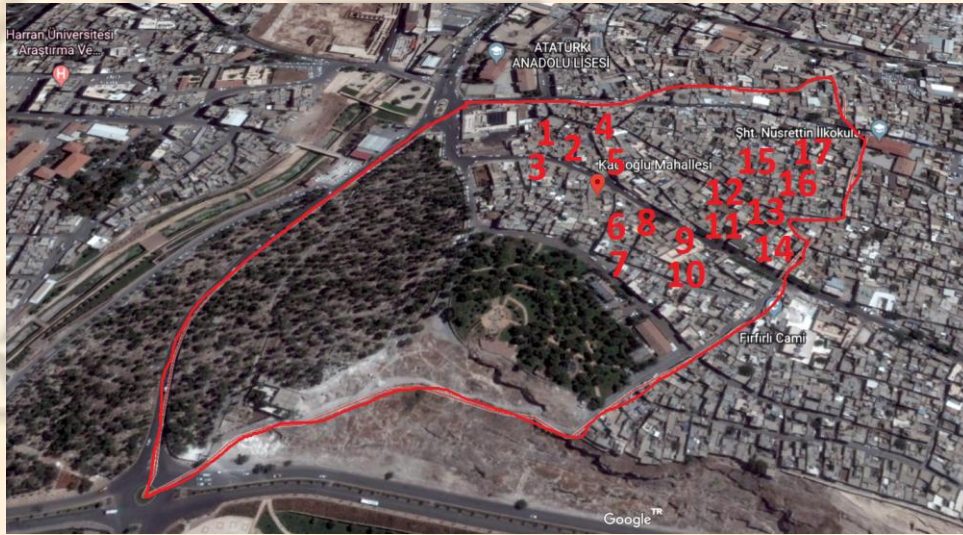
neden olduğu bir yaklaşımdır. Hiçbir akımla ya da çevresel değerle ilgisi olmayan bu yaklaşımda tarihi doku da göz önüne alınmamaktadır (Velioglu, 1992) (Şekil 11).

Şekil 11. Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi'nde serbest yaklaşımla yapılmış TRT binası

3. Tarihi Dokuda Yeni Yapılaşma ve Tasarım Ölçütlerinin Şanlıurfa, Kadioğlu Mahallesi Örneğinde İrdelenmesi

Çalışma kapsamında, geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilen Şanlıurfa geleneksel evleri ve sokak dokusuyla önemli bir değere sahip olan, Şanlıurfa Eyyubiye İlçesinin mahallelerinden biri olan Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi incelenmiştir (Şekil 12).

Şekil 12. Şanlıurfa Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi Konumu (GoogleEarth, 2018)

Bu mahalle kültürel mirasımızın önemli bir kısmını teşkil eden çeşitli mimari üsluplara ait özgün örneklerini sınırları içerisinde bulunduran ancak nüfus artışına paralel olarak ortaya çıkan mimari miras yıkımıyla tehdit altındadır. Buna yönelik mahalledeki Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. Sokaklarda şekil 12'de numaralandırılmış 17 ayrı yerde fotoğraflamalar yapılarak dokusal ve yapısal incelemeler yapılmıştır. Ayrıca bu tarihi dokudaki yeni yapılaşmalar irdelenmiştir.

3.1. Bulgular

Kadıoğlu (Su Meydanı) Mahallesi'ndeki tarihi doku içerisinde yeni yapı tasarlanırken çoğunlukla tasarım ilke ve parametreleri dikkate alınmamaktadır. Kültürel mirasımız hızla tahrip edilerek kentin kimlik değerleri tükenmektedir. Böylece sıradanlaşarak her yere benzer hale gelmesine de neden olmaktadır. İncelemeler sonucunda aşğıdaki bulgular elde edilmiştir(Şekil 14- 15).

Şekil 14. Araştırma alanındaki Karanfil ve 1399. Sokağa ait fotoğraflar

Şekil 14. Araştırma alanındaki Şekerci ve 1372. ve 1386. Sokağa ait fotoğraflar

Yukarıdaki diyagramlara bakıldığında;

- Çalışma alanı olarak belirlenen Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi'nde yapılan analizler sonucunda yeni yapılaşmaların; özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dokusal ve yapısal tahribata neden olan serbest yaklaşımla yapıldığı tespit edilmiştir.
- Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda Şanlıurfa'da tarihsel gelişim süreci içerisinde gerek sosyo-ekonomik gerekse kültürel miras açısından önemli bir yere sahip olan Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi üzerindeki tarihi yapıların yıkılarak yeniden yapım tehdidi altında olduğu gözlemlenmiş, tescilsiz parsellerin ise çok kısa sürede yeniden yapım aşamasına getirildiği tespit edilmiştir.
- Belirlenen parametreler çerçevesinde çalışma alanında yapılan analizler sonucunda alanda yeni yapım tasarım kararlarında etkili olacak ve referans alınacak birçok tarihi yapının olduğu tespit edilmiştir.
- Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi'nde yeni yapı ve sokak örneği olarak seçilen Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. sokaklarda 17 ayrı ve oradaki geleneksel evler dokusal bağlamda incelendiğinde yeni tasarlanmış yapılar silueti bozduğu tespit edilmiştir. Kentsel dokuda ki yerine bakıldığında kentsel doluluk boşluk oranının bozulduğu görülmektedir.
- Mahalledeki yeni yapılar kütsel parametreler çerçevesinde incelendiğinde, dokusal karakteri belirleyen çıkımlar, çatı, balkon, gibi yapı elemanlarıyla dokuyla uyum sağlanmadığı tespit edilmiştir.
- Çalışma alanı içerisinde bulunan yeni yapı örnekleri tasarımı ve yapım aşamaları incelendiğinde ortaya çıkan sonuçta maddi çıkarların koruma bilincinin önüne geçtiği görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde tarihi dokuda yeni yapılaşma örneklerine bakılınca bunların çok az bir bölümünün başarılı örnekler olduğu dikkati çeker. Bunda mal sahibinden topluma, mimardan plancıya, yerel yönetimlerden koruma kurullarına kadar etkin olan kişilerin sosyal ve kültürel alt yapısı ile yetkinliğinin önemi bilinmektedir. Dolayısıyla başarılı örneklerin çoğalması için sorumluların görevlerini en iyi şekilde yapması gerekmektedir.

Tarihi dokuda yeni yapılaşma tarihi kentler için değer olarak tanımlanan sürekliliğin önemli bir parçasıdır. Bugün oluşan yapılaşmanın geleceğin kültür varlıkları olacağı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda Tasarımcı, yapacağı yeni yapının "tarihi kentsel dokuların evriminin en son katmanı" olduğunun farkında olmalıdır.

Tarihi kentlerde, plansız yapılaşmalar o yerin kimliğine zarar verir. Tarihi bir kent, kimliği ile bilinip tanındığından, bu özelliğini yitirmemelidir. Bu nedenle tarihi bir kentte yapılacak dokusal ve yapısal müdahalelerin hangi şartlarda gerçekleşmesi gerektiğini iyi sorgulamak gerekir.

Bu bağlamda, çalışma alanında elde edilen veriler doğrultusunda tarihi dokuda yeni yapılaşma yöntemlerine yönelik değerlendirmelerde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışma alanı olarak seçilen tarihi dokulardaki yeni yapıların tasarım yöntemlerine göre değerlendirmesi

Yeni Yapılar	Tarihi Dokuda Yeni Yapı Tasarım Yöntemleri						
	Değerlendirme	Kentsel Doku Ölçeğinde			Mimari Tasarım Ölçeğinde		
		Konum-Çevre İlişkisi	Kütlesel Devinim	Cephe Örgü Sistemi	Benzer Yaklaşım	Zıt Yaklaşım	Serbest Yaklaşım
1	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
2	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
3	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
4	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
5	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
6	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
7	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
8	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
9	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
10	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
11	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
12	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
13	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
14	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
15	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
16	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
17	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X

Tablo 1'deki sonuçlara göre; Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi'nde incelenen sokaklardaki yeni tasarımlar; çağdaş mimariyi yansıtmadığı gibi yeni ve farklı olmak adına tarihi yapıyı ya da dokuyu tamamen göz ardı etmekte, ezen ya da yalnızlaştıran yapılaşmalar bulunmaktadır. Ayrıca bu mahalledeki yeni yapılar mahremiyet, yön, iklim verileri, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramlar ele alınmadan yapıldığı görülmektedir. Bu analizlere göre;

- Şanlıurfa'da Kadioğlu Mahallesi ve bu mahalle gibi tarihi dokuya sahip diğer mahallelerde yeni yapılacak olan tasarımlarda kentsel doku ve mimari tasarım ölçeğinde ele alınan yöntemler dikkate alınması gerekmektedir.
- Yeni yapılacak tasarımlarda; yapının konum ve çevresiyle ilişkisi, tarihi dokularla cephe örgü sistemi uyumu, kütleli olarak oran, ölçü kavramları özellikle ele alınmalıdır.

- Yeni yapılacak yapının çevresindeki tarihi dokuya saygılı bir şekilde yapılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.
- Bu tasarımlar yapılırken mimari tasarım ölçeğinde benzer, zıt veya serbest yaklaşımlar ele alınarak tarihi dokuyu göz ardı edilmeden yapılmalıdır.

Sonuç olarak; tarihi dokuda yeni yapılaşma konusunun her ne kadar yasalar veya evrensel kararlar ya da ülkemizde olduğu gibi Kentsel Tasarım Rehberi veya Koruma Amaçlı İmar Planlarıyla sınırlandırılmak istenmektedir. Ancak bu konu, mimarın yetenek, bilgi birikimi, görsel hafıza, deneyim ve hayal gücüyle ilintili olmakla birlikte uygulatıcıların da etkin rol oynadığı bilinmelidir.

Uluslararası antlaşma ve sözleşmelerde tarihi dokuda yapılacak müdahalelerde “her dönemin kentsel ve mimari yapısının kendi dönem özelliklerini yansıtması gerekliliği” tavsiye edilmiş taklit oluşumlara “ büyük felaketler ve toplumda yarattığı psikolojik etkiler gibi çok özel durumlar” dışında kesinlikle karşı olunduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, Tarihi dokuda yeni yapı tasarımında mimarın tercih edeceği yöntemi belirlemesi açısından dikkat edilmesi gereken parametrelerin belirlenmesinde fayda vardır. Bu parametreler çerçevesinde; gerekli çevre analizlerinin yapılması, tarihi çevrenin bir tasarım verisi olarak kabul edilip, yapılan tercihlerin her zaman tarihi çevreye saygı çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

- Açıksöz, S.G. ve Çetinkale, S., (2007). Kentsel peyzajda geleneksel dokunun sürdürülebilirliği: Bartın örneği. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, *Tarım Bilimleri Dergisi* 2007, 13 (2): 81-88.
- Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları: 28, 3. Basım, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, S:184.
- Akın, N. ve Batur, A. , (2003). Kentsel korumada cephe sürekliliği: Konuralp örneği. *Mimar.İst Dergisi* (10):68.
- Altınöz, A.G.B. , (2010). Tarihi dokuda Yeni'nin inşası, Mimarlar Odası İzmir Şubesi *Ege Mimarlık Dergisi*, (75):18-27
- Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Aysu, M.E. , (1976). *Eski kent mekânlarını düzenleme ilkeleri*, İ.D.M.M. A. Doktora Tezi, İstanbul.
- Bayraktar, G. (2015). *Tarihi çevrede değişim olgusunun yeni doku ve yeni yapı tasarımı bağlamında değerlendirilmesi- İstanbul Beyoğlu Demirören Avm örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, s: 1
- Birlik, S. Ve Ertürk, Z. , (1999). Tarihi çevrede tasarım. *Arkitekt Dergisi*, (465) : 40-46
- Bostancı, S.H., (2008). *Kent silüetlerinin entropi yaklaşımı ile değerlendirmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Doktora Tezi, İstanbul,
- Karaman, A. , (1991). *Kentsel peyzaj içinde yüksek yapı tasarım ilkeleri: İstanbul üzerinde gözlemler*. Ders Notları, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Karatosun, M.B., (2010). Geleneksel dokularda yeni yapı tasarımı: Alaçatı örneğinin incelenmesi. *Ege Mimarlık Dergisi*, 32
- Koçak, N. (2004). *Tarihi özellikleriyle Safranbolu kenti-çarşı kesimi ve peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, S:102.

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre korumanın mimarlık boyutu kuram ve uygulama*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1. Basım, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, S:207.

Lıvtopuz, M. N., (1988). *Eski kent dokularında yenileme ve koruma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, H. (2007). Tarihi çevrede kentsel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi, İstanbul Zeyrek örneğinde bir irdeleme. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, S: 129.

Özyaba, M. (1999). *Kentsel alanların planlanması ve tasarımı*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Ders Notları,; 54, Trabzon, S: 424-467.

Parsons, R., (2010). Principles for new design in historic settings. New Designs in Historic Settings, 7-11, Historic Scotland.

Url 1 (2013). <http://Forum.Skyscraperpage.Com/Showthread.Php?T=170279&Page=350>. (Erişim Tarihi:11.02.2013).

Url 2 (2013). Eski Dokuda Yeni, Çağdaş Yapılar Yapmak, <https://mitademo.wordpress.com/2011/08/28/eski-dokuda-yeni/> (Erişim Tarihi: 16. 12. 2013).

Url 3. (2013). Agence Commerciale Opac de l'Aube / Colomès + Nomdedeu Architectes <https://www.archdaily.com/67620/agence-commerciale-opac-de-laube-colomes-nomdedeu-architectes> (Erişim Tarihi: 11.02.2013)

Url 4. (2013). [http://en.wikipedia.org/Wiki/Porta_Ticinense_\(Medieval\)](http://en.wikipedia.org/Wiki/Porta_Ticinense_(Medieval)) (Erişim Tarihi: 13.12.2013).

Velioğlu, A. (1992). *Tarihi çevre içinde mimari tasarım ve süreci üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Zeren, M.T., (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu çağdaş yaklaşım örnekleri*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.

Kent Akademisi

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Local Governments in Turkey And An Overview Of The System To Public Transport: The Case Of Ankara Municipality	
Corresponding Author	Saltuk Aziz GÖKALP Yönetim Bilimleri Uzmanı, Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, T.C. İLKSAN Genel Müdürlüğü, sgokalp@ilksan.gov.tr	
Submission Date Admission Date	29/01/2019 / 00/00/2019	
How to Cite	SURNAME, N., (2018). Article Title /Makale Adı , Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pagesy 135-147.	
		ORCID NO: 0000-0001-5155-1986

Türkiye’ de Yerel Yönetimler ve Toplu Taşımacılık Sistemlerine Genel Bir Bakış: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği

Saltuk Aziz GÖKALP (Yönetim Bilimleri Uzmanı),
Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi,
T.C. İLKSAN Genel Müdürlüğü¹

ABSTRACT:

Urban public transport systems are one of the primary areas of responsibility of local governments; The basic rights of urban residents to benefit from a comfortable, and safe transportation service. Urban infrastructure and superstructure services without interrupting the urban culture and history and planning of urban transportation services in this direction are among the most important activities that a city should plan. For this reason, it is essential that the central government and in particular the local administrations ensure that the urban transportation services can be made safely and comfortably. It is obvious that rail systems and bus lines are indispensable priorities for a city in order to ensure the safe and healthy transportation of the residents of the city. In this context, in this study, the services provided by the municipality in urban transportation in Ankara were observed by using qualitative analysis method. In this respect, the legislation on local governments and the reports of Ankara Metropolitan Municipality were used. In this study, the importance of public transportation systems for the cities was discussed, and within the framework of the duties and responsibilities of local administrations regarding public transportation, an evaluation of the Ankara Metropolitan Municipality in terms of public transportation was made and opinions and suggestions were expressed in the conclusion section.

Key Words: Local Governments, Public Transport, Ankara Metropolitan Municipality

¹ Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, T.C. İLKSAN Genel Müdürlüğü, sgokalp@ilksan.gov.tr

ÖZ:

Kent içi toplu taşımacılık sistemleri yerel yönetimlerin birincil sorumluluk alanlarından birisi olup; kent sakinlerinin rahat, konforlu ve güvenli bir ulaşım hizmetinden faydalanmaları temel haklarındandır. Kent kültürünü ve tarihini bozmadan şehir içi altyapı ve üstyapı hizmetlerinin aksatılmadan devam etmesi, şehir içi ulaşım hizmetlerinin de bu doğrultuda planlanması bir kentin planlanması gereken en önemli faaliyetlerdendir. Bu sebeple merkezi yönetimin ve özelde yerel yönetimlerin kent içi ulaşım hizmetlerinin güvenli ve konforlu bir şekilde yapılabilmesini temin etmeleri esastır. Kent sakinlerinin güvenli ve sağlıklı koşullarda taşımacılığının sağlanabilmesi için raylı sistemlerin ve otobüs hatlarının bir kent için vazgeçilmez öncelikler olduğu ortadadır. Bu kapsamda bu çalışmada da Ankara'da kent içi ulaşımda belediyenin sunmuş olduğu hizmetler nitel analiz yöntemi kullanılarak gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda ülkemizde yerel yönetimler ile ilgili mevzuatlar ve Ankara Büyükşehir Belediyesi faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Çalışmada toplu taşımacılık sistemlerinin kentler için önemine değinilerek, yerel yönetimlerin toplu taşımacılık ile ilgili görev ve sorumlulukları çerçevesinde Ankara Büyükşehir Belediyesinin toplu taşımacılık yönünden bir değerlendirilmesi yapılarak sonuç bölümünde görüş ve öneriler dile getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Toplu Taşımacılık, Ankara Büyükşehir Belediyesi

GİRİŞ:

Belediyelerin sunmuş olduğu hizmetler kamu hizmeti niteliğinde olup; vatandaşların belediye hizmetlerinden en uygun koşullarda yararlanması temel haklarındandır. Vatandaşların seyahat özgürlüğü de bu haklardan bir tanesidir ve vatandaşların gün içerisinde seyahat edebilmeleri kısacası ulaşımını sağlayabilmeleri için ise toplu taşıma araçlarına ihtiyaçları vardır. Bu bakımdan toplu taşımacılık hizmetlerinin yaygınlığı ve bu hizmetlerin kalitesi de bir kentin gelişmişliğini gösteren önemli göstergelerden bir tanesidir. Toplu taşımacılık ülkemizde de çoğu ülkelerde olduğu şekliyle uygulanabilirse vatandaşların bu hizmetten en verimli şekilde yararlanabilmesi mümkün olacaktır. Bu doğrultuda özellikle raylı sistemlerin yaygınlaştırılması ile vatandaşların daha hızlı ve daha güvenli seyahat edebilmelerine olanak sağlanmalıdır. Avrupa'da raylı sistemlerin 18.yy başlarında yapılmaya başlandığı ve hızla artarak yaygınlaştığı düşünülürse, ülkemizde de raylı sistemlere ilginin özellikle 2000' li yıllardan itibaren yoğun olarak arttığı söylenebilir. Raylı sistemler ile vatandaşların hem daha hızlı hem de daha ekonomik koşullarda seyahat edebilmeleri sağlanmaktadır. Bu noktada belediyelere önemli görevler düşmektedir. Vatandaşların rahat ve konforlu bir şekilde şehir içi ulaşımının sağlanması ve en az maliyetle en yüksek faydayı sağlayacak ulaşım ağının oluşturulması belediyelerin bu görev ve sorumluluklarındandır. Bunu yapabilmek ise vatandaş odaklı, katılımı önemseyen, kurumsallaşmaya önem veren, teknolojiyi ve değişimleri yakından takip eden; dinamik bir örgüt yapısı gerekmektedir. Aksi halde durağan ve yeniliklerden uzak bir yönetim anlayışı hakim olacak ve değişimin olması imkansızlaşacaktır. Değişimin olması ve bu değişimin ileriye dönük ve vizyoner bir değişim olması ise kaliteli insan kaynağına bağlıdır. Yönetimin her sürecinde insanın var olması, yapılan işlerde meydana gelen aksaklıkların çözümünde yine insan unsurunun bunu çözeceği vazgeçilmez bir gerçekliktir. Bu sebeple, insan unsurunun tüm örgütler için ne derece önemli bir kaynak olduğunu tüm yerel yönetim organları kabul etmek durumundadırlar.

Ayrıca, Devletin her alanda müdahalesinin olması, merkezi ve yerel tüm hizmetleri devletin üstlenmesi hem zaman hem maliyet açısından devlete yük getirmektedir. Bu sebeple, özellikle yerel hizmetlerin yerel aktörler vasıtasıyla yerine getirilmesi daha rasyonel olmaktadır. Ancak bunu yaparken de verimlilik ve etkinlik unsurlarının da gözetilmesi yerinde olacaktır. Aksi takdirde kaynaklar rasyonel olarak kullanılamayacak ve karlılık sağlanamayacaktır. İster kamu ister özel olsun tüm sektörlerde verimlilik ve etkinlik her zaman için yönetimin gündemindedir. Kamusal hizmetlerin vatandaşların refahı ve huzuru için verimli ve etkin olması ne kadar önemli ise yerel yönetim birimlerinin hizmet sunduğu vatandaşları memnun etmesi, onların refahı ve huzuru için verimli ve etkin olması da o derece önemlidir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin vatandaşların görüş ve önerilerini dikkate alması, sorunların çözümünde vatandaşların katılımını önemsemesi ile yönetim ve vatandaş işbirliği gelişecektir. Özellikle yerel yönetimlerde bu uygulamalara daha sık rastlanılmaktadır. Merkezi idarenin de yerel yönetimlerdeki bu sıkı işbirliğini uygulaması sonucunda merkezde ve yerelde tam anlamıyla bir ortak katılımdan söz etmek mümkün

olacaktır. Daha az bürokrasi ve daha fazla inisiyatif tanıma ile merkezi ve yerel faaliyetler daha hızlı ve etkili bir şekilde işleyecektir. Yöneticilerin ve karar mekanizmalarının bu yönde gayret göstermeleri ile uygulamada daha başarılı sonuçlar meydana gelecektir.

Belediyeler, kent içi toplu ulaşım sisteminin kurulması ve işletilmesi bakımından vatandaşların birincil muhataplarıdır. Bu bakımdan kentlerin güvenli ve sağlıklı ulaşım koşullarına sahip olması da vatandaşların güvenli ve sağlıklı bir ulaşım kavuşmalarına yardımcı olacaktır. Toplu taşıma araçlarının bakımı, temizliği, güvenliği ve konforu vatandaşların ihtiyaçlarına yönelik olarak sürekli yenilenebilir ve güncellenebilir olmalıdır. Böylece, sosyal yaşamlarında zamanlarının büyük bölümü trafikte geçen bireylerin daha motivasyonu yüksek ve üretken bireyler olmasının da yolu açılmış olacaktır. Kent sakinlerinin güvenli ve sağlıklı koşullarda taşımacılığının sağlanabilmesi için ise raylı sistemlerin ve otobüs hatlarının bir kent için vazgeçilmez öncelikler olduğunun farkına varılmalıdır. Kent trafiğinin rahatlatılmasının ve ucuz ve güvenli yolculuğun sağlanabilmesinin kente otobanlar yapılarak sağlanamayacağı, aksine toplu taşımacılığın yaygınlaştırılarak en güzel çözümün bulunacağı belediyelerin gündeminde olmalıdır. Raylı sistemler ise bunun en güzel örneklerindedir. Bu kapsamda bu çalışmada da Ankara'da kent içi ulaşımında belediyenin vermiş olduğu hizmetler nitel analiz yöntemi kullanılarak gözlemlenmiştir. Ankara kent içi ulaşımında toplu taşımacılık sistemleri ile geçmişten bugüne gelinen nokta analiz edilerek, daha iyi bir toplu taşımacılık sistemi için neler yapılabileceği tartışılmıştır. Bu doğrultuda ülkemizde yerel yönetimler ile ilgili mevzuatlar ve Ankara Büyükşehir Belediyesi faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle toplu taşımacılık sistemlerinin kentler için önemine değinilerek, yerel yönetimlerin toplu taşımacılık ile ilgili görev ve sorumlulukları çerçevesinde Ankara Büyükşehir Belediyesinin toplu taşımacılık yönünden bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Ardından, belediyenin toplum taşıma hizmetlerini yürüten EGO (Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletme Müessesesi)'nin sunmuş olduğu hizmetler incelenecek ve sonuç bölümünde ise görüş ve öneriler dile getirilecektir.

1. Türkiye' de Yerel Yönetimlerin Gelişimi

Ülkemizde belediyeler yerel yönetim organlarıdır ve belediyelerin yürütmüş oldukları hizmetler de yerel hizmetlerdir. Vatandaşların belediyelerin sunmuş oldukları yerel hizmetlerden en verimli şekilde faydalanmaları ise temel hakları olup; yerel yönetimlerin de bu konuda hassas olması büyük önem taşımaktadır. Vatandaşların yaşadıkları kentlerin temiz, sağlıklı, huzurlu ve güvenli yerleşimler olabilmeleri, yerel yönetim birimlerinin sorumluluğundadır. Kent içi eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerinin vatandaşların istekleri doğrultusunda şekillenmesi, vatandaşların bu hizmetlerden yerinde bir şekilde faydalanabilmelerini sağlayacaktır. Bu bakımdan yerel yönetim organlarının seçilmiş ve atanmış birimlerinin bu minvalde çalışma sergilemesi gerekmektedir. Ülkemizde de yerel yönetimlerin seçimle iş başına gelen karar organlarının bu anlayışta olması ile daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir kent yönetimi de gerçekleşmiş olacaktır. Bu bakımdan birer yerel demokrasi okulu olarak da adlandırılabilir yerel yönetimlerin ülkemizdeki gelişim seyri de yerel yönetimleri daha iyi kavrayabilmek adına önemlidir.

Ortaylı'ya göre öz mali kaynaklarını kendi organlarının kararları doğrultusunda kullanan özerk bir mali idari yapı ve bu yapının tüzel kişilik kazanması yoluyla kentlerin özgürleşmesi; aslında 12. yy Avrupasında başlayan ve boyutları bugüne kadar uzanan tarihsel bir süreçtir. (Ortaylı, 2018: 1) Bu bakımdan yerel yönetim birimlerinin ilk izlerinin 12. yy'da Avrupa'da ortaya çıktığı ve günümüze kadar geldiği ifade edilebilir. Ülkemizde yerel yönetimlerin gelişim seyrine bakılacak olursa; özellikle "Türkiye'nin Büyükşehir yönetiminin köklerinin İstanbul'da oluşturulan Şehremaneti'ne dayandığı görülecektir. Şehremaneti Osmanlı'daki ilk belediye örgütü olması bakımından önem taşımaktadır. Cumhuriyet döneminde ise özellikle 1960' lardan sonra etkin planlama ve yönetme çabaları hız kazanmış ve 1963' ten itibaren belediye başkanları doğrudan halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. Bu gelişme, kentsel alanların daha etkin ve demokratik olması açısından büyük bir adım niteliği taşımaktadır. 1961 Anayasası metropolitan alanlar için farklı bir yönetim modeli öngörmediği için, İstanbul, Ankara ve İzmir' de nazım plan büroları kurulmuş ve 1980 öncesinde bu sayı 10' a ulaşmıştır. Büyükşehirlere ilişkin ilk düzenleme ise 12 Eylül' den üç ay sonra Milli Güvenlik Konseyinin 34 numaralı kararı olarak gösterilebilir. Bu karar ile nüfusu 300.000' i geçen belediyelerin çevresindeki belediye ve köylerin, yakınında bulunan ana belediyeye bağlanması kararlaştırılmıştır". (Gül vd. 2014: 177-178) Böylelikle büyükşehir belediyelerine geçişin ilk adımı da atılmış olmaktadır.

Ademi merkeziyet ve iyi yönetim sürdürülebilir ve hakkaniyetli bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi için bir ön şart olarak değerlendirilebilir. (Abraham, 2014: 12) Güçlü ve yerinde kararlar veren bir merkezi yönetim; güçlü, halkın sesine kulak veren ve dinamik bir yapıyı benimseyen yerel yönetimler ile oluşacağı yadsınamaz bir gerçektir. Güçlü ve vizyoner bir yerel yönetim anlayışı ise sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumlarının ve diğer

meslek örgütlerinin katılımları ile şekillenen, iletişime ve koordinasyona önem veren, kısacası etkili bir yönetim anlayışı çerçevesinde şekillenmektedir. *Yerel Yönetişim* olarak da adlandırabileceğimiz bu anlayış ile yöneticiler halkın sesine kulak vererek, onların ihtiyaçlarını önemseyerek ve bu doğrultuda uygulamalar sergileyerek daha demokratik bir yönetim benimsemiş olacaktırlar. Böylece, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, meslek odalarının, sanayi ve ticaret odalarının, özetle tüm vatandaşların yönetime ve devlete olan güveni artarak aidiyetleri de gelişecektir. Bu yerelleşme anlayışı ile birlikte, riskleri yönetmek için karar verme ve mali sorumluluğun ademi merkezileşmesi de, yerel yönetimlerin bu riskleri yönetirken daha esnek olmasına da imkan verecektir. (Carabine and Wilkinson, 2016: 64) Böylece yönetim sürecinde oluşabilecek riskler yerel karar organları tarafından çözülerek merkezi yönetime herhangi bir maliyet yüklenmesinin de önüne geçilebilir. Ancak riskler ve sorumluluklar her ne kadar yerel idareler tarafından üstlenilse de merkezi yönetimin ve yerel yönetimin işbirliğini bırakmaması da merkezi ve yerel idarelerin bütünlüğü açısından önemlidir.

Geleneksel olarak demokrasilerde, topluluklar, oylarını yerel toplulukların refahını etkileyen kararların uygulanmasından sorumlu olan bürokrasiyi elinde tutan temsilcilerini seçmek için kullanırlar. (Waheduzzaman and As-Saber, 2015: 131) Böylelikle yerel yönetimlerin karar organlarının da o yöre halkının seçimi sonucu oluşturulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak tanımdan da anlaşılacağı üzere, bürokrasiyi elinde tutan temsilcilerin, yerel halkın refahı doğrultusunda çalışmaları da gerekmektedir. Bu taktirde yerel düzeyde demokrasi tam olarak gerçekleştirilebilir bir hal alacaktır. Yerel halkın refahı için ise o halkın yönetiminde söz sahibi olması gerekmektedir. Aynı zamanda ülkemizde merkezîyetçilik ve bürokratik hantallaşma gibi yerel yönetimi etkileyen sorunlar, merkezi ve yerel yönetimlerin kapılarının halka açılmasını, esnek bir yönetim yapısının kurulmasını ve yolsuzlukların önüne geçecek bir ahlaki değer sisteminin oluşturulmasını gerektirmektedir. (Akçakaya, 2017: 109) Bu bakımdan demokratik yolla seçilen organlar, halkın refahı için gereken yatırımları yapmaktan uzak bir yönetim sergiler ise burada demokrasinin sadece seçim için çalıştığı sonucu ortaya çıkacaktır. Esas demokrasi ise seçim ve seçimden sonra verilecek olan kararlarda kendisini göstermektedir. Seçimden sonra da halkın katılımının önemi vurgulanarak, halkın taleplerinin dikkate alınması ve uygulanması ile demokratik ve katılımcı bir kent yönetimi meydana gelecektir.

Ülkemizde yerel yönetimlerin gelişim sürecinde “kadılık” kurumunun da Tanzimat Dönemi öncesindeki önemi ve etkisi göz ardı edilemez. “Tanzimat öncesi dönemde, kentsel ve beledi hizmetlerin sağlanmasında Kadılık Kurumu önemli bir işlev görmüştür. 1826 yılında “*İhtisab Kurumu*” yeniden düzenlenerek İhtisab Nezareti ve İhtisab Müdürlükleri kurulmuştur. Böylece, yerel yönetim kurumu kadılıktan İhtisab Nezareti ve Müdürlüklerine geçmiştir. Tanzimat sonrası dönemde ise, batılı anlamda belediye teşkilatının temelleri, 1855 yılında İstanbul’da kurulan Şehremaneti’ne dayanmaktadır. Daha sonrasında, belediyeler ile ilgili 1868 yılında Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ve 1877 Dersaadet Belediye Kanunu uygulamaya konulmuştur. 1912 yılında çıkarılan Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-u Muvakkati, 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 85 yıl yürürlükte kalan bu kanun yerini 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı kanuna bırakmıştır. 1982 Anayasası’nın 127. maddesinde vurgulanan “*büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri oluşturulabilir*” şeklindeki düzenlemeye dayanılarak oluşturulan Büyükşehir Belediyeleri, 1984 yılında kabul edilen 3030 sayılı kanun ile yasal dayanak kazanmış ve bu kanun yerini 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’na devretmiştir”. (Usta vd, 2017:74) Buradan da görüleceği üzere, ülkemizde Tanzimat öncesi ve Tanzimattan sonra yerel yönetimler alanında birçok düzenleme yapılmış ve merkezi ve yerel idare arasındaki görev ve sorumlulukların belirlenmesi noktasında birçok değişiklik yapılmış olup; Tanzimat Döneminden günümüze kadar yerel yönetimlerin gelişimi aşağıdaki şekilde ifade edilebilir; (Eryılmaz, 2016: 237)

- Ülkemiz tarihi bakımdan batı tipi bir yerel yönetim geleneğine sahip olmayıp, yerel yönetimler diğer kamu yönetimi organları gibi Fransa’dan örnek alınarak oluşturulmuştur.
- Otoritenin ve kaynakların merkezde toplanması Türk Kamu Yönetiminin önemli bir özelliğidir. Bu sebeple yerel yönetimler her zaman merkezi yönetimin bir şubesi olarak düşünülmüş ve merkezi idarenin kaynakları yerel yönetimlerle paylaşmasına pek sıcak bakılmamıştır.
- Osmanlı Döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de yerel yönetimler merkezi yönetime yardımcı ve destek kurumlar olarak görülmüş ve birlik ve bütünlüğün tehlikeye girme endişesi sebebiyle yerel yönetimlere kaynak ve yetki aktarımında her zaman tereddütlü davranılmıştır.

1980’lerden itibaren yerel yönetimlerin yapısının ve işlevlerinin düzenlenmesi amacıyla yeni düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu doğrultuda “1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı yasa ile büyükşehir yönetimlerinin yasal statüsü,

yapısı, görev ve yetkileri ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa ile büyükşehirlerin yapısı ve işlevi yeniden düzenlenmiştir. Belde belediyeleri de büyükşehir sınırlarına dahil edilmiştir. 3030 sayılı kanunda olduğu gibi yeni kanunda da Büyükşehir Belediyesinin organları Büyükşehir Belediye Meclisi, Büyükşehir Belediye Encümeni ve Büyükşehir Belediye Başkanı olarak devam etmektedir.” (Gül vd. 2014: 177-178) Bunun yanı sıra 2000’ li yıllardan itibaren ülkemizde yerel yönetimlerle ilgili reform çalışmaları devam etmiş ve “2004 ve 2005 yıllarında gerçekleştirilen yerel yönetim reformlarıyla; kentsel bütünlük sağlanması, kamuda stratejik yönetim anlayışı yerleştirilmesi, yönetim yapılarının güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu yasal düzenlemelerle, katılımcı yönetim anlayışı ve yerel yönetimlerde demokratik yapının geliştirilmesine yönelik önemli yenilikler getirilmiştir. Bu bağlamda, mahalle yönetimi düzenlenmiş ve gönüllü katılıma imkan sağlanmıştır”. (Usta vd, 2017:75) 5393 sayılı Belediye Kanununun “Belediye hizmetlerine gönüllü katılım” başlıklı 77. maddesi “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulayarak Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” denilmek suretiyle belediyelerde katılımcı yönetim anlayışının geliştirilmek istendiği söylenebilir. Bunun yanında 2006 yılında yürürlüğe giren Kent Konseyleri Yönetmeliği ile de katılımcı yönetim anlayışının belediyelerin gündeminde daha fazla yer alması sağlanabilecektir.

Tüm bu açıklamalardan da görüleceği üzere, sağlıklı ve yaşanabilir bir kent planlanmasında o kentte yaşayan halkın planlama sürecinde aktif bir rol alması önem arz etmektedir. Halkın katılımı ile yapılacak reformlar ile kentin daha yaşanabilir bir hale getirilmesi sağlanacaktır. Kentin su, doğalgaz ve kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin etkin bir şekilde işleyebilmesi, kente sağlıklı su kaynaklarının getirilmesi ve kentin temizliğinin ve hijyeninin sağlanmasında belediyelerin birincil sorumlulukları mevcuttur. Bunun yanında kentin ulaşım, güvenlik ve temizlik gibi diğer hizmetlerinin de etkin bir şekilde işlemesi ile huzurlu bir kent ortamı da oluşacaktır. Bu sorumlulukların bilincinde olarak kent sakinlerinin de katılımına önem veren bir belediyecilik anlayışı ile kentin turizmi, ulaşımı, temizliği ve güvenliği de en güzel şekilde hizmet verir hale gelecektir. Dolayısıyla bir kentin ulaşım hizmetlerinin de güvenli ve konforlu olması bu bakımdan belediyelerin üzerinde önemle durması gereken bir konu haline gelmektedir.

2. Yerel Yönetimler ve Toplu Taşımacılık Sistemleri

Yerel yönetimlere bakış ülkemizde 1961 anayasasından sonra daha dikkat çeker hale gelmiş ve özellikle 1980 sonrasında etkisini göstermeye başlayan yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde daha da hız kazanmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanununun 13. Maddesi “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Belediye, hemşeriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır”, denilmek suretiyle herkesin ikamet ettiği beldenin hemşerisi olduğu ve belediyenin kararlarına ve hizmetlerine katılma haklarının olduğundan söz edilmiştir. Yine aynı kanunun “Kent Konseyi” başlıklı 76. Maddesi “Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar”, denilmek suretiyle de kent konseylerinin belediye hizmetlerine katılımından bahsedilmekte ve belediyelerin kent konseyinin faaliyetlerinin etkin ve verimli olabilmesi için destek sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Belediye Kanununda ve Kent Konseyleri Yönetmeliğinde bahsedilen bu hususlar yerel yönetimlerde halkın katılımının önemine vurgu yapmaktadır. Katılım, halkın kendi yaşam alanlarına ilişkin olarak yerel yönetimlerin işlem ve eylemlerinde veya karar alma ve sonuçların değerlendirilmesi sürecindeki aşamalardan birinde ya da tümünde etkin olarak yer almasıdır. (Ünal, 2012: 272) Dolayısıyla demokrasinin işlevsel bir hale gelmesi ve katılımcı yönetim anlayışına geçiş yapılması için merkezi yönetim çeşitli aktörler ile iş birliği yapma çabası içerisine girmekte ve bu çaba yönetişim kavramı ile somutlaşmaktadır. (Demir, 2019: 195) Bu bakımdan üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının belediyelerin daha

iyi bir hizmet vermesi yönünde daha aktif ve katılımcı bir rol oynamaları önem arz etmektedir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinin o kentin ulaşımı için gelecek odaklı ve uygulanabilir planlar yapmaları ve yine sivil toplum örgütleri tarafından bu sürecin desteklenmesi ile bir kentin toplu taşımacılık sistemi ve ulaşım hizmetleri daha işlevsel hale gelecektir.

Ülkemizde özellikle kentsel dönüşüm uygulamaları sebebiyle yeni konut alanları oluşmuş ve bu konut alanlarına ulaşım için vatandaşların ihtiyaçları doğmuştur. Bu sebeple belediyelerin bu bölgelerde trafik problemlerinin oluşmaması amacıyla yollar yapması ve asıl olarak raylı sistemleri yaygınlaştırarak daha pratik çözümler geliştirmesi büyük önem arz etmektedir. “Kentlerin sürdürülebilirliği açısından trafik sorunu olmayan mekanların oluşturulması önemlidir. Kentsel alanların gelişmesine bağlı olarak ulaşım her zaman temel sorunlardan biri olmuş ve trafik sorunu sadece insanlara maliyet çıkarmamakta, aynı zamanda doğal dengenin de bozulmasına neden olmuştur”. (Karataş ve Kılıç, 2017: 59-60) Bu bakımdan yeni oluşan konut bölgelerine göre yolların düzenlenmesi ihtiyacı özellikle son yıllarda ülkemizde artan kentsel dönüşüm politikaları vasıtasıyla olmuştur. Bu projeler sebebiyle daha önceden planlanmayan veya öngörülemeyen trafik yoğunlukları oluşmuş ve bu bölgelerde toplu taşımacılığın sağlanması ihtiyacı da doğmuştur.

Ülkemizde yerel yönetimler alanında yapılan reformlar sonucu kent içi ulaşım hizmetleri ile ilgili olarak Ulaşım Koordinasyon Merkezleri (UKOME) oluşturulmuş ve bu örgütlenmeler aracılığıyla kentin ulaşım hizmetlerinin halkın ihtiyaçları doğrultusunda planlanacağı vurgulanmıştır. UKOME tarafından toplu taşıma ile ilgili alınan kararlar, belediyeler ve bütün kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgililer için bağlayıcı nitelik arz etmektedir. (Toprak, 2014: 346) Yerel yönetimlerin günlük hayatın bugünü ve yarını için özel öneme sahip birçok kararın alındığı ve uygulandığı, toplumun bilgi ve yeteneklerinin harekete geçirilebileceği en uygun konumda bulunan yönetimler olduğu düşünüldüğünde bu örgütlenmelerde görev alan uzmanların da daha objektif kararlar alabilmesi önem taşımaktadır (Yıldırım, 2015: 38-39). Dolayısıyla yerel yönetimlerin hizmet sunmuş olduğu toplumun faydasını ve çıkarlarını düşünmesi ve onlar için hizmette bulunma anlayışına sahip olması ile daha kaliteli ve vizyoner bir yönetim anlayışı da yerleşmiş olacaktır. Bu bakımdan ülkemizde Kent Konseylerinin kurulmasıyla birlikte yerel yönetimlerin de bu konuya daha fazla özen gösterdiği ifade edilebilir. Bu kurumlar ile genç-yaşlı, kadın-erkek tüm kesimlerin görüşleri, önerileri ve şikayetleri göz önüne alınarak dinamik ve işlevsel bir belediyecilik anlayışının yerleştirilmesine gayret gösterilmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan ve 08.10.2006 tarih ve 26313 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kent Konseyleri yönetmeliğinde de kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetişim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin çalışma usul ve esasları düzenlenmektedir. Aynı yönetmelikte “Kadın ve gençlik meclisleri başta olmak üzere kent konseyinin görev alanlarında, yönetişim anlayışına dayalı ve sürdürülebilir kalkınma içinde çeşitli toplum kesimlerinin kent yönetimine katkıda bulunmalarını, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde aktif rol almalarını hedefleyen ve gönüllülük esasında oluşmuş ortak yapıları ifade eden meclis ve çalışma gruplarının oluşturulacağından” söz edilerek katılımcı bir yönetim anlayışının oluşturulması amaçlanmıştır. Kent Konseyleri Yönetmeliği doğrultusunda oluşturulan kadın ve gençlik meclisleri ile diğer çalışma gruplarının kentin ulaşım problemlerini çözmeye yönelik katkıda bulunmaları ile de daha yerinde bir ulaşım planlamasından da söz edilebilecektir. Oluşturulan bu çalışma grupları sadece kağıt üzerinde kalırsa bir etkinlikten bahsedilemeyecektir. Çalışma gruplarının konusunda uzman ve tecrübeli bireylerden oluşması ve bu gruplarda alınan kararların da uygulanabilir hale getirilmesi bir kentin gelecek odaklı ve vizyoner çalışmalar yapabilmesinin de bir ön koşulu sayılabilir. Aksi halde durağan ve değişime kapalı bir yapı meydana gelecek ve yeniliklere uyum sağlanamayacaktır. Dolayısıyla Kent Konseylerinde amaç kent sakinlerinin yerel hizmetlere katılımının sağlanarak kararların daha uygulanabilir bir hal almasına imkan vermek olmalıdır. Ayrıca, UKOME komisyonlarında Bakanlıkların, sivil ve askeri idarelerin temsilcilerinin olması kararlarda halkın çoğunluğunun görüşünün olduğu anlamına gelmemelidir. Şehir içi toplu taşıma araçlarının renginin ne olacağı hakkında belediyenin anket düzenlemesi ve bu anket sonucunda çıkan kararın uygulanması, halkın doğrudan katılımının somut bir örneğidir. Ulaşım hizmetlerinde halkı doğrudan etkileyecek olan uygulamalarda da bu yola başvurulması ile daha objektif ve daha çoğunlukçu bir karar alınabilecektir.

3. Ankara Anakent Yönetimi Toplu Taşımacılık Sistemi

Kent yönetimi, kentte yaşayan insanların günlük gereksinimlerinin karşılanması ve kentle ilgili diğer gereksinimlerinin en etkili ve verimli bir biçimde yerine getirilmesi amacıyla girilen faaliyetlerin bütününe verilen isimdir. (Demir, 2019: 196) Bu bakımdan bir kentin ulaşım sisteminin kurulması ve güvenli bir şekilde işletilmesi de kentsel hizmetlerin başında gelmektedir. Belediyelerin, kısacası yerel yönetim birimlerinde karar alma ve uygulama yetkisi olan birimlerin de kent trafiğinin rahatlatılması, kent estetiğinin bozulmaması, kent sakinlerinin yerel hizmetlerden en az maliyetle ve en konforlu şekilde yararlanabilmesi için çalışmaları önem arz etmektedir. Güçlü ve demokratik yerel yönetimler ülkenin hem demokratik gelişmesine hem de iktisadi ve sosyal gelişmesine katkıda bulunan kurumlardır. (Görmez, 2000: 87) Siyasi karar organlarının kalkınma planlarında ve hükümet programlarında taahhüt etmiş oldukları plan ve projeleri gerçekleştirmeleri özellikle ulaşım konusunda Ulaştırma ve Şehircilik Bakanlığının plan, proje ve uygulamalarında buna özen göstermeleri gerekmektedir.

Küreselleşme ile birlikte ulus devlet sınırlarını aşan küresel sermaye ve toplumsal hareketlerin oluşturdukları baskı ve yine küresel düzeyde yeni toplumsal örgütlenmelerin ortaya çıkması belli bir sınır içinde kalan merkezi yönetimin iktidarını zayıflatmaktadır. (Sala, 2016: 1717) Güçlü yerelleşme olarak da ifade edebileceğimiz bu süreç ile bölgesel aktörler kuvvetli hale gelmiş ve halkın yönetime etkin katılımı da artmıştır. Halkın katılımını, belirli sürelerle yapılan belediye başkanlığı ve belediye meclisi üye seçimlerinde aday olma ya da oy kullanma biçiminde ortaya çıkan siyasi katılmadan ibaret saymamak, halk katılımını yönetimin tüm eylem ve işlemlerinde geçerli olabilen bir halkla ilişkiler yaklaşımı olarak benimsemek gerekmektedir. (Özüpek, 2013: 34) Yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle iş başına geldiği göz önüne alındığında seçimle iş başına gelen karar organlarının halkın isteklerine kulak kapatmaması ve halkın istekleri doğrultusunda çalışmaları da esastır. 5393 sayılı Belediye Kanununda bahsi geçen “herkes ikamet ettiği beldenin hemşerisidir” ifadesi ile de kent sakinlerinin hemşerilik bilincinin geliştirilmesi ve kent için alınacak olan kararlara katılımı özendirilmektedir. Özellikle meclis toplantılarının halka açık olması ve kent konseyleri uygulaması bunun birer kanıtı niteliğindedir.

Ankara'nın toplum taşımacılık sistemleri incelendiğinde de göz alıcı verilere rastlanılmaktadır. Özellikle otobüs hatlarının zaman içerisinde gelişim seyri ve raylı sistemlere geçiş aşamaları Ankara'nın ülkemize yakışır bir başkent olması yönünde önemli gelişmelerdir. Kentin ulaşım sistemleri ile görevli olan EGO da bu bakımdan kent için stratejik bir role sahiptir. “EGO 16 Aralık 1942 tarihinde Ankara Elektrik ve Havagazı İşletme Müessesesi olarak kurulmuş ve 1950 tarihinde Otobüs İşletme İdaresinin bünyesine katılmasıyla Ankara Elektrik, Havagazı ve Otobüs İşletme Müessesesi (EGO Genel Müdürlüğü) olarak Ankara'ya elektrik, havagazı (daha sonra doğalgaz) ve otobüs hizmetleri verilmiştir. 1982 yılında elektrik hizmetleri Türkiye Elektrik Kurumuna, 2007 yılında da doğalgaz hizmetleri Başkent Doğalgaz Dağıtım AŞ' a devredilmiştir. EGO bugün Ankara'da toplu taşıma hizmetlerinde otobüs ve raylı sistemlerin (Metro) işletmelerini ve ayrıca kentin trafik düzen ve güvenliğinin sağlanması amacıyla ulaşım planlama hizmetlerini üstlenmiştir”. (URL1)

Ankara'nın kurtuluş mücadelemizden sonra hızlı bir nüfus artışı ve yoğun göç alması sebebiyle kent içi gecekondu bölgeleri oluşmuş ve ulaşımda da problem yaşanmaması amacıyla gelecek odaklı planlamalar yapılması hedeflenmiştir. Yine Ankara'nın başkent olmasının gerektirdiği şekilde yeni bir çehreye bürünmesi sürecinde ulaşım hizmetlerinin yaygın ve yeterli olabilmesi yönünde atılımlar gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu süre zarfında özellikle 1930'ların 90 bin nüfuslu, toplam yolculukların yüzde 15' inin araçlı yolculuklar olduğu bir kentten 1998' lerde yaklaşık 4,5 milyon nüfuslu ve araçlı yolculukların oranı yüzde 90'a varan bir kentte geçiş yapılmıştır. (URL2)

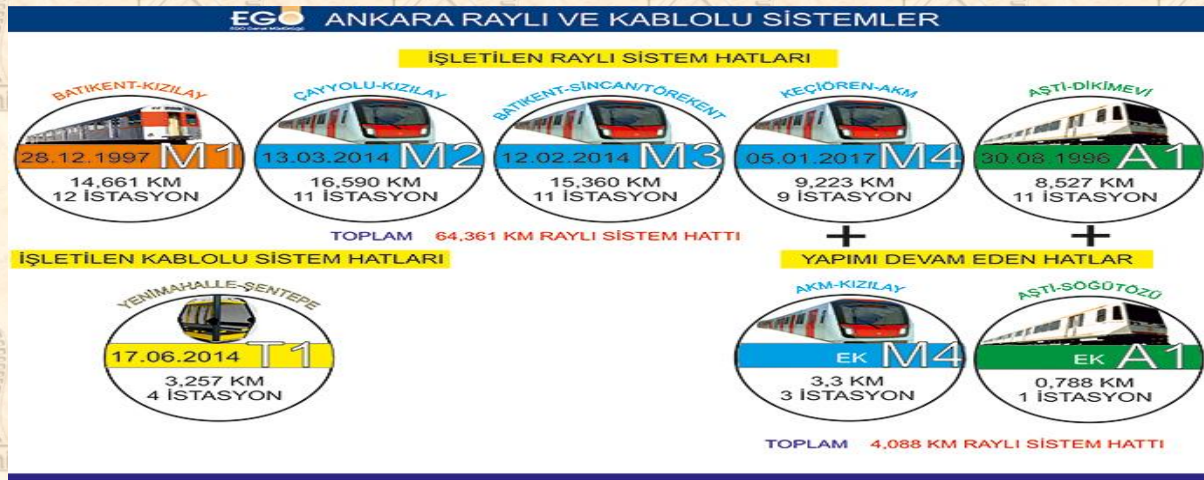
Ankara'da otobüs hizmetlerinin gelişimi ile ilgili olarak 1935'ten bugüne kadar yapılan yeniliklerden bazıları aşağıda sunulmuştur; (URL3)

- Belediye ilk girişimini 1935 yılında yapabilmiş ve Ankara Belediyesi Otobüs İdaresi kurularak Sovyetler Birliğinden 100 adet ZIS marka Otobüs ithal edilmiştir.
- 1944 yılında otobüs idaresi katma bütçeli hale getirilerek “Ankara Otobüs İşletmesi” adını almış ve ardından Ulus-Cebeci, Ulus-Sıhhiye gibi kentin en yoğun yerleşim yerlerine ilk dolmuş hatları konulmuştur. 1950' li yılların ortalarına gelindiğinde EGO' nun hat sayısı 42' ye, hat uzunluğu 273 km.' ye çıkarken, EGO otobüsleri kentin yeni gelişen alanlarına hizmet vermeye başlamış, merkezi alanlar ise özel girişimcilere bırakılmıştır.

- 2001 yılında Ankaray, Metro ve Otobüs ücret toplama sistemleri entegre edilerek tüm toplu taşıma türlerimizde tek tip ücret toplama belgesi kullanılmaya başlanmış ve ücretsiz transferli yolculuklar bu dönemde vermeye başlanmıştır.
- 2005 yılında 50 adet Dizel 400 adet doğal gazlı olmak üzere 450 adet otobüs alımı yapılmıştır.
- 2012 yılında ilk defa engellilere yönelik olarak kapalı duraklara Breil alfabeli levhalar yapıştırılmıştır.
- 2013 yılında Tüm araçların engelli kullanımına uygun hale getirilmesi amacıyla değişik marka ve modeldeki toplam 480 araca engelli lifti montajı yapılmıştır. Akıllı durak, araç içi yolcu bilgilendirme sistemleri, şoför anons sistemleri, kamera sistemleri, kiosk sistemleri ve elektronik ücret toplama sistemi, yapılan diğer yeniliklerdir.

Tüm bu açıklamalardan da görüleceği üzere, belediyenin otobüs hizmetlerinde sürekli kendisini yenileme gayreti içerisinde olduğu ve çevreye ve insan sağlığına duyarlı araçlar satın alma yoluna giderek sürdürülebilir bir politika izlediği ifade edilebilir. Bunun yanında 1990'ların başından itibaren belediyenin raylı sistemlere öncelik vererek bu hatların yapımına başlanması hedeflenmiş ve 1996 yılında ilk raylı sistem hattı kullanıma açılmıştır. Aşağıdaki şekillerde EGO tarafından işletilen ve yapımı devam eden raylı sistemler ve teleferik sistemleri ile 2017 yılında EGO tarafından taşınan yolcu sayılarına ait veriler yer almaktadır.

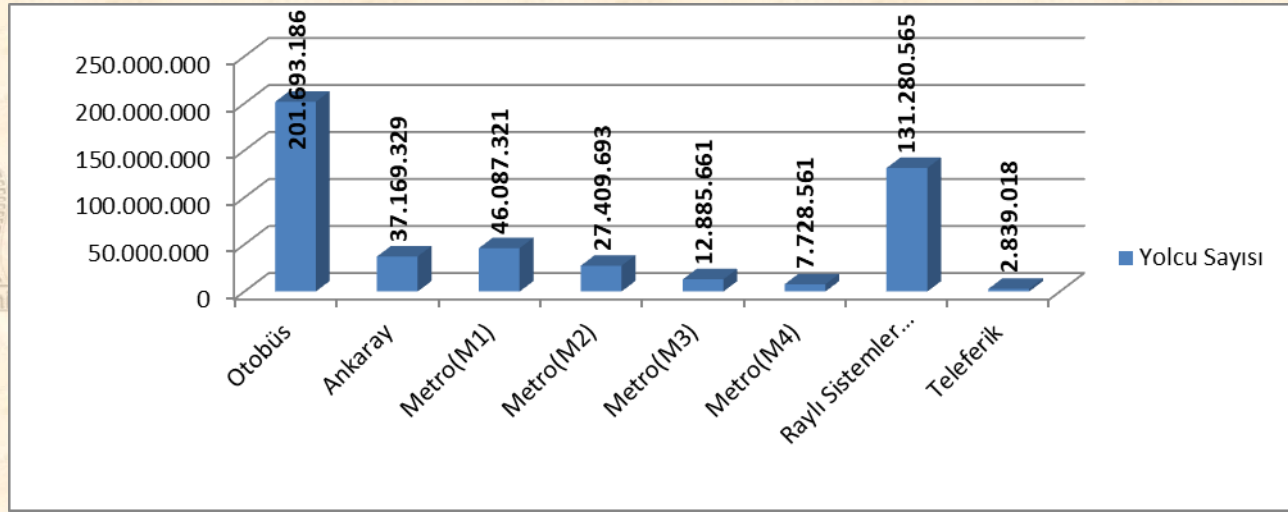
Şekil 1: EGO tarafından işletilen ve yapımı devam eden raylı sistemler ve teleferik sistemleri

Kaynak: EGO tarafından işletilen ve yapımı devam eden toplum raylı sistemler ve teleferik sistemleri (URL4)

Yukarıdaki şekilde de görüleceği gibi, Ankara' da raylı sistemlerin 1996 yılında AŞTI-DİKİMEVİ arasında kullanılmaya başlanarak, daha sonra sırasıyla 1997 yılında BATIKENT-KIZILAY, 2014 yılında ÇAYYOLU-KIZILAY, BATIKENT-SİNCAN/TÖREKENT ve 2017 yılında KEÇİÖREN-AKM hattında devam ettiği görülmektedir. Bunun yanında 2014 yılında YENİMAHALLE-ŞENTEPE arasında kablolu sistem hattı yapılarak vatandaşların ulaşımına katkı sağlanmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla Ankara anakent yönetiminin 20 yıllık bir süreçte yaklaşık 65 km' lik bir raylı sistem hattı oluşturduğu görülmektedir. Buradan hareketle raylı sistemlerin bir kentin ulaşımında ne derece önemli olduğu ve Ankara anakent yönetiminin de bu konuya önem verdiği sonucu çıkarılabilir.

Şekil 2 : 2017 yılında EGO tarafından taşınan yolcu sayılarına ait grafik.

Kaynak: 2017 yılında EGO tarafından taşınan yolcu sayılarına ait grafik, EGO Faaliyet Raporu. (URL5)

Yukarıdaki şekilde de görüleceği gibi, Ankara'da 2017 yılında otobüs ile 201.693.186; raylı sistemler ile 131.280.565 yolcu seyahat etmiştir. Ankara'da yapımı devam eden raylı sistemlerin tamamlanmasından sonra da bu sayıda artış olacağı tahmin edilmektedir.

Ankara Ulaşım Koordinasyon Merkezinin (AUKOME) 19.08.2014 tarih ve 2014/37 sayılı ve 17.10.2014 tarih ve 2014/40 sayılı kararlarında "Kızılay- Çayyolu (M2) ve Sincan (M3) ile Yenimahalle- Şentepe Teleferik (T1) hatlarının hizmete girmesi nedeniyle; daha çok yolcunun metro taşımacılığına yönlendirilmesi, kent merkezindeki trafiğin rahatlaması ve ekonomik kayıpların azaltılması amacıyla yeni açılan metro hatlarına otobüs ring hattı seferlerinin başlatılması, ring hatlarına dönüştürülecek hatları kullanan yolcularımızın yeni oluşturulan metro ring hatlarından metroya metrodan da bu ring hatlarına 75 dakikalık süre içinde binen yolcuların ilk binışinden aktarma ücreti alınmamasına; UKOME Kararları ile yeni ring hatlarının eklenmesi ve diğer hatlardan gelip M2 hattını kullanarak 41 ring hattını kullanan yolcularımızın transfer süresi 90 dakikaya çıkarılmasına karar verilmiştir", denilmek suretiyle metro güzergahında bulunan otobüs hatlarının sadece ring seferleri yapması ve şehir merkezine girmemesi amaçlanmıştır. Ancak bunun ne derece etkili bir karar olduğu ayrı bir tartışma konusudur. Ankara Ulaşım Koordinasyon Merkezinin (AUKOME) 08/01/2016 tarih ve 2016/05 sayılı kararında ise özetle toplu taşımacılığın bir kamu hizmeti olması nedeniyle, toplu taşıma standartlarının yüksek tutulması, toplu taşıma araçlarından (EGO Otobüs, Ankaray, Metro, Teleferik) vatandaşların daha iyi hizmet alması, ulaşımda entegrasyonun sağlanması, kent trafiğinin rahatlatılması, yolcuların memnuniyetinin artırılması amacıyla 19.08.2014 tarih 2014/37 sayılı ve 17.10.2014 tarih 2014/40 sayılı Ulaşım Koordinasyon Merkezi (UKOME) Genel Kurul Kararlarında değişiklik yapılarak, ücretsiz aktarma yapılacak hatların ve transfer süresinin yeniden belirlenmesine karar verilmiştir. Ancak bunun ne kadar memnuniyet verici veya ne kadar kent trafiğini rahatlatıcı olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur.

Buradan da görüleceği üzere, ulaşımda standartların yüksek tutulması, kent trafiğinin rahatlatılması ve vatandaş memnuniyeti açısından ulaşım üzerine alınacak kararlar daha uygulanabilir ve hakkaniyetli olmak durumundadır. Kent trafiğini rahatlatmak geniş yollar yapılarak çözülemeyecektir. Geniş ve güvenli yollar yapılması tabi ki bir çözümdür ancak kent trafiğinin çevreci bir politika çerçevesinde rahatlatılması ve vatandaşların daha rahat ulaşım sağlayabilmeleri için toplu taşıma sistemlerinin yaygınlaştırılması ve etkili bir şekilde işletilmesi önemlidir.

Vatandaşla iyi ilişkiler kurmak ve iyi bir yönetim alanı oluşturmak için katılımcı kalkınma geleneğine sahip olmak belediyeler için önemli bir vizyondur. (Gaventa and Valderrama, 1999: 3) Bu vizyon ile belediyeler ile halk arasında

daha pozitif ilişkiler kurulacaktır. Yeni kamu yönetimi anlayışının devletin küçültülmesini ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini savunan yapısı gereğince, özellikle kararlara katılım sürecinin önemini artırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Merkezde ve yerelde hem yasama hem de yürütme kanadında astların, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının kararlara katılımının yüksek olması ile hem alınan kararlar daha etkili sonuçlar doğuracak hem de uygulamada bir aksaklık oluşması halinde toplu bir şekilde sorumluluktan bahsedilebilecektir. Bu sayede kararların hem alınması hem uygulanması aşamasında daha demokratik bir anlayış gelişecek ve daha etkili sonuçlar meydana gelecektir.

Örgüt içi iletişimin ve koordinasyonun yüksek olması, örgütsel katılımın da artmasını sağlamaktadır. Birimlerin faaliyet alanları ile ilgili olarak diğer birimler ile sürekli etkileşimde bulunması ile örgütün amaçlarının gerçekleşmesi daha kolay olacaktır. Bu sayede birimler hangi faaliyet için hangi bölümü harekete geçireceklerini bilerek daha rasyonel kararlar alınmasını sağlayacaktır. Yüksek iletişim ile bu faaliyetlerden her birimin anında haberi olacak ve yapılması gereken işler birimlerde yerine getirilecektir. Yine etkili iletişim ile birimler arası koordinasyon güçlüğü çekilmeyecek ve her birimin yapmış olduğu iş belirli bir uyum içinde yürüyecektir. Birimler arasındaki uyum ve örgütlü çalışma çalışanlara da yansıtacak ve çalışanlar diğer birimlerin yapmış oldukları işler hakkında da bilgi sahibi olacaktır. Dolayısıyla, belediyelerin yürütmüş oldukları hizmetlerde de halkın katılımına önem vermeleri ile objektif bir belediyeçilik hizmeti de gerçekleştirilmiş olacaktır. Aksi halde, alınan kararlar uygulama olanağı bulsa dahi halkın büyük bir çoğunluğu tarafından olumlu karşılanmayacaktır. Bu da ister istemez halkın yönetime olan güvenini zedeleyecek ve yerel yönetim organları ile halk arasında bir kopukluk meydana gelecektir. Bunun içindir ki, halkın halk için halk tarafından yönetilmesine imkan veren daha çağdaş ve vizyoner bir yönetim anlayışının benimsenmesi esas olmalıdır.

Belediyelerin teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmesi de büyük önem arz etmektedir. Ülkemizde de özellikle son yıllarda kamu hizmetlerinin elektronik ortamdan yürütülmesi ile ilgili olarak birçok çalışma yapılmaktadır. Vatandaşların kamu hizmetlerinden en hızlı en pratik ve en kolay şekilde faydalanabilmeleri; vatandaşlardan talep edilen belgelerin azaltılması, özetle bürokrasinin en aza indirilmesi devletin temel politikalarının başında gelmektedir. Bu doğrultuda 11/10/2018 tarihli ve 2018/13 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesinde de devletin yürütmüş olduğu hizmetlerde sorun çözen, çözüm üreten ve vatandaş odaklı bir yönetim anlayışına vurgu yapılarak, vatandaşların kamu hizmetlerinden kolay ve hızlı bir şekilde yararlanabilmeleri hedeflenmiştir. EGO tarafından gerçekleştirilen “Otobüs Hatları Bilgilendirme Sistemi (EGO CEP’TE)” uygulaması da bu kapsamda gerçekleştirilen bir hizmet olarak değerlendirilebilir. EGO CEP’TE ile toplu taşıma araçlarını kullanacak olan vatandaşlar hem mobil hem de web ortamında, bulunduğu konuma en yakın durağı tespit edebilmektedir. Durak numarasını girerek, bu duraktan geçen hatları, otobüsleri ve bu otobüslerin durağa gelme zamanını çevrimiçi (online) olarak öğrenmektedirler. EGO CEP’TE ile vatandaşlar evlerinden, işyerinden, okulundan veya buldukları herhangi bir noktadan otobüsün ne zaman durağa geleceğini öğrenebilmekte ve zaman kaybı olmaksızın ulaşımını sağlamaktadır. Böylece EGO CEP’TE ile Ankara’daki tüm duraklar akıllı durak haline gelmeye başlamıştır”. (URL6) Özetle, vatandaşların durakta beklemelerinin önüne geçebilmek ve vatandaşların daha konforlu seyahat edebilmelerini sağlamak amacıyla büyükşehir belediyesinin önemli çalışmalar yaptığı ifade edilebilir.

5393 sayılı Belediye Kanununda ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda toplum taşımacılık ile ilgili tanımlamalar yapılmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanununun “Belediye başkanının görev ve yetkileri” başlıklı 38. Maddesinde “*Belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak*” Belediye Başkanının görevleri arasında sayılmış ve aynı kanunun “Belediyenin yetkileri ve imtiyazları” başlıklı 15. Maddesinde “*Toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işletirmek*” belediyelerin görevleri arasında sayılmıştır. Bunun yanında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun “Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görev ve sorumlulukları” başlıklı 7.maddesinin f bendinde “*Büyükşehir ulaşım ana plânını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak; ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini plânlamak ve koordinasyonu sağlamak; kara, deniz, su ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü servis ve toplu taşıma araçları ile taksi sayılarını, bilet ücret ve tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek; durak yerleri ile karayolu, yol, cadde, sokak, meydan ve benzeri yerler üzerinde araç park yerlerini tespit etmek ve işletmek, işletirmek veya kiraya vermek; kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütme*”, şeklinde Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin görevleri belirtilmiştir. Aynı maddenin p bendinde de “*Büyükşehir içindeki toplu taşıma hatlarıyla ilgili olarak; şehir merkezine olan uzaklık, nüfus ve hattı kullanan sayısı kriterleri esas alınarak tespit edilecek hatlarla ilgili toplu taşıma hizmetlerinin işletilmesine karar vermek*”, büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında sayılmıştır. Dolayısıyla toplu taşıma sistemlerinin oluşturulması, güzergahlarının belirlenmesi, belirli bir güzergahta işletilecek olan toplu taşıma araçlarının tespiti, hareket saatleri ve

bunun gibi düzenlemeler belediyelerin görev ve sorumluluklarındandır. Karayolu, havayolu, demiryolu ve su yolu ile taşımacılığın belirlenmesi, hangi tür taşıtların hangi aralıklarla bu ulaşımı gerçekleştireceği, bu ulaşım araçlarına vatandaşların erişiminin kolay olması gibi hususların düzenlenmesi ile etkili bir ulaşım politikası da gerçekleştirilebilecektir. Buradan hareketle, belediyelerin ve büyükşehir belediyelerinin halkın huzuru, esenliği ve mutluluğu için toplu taşıma ile yakından ilgilenmesi ve gereken önlemleri alması gerektiği söylenebilir. Toplu taşıma için gereken altyapı ve üstyapının kurulması ve işletilmesi, halkın istekleri doğrultusunda problemlerin çözülmesi belediyelerin görev ve sorumluluğundadır.

SONUÇ:

Ulaşımı rahatlatmak, kaynak israfını önlemek, kent estetiğine zarar vermemek, kent sakinlerinin ucuz, rahat, konforlu ve güvenli ulaşımını sağlayabilmek yerel yönetimlerin birincil sorumluluk alanlarındandır. Artan araç sayısı sebebiyle belediyelerin, hükümetlerin sadece geniş yol yapımına önem vermesi sebebiyle şehirler adeta otobanlara dönüşmüş ve kent sakinlerinin karşıdan karşıya geçişleri adeta bir çileye dönüşmüştür. Bu sebeple şehir trafiğini rahatlatmak şehir içine geniş yollar yapılması ile çözülemeyecektir. Şehir trafiğini rahatlatmak toplu ulaşımın yaygınlaştırılması ile çözülebilir. Toplu taşıma her semte, her mahalleye, her sokağa 7/24 hız kesmeden temin edildiği sürece araç trafiğini rahatlatmak mümkün hale gelecektir. Bu bakımdan raylı sistemlerin yaygınlaştırılması önemli bir adım olacaktır. Ülkemizde de raylı sistemlerin yapımına 1990' lardan sonra başlanmış ve halen büyükşehirlerde yeni projeler gündeme gelmeye devam etmektedir. Dolayısıyla güvenli ve konforlu bir taşımacılık için raylı sistemlerin önemi artık belediyeler tarafından da fark edilmektedir. Ayrıca belediyelerin teknolojik gelişmeleri yakından takip etmeleri ve ulaşımı rahatlatıcı çözümler bulmaları da öncelikli görevlerindedir. Bu bakımdan, Ankara Büyükşehir Belediyesinin EGO Cepte uygulaması, belediyenin teknolojiyi takip ettiğinin bir göstergesi olarak ifade edilebilir. Yine otobüs duraklarının akıllı durak haline getirilmesi ve araç içlerine bilgilendirme ekranlarının entegre edilmesi de yönetimin teknolojiden faydalandığının bir göstergesidir. Bu ve buna benzer uygulamaların belediyeler tarafından takip edilerek, vatandaşlarının hizmetine sunulması da çağımızın gereklerindedir.

Ankara Anakent Yönetiminde de toplu taşımacılık sistemlerinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi ile ilgili sürekli yenilenen projeler ile gelecek odaklı bir yönetim anlayışı sergilenmesi temel amaçlardan olmalıdır. Bu bakımdan hem Ankara hem de diğer yerel yönetim birimlerinde toplu taşımacılık sistemlerinin ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak iyileştirilmesi, çevreye duyarlı ve kent sakinlerinin rahat ve güvenli ulaşım sağlayabilmeleri adına aşağıdaki hususlar çerçevesinde birtakım düzenlemelerin yapılmasına öncülük etmeleri önem arz etmektedir;

- 1- Çevreye duyarlı, hava kirliliğine en az derecede sebep olacak ulaşım sistemlerinin tercih edilmesi. (elektrikli otobüslerin yaygınlaştırılması)
- 2- Kentin fiziki ve kültürel yapısına bağlı olarak, ormanlık alanların ve kültürel mirasların tahrip edilmeden buna uygun ulaşım sistemlerinin tercih edilmesi. (şehirin altyapı ve üstyapısına uygun olarak raylı sistem, metro veya tramvay sistemlerinin oluşturulması)
- 3- Çocuklara, gençlere, yaşlılara, engellilere, hamilelere özetle tüm kent sakinlerinin rahat edebilecekleri ulaşım sistemlerinin aynı anda hizmet vermesi. Sadece otobüs veya sadece metro sisteminin oluşturulmasından ziyade tüm bu beşeri özelliklere sahip kent sakinlerine yönelik düzenlemelerin yapılması.
- 4- Kent içi ulaşım hizmetlerinin planlanmasında kent konseylerinin kararlarının dikkate alınarak bu doğrultuda çalışmalar yapılması.
- 5- Kent sakinlerinin ulaşım hizmetleri konusundaki görüş ve önerilerini belirli aralıklarla tespit edebilmek amacıyla anketlerin yaygınlaştırılması ve belediyelerin bu anket sonuçlarına göre iyileştirme ve güncellemeler yapmaları.
- 6- Yaya öncelikli trafik düzenlemelerinin yapılması.
- 7- Şehir içinde özellikle ana yollarda emniyet şeritlerinin oluşturularak yoğun trafikte aciliyeti olan araçların bu şeritleri kullanması sağlanmalıdır. Bu şeritleri gereksiz yere meşgul eden araçlara ise ağır cezalar uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA:

Kitaplar:

ABRAHAM, A. (2014). *Decentralisation, Local Governance and Development: An Aspect of Development*, Anchor Academic Publishing.

ERYILMAZ, B. (2014). *Kamu Yönetimi- Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*, Gözden Geçirilmiş 9.Baskı, Umuttepe Yayınları.

GÜL, H., KİRİŞ, H.M., NEGİZ, N. GÖKDAYI, İ. (2014). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset*, Detay Yayıncılık.

ORTAYLI, İ. (2018). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖZÜPEK, M. N. (2013). *Belediyelerde Halkla İlişkiler*, 2. Baskı, Eğitim Yayınevi,

TOPRAK, Z. (2014). *Yerel Yönetimler*, 9.Baskı, Siyasal Yayınları.

YILDIRIM, S. (2015). *Yerel Yönetim ve Demokrasi Kavramlar-Yaklaşımlar*, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, Yayın No:87.

Makaleler:

AKÇAKAYA, M. (2017). Yeni Yönetim Anlayışının Yerel Yönetimlere Yansımaları, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:9, Ocak-Nisan 2017, s. 105-130.

CARABİNE, E., WILKINSON, E. (2016). How Can Local Governance Systems Strengthen Community Resilience? A Social-Ecological Systems Approach, *Politics and Governance*, Volume 4, Issue 4, p. 62-73.

DEMİR, K., A. (2019). Kent Yönetiminde Değişim Algısı: Yerel Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme Ve Yerelleşen Yönetişim Uygulaması, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 74, No:1, Yıl: 2019, s. 193-218.

GAVENTA, J., VALDERRAMA, C. (1999). Participation, Citizenship and Local Governance, *Institute of Development Studies*, June 21-24, p.1-16.

GÖRMEZ, K. (2000). Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim-Yerel Yönetim İlişkileri, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 4, s. 81-88.

KARATAŞ, A., KILIÇ, S. (2017). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Yeşil Alanlar, *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 26(2), s.53-78.

SALA, B. (2016). Yeni Demokrasi Arayışları ve Türkiye’de Yerel Yönetim Politikaları, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 6, s. 1716-1728.

USTA, S, AKMAN, E., KOCAOĞLU, M. (2017). Yerelleşme-Merkezileşme Tartışmaları Ekseninde Yerel Yönetimlerde Reform: İngiltere ve Türkiye Üzerine Mukayeseli Bir Analiz, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Nisan, Cilt:20, Sayı:1, s. 68-78.

ÜNAL, F. (2012). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Karar Verme Ve Karar Verme Sürecinde Yer Alan Faktörlerin Analizi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2012, Cilt: 17, Sayı:3, s. 259-282.

WAHEDUZZAMAN, W., AS-SABER, S. (2015). Community Participation And Local Governance in Bangladesh, *Australian Journal of Political Science*, Vol. 50, No. 1, p. 128-147.

İnternet Kaynakları:

(URL1) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 12/01/2019)

(URL2) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 12/01/2019)

(URL3) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 12/01/2019)

(URL4) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 04/02/2019)

(URL5) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 06/02/2019)

(URL6) www.ego.gov.tr (Erişim Tarihi: 26/02/2019)

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Reflections of The Perception of Civilization in The City	
Corresponding Author	Emine KEF Adıyaman University, Department of Public Administration, Adıyaman, ekef@adiyaman.edu.tr	
Submission Date Admission Date	27/12/2018 / 10/03/2019	
How to Cite	KEF, E., (2018). Reflections of The Perception of Civilization in The City / Medeniyet Telakkisinin Şehirdeki Yansımaları , Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 148-158	

ORCID NO:
0000-0002-9938-4635

Reflections of The Perception of Civilization in The City Medeniyet Telakkisinin Şehirdeki Yansımaları

Emine KEF¹

ABSTRACT:

Cities are the most ancient witnesses of the time, carrying many secrets about the existence perception of civilizations which brought them to life. As well, the cities, meeting points of the civilizations come together not only soul of the different spaces but also soul of the different times. Even if the names change, the similarities in myth, religion and symbolic narratives are the proof that humanity is always in search of the same thing. Human is the main principle that allows to separate both the earth and the sky as well as to connect them. Namely, since Adam, human has been pursued himself actually. The existence of everything that exists between these two layers in the universe is necessarily dependent on him/her. In the world of phenomena each creature symbolizes a truth. Every civilization engraves the secret of truth with symbols to its work. Trees or birds conceal the truth. The tree of life and bird motifs in architectural works have much deeper symbolic meanings than the things in nature. To examine and interpret the bird house styles which have similar symbolic values found in Seljuk and Ottoman mosque architecture in more detail will both strengthen the language of the communication between civilizations and remind of the knowledge about human which has been interrupted from time to time in history.

KEY WORDS: Civilization, Mythology, Human, Tree of Life, Bird Motifs, Bird House.

ÖZ:

Şehirler kendilerini vücuda getiren medeniyetlerin varlık telakkileri hakkında pek çok sırrı içinde taşıyan, zamanın en kadim şahitleridir. Aynı zamanda medeniyetlerin buluşma noktası olan şehirler, sadece farklı mekanların değil farklı zamanların da ruhunu bir araya getirmektedir. İsimler değişse bile mit, din ve sembolik anlatılardaki benzerlikler, bu bir aradalığın ve insanlığın aslında hep aynı şeyin arayışında olduğunu söyler. İnsan, yer ile göğün hem birbirinden ayrı olmalarını hem de birbirlerine bağlı olmalarını sağlayan ana ilkedir. Söz gelimi, insanın Adem'den bu yana peşine düşüp izleri takip ederek bulmaya çalıştığı aslında kendisidir. Kainatta bu iki tabaka arasında vücuda gelen her şeyin varlığı zorunlu olarak ona bağlıdır. Fenomenler dünyasında her varlık hakikatin bir simgesidir. Bu dili çözen her medeniyet de erdiği hakikatin sırrını eserlerine bu yolu izleyerek sembollerle nakşeder. Ağaç veya kuşların hakikate bir perde olması gibi mimari eserlerde karşılaşılan hayat ağacı, kuş motifleri tabiatta olanı taşakakmaktan çok daha derin semgesel anlamlar taşımaktadır. Benzer sembolik değerlere sahip olan Selçuklu ve Osmanlı cami mimarilerinde rastlanan kuş evi üsluplarını da daha detaylı inceleyip yorumlamak hem medeniyetler arasındaki iletişimin dilini güçlendirecek hem de tarihte zaman zaman kesintiye uğrayan insanın kendisine dair bilgiyi hatırlatacaktır.

ANAHTAR KELİMELELER: Medeniyet, Mitoloji, İnsan, Hayat Ağacı, Kuş Motifleri, Kuş Evi.

¹ Adıyaman Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Adıyaman, TR, ekef@adiyaman.edu.tr
Adıyaman University, Department of Public Administration, Adıyaman, TR, ekef@adiyaman.edu.tr

“Medeniyet Telakkisinin Şehirdeki Yansımaları”

*Alemü'l-hiss'te tek bir nesne yoktur ki
alemü't-temsil'deki bir şeyin sembolü olmasın.
Gazzali Mişkâtü'l-Envar*

GİRİŞ:

Şehir, insanın varlık bilincinin surete büründüğü bir mekandır. İnsan, anda hangi ruhi akli düzeyde ise elinden var olan her şey o halin mana dünyasını izhar eder. Bir yandan dilini çözebildiği kadarıyla hayatı yorumlayıp şekillendirirken diğer yandan kültürünü yaratır; onun sürekliliğinde medeniyetini kurar ve devam ettirir. Zihinde ortaya çıkan her soru, cevabı bulma yöntemi ve bulduğuna inandığı her ne varsa kendi meşrebince onu ete kemiğe büründürme çabası medeniyetlerin nasıllığını açıklamaktadır.

Varlığın kendilik bilinci onu yansıtan akse ihtiyaç duyduğu için insan gibi medeniyet de kendini başka medeniyetlerde tanır. Medeniyetlerin buluşması çekme ve itme hareketini doğurur ki bu, onların sürekli devinim halinde olmalarında başat rol oynar. Hareket hangi şekilde gerçekleşmiş olursa olsun medeniyet ötekini kültürünü içerisine alır ve kendinde olanla birlikte onu özümser. Birbiriyle en çatışmalı kültürler dahi bu süreçte dönüşüme uğrayıp medeniyetini beslemekten geri duramaz. Dolayısıyla medeniyetlerin çatışması dahi bir arada yaşamayı şart koşan doğal yasaya tabidir. Milletlerin kendi öz tarihlerinin söze gelip yazıda çelişkili görünmesinin nedeni budur. Sözün dile gelmesiyle hayata yerleşmesi anda vuku bulduğu için yazı gibi mürekkebin kurummasını beklemez. Bu nedenle, kültürleri doğuran ana ilkenin adı, tarihi, evi sürekli değişmektedir. Mitler, dinler, masallar, şiirler ve sembollerdeki benzerlikler hayatı rasyonellikle bağdaştırma zorunluluğu hissetmeden yaşayan yanın geleni buyur edebilme kabiliyetiyle açıklanabilir.

Tarih, medeniyetlerin yükselip yok olduğu süreçlerde toprağın hukukunu asla göz ardı etmemiştir. Söz gelimi, henüz keşfedilmemiş olsa bile vaktin yol göstericiliğinde, yeryüzünün bütün toprakları yüksek medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve de yapmaktadır. Bir medeniyet ulaştığı şuurla ilmini tarihe not düşerken toplumda nisan baş gösterdiğinde, hakikatin bilgisi belirlenen vakte kadar toprağın derinliklerine çekilip ruhu başka toprakları mayalamaya gitmektedir. Ve medeniyetlerin tarih boyunca ilim, fenn ve sanatlarını geleceğe taşımak için seçtikleri en önemli belgeler mimari eserler olmuştur. Onların üstlerine işlenen motifler, hakikati bir perde gibi örten ve simgeleyen unsurlarıyla tabiatın dilini çözüp aynı yolla ona karşılık veren insanın sanatıdır. Sesini duyabilecek kemalata ulaşan medeniyetle karşılaştığında ise öncesinde kuvve halinde olan hakikat, içinde doğacağı toplumun tefekkür, tahayyül ve tasavvuruyla artık fiile ulaşır.

Kainatın iç içe geçmiş alemlerden oluştuğuna ve bunları birbirine sıkıca bağlayan bir başka alemin var olduğundan söz edilir. Bu varlık insandır; yerin göğü ve altı ile münasebetinin daimiliğinin yegane taşıyıcısı olan insanın bu sebeple yeryüzünde dışa doğru gerçekleştirdiği her keşif, aynı zamanda içe doğru kendi bilme yolculuğudur. Kainatla arasındaki ilişkinin sembolik anlatımın en güçlü olduğu alan kuşkusuz mitolojidir; onun meramının en çok etki ettiği alanlardan biri mimaridir. Varlığın karşıtların birlikteliğine bağlı olması evren tasavvurunu da şekillendirerek yerle göğü, ruhla bedeni, batınla zahiri birleştiren kozmik eksen olarak axis mundiye çoğunlukla hayat ağacı simgeselliğinde anlatma yoluna gidilmiştir. İnsanın varlığa gelişinin yeryüzünde beden giymenin öncesine dayandığını bilip ölümü o bedenden çıkma olarak nitelendiren akıl, esas kabul ettiği ruhu anlatmak için de yerin ve göğün sakini kuşları seçmiştir.

Medeniyetlerini kadim uygarlıklar üstüne inşa eden Selçuklu ve Osmanlı bilhassa mimari eserleriyle aldıkları mirası bir üst mertebelere taşıyarak şehirlerini izhar etmiştir. Mitoloji, din, tarih, mimari, tezyin gibi farklı alanların bir aradalığında vücuda getirilen mimari eserlerde kullanılan sembolik dilin insana ne anlattığı noktasında farklı bir perspektif sunmanın amaçlandığı çalışmada, eserlerdeki ağaç ve kuş motiflerinin yanı sıra kuş evlerinin görünenin ötesinde işaret ettikleri manaları anlayabilmek için yapıların üslupları üstünde durulmuş ve çözümlenmeye çalışılmıştır.

1. Medeniyetlerin Varlık Telakkisi

Milletler din, ilim, fenn ve sanata sahip olduklarında fikir telakkileriyle medeniyetlerini ihdas ederler. Bir fikir, kuvve halinde tabiatta bulunurken münevver kişilerle karşılaştığı andan itibaren faal güç haline dönüşür ve kuvve halindeki başka fikirleri fiile getirmek için yazığa uyararak farklı medeniyetlerle buluşma noktasına doğru açılmaya başlar (Lahbabi 1996: 24). Medeniyetlerin birbirleriyle etkileşimlerinin en kadim tanıkları mimari eserlerdir. Bünyelerinde

barındırdıkları her bir üslup, öge, motif bu tanıklıklarına delil teşkil eder. Beşer, iradesiyle eşyanın bilgisine erer ve onu dönüştürürken kendisini de şekillendirerek adını alır: İnsan olur! Kendi öz varlığının şuuruna vardığında da varlığa memur olur. Eşyanın tabiatını talim ederek kendi tabiatını bulup terbiye eden toplum artık nefisini tezkiye eder ve olgunluğa ulaşmasıyla üst uygarlık olarak tarihe izini düşer. Yüksek bir idrakle tabiatın ahengine uyum sağlayarak vahdet içinde vücut bulma, mana dünyasını yeryüzüne işlerken kendisine pusula olan fikir aleminde her an doğum şafağı yaşar. İnanç ile ilim arasında kurulan muhabbetle doğum gerçekleşir ve her yeni doğanın göbek bağına sanat keser. “Gerçekte her bir sanat eseri şu veya bu şekilde ait olmadığımız, kendisinden neşet etmediğimiz, içine atıldığımız bir dünya intibası ve algısı üzerinden gelişir. Sanat bir vatan özlemi ya da hatırlamadır” (Koç 2016: 157).

Sanatın pek çok tonun görünür olduğu mimari, harflerin diziliminde henüz doğru bir kelamın dile getirilemediği mana dünyasında ete kemiğe büründüğü *dansın binbir kımlıdanışından zaptedilmiş bir jest* olarak arzı endam eder. Yeryüzünde bir dönemi anlatacak son insanın toprağa karışmasından asırlar sonra dahi mimari, o dönemin insanının medeniyetini toprağa nasıl işlediğini anlatır. Sanatın şahikasına ulaşan Selçuk mimarisi, zamanın şahitliğinde tüm tevazuuyla yerini almıştır. Nurettin Topçunun ifadesiyle, *Selçuk mimarisi, bütün varlıkla secdeye kapanıştır* (Topçu 2018: 22).

Çünkü sanatın çepeçevre sardığı mimari, insanın tabiatla iletişime geçebilmek için seçtiği bir dildir. Bu konuşma bazısında muhalefet, meydan okuma şeklinde gerçekleşirken bazısında sohbet, muhabbet olarak eşyaya tesir eder. İşte Selçuklu mimarisinin müşahhas eserleriyle tabiata onun anlatımını bozmayacak şekilde iştirak etmesi, çok üst perdeden yapılan bir muhabbete eşyayı şahit tutmasıdır. Kovulduğu için değil bilakis hakikatin manasına ermesinin yegane yolu olan bilgiyi bulması için gönderildiği yeryüzünde, her adımda kainatın sayfaları okunmak için birer birer açılır ve insana emrolunur: Oku! Bu okuma fenomenler dünyasında dışa doğru bir açılma olarak görülürken numen dünyasında içe doğru derinleşme olarak gerçekleşir ve muhabbetin neşesi membaın derinliğine nispetlidir. Ve her derinlikte bilgisine erilen şey aslında Topçu'nun da ifade etmiş olduğu gibi insanın kendisidir. “Biz, kainata eklenmiş bir parça mıyız? Yoksa asıl kitap bizde mi okunuyor. Kainat bizim tercümemiz olsa gerektir, biz onun değil. Kendimizi kainatın sahifelerinde okumak, hikmete ulaşmaktır” (Topçu 2018: 97).

Mimari, içi içe geçmiş farklı sanatların bir arada olduğu bir alandır. Kökleri binlerce yıl geçmişe ve bambaşka diyarlara dayansa da vücuda getirildiği yerde mesken edindiği toprağı taşı kıyam ettiren şuur, aksi türlüşünü memur olduğu varlığa ihanet olarak addetmiştir. Mimari, kendisinden aldığı şekillendirerek yine onun üstünü mamur eden insanın toprakla arasındaki çok kadim bir sözleşmedir. İşte adına sanat denilen şey, sözleşmeye sadakatin kaçınılmaz sonucudur; o asla sebep olma iddiası taşımaz, taşıyorsa da adı sanat olmaz. Mimariye kazandırılan her şekil ya da ona işlenen her motif mananın dile geldiği birer varlıktır. İnsan, kainatta varoluştan her ne anladıysa onu toprağa işlemiştir; zira yarattığına kendinden ruh üfleme çok eski bir gelenektir.

Yer ile gök arasında zamanın döngüsellğinde kaç inancın ve kaç medeniyetin birbirinden farklı zamanlarda ama aynı coğrafyada ya da aynı zamanda ama farklı coğrafyalarda birbirleriyle çatışarak ya da birbirinin mirasçısı olarak var olageldiği hala tam manasıyla çözülmemiş bir sırdır. Farklı disiplinler her an yeni bir şeyler bularak tarihin yorumunu değiştirmektedir. Yalnızca toprağın derinliklerinden çıkardıklarıyla değil aynı zamanda asırlardır gözlerimizin önünde duran eserlerin motiflerindeki manayı çözümlenerek de bunu yapmaktalar. Birbirinden farklı inançların, ki bunlar ister kendinden öncekini reddetme üstüne kurulu olsun ister çok güçlü bir unutkanlığın pençesine düşmekten ileri gelsin, ne zaman ne de mekan, yani onların içinde ve üstünde olanlar arasında bağlantı olmadığını iddia etmek bir zandan öteye gidememektedir. Mesela, İslam inancına sahip medeniyetlerin Şamanizm'den Gök Tanrı inancına, Sümer mitolojisinden Zerdüş'te, Musevilik-Hıristiyanlık ya da Helenistik düşünceye kadar farklı inanç kültürlerinden etkilenmemiş olması mümkün değildir. Bilakis Helenistik etkilerle Doğu Roma'nın ve İslamiyet öncesi semavi dinlerin özü İslam'a aykırı düşmemekle birlikte, başlangıçtan itibaren kopmadan devam eden bir silsileyi haber vermektedir. Dolayısıyla, ilk uygarlıklardan itibaren bilim-kültür-sanat alanında yeryüzüne işlenen her yaşamın/sözün Anadolu-Türk yapısında farklı tonlarda ve oranlarda kendine yer bulması kaçınılmazdır (Kuban 2016: 54). Değişim, dönüşüm veya çok keskin bir şekilde terkedilen teamüller elbette olmuştur. Ancak cennetten geldiğine ve oranın mirasçısı olduğuna inanan insanın yatay varoluşunda başka kazanımları da olduğu muhakkaktır.

2. Batın ile Zahir Ekseninde Hayat Ağacı

Varoluş her varlığın kendinden öncekine bağlı olarak tamamlanması ve sonrakini kendine bağlamasıyla gerçekleşir. En son varlık ilk olanla birleşir ve daire oluşur. İbn Arabi, dairenin başlangıcının Akıl olduğunu söylemiştir. Daire insanla tamamlanmış ve iki ucu arasında ise alemdeki bütün varlıklar yerlerini almıştır. Fenomenler dünyasında her varlık hakikati sembolize eder. Arabi, insanı çadıra ve göklerin kubbesine ait bir direk olarak betimleyerek yeri ve

göğü birbirinden ayrı tuttuğunu ifade etmiştir. Onun sureti yok olup yeryüzünde kalmadığında, *gök parçalanır, artık o yok olmuştur* (Arabi 2016: 63). İnsanın zuhuratı gökyüzü ile yeryüzünün birlikteliğine bağlıdır. Yeryüzü onun anası, gökyüzü babasıdır. Yeryüzü ile gökyüzünün birbirinden ayrı durması birleşmelerinin ve insanı zuhura getirmelerinin zorunlu şartıdır ve insanın varlığı iki tabiatı birbirinden ayrı tutan, bir diğer ifadeyle göğün çökmesini engelleyen ana ilke olarak durmaktadır. Her iki tabiatı ihtiva etmesi, insana onları bilip manaya erme imtiyazı sunmaktadır (Guénon 2012: 81-2).

“O yeryüzünden gökyüzüne yükselir ve tekrar gökyüzünden aşağı yeryüzüne iner ve böylelikle yukarıda bulunan şeylerin ve aşağıda bulunan şeylerin gücünü kazanır.” Zümrüt Levha’daki bu ifade, iki alem arasında iribatın taşıyıcısı olarak insanı anlatmaktadır. Dünya eksenini tasvir eden göğe yükseliş çoğu zaman ağaçla sembolize edilir; toprağın derinliklerinden gökyüzünün sularıyla birleşerek yükselen ağaç, köklenererek yerin derinliklerine dallanarak da göğe uzanır. Zuhur eden her şeyin varoluşu onda başlar, onun imkanlarının yansımaları olarak alemleri oluşturur. Varlığın merkezi olan ağacı sembolize ettiği için insan, mikro kozmos olarak tüm makro kozmosun mevcudiyetinin devamlılığını korur (Guénon 2012: 119).

Özüne inildiğinde bütün varlık tek bir ilkedен zuhur etmiş olsa da suretlerin her biri ayrı bir esmanın değişik şiddette etkisi altında olması farklılığın nedenidir. Yeryüzüne bir beden giyip doğmak ve sonrasında o bedenden çıkıp ölmek ne varoluş ne de yok oluştur. Beden, sadece alemler arası seyahat için gerekli bir zırhtır. Ölümle ruh, başlangıcına tekrar döner ve hayatını başka bir alemde sürdürür. Hayy isminin en şiddetli boyutta sirayet ettiği Tuba Ağacı olarak bilinen hayat ağacı, ezelden ebede kadar zamana yenilmez, kurumaz, çürümez. Zaman varlığını ancak onun yapraklarında, çiçeklerinde ya da meyvelerinde gösterir (Filiz 2017: 81). Kainatın ilminin sırlı olduğu varlıklardan ağaç ve insan tabiatındaki ilintide mana okunabilmektedir. Bir ağacın yaprağı kurduğunda, çiçeği meyveye dönüşmeden kurduğunda ya da meyvesi çürüdüğünde toprağa gübre olarak döner ve yine o ağacı besler. Ama eğer yaprağın kökünden sürgün veren çiçek kurumaz da meyveye dönüşürse ve o meyve olgunlaşıp toprağa tohumunu sunarsa, işte o ilk ağaca bağlı olarak tabiatıta fraktal bir görünüm çizecek olan yeni bir ağaç doğar. İnsan da tam olarak böyledir ve varlık ağacında varoluş gayesini idrak edebilme kabiliyeti gösterdiğinde tarihe tohumunu düşer; aksi olduğunda da meyvenin kaderini paylaşmaktadır (Filiz 2017: 84). Düzenli aralıklarla yenilenen bir organizma olan evrende, üst şuura sahip olanlar bu ağaç ya da onun yakınındaki kaynağın aracılığıyla mutlak gerçeğe, ölümsüzlüğe erişebilir (Eliade 2007: 59).

Medeniyetler, sahip oldukları bu bilgiyi kuşaktan kuşağa aktarıırken genetik hafızaya nüfuz ettiği için asırlar sonra çok köklü dönüşümler yaşansa bile bilinçaltında yaşayan bilgilerin izlerini yaşamı çepeçevre saran inançta, dilde, ritüelde, tasvirde görmek mümkün oluyor. Kendini simge ve sembollerle gizleyen kozmik dünyanın aynı yolla anlatıldığı güçlü alanlardan biri mitolojidir. Tabiatıdaki her bir unsurun zahiri ve batını anlamı vardır ve bunun bilinmesiyle varlıkla iletişim kurulabilir. Medeniyetlerin milli tefekkürü, inancı, psikolojisi mitin beşiğinde yetiştiği için de mit, aleladelikten söz etmez; ele aldığı her konu toplumun kutsallarında karşılık bulur. Doğu telakkisinde kozmik tasarım yeraltı, yer, gök tabakalarında ve ruh ile madde birlikteliğinde tasavvur edilmiştir (Bayat 2011: 15, 29). Yeraltı ve gök tasavvuru yer bilgisiyle yapılmakta, dolayısıyla tabiatıta görülen her varlığa diğer iki katmanda olanların anlamı nispet edilmektedir. Bu nedenle mitoloji, arketiplerini yeryüzünde gördüğü/bildiği özelliklerle ve güçlerle donatmıştır. Birbirlerinin akisleriyle şekillenen bu üç dünya arasındaki bağlantı, her bir varlığı sırasıyla içine aldığı ve yansıttığı için kopmaz bir özelliğe sahiptir. Evrenin oku ve ekseni ile oluşturduğu simetri tam bir denge halindedir. Bu denge, kozmik bilgilerle, olanın kaçınılmazlığını kavramayı mümkün kılan dünya bilgisinin kaynağını oluşturur. Zamanın yaratılmasıyla birlikte geçmiş, şimdi ve gelecekte bil kuvveden bil fiile geçen her şeyin bilgisi dünya modelinin özünü meydana getirmiştir. Dünyanın mitolojik modellemesiyle üç katman da zaman–mekan sisteminde birleşerek dünya tasavvurunu oluşturur. Birbirleriyle arasındaki ilişkinin şiarı simetriyle ayan olur ve her üç katmanın bir yüzü diğerine hep dönük olduğu kurulu düzende makro kozmos ve mikro kozmosla özdeşlik kurar (Bayat 2011: 30, 32).

Guénon, Hıristiyanlıkta hayat ağacı ile hayır ve şer ilminin ağacı olarak iki farklı ağaçtan bahseder. Yasak meyve iyi ve kötünün farkına ererek simetrisinin varoluşunu dile getirir. Zıtlığın bilgisine sahip olan ağaç, aynı zamanda tüm varoluşun nedenselliğini içinde bulundurur ve çelişki gibi görünen bu simetri varlığa karakter kazandırır. Bir ağaç tasvirinde simetri, alemler arasındaki zıtlığı anlattığı gibi hayır ve şerrin bilgisini de dile getirmektedir. Bunun dışında dünyanın ekseni olarak hayat ağacı zıtlığın birbirini dengelediği noktadaki birliği de oluşturduğuna inanılır ve karşıtlar arasındaki farkın kalkmasıyla bütünlükte birliğe ulaşılır. Böylece ikilik ve birlikten bölünmez bir üçlük oluşur ve alemler arasındaki tabakalar kalkarak birbirine kapanır (Guénon 2017: 78-81).

Çin sembolizminde de zıtların birlikteliğinde karşıtlığın yok olmasıyla birliğin ortaya çıktığı bir ağaç tasvirine rastlanır. Zamana meftun varoluşun anlatımında sürekli doğuş halinde olan evren, özünü mutlak bir kaynaktan alır;

zıtlığa bağlı olarak tabiatına uygun bir farklılıkla görünür olur, yaşar ve tekrar birliğe yönelir. Karşıtların birlikteliğinde ancak bir varlığın vücuda gelmesi aynı zamanda iki kutbun birbirinin varlığının sorumluluğunu üstlenmeyi de ifade eder. Yer-gök gibi yin-yangın evrende sağladığı denge, kaynağını aynı zıtlıktan almaktadır (Guénon 2017: 83-4).

Yeryüzünün göbeğinden göğün ve yeraltının merkezine uzanarak bu üç dünyayı birleştiren kozmik eksen olarak axis mundi ağacın yanı sıra direk, dağ, alev, duman veya yere çakılmış bir direk olarak da nitelendirilmiştir. Karşıtların sınır ve birleşme noktası olan axis mundinin dikey istikametiyle oluşum canlılığını sürdürür. Zamanın geçmiş-şimdi-gelecek halinde önünde çarşaf gibi serili olduğu axis mundi kaos kozmos, yer gök, batın zahir, doğum ölüm, gece gündüz, sebep sonuç arasına sınır olur ve tarihin bilgisini kaydeder (Bayat 2011: 59; Roux 2002: 108). Yaratıcının simgesi olarak İlahi Nur'un kainata yansıdığı nokta olarak ne doğuda ne batıda olan axis mundiye doğru her insan, yapısında olan özdeşlikten dolayı mıknaş gibi çekilir (Nasr 2017: 75).

Türklerin Orta Asya'da barınaklarının nasıl tasarlanacağını bilgisini veren dünya modeli telakkisi, bütün varlığa hane olan kozmosun insanın elinden çıkabilecek ölçüye indirgenmiş haliyle çadırda görülür. Gökyüzü çadırda olduğu gibi yarım kubbe biçimindedir. Çadırın orta direği üç evreni de birbirine bağlayan axis mundiye simgeler. Çadırın ortası ise dünyanın göbeğini temsil eder ve her hane göbekten kozmosa bağlanarak bütünde yerini alır. Yatay varoluşta yaşamını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu çadırın modellemesi dikey varoluşu nasıl anlamlandırdığının bir nevi replikasıdır. Altında kendine ayınlar yapılan kutsal gökle kurulan bağlantı, tasarımıyla çadırın içinde de devam eder. Dolayısıyla insan çadıra girdiğinde kozmos içinde kozmosa girerek kendi tabiatından bir an dahi ayrılmadan kader çizgisinde yürür (Bayat 2011: 43).

Bazı Türk kavimlerinde (Tu-kiular ve Kırgızlar) dünya kare bir yüzey, gök de dünyaya yukarıdan bir kubbe görünümü veren daire olarak tam bir düzen içinde düşünülmüştür. Dini metinlerde yer bu düzenin bozulması gök ile yeryüzünün altüst olması şeklinde dile getirilmiştir (Roux 2002: 106). Bu inancın devamı bilhassa Selçuklu mimarisinde kare yapı ve kubbeli tavan sisteminde görülmektedir. Göğün çemberinin Dünya'nın karesinin içinden geçmesi Leonardo da Vinci'nin altın oranı tespitinde kullandığı yöntemde de görülmektedir ki, yeryüzünde bütün varlıkların altın orana sahip olduğunu ve insanın elinden çıkan eserlerdeki mükemmelliğinin göstergesi bu orandır.

Varlık telakkisini çevresine sanatsal üslupla işleyen insanın elinden çıkan eserlerin hiç kuşkusuz şahikası olan Divriği Ulu Camii'nin kapısındaki hayat ağacı düzenlemesinde milattan önce sekizinci yüzyıla dayanan Hitit Güneş Kursu motifine rastlanması, bu medeniyeti besleyen zihinsel ortam hakkında bilgi vermektedir. Dikey bir şekilde sıralanan üç palmet ve bir güneş motifinin üç kez yinelenmesiyle oluşan hayat ağacının Türk mitolojisinde şamanların göğe çıkışlarını simgeleyen anlatımla benzeşim kurularak simbiyotik yaşamların kaynaklık ettiği çok kültürlülük içerisinden bir eser tarihe kaydedilmiştir (Kuban 2016: 54, 68).

Caminin kuzey taçkapısı, yeryüzünde eşine rastlanılmayacak büyük soyut yaprakları, bütün alemleri bünyesinde barındıran bir varlık telakkisiyle yaratılan palmet motifleri ve yatayda lotus çiçeklerinin yoğun işlemesiyle birleşen iki ağaçla vücuda getirilmiştir. Bu kapı, aynı zeminde Kuran'daki cennet imgesi ve rumi bezemeleriyle onu çelenk gibi çevreleyerek müsenna olarak yerleştirilmiş iki ağacın cenneti tasvir eden üslubu barındırarak imgesel bir şölen sunar. Bu şölenin inşasında taşı adeta dantel gibi işleyen Ahlatlı Hürremşah'ın on üçüncü yüzyılda yaşayan Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli ve geçtiği bu toprakları mayalayan İbn Arabi gibi bir sufi olduğu ve ariflerin kelimelere işlediği ilmi, onların ocağında yetişen mimarlar ve taş ustalarıyla birlikte taş sırladıkları bilinmektedir (Kuban 2016: 68-9; Kılıç 2015: 120).

3. Ruhlar Aleminin Temsilcisi Kuşlar

Üç evreni birbirine bağlayan hayat ağacı tasavvuru Gold'larda her evrende bir ağaç şeklinde tahayyül edilmiştir. Ruhların kuş gibi dallarına konduğu ve doğacak çocuklara can verecekleri zaman yere indikleri ağaç gökte, hayatın sürdürüldüğü ağaç yeryüzünde ve ruhtan ayrılan bedenün yöneldiği ağaç yer altında bulunmaktadır (Eliade 1999: 303). Ancak ruhun bedenden çıktıktan sonra tekrar gökyüzüne yükseldiğine inanılır. Ovidius, cenaze yakma töreninde Memnon'un küllerinden yeni bir yaşam doğduğunu ve kanatlanıp kuş olarak uzaya yükseldiğinden bahseder (1994: 315). Orhun Yazıtlarında, "babam kağanı, annem hatunu yükselten (ebedi) gök, yurdu veren (ebedi) gök [gibi veya] Köl Tegin koyun yılının on yedisinde (sonsuzluğa) uçtu" sözleri, Tanrı'nın tahtının gökyüzünde olduğuna ve insanın beden giyip bir süreliğine yeryüzünde dolaştığına; öldüğünde de bir kuş gibi ruhunun göğe uçtuğuna olan inancın ne kadar eskilere dayandığını gösterir (Aydın 2015: 64, 75). Eşyayla kurulan bu münasebet bütün alemleri içinde taşıyan insanın miraç yolculuğunda yükselerek kendi aslıyla buluşma maksadını taşır. Hayatın gelip geçiciliğinin idrakinde

olan insanın ölüme şahit olmaya ihtiyacı yoktur. O, hakikatin yalnızca yansıması olan bu gölgeler dünyasını bir han gibi görür çünkü dallarındaki yapraklarından zuhur ettiği ağacın gövdesinden köklerine doğru kopup geldiği cennetin izlerini aradığı için kuş ailesine ait olduğuna inanır. İstikamet üzere olan ruhlar, kendi hakikatlerine doğru uçuşlarında deneyimsiz olsalar dahi onlara üflenen ruhun kanatlarını hissedebilirler. Miraç yalnızca yükselişi değil ardından tekrar dönüşü anlatır. Gökyüzünden bir beden giyerek yeryüzüne inen insan, idrak kabiliyetiyle tekrar yükselir ve bu defa bilgiye ermiş olmanın kudretiyle yer ile gök arasında o kopmaz bağı muhafızlığını sürdürür. İşte bu ilahi bir bilinme arzusunun kainattaki cilvesidir (Kemali 2017: 108; Nasr 2017: 139).

Yer ile gök arasındaki irtibatlarından sebep kuşların öte alemin bilgisinin muhafızları olduğu düşünülür. Göklerde dolaşmalarından ve nurdan yaratılmış meleklerin de kanatlı olarak tahayyül edilmesinden dolayı kutsal anlamlar yüklenir. Bir inanışa göre, kuşların başı Simurg, bir başka adıyla Zümrüdüanka'dır. İnsan başlı olup her tüyünde bir yaratığın sureti bulunan kuş semender olup göklerin dördüncü katında dolaşır ve Kafdağı'nda yaşar (Aksel 2015: 60). Cennette oturduğuna inanılan Hüma Kuşu ise felekler ve burçlar arasında dolaşıp göğün yedi kat üzerinde Tanrısal bilgiyi alır ve yeryüzüne indirir. İslamiyet'te Allah'ın mekandan münezzehe oluşunu simgeleyen bu kuş (Ögel 2010: 109), aynı zamanda Selçuklu ve Osmanlıda sultanı ya da ona aidiyeti ifade etmekte ve kutlu, uğurlu anlamına gelen Hümayuna da kaynaklık etmektedir. Sultan ardında bir halef bırakmadığında, meydanda Hüma uçurulup kimin başına konarsa, olmadı gölgesi kime değerse o kişinin sultan olacağı efsanesi, kuşla saltanat arasında bir bağ kurulmasını sağlamıştır. Orhun Yazıtlarında devlet kuşu ya da koruyucu tanrıça olarak bilinen Umaydan geldiğine ve eski Türklerde hakanın eşinin ongunu olduğuna inanılan Hüma kuşu (Aksel 2015: 61), Yunus Emre'nin şiirlerine de konu olmuştur: *Han'erenler geldi geçti, bunlar yurdu kaldı göçtü; pervaz urup Hakk'a uçtu, Hüma kuşudur kaz değil!*

Türkçede töz, cevher, kök anlamına gelen ongun, eski toplulukların kendisinden türediklerine inandıkları kutsal hayvan bilhassa kuş için kullanılıyordu. Kutsal anlamlarıyla kuşlar sadece toplumları simgelemiyor aynı zamanda onların kökenlerine dair yükledikleri anlamın bilgisini veriyordu. İnsanın tabiatla arasında kurduğu bu bağ, evren tasavvuruna da sirayet etmişti. Hayvan üslubunun yaygın olduğu Türk kavimlerinde kendilerini çeşitli hayvan adlarıyla çağırdıkları gibi yıldızların, yönlerin isimlendirilmesinde de zoomorfik tasarım göze çarpar. Bu tasarımın kaynağında, hayvanların sahip oldukları niteliklerin kainatın her zerresinde mevcut olduğuna olan inancın olduğu ve onların gücüyle korunma güdüsünün etkisi olduğu aşıkardır (Ögel 2010: 32). Şöyle ki, Türk mitolojisinde kartal hayat ağacının yapraklarını; at, boğa, geyik ve koyun gövdesini; yılan ve balık köklerini simgeler (Bayat 2011: 59).

Yakut Türklerinde üzerinde çift başlı bir kuşun (kartal) olduğu ağaçtan yapılmış adına Gök Kuşu denilen, dünyanın dört tarafını temsil eden dört köşeli ve göğün her bir katını simgeleyen yedi/sekiz dallı bir direktan bahsedilir. Sahip olduğu niteliklerden dolayı Yaratıcının simgesi olarak kabul edilen çift başlı kartal, Aji Tojen/Işığın Yaratıcısı, Tojon Kötör/Kuşlar Beyi gibi adlarla anılmıştır. Zirvesinde kartalın bulunduğu hayat ağacının dallarında ise yaratıcıdan zuhur eden ruh kuşları bulunmaktadır. İnanışa göre, bir çocuk doğacağı zaman bu kuşlardan biri yeryüzüne inerek çocuğun ağzından ona ruh vermektedir (Eliade 1999: 296; Ögel 2010: 598).

Tasavvufta çoğu zaman Simurg veya Anka Kuşu adıyla çağırılan çift veya tek başlı/kulaklı kartal motifinin kökeni Mezopotamya'da Sümer efsanelerinde geçen Zu /Imgi/Ningirsu adlı kuşa dayandığı düşünülmektedir. Güneş Tanrısını simgeleyen kartalın göğe yükselttiği kahraman ya da tanrı anlatısının etkileri Yunan mitolojisine kadar uzanmaktadır. Çift başlı kartal motifi 1221'de inşa edilen Konya surlarının kapısının üzerine İlk akıl olarak Tanrı ile insanlar arasındaki sınırı çizen gökyüzü kapılarının bir simgesi olarak işlenmiştir. On üçüncü yüzyılın sonlarında yapılan Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin portaline işlenmiş olan ağacın en üstünde yer alan çift başlı kartal, evrenin tabakalarının en üstünde son sınırın ağacı Sidret-ül Münteha'nın üzerinde gökyüzü kapısının simgesi olarak yer almaktadır (Peker 1998: 32-3). Divriği Cami'nin batı kapısında geçmişten gelen sembollerin sufi düşünceyle yoğrulmuş hali, Külli aklın simgesi çift başlı kartal ve ruhun simgesi Gerdanlıklı Güvercin'in hemen yan yana yerleştirilmiştir (Peker 2007: 25).

Tarihin kayıt altına alınmaya başladığı zamanlardan çok daha önceleri insanın tabiatla arasında özdeşlik kurması, bir öykünme olarak değil ancak varlığın hakikatine haiz olmakla açıklanabilir. Gökte olanı yerde olanın adıyla çağırmak, yeryüzü ile gökyüzü arasındaki simetriyi çözüp görünenin ötesinde maddedeki manaya ererek her bir varlık arasındaki o kopmaz bağı farkındalığıyla ilahi varlığa ulaşacağını bilen bir üst şuurun alem tasavvurudur. Geline son noktada güzel olanın sanat olarak nitelendirildiği eserler, yüksek uygarlıklarda iletişimin dili idi.

Kültürdeki her bir şey insanın semavi kökeninin ya bir teyidi ve hatırlanması veya inkarı ve şüphesi anlamına gelir. Kültürün asli özelliğinde bu muamma vardır ve sürekli bu muamma çözmeye peşinde ilerler. Dini öğretiler, inançlar, her türlü sanat, felsefe, edebiyat, şiir ve oyunlar;

folklor, halk masalları ve mitolojiler, ahlaki ve estetik telakkiler; insanın değerini, özgürlüğünü ve hakkaniyeti öne alan siyasi-hukuki yorum ve yaklaşımlar; tiyatrolar, müzeler ve kütüphaneler; kısaca, tüm insani iş ve etkinlikler, ilk sahnesi göklerde Tanrı ile insan arasında sergilenmiş olan insani kültür hattının bir devamıdır (Koç 2016: 152).

4. Gögün Sakinlerinin Mekanı Kuş Evleri

Şuur kemale erdikçe her karşılaşma bir mayalanmaya göl olacaktır. Pek çok medeniyete beşik olan Anadolu topraklarında İslamiyet'in yayılışıyla estetik telakkileri çok daha latif bir hal almıştır. Alemlere memur olarak gönderildiklerine olan inançla Türkler medeniyetlerini kelimenin kökündeki medin kavramının manasına bağlılıkla kurmuşlardır. Medin kendisinin bağlı, bağımlı ve borçlu olduğunu bilen; dolayısıyla, medeni geldiği yerin sahibi değil sadece varlığı birbirine bağlı olan alemlerden bir alem olduğunu bilip çevresini bu bilinçle mamur eden kimsenin adıdır. Şehirlerde izhar edilen estetik tavrındaki istikamet işte böyle bir bilince sahip olanların hakikate karşı duydukları sadakatin bir sonucudur (Koç 2016: 32-3).

Vücuda getirildikleri dönemde hayatın içinde mana ve işleve sahip olan ancak günümüzde daha ziyade seyirlik olmaktan öteye gidemeyen bir de sanat eseri olarak çağırılan cami, çeşme, hüsnühat, tezyin gibi varlıklar kadim İslam medeniyetlerin varlık telakkilerinin yansımasıdır. Yaslandıkları hakikat sabiteleriyle vücuda getirilen eserler, arzu edilen yaşam üslubunun şifrelerini de şehre şerh etmişlerdir. Herhangi bir yapıda değil de özellikle camilerde görülen kuş evleri bile tek başına, medeniyetlerin kültürleriyle tarihte ilerlerken nasıl şekillendikleri hususunda çok güçlü bir belge sunmaktadır. İnsanı tefekküre davet eden bu yapıların sanat eseri olarak yapılmadığı sanatkar imzası taşımamasından anlaşılmaktadır (Göksoy 2009: 126). Kars'tan Tekirdağ'a Antakya'dan İzmir'e Anadolu coğrafyasının her köşesinde izine rastlanılan kuş evlerinin tarihi bilindiği kadarıyla on üçüncü yüzyıla dayanmaktadır. Sivas İzzeddin Kevkuvas Şifahanesi, Tokat Ulucami, Amasya Sultan II. Beyazıt Külliyesi'nde kuş evlerinin ilk örneklerini görmek mümkündür. Ancak günümüzde örneğine rastlanan eserlerin çoğu on sekizinci yüzyıla aittir. Avrupa sanat akımının getirdiği süsleme sanatının kendine telakkilerine has ve çok rafine bir şekilde sanata işlendiğine inanılmaktadır. Bir diğer dikkat çeken husus da kuş evlerinin daha ziyade hanım sultanlar tarafından veya onlar adına yaptırılan eserlerde görülmesidir. 1708-1710 yılları arasında Üsküdar'da, Gülnuş Emetullah Valide Sultan tarafından yaptırılmış Yeni Valide Camii; 1760'da Sultan III. Mustafa'nın Üsküdar'da annesi adına Ayazma Camii'nin en üst kısımlarında görülen ufak eserlerin niçin yapılmış olabileceği konusunda bir şeyler söylemektedir (Göksoy 2009: 15).

Anılan evler hakkında evlerin kuşlara barınak olması gayesiyle yapıldığı ve hayvan sevgisine dair güçlü kanıtlar sunduğu üzerine fikir birliği vardır. Onların duyulan sevginin kaynağında hakikate ve tarihe şahitliklerine dair olan inançtır. Tanıklarının insanlık tarihinin tamamına yayıldığı düşünülürse, onlarla kendi dilleriyle konuşabilen Hz. Süleyman, zeytin dalıyla habercilik yaptıkları Hz. Lut ya da savaşta yanında hazır bulunup savaşta ve yeri geldiğinde korudukları Hz. Muhammed sav gibi tarihte iz bırakan şahsiyetlere dair bilgiye sahip olduklarına inanılır. Öte yandan göçebe kuş olan leyleklerin Mekke'ye de gittiklerine inanıldığı için hacı kuş olarak adlandırılıp evlerin çatılarına konup yuva yaptıklarında evin sakinlerine uğur getirdiklerine inanılır. Kutsalı tespih eden her varlık gibi güvercinin "Hu Hu" diye öttüğüne inanılması ona ayrı bir değer yüklenmesini sağlıyordu (Aksel 2015: 61-3). Kumrular aşkı korumakla görevlidir; kırlangıçlar yuva yaptıkları evleri yangından emin kılar; kırlangıçlar ruhları cennete taşır. Donatıldıkları bu özelliklerle insanların onlara merhametten öte minnet hissi beslemelerine neden olmuştur. Kuşlar Türklerin evlerinin ve camilerinin çatısının, mezarlıklarının çok kadim sakinleri ve tarihin tanıklarıdır (Bektaş 2003: 43). Bilgisi tüm insanlığın geninde olsa da onu hafızasında canlı tutan Türklerin kuşlara duyduğu muhabbeti şaşkınlıkla izleyen bir İngiliz elçinin karısı olan Lady Montagu Osmanlı coğrafyasında seyahat ettiği yerlerden yazdığı mektuplarda, Müslümanların kuşlara bir tür dinsel saygı duyduklarını ve hatta kuşların Türk hükümetinin en mutlu uyuğu olduklarını not etmiş; ayrıcalıklarının farkında olan bu hayvanların sokaklarda hiç korkmadan yürüdüklerini ve yuvalarını evlerin alçak kısımlarına bile yapabildiklerinden söz etmiştir (2004: 60).

Kuşlara çatılarda yuva yapmakla kalınmamış onlara öykünerek başka eserler de ortaya konmuştur. Şam Ümeyye Cami'nin mihrabın önündeki kartal kubbesini Garaudy, "kanatlarını açmış uçan bir kuşun silüetini çağrıştıran bu mimari külliye, camide namaz kılan cemaatin görünüşünü temsil eder: İmam ve onun arkasında kanatlarını açmış gibi cemaatin ilk safi ve peş peşe giderek daralan hatlar," şeklinde tasvir etmiştir (2014: 91). Mimari dışındaki sanatlar incelendiğinde, kuş suretinde tasarlanmış kutsal sözlerin yer aldığı hatlar ve musanna yazı tekniğiyle yapılmış tuğralarda resmedilmiş kuşlar koruyucu melekleri ve cennet kuşlarını çağırıştırır. Öte yandan tuğranın tuğru denen hayali bir kuştan geldiği ve bu kuşun Oğuzların büyük hakanının ongunu olduğu kabul edilir. Oğuz Han'ın arması olan bu kuş Acemlerde Simurg, Araplarda Anka olmaktadır (Aksel 2015: 64, 116).

Tarih boyunca hayvanlarla arasında kurduğu ilişkiye kutsiyet yükleyen Türklerin İslam'a girmeleriyle bu telakkileri çok daha mümtaz bir hal almıştır. Tabiata medeniyetlerini izhar ederken yalnızca kendilerini değil aynı zamanda bütün canlı varlıkları hesaba katarak mamurda bulunmuşlardır. Yerde ve gökte olan her şeyin Yaratıcıya ait olduğuna (Nahl 52) ve O'nu tesbih ettiğine (Haşr 1); güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların da birçoğunun O'na secde ettiğine (Hac 18, Rahman 6), Allah'ın cc ağacı perde kılarak Hz. Musa ile konuştuğuna (Kasas 30) ve kuşların ne yaptığının ve neye inandığının bilincinde gökyüzünde kanat çırpmasına (Nur 41) inanmış bir toplum, doğal bir reaksiyonla bu varlıklarla arasında bir hukuk olduğunu idrak eder ve emre uyar: "Sakın dengeyi bozmayın" (Rahman 8). Kültürünü bu ahval üstüne bina eden bir medeniyetin başka türlü bir hal sergilemesi mevzu bahis değildir. Asırlardır bu inancı muhafaza eden Türklerin kurmuş oldukları Selçuklu ve Osmanlı medeniyetinde, varlık alemine karşı besledikleri sevgi ve saygı kaynağını sonsuz bir membadan almaktadır ve bir bilinçten söz edildiği için de ağaç ve kuş toplumda ayrı bir değer olarak kabul görmüştür.

Mimaride görülen ağaç motifleri ve kuş evlerinin varlığını sadece bitki ve hayvan sevgisine bağlamak, üstte bahsedilen geçmiş başlangıca uzanan anlam dünyasını sınırlandırmak ve mecazlarla hakikati anlatan dine mazhar olan medeniyetlerin aynı yolla dile gelişini duyamayacak kadar sağırlaşmış olmakla açıklanabilir. Anlam dünyasını maddeye işleyerek ona sanatsal bir görünüm kazandıran Türkler işlevselliği asla göz ardı etmemiştir. Söz gelimi, Türkler ağaç sevgisini onun suretini taşu kakarak, çiniye işleyerek, halıya dokuyarak göstermez; savaşta dahi başka çıkar yol kalmadıkça tek bir ağaca dahi dokunulmasını yasaklayarak gösterir, kesilmesini kabul etmez; kurumadıkça bir dalın yakılmasına izin vermez. Hayvana zarar verene aynı şekilde karşılık verir; öyle ki zarar veren ne yaptığını anlasın. Fakat *insan, hayalleriyle yaptıklarını resimlerle yapamayınca sembollere döner* (Aksel 2015: 107) ve görünenin ötesinde erilen hakikati ayan eden varlıklar aracılığıyla başka bir tonda konuşulur.

Yukarıda bahsedildiği gibi Türkler binlerce yıllık insanlık tarihinde farklı inançları kendi teamülleri çerçevesinde bünyesinde toplamış ve bir sentez medeniyeti kurmuştur. Söz konusu inançlar, dayatmayla yaşamlarına girmemiştir; her karşılaşmada canlanmaya müsait bir ısıda ise yeni bir doğum gerçekleşmiştir. Şöyle ki, Türkler İslam'la karşılaştıklarında kabul etmelerinin nedeni, din ile kendi kültürlerinde birbirini çeken bir töz bulmalarıyla açıklanabilir. Yaşamlarında değişimler, terkler görülmüş ve fakat daha derinlere götürülen fikir telakkileri de olmuştur. İşte, Türklerin ağaca ve kuşa verilen anlam İslamiyet'le karşılaştıklarında değişime uğramakla birlikte daha da derinlik kazanmıştır. Dinin canlıyı resmetme hususundaki şerhleri dikkate alındığında, tabiatta var olanı resmetme, bir noktadan sonra haddini unutarak hududunu aşp insanı Güneş Ülkesi yazmaya götürebilir. Ancak geçmişten heybeye yüklenilmiş olan bilgiyle bir dinle karşılaşmada arada kurulan bağ, fenomenler dünyasında numeni görmeyi mümkün kılar. Söz gelimi, René Magritte'in *bu bir pipo değildir*, dediği İmgelerin İhaneti adlı tablosundaki gibi cami kapısındaki ağaç o ağaç değildir ya da çinideki, halıdaki kuş o kuş değildir; onlar sadece hakikati işaret eden sembollerdir.

Sadece kuşlara yuva olması amacıyla yapıp hayvan sevgisinin ispatı olarak gösterilen camilerin en üst kısımlarındaki kuş evlerinin boyutları ve o camilerin üzerine konan kuşların ne denli çok olduğu düşünüldüğünde, imar ettiği her şeyde mana ve işleve öncelik veren Selçuklu ve Osmanlı'nın eksik yorumlanacağı söylenebilir. Her varlığın hakkını gözetmeyi görev telakki edip yönetimini bu esaslar üstüne kuran medeniyetin hayvan sevgisini sadece birkaç tanesini içeri alıp diğerlerini açıkta bırakacak kuş yuvalarıyla anlatmaya çalışmak, kuşlara hastane yapan, hayvanlar için vakıflar kuran medeniyetin ulaşmış olduğu düzeyi hayal bile edememek anlamına gelir.

Cami, kavramsal olarak birbirine benzeyen benzemeyen bütün varlıkları karşıtlarıyla birlikte bir araya getiren anlamına gelmektedir. Birbirine benzeyen varlıklar olarak tarih çizgisinde farklı kültürle donatılmış olsalar bile insanları; benzemeyenler olarak ise gökler, yıldızlar, gezegenler, yeryüzü ve altı, denizler, hayvanlar, ağaçlar, madenler, şekiller, renkler gibi varlıkları bir arada ahenkli bir şekilde tutandır. Sonra bunların her birinin kendi suretini meydana getiren parçaların birlikteliğini ve gece gündüz, sıcak soğuk gibi birbirine zıt olanları da bir arada tutan demektir (Gazali 2005: 175).

Anlamaların hareketle ve kainatın iç içe geçmiş alemlerden oluştuğu bilgisiyyle, caminin kainatın yaratılış özelliğinin bilgisini verdiği söylenebilir. Alemleri birbirine bağlayan hayat ağacı motifi, bir nevi alemler arasında kapı vazifesi gördüğü için cami kapılarında hayat ağacı motifi işlenmiştir. İnsanın dikey varoluşunun yatay düzlemde anlatıldığı bu simgesellikte, kuşlara yüklenen anlamın da eserlerde yerini aldığı görülmektedir. Divriği Camii kapısına hayat ağacı, yıldız sistemi ile güvercin ve çift başlı kartal motifinin işlendiği dönemde bu coğrafyada bazı cami veya medreselerin kubbesinin iç tarafında yine yıldız sisteminin görülmesi, bazısında ise dışta en üste oturtulan kuş evleri, üstte ele alınan gökyüzü ile yeryüzü alemi, bunlar arasında hem sınır koyan hem de bağlantı sağlayan hayat ağacını ve her iki alemin sakini kuşları dile getirerek bir kainat nizamı çizildiğini düşündürmektedir. Kuş evleri, hayat ağacının

zirvesinde tasvir edildiği gibi doğmadan önce ve öldükten sonra can kuşları olarak nitelendirilen ruhların bulunduğu yere atıfta bulunulduğu öne sürülebilir.

Ölümü ve yaşamı iç içe buldurması bakımından camilerin insanlara ibadet dışında, öldükten sonra bile onu son kez kendisine çağırdığı gibi çoğunun avlusunda mezarlığın, türbenin olması, ölümle beden gittiği yeri anlatırken ruhun varlığına olan inancı anlatmaktan geri durmadıkları muhakkaktır. Camilerden şehirlere doğru açılan bu hayat telakkisiyle görünen ve görünmeyen alemin varlığını şehrin her dokusuna işleyen İslam coğrafyası, bu anlayışa yabancı olanları her daim şaşırtmıştır. Örneğin Lady Montagu, Osmanlı'da kenti çepeçevre saran mezarlıkların kentten bile büyük bir alanı kapladığına ve bu değerli arazileri neden bu amaçla kullanıldığını bir türlü anlayamadığına mektuplarında yer vermiş ve geçmişin bilgisinin taşıyıcılığını yapan mezar taşlarının bile Türkler için ne denli kutsal olduğunu eklemiştir (2004: 79).

SONUÇ:

Tanrı'yı her yerde bilmenin ama tahtını gökyüzüne kurmanın, ruhları kuş gibi göğe uçurmanın, ağaçlarla insan arasında ontolojik bir bağ kurmanın miladı hakkında kimse kesin bir bilgi veremez. Ancak bu tür inançlar her dönemin ve kültürün insanının dimağında kendine bir yer bulur. Kendisini gökteki yıldızla, yerdeki ağaçla ya da her ikisinin de sakini kuşla ilişkilendirmek romantik bir söylem değil tabiat arasında kurulan ontolojik bilgiye haiz olmakla açıklanabilir. Ve ilk insandan itibaren durmaksızın bilfiil kuşaklararası aktarılan gelenek ruhudur gelenek. Bu aktarım bazen mağara duvarındaki resimle, çadırın şekliyle, kıyafetteki motifle bazen de mimarideki motifle, kubbeye, kapıyla ya da bir kuşa yapılan yuvayla yapılmıştır. Enstrümanlar, aktörler değişmiş olsa da aktarılan bilgi hep kaim olmuştur: Kainatta her şey birbirinden neşet etmiştir ve alemler birbirleri içinden geçerek tabakalanır. Nedende ilk olansa zuhurda sondur.

En son varlığa gelen insanın tabiat karşısında sorduğu sorular karşısında kendi lisanınca bulunduğu yanıtlar, ona şehri kurdurmuştur. O, hakikati nasıl anlamışsa şehre izini öyle düşmüştür ve fakat bunu medeniyetler her seferinde en başa giderek değil bilakis birbirlerinden aldıkları bilgilerle yapmıştır. Söz konusu bilgilerin o an kimin elinde olduğunun önemi yoktur. Medeniyetler bu hususta çatışmaz; yalnızca birbirinin mirasçısı olur. En azından şehirlerin en yaşlı sakinleri mimari eserler böyle olduğunu söylüyor. Bilgisi çok köklü ve bir o kadar da çeşitli olan Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde dilinin anlaşılmasını bekleyen motifler öykünülen tabiat gibi hala pek çok gizemi içinde barındırmaktadır. Sanatkarları, yorumu seyircilere bıraktıkları için de her bakan başka başka şeyler görmekte, eserleri farklı yorumlamaktadır.

Yer ile gök arasındaki bağın anahtarını elinde tutan insan, tefekkürünü dışa açılarak ve içe derinleşerek zahire ve batına doğru yolculuğuyla eşyanın hakikatine ermektedir. Bu, kainattaki simetrisinin bilgisini de verir. İşte varlığa memur olduğunu bilen insanın en esaslı vazifelerinde biri hafıza aktarımı yapmaktır. Ancak hakikat kendisini her bir tabiat unsurunu önüne perdeleyerek ayan eder; o perdeyi açamayanlara yasaklıdır. Bunu bilen her şuur, aynı şekilde karşılık vermiştir. Binlerce yıllık geçmişin tanıkları mimari eserler üzerine işlenen her bir motif birer perdedir, nişandır, alamettir. Gördüğünden daha güzelini yapamayacağını ve canlısının taşın üstünde nasıl duracağını merak etmek yerine onun hukukunu korumayı tercih eden insan, ağacın, kuşun içinden geçerek manalarını çözmüş, bunu da aynı yolla anlatmıştır.

Yeryüzü hayatında geçici olduğu bilgisini imar ettiği şehirlerine yansıtan Selçuklu ve Osmanlılar bilhassa camilerin kalıcı olması için dinin yol göstericiliğinde bütün ilim, fenn ve sanatlarını ortaya koymuşlardır. Kapısından kubbesine kadar her bir yanında sembollerle dillendirilen cami, bu yönüyle kainatın modellemesidir. Ruhlar ve suretler aleminin arasında sınır olarak beliren hayat ağacı, aynı zamanda alemler arası geçişin kapısıdır. Camilerin giriş kapılarına çoğunlukla ağaç motifinin işlenmesi, asırlarca süregelen bilginin eşyaya aksettirilmesidir. Kapıdan her geçiş farklı alemlere geçişi simgelemektedir. Dikey varoluşun kapısından yatay düzlemde geçen insan içeride başını kaldırdığında semayle karşılaşır. İçeride gökyüzü evren modellemesinin görüldüğü kubbe tasarımı, dışarıda ağaç dallarına tekabül etmektedir ve en üst kısımda kuş evleri sanatın en ince işçiliğiyle arzı endam etmektedir. Can kuşu olarak nitelendirilen ruhların kuşlara nispet edilmesiyle ağacın dallarından yere inen ruhların tekrar dallara ve hatta o ağacın en üstüne yükselen ruhu anlatmaktadır. Ağaçla kuşla simgelen makro kozmos olarak kainat kendi içerisinde mikro kozmosu yaşatmaktadır. Ve her şeyin aslına rücu ettiği gerçeğinden hareketle, rücumun yönünün belirleyicisi insandır; makro kozmosa beşer olarak gelen ve kendisini bilmesi istenen insan!

KAYNAKÇA:

- Aksel Malik (2015). *Türklerde Dini Resimler*. Haz. B. Ayvazoğlu. Üçüncü Basım. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aydın Erhan (2015). *Orhon Yazıtları (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. Üçüncü Baskı. Konya: Kömen Yayınevi.
- Bayat Fuzuli (2011). *Türk Mitolojik Sistemi Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi*. Cilt 1. İkinci Basım. Ankara: Ötüken Yayınları.
- Bektaş Cengiz (2003). *Kuş Evleri*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bektaşoğlu Mustafa (2009). *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Eliade Mircea (1999). *Şamanizm / İlkel Esrime Teknikleri*. Çev. İ. Birkan. Birinci Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eliade Mircea (2007). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi/Taş Devrinden Eleusis Mysteria'larına*. Cilt 1. Çev. A. Berktaş. İkinci Basım. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Filiz Lütfi (2017). *Noktanın Sonsuzluğu / Birinci Kitap*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Garaudy Roger (2014). *İslam'ın Aynası Camiler*. İkinci Baskı. Çev. C. Aydın. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Guénon René (2012). *Büyük Üçlü*. Çev. V. Sezigen. İkinci Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Guénon René (2017). *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi*. Çev. F. Topaçoğlu. İkinci Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Göksoy Hasan Ali (1976) "Kuş Evleri". *İlgi Dergisi*. Yıl 10. Sayı 24. İstanbul.
- İbn Arabi (2016). *Fütuhat-ı Mekkiyye/Alemin Yaratılışı*. Çev. E. Demirli. Üçüncü Baskı. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İmam-ı Gazali (2005). *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*. Çev. M. Feriştat. İstanbul: Feriştat Yayınları.
- Kemali Osman (2017). *İrfan Sızıntıları*. Haz. M. Taticı. İstanbul: H Yayınları.
- Kılıç Mahmud Erol (2015). *Sufi ve Sanat*. İstanbul: Sufi Kitap.
- Koç Turan (2016). *Zamanın Gözleri / Sanat, Dil, Hakikat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kuban Doğan (2016). *Doğan Kuban Yazıları Antolojisi, Sanat, Mimarlık, Toplum Kültürü Üzerine Makaleler*. Cilt 1. İkinci Baskı. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Lady Montagu (2004). *Doğu Mektupları*. Çev. M. A. Erginöz. İstanbul: Özgü Yayınları.
- Lahbabi Muhammed Aziz (1996). *Kapalıdan Açığa Milli Kültürler ve İnsani Medeniyet*. Çev. B. Yediyıldız. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Nasr Seyyid Hüseyin (2017). *İslam Sanatı ve Maneviyatı*. Çev. A. Demir. İkinci Baskı. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ovidius (1994). *Dönüşümler*. Çev. İ. Z. Eyuboğlu. İstanbul: Payel Yayınevi.

Ögel Bahaeddin (2010). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Cilt 1. Beşinci Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Peker Ali Uzay (1998). "Ortaçağ Anadolu Mimarisinde Anlam". *Arkeoloji ve Sanat*. Sayı: 85. İstanbul.

Peker Ali Uzay (2007). "Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası". *Tasarım Merkezi Dergisi*. Sayı: 333. Ankara.

Roux Jean-Paul (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. Çev. A. Kazancıgil. Birinci Basım. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Topçu Nurettin(2018). *Kùltür ve Medeniyet*. On Üçüncü Baskı. İstanbul: Dergah Yayınları.

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	The Case of BBC-Jeremy Bowen Regarding Media Ethics in Stories on Middle East	
Corresponding Author	Selçuk OKTAY selcuk.oktay@yandex.com 0 532 702 41 44	ORCID NO: 0000-0002-4457-5848
Submission Date Admission Date	18/12/2018 / 05/03/2019	
How to Cite	OKTAY, S., (2019). The Case of BBC-Jeremy Bowen Regarding Media Ethics in Stories on Middle East/ Medeniyet Telakkisinin Şehirdeki Yansımaları, Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 159-176	

Eşik Bekçiliği Teorisi Kapsamında Medya Etiği Sorunsalı - BBC-Jeremy Bowen Örneği

Selçuk OKTAY¹

ABSTRACT:

Eşik Bekçiliği Teorisi Kapsamında Medya Etiği Sorunsalı - BBC-Jeremy Bowen Örneği

Öz

Bu çalışma eşik bekçiliğinin tarafsızlık ve medya etiği kapsamında değerlendirilmesi BBC-Jeremy Bowen örnek olayı kapsamında yapılacaktır. Çalışmada kurumun Ortadoğu editörü olan Bowen'ın haberleri etrafındaki tartışmalar belli bir zaman dilimindeki yansımaları dikkate alınarak irdelenecektir. Bu zaman dilimi 2008-2009 yıllarıdır. Bu zaman diliminin tercih edilmesinin nedenlerinden birisi söz konusu dönemde bölgedeki tansiyonun artması ve birçok gelişmenin yaşanmasıdır.

Bahsi geçen bu iki yıl içinde en kritik olay İsrail'in Gazze Şeridi'ne girmesidir. İsrail'de o dönem yaşanan seçimler de bu açıdan önemlidir. İsrail'de 10 Şubat 2009'da yaşanan seçimler sonrası yaşanan kısa süreli kaos sonrasında sağ parti Likud'un lideri Benyamin Netanyahu yeni hükümetini kurdu.

Jeremy Bowen örnek olayı kapsamında BBC'nin eşik bekçilerinin Ortadoğu ile ilgili haberlerde sahip olduğu konumun belli başlı bazı nitelikleri olduğu ifade edilebilir. BBC'nin Ortadoğu'daki gelişmelerle ilgili yaptığı habercilik, hem dünya hem de İngiliz kamuyounda birçok kere tartışılmış, başta Balen Raporu olmak üzere bu habercilik anlayışını analiz eden farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu ortaya konan saptamalara göre, BBC Ortadoğu'daki gelişmelerin habere aktarılmasında ideal bir tarafsızlık konumu yakalayamamıştır. Bunun yanında tarafsızlık ilkesinin belli durumlarda fetişleştirilmesi özellikle Ortadoğu bağlamındaki özgün olaylarda kurumun haber kurumu olarak naif kalmasını sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: Medya etiği, eşik bekçiliği, Jeremy Bowen, BBC, Ortadoğu

¹ Selçuk OKTAY selcuk.oktay@yandex.com 0 532 702 41 44

The Case of BBC-Jeremy Bowen Regarding Media Ethics in Stories on Middle East

Abstract

In this piece, the analysis of gatekeeping theory on the basis of media ethics and objectivity will be made on the case of Jeremy Bowen-BBC. The arguments about the stories of Jeremy Bowen, BBC's Middle East editor, will be reviewed regarding specific time episode. This episode is between 2008-2010. The reason of choosing this episode is increase tension in Middle East at this time. Most critical incident in this special time is Israel's penetration to Gaza. The election in Israel is significant as well. With elections which held in 10th February 2009, after a limited chaos, Benjamin Netanyahu, the leader of rightist Likud Party formed the government.

It can be claimed that there are some specific elements of the positions of BBC's gatekeepers on the stories about Middle East regarding the case of Jeremy Bowen. BBC's journalism on Middle East has been argued in the UK and world as well. There are some reports about this journalism, like the Balen Report. In accordance with these reports BBC did not catch ideal objectivity on the stories about Middle East. Beside this BBC has been naive about Middle East by over-fetishising the objectivity standards.

Keywords: Media ethics, gatekeeping, Jeremy Bowen, BBC, Middle East

1- Giriş

Bu çalışmada BBC'nin 2000'lerin ilk 10 yılının sonlarına doğru yaptığı Ortadoğu haberlerinin medya etiği yönünden analizi iletişim kuramları arasında yer alan eşik bekçiliği teorisi kapsamında söylem analizi yöntemiyle yapılacaktır. Çalışmanın bu zaman dilimine odaklanmasının en önemli nedenlerinden biri bu dönemin yeni bir yoğun çatışma dönemi olmasıdır. Bu yoğun çatışma dönemi haber frekanslarının da artmasına yol açmış, dolayısıyla çalışmanın odaklandığı kapsam bağlamında araştırmaya konu olacak içeriğin sayısı artmıştır.

Medya etiği bağlamında değerlendirildiğinde medyanın birçok bileşeninin bu analizin içine girmesi gerekmektedir. Medya organlarının sahiplik yapısı, kuruluş felsefesi gibi unsurlar iletişim etiği üzerinde etkili olurken, medya çalışanlarının etik ilkelere yaklaşımı da iletişim etiğini önemli ölçüde belirlemektedir. Bu çalışmada BBC'nin medya etiğine ilişkin değerlendirilmesi daha çok bu perspektiften yapılacaktır.

Haberlerin hazırlanması sürecinde medya organlarının eşik bekçilerinin; sınıfsal konumları, kişilikleri, dünya görüşleri ve habere dair algıları verilen mesajın içeriğini belirler. Bu kompozisyon eşik bekçilerinin geçirdiği haberlerin karakterini de belirler. Bu durumda medyada yapıldığı iddia edilen taraflı seçimlerin çoğu gerektiği gibi düşünen insanların önceden seçilmesinden, içselleştirilmiş önkavrayışlardan ve personelin mülkiyet yapısı, örgütlenme tarzı ve de elbette ki piyasa ve siyasi gücün belirlediği çerçevede olmasından kaynaklanır. Noam Chomsky ve Herman'ın aşağıya alınılacağı sözleri eşik bekçiliği bu saptamaları belli ölçülerde zenginleştirmektedir.

“(…) Uygulanan sansür büyük ölçüde otosansürdür. Bir yandan haber kaynağının gerçeklerine ve medyanın örgütsel yapısının gereklerine uygun davranan muhabirler ve yorumcular tarafından, diğer yandan, mülk sahipleri, piyasa ve hükümetteki diğer iktidar merkezlerinin dayattığı kısıtlamaları uygulamak üzere seçilmiş ve çoğu kez bunları içselleştirmiş olan medyadaki üst düzey kişiler tarafından uygulanır.”²

Chomsky ve Herman’ın bahsettikleri bu belirlenme sürecinin analizinin yanında eşik bekçilerinin son dönemde belli ideolojik süzgeçten geçmiş haber yapım süreçlerine katıldıklarını da görmek mümkündür. Böylelikle Chomsky ve Herman’ın ortaya koyduklarından farklı olarak günümüzde belli eşik bekçilerinin kasıtlı biçimde davranabildikleri de görülmektedir. Bu süreci belli siyasi ya da ekonomik örgütlenmelere angaje yayın organlarının ortaya çıkması belirlemiştir. Medyanın bu angajman içerisinde olması eşik bekçilerinin de belli mesajları yöneltten ileticiler gibi davranmasına yol açmaktadır. Bunlardan sonra eşik bekçiliği kurumunun, mesajların ileticilerin kolay anlamasına yönelik belli kodlara sokması ve eşik bekçilerinin kişisel niteliklerinin mesajların belirlenmesi ile açıklaması yanında belli angajmanlardan dolayı seçilmiş hedefleri belirlemeleri ile de açıklanacağını belirtmek gerekir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Jeremy Bowen-BBC örnek olayında bu saptamaların somut temellerinin ortaya konmasına gayret gösterilecektir. Öncelikle bu örnek olayın detayları aktarılacak sonrasında BBC’nin o dönem Ortadoğu’da belli başlı gelişmeleri nasıl aktardığı Hollandalı iletişim bilimci Teun Van Dijk’ın söylem analizi yöntemi ile analiz edilecektir.

2- Çalışmanın Yöntemi Üzerine

Bu çalışma kapsamında ele alınan editoryal yaklaşım ve bu yaklaşıma sahip eşik bekçileri tarafından üretilen haberlerin analizi, ilgili konuya yaklaşımın ideolojik öğeler içermesi dolayısıyla söylem analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Söylem analizi yöntemi ideolojik öğeleri haberdeki; başlıklar, sözcük seçimleri, sentaks, cümlelerin ardı ardına gelmesiyle oluşan tutarlılık ve nedensellik ilişkisi, tematik yapı, görsel materyaller ve bunların dil yoluyla anlamlandırılmasının çözülmeye tabi tutulmasıyla- ortaya koymayı amaçlar. İletişim bilimci Teun Van Dijk’a göre de, söylem analizi esas itibarıyla bir ideoloji analizidir; ideolojiler söylem ve iletişim içinde ifade edilir ve yeniden üretilir.³

² Edward S. Herman, Noam Chomsky, **Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası**, çev: Ender Abadoğlu, İstanbul, Aram Yayınevi, 2006, s.76

³ Teun A. Van Dijk, “Discourse Analysis as Ideology Analysis”. **Language and Pace**, ed. C. Schäffner & A. Wenden, Aldershot: Dartmouth Publishing.,1995, “ss.17-33.”

Haberî bir söylem biçimi olarak ele alan Van Dijk, haberin söyleminin toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olduğunu ifade eder. Ona göre haber söylemi, “bağımsız bir yapıya sahip olmaması nedeniyle, üretim ve yorumlama süreçleri açısından da sosyal bir bağlam içinde incelenmesi gereken karmaşık bir iletişim olgusudur.”⁴

Haber söyleminin çözümlenmesi konusunda geliştirdiği sistematik modelde haberin hem makro hem mikro yapısının incelenmesini öneren Van Dijk, makro yapıyı haberin içine oturduğu bağlam içinde ele alır. Mikro yapıda ise sözcük seçimleri, tümce yapıları, bağdaşıklığı sağlayan tümceler arasındaki anlamsal ilişkiler, özel anlamlar, yan anlamlar ve kodlar üzerinde yoğunlaşır. Böylelikle ancak bu her iki yapıyı da kapsayan bir çözümleme ile hem metne dayalı yorumsal hem de bağlama dayalı sosyal bir yaklaşımla haber söylemindeki ideolojik belirlemeye ortaya koyulabilir; zira Van Dijk’a göre, haber söylemini bir bütün olarak ele almak ideolojik olanın gözden kaçırılmaması açısından önemlidir.⁵

Van Dijk’a göre medya çıktılarının çoğu olay ve aktörlere dair bağlam ve geçmiş bilgisini içermemektedir, haberciler için olay, sadece sonuçları açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda, haber söyleminin, bilgi verirken bilgisizleştiren bir söylem olduğu iddia edilebilir. Araştırmacıya göre; olayların bağlamından kopartılarak anlatılması, geçmişleriyle ilişkilendirilmeden sadece meydana geldikleri anda görüldüğü kadarıyla sunulması, haber söyleminde önemli bir ideolojik işleyiştir.

Medyanın söyleminde gerçeğin ifade edildiğini ya da iktidarın ideolojisinden azade davranıldığını ölçmede iş gören bir başka unsur ise ötekinin medyada ne kadar yer aldığıdır.

Bu çalışma kapsamında bu saptamalar oldukça kritiktir. Zira Ortadoğu toplumlarının öteki kategorisine konması yaklaşımı dikkatle ele alınmalıdır.

Bu aşamada Van Dijk’ın öteki olarak ifade edilebilecek toplumsal grupların nasıl temsil edildiğine ilişkin şu saptamaları dikkat çekicidir;

(A) Öncelikle bu gruplar başat haber medyasında daha az yer almakta ve kendi adlarına konuşmalarına çok ender izin verilmekte,

(B) Dolayısıyla itibarlı, güvenilir haber kaynakları olarak çok az kullanılmaktadır,

(C) Tam olarak olumsuz olmasa da klişeleştirilmiş bir tarzda temsil edilmekte ve bir külfet ya da tehdit yaratabilecek birer ‘sorun’ olarak betimlenmektedirler,

(D) Yardıma, anlayışa ve desteğe ihtiyaç duyan, muhtaç konumuna oturtulmaktadır.

⁴ Güler Ülkü, “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*, s.374’den Teun Van Dijk, “Opinions and Ideologies in the Press” ed. Allan Bell ve Peter Garrett, *Approaches to Media Discourse*, Oxford: Blackwell, “ss.61-63.”

⁵ Teun A. Van Dijk, *News Analysis: Case Studies of International and National News In the Press*, Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1988. s.37

Böylelikle, haberin söyleminin ‘normal’ ve ‘marjinal’ kimlik, tutum ve durumların sınırlarını da belirleyen bir alan olduğunu ve marjinal durum - kimliklerin hem söylem yoluyla ötekileştirildiğini, hem de ötekilerin söylem yoluyla dışlandığını söylemek mümkündür.

Van Dijk, haberin söyleminin üretim ve yorumlama süreçleri açısından da sosyal bir bağlam içinde incelenmesi gerektiğini belirtir. Buradan hareketle İngiliz toplumu ve genel olarak Batı’da Ortadoğu’daki gelişmelerin nasıl ele alındığı bu bağlam kapsamında analiz edilecektir.

3- Jeremy Bowen-BBC olayı

Jeremy Bowen bir dönem İngiliz yayın kuruluşu British Broadcasting Corporation’un (BBC) Ortadoğu editörlüğü görevini üstlenmiştir. 1960 doğumlu Galli gazeteci Bosna ve Lübnan gibi ülkelerde savaş muhabirliği yapmış ve Lübnan’da gazeteci arkadaşının ölümüne tanık olacak kadar sıcak haber takipçiliğinde bulunmuştur. 70 farklı ülkede özellikle çatışmaları takip eden Bowen özellikle Ortadoğu bölgesini yakından izlemiştir. 1995-2000 yılları arasında BBC’nin Ortadoğu Muhabirliğini yapan Bowen 2005’te de kurumun Ortadoğu Editörlüğü’ne atanmıştır. 2000 senesinde BBC’nin internet sitesinde katıldığı online sohbette Ortadoğu’daki gelişmelere karşı BBC’nin tavrını şöyle açıklamıştır:

“BBC anti-İsrailci değildir. Maalesef ki birçok İsrailli bir ülkenin amigoluğunu yapmayınca sizi o ülkenin aleyhinde olmakla suçlar gözükmektedir. Ama bu doğru değil. Siyaset sahnesinde yer alan iki tarafın yasal temsilcilerinden haberler vererek adil ve dengeli bir iş yapıyoruz.”⁶

BBC’de yapımcı yardımcısı olarak *BBC Breakfast (BBC Kahvaltısı)* programının da sunuculuğunu yapan Bowen BBC 1’de Front Line (Ön Cephe) isimli savaş muhabirlerinin içlerinde bulunduğu durumu anlatan bir program da yapmıştır. Jeremy Bowen, Saddam Hüseyin’in yakalanması haberini hazırlayan BBC ekibinde yer alan bir gazeteci olarak da Sony Gold ödülünü kazanmıştır. Haber programları yanında Bowen Yaser Arafat ve Filistin ile ilgili iki belgesel hazırlamıştır.

Tüm bu haberleri ile dünya kamuoyunun dikkatini çeken Bowen’ın yoğun bir şekilde tekrardan konuşulmasına yol açan durum BBC Trust Üst Kurulu’nun Bowen ile ilgili o dönem yayınladığı rapor oldu. Kuruma şikâyetleri değerlendiren BBC Trust Üst Kurulu, Siyonist Federasyonu’nun başvurusu uyarınca Ortadoğu Editörü Jeremy Bowen’ın İsrail’e karşı taraf tuttuğuna dair bir rapor yayınladı. Ama raporla ilgili Yahudi lobisi memnun olmazken, bir yandan da raporun BBC’yi İsrail yandaşı yapmayı amaçladığı eleştirileri de yükseldi.⁷

BBC Trust Üst Kurulu’nun hazırladığı kapsamlı raporda BBC’nin Ortadoğu konusunda ‘hatasızlık ve tarafsızlık’ kurallarını çiğnediği belirtiliyordu. Raporda 2007’de yayınlanan ‘1967 Ortadoğu’yu nasıl belirledi?’ başlıklı analizle 2008 yılında BBC Radio 4’ün yayınladığı ‘Muhabirlerimizden’ adlı program incelemeye tabii tutuldu. Genel değerlendirmeler Ortadoğu’daki gelişmelerle ilgili bu programlar özelinde yapılan haberlerin gazeteciliğin tarafsızlık ilkesi ile bağdaşmaması üzerinde toplanıyordu. Raporda ortaya konan saptamalara göre, üç ifade tarafsızlık ilkesine

⁶ Chris Johnston, “Bowen Named BBC Middle East Editor” The Guardian, 17 Haziran 2005

⁷ “BBC’ye ‘Siyonist’ Çekidüzen”, Radikal, 17.04.2009

hale getiriyordu. Bunlardan ilki ‘Yahudi yerleşimlerinin herkesin uluslararası hukuk yorumuna karşı koyduğu’ ifadesi idi. İkinci ifade ‘siyonizmin sınırları genişletme yönünde doğal bir içgüdü olduğu’nun iddia edilmesi idi. Son olarak da, radyo programında ‘Har Homa yerleşimini ABD’nin yasadışı değerlendirdiği’ sözleri hatasızlık kuralını aşan ifadeler olarak değerlendiriliyordu. Bunun yanında “Çoğu İsrail’de doğmuş, kendilerine çok güvenen İsraili generaller, kariyerlerinin büyük bölümünde İsrail’in bitmemiş işi olan 1948’teki bağımsızlık savaşını bitirmek için eğitiliyor” cümlesinin ‘bitmemiş iş’ sözü de kusurlu bulundu.⁸

Siyonist Federasyonu BBC’nin alması gereken önlemleri almamasını eleştirirken, kurumun hükümetin tam gözetimine girmesini istedi. Bir BBC sözcüsü ise, “Bireysel sürçmeler dışında BBC’nin kasten ya da sistematik taraf tuttuğuna dair işaret yok” diyen 2006 tarihli Thomas raporunu hatırlattı.

Olayın gerçekleşmesi üzerine *The Guardian* yorumcusu Antony Lerman da Jeremy Bowen olayında bahsedildiği gibi BBC’nin İsrail’e karşı önyargılar içeren bir kurum olmadığını ve Jeremy Bowen’in da aynı şekilde İsrail’e önyargıyla yaklaşmadığını yazdı.⁹

Fakat BBC’nin Jeremy Bowen’a karşı, bu olay özelinde sahip olduğu konum İngiltere ve dünya düzeyinde ciddi eleştirilerle karşılandı. Bu konudaki en sert ve kapsamlı eleştiri *The Independent* yorumcusu Robert Fisk’ten geldi. Robert Fisk, *The Independent* gazetesinde kaleme aldığı “How Can You Trust the Cowardly BBC” (Korkak BBC’ye Nasıl Güvenilebilirsiniz?) başlıklı yazısında bu konuda BBC kurumunun korkak davrandığını söylüyordu. Fisk, “BBC Trust Üst Kurulu’nun (BBC Trust- ‘trust’ kelimesi aynı zamanda güven anlamına geliyor; kurul BBC yönetiminden bağımsız denetim görevi de yapıyor) Jeremy Bowen’ın Ortadoğu’dan geçtiği haberlere dair tutumu ödeklilik, alçaklık, rezalet, olgusal olarak yanlış ve ahlaki açıdan sahtekârlık. Bu sıfatlar az bile.” diyerek BBC’nin kendisine yaşattığı hayal kırıklığını tarif ediyordu.¹⁰

2009 yılının ortalarına doğru yaşanan bu tartışma BBC’nin muhabir, editör ve yayın politikasını belirleyen temsilcilerinin Ortadoğu’daki olayları haberleştirmelerine ilişkin yeni bir tartışmayı gündeme getirmişti. Dünyanın en saygın haber kuruluşlarından biri olarak bilinen BBC’nin böyle bir tartışma içinde yer alması başta şaşkıncı gelebilirdi. Fakat kurumu yakından takip eden gözlemciler BBC’nin Ortadoğu haberlerinde kimi sıkıntıların olabileceğini gösteren bazı tespitler yapıyorlardı.

4- Ortadoğu’da kilit gelişmeler

Jeremy Bowen’ın o dönem tarafsızlığı ihlal etmekle suçlanmasına yol açan olayların yanında Ortadoğu’da tarafsızlık ilkesinde dikkat edilmesi gereken çizgileri önemli ölçüde muğlaklaştıran birçok gelişme yaşandı. Esasında bölgenin karmaşık siyasi tablosu ve tarafların komplike angajmanları bölgedeki habercilik koşullarını önemli ölçüde zorlaştırmaktaydı. Böyle bir ortamda habercilerin ve haberi yayına hazırlayan eşik bekçilerinin zorlu bir göreve sahip oldukları söylenebilir. Bunun yanında bölgedeki hassas dengeler eşik bekçilerinin bireysel angajmanlarının haberlerin

⁸ “Editorial Standard Findings: Appeals and Other Editorial Issues to the Trust Considered by the Editorial Standards Committee” BBC Trust ESC 3 Mart Bülteni, 03/03/2009 (Nisan 2009’da basıldı)

⁹ Antony Lerman, “What did Jeremy Bowen do wrong?” *The Guardian*, 16/04/2009

¹⁰ Robert Fisk, “How can you trust the cowardly BBC?” *The Independent*, 16/04/2009

sunuş tarzında adeta bir turnusol kağıdı işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla habercilerin kendilerinden getirmiş olduğu bireysel ideolojik kompozisyonları kolaylıkla açığa çıkabilmektedir.

BBC'nin eşik bekçilerini bu çalışmanın kapsamında yer alan bölgedeki olayların haberleştirilmesindeki konumları bağlamında incelerken bölgede yaşanan bazı olaylarla ilgili tanımlayıcı (descriptive) bilgiler sunmak gerekmektedir.

Bu tarihi kapsamı o dönemdeki özellikle iki yılın gelişmeleri ile sınırlı tutmanın faydası olacaktır. Zira bu dönem hem fiziki işgal, abluka, saldırı gibi birebir çatışmaların yaşandığı bir dönem olarak dikkat çekmiş, hem de çeşitli raporlar, uluslararası toplumun kimi temsilcileri tarafından düzenlenen eylemler ve iki toplumun liderleri arasında yaşanan görüşmelere de sahne olmuştur. Bu dönem bu yönleri ile İsrail ve Filistin arasındaki ilişkilerin seyri için işlevsel bir laboratuvar niteliği göstermektedir. Aşağıda bahsedeceğimiz haberlerin seçim ve işlenmesi sürecini bu laboratuvar da incelemenin bize birçok şeyi açıkça ortaya koyma şansı verdiğinden de bahsetmek gereklidir.

Bahsi geçen bu iki yıl için bahsettiğimiz manada tarihi bir milat oluşturabilecek olay İsrail'in Gazze Şeridi'ne girmesidir. 2008 yılının sonlarında başlayan ve 2009 yılının ilk günlerine kadar uzanan gerginlik 2008 yılının yaz aylarında baş göstermeye başladı. Son dönemde özellikle İsrail ve Filistin tarafından da Hamas arasında ciddi bir çatışma olduğu görülmüyordu. 24 Haziran'da İsrail'in bir İslami Cihad komutanını öldürdüğü haberi geldi. Aynı gün İsrail'e üç Kassam roketi atıldı, 2 kişi yaralandı. 26 Haziran'da El Fetih İsrail'e roketler gönderdi. Aynı gün Hamas İsrail'in Gazze şeridindeki sınır kapılarını açmamasını ateşkesin ihlali olarak nitelendirdi. Bu nitelemenin ardından Gazze şeridinden İsrail'e her ay çok sayıda roket ve havan topu atışı devam etti, ancak ne İslami Cihad, ne El Fetih, ne de Hamas bu atışların sorumluluğunu üstlenmedi. 4 Kasım'da İsrail askerleri Gazze şeridine operasyon düzenleyip altı Hamas üyesini öldürdüler. Operasyonun sebebinin sınırın altından kazılan, İsrail karakolunu basıp askerleri rehlin almayı hedefleyen bir tünel olduğu söylendi. 13 Aralık'ta İsrail, Hamas'ın da onayıyla ateşkesin devam etmesini istediğini açıkladı. Ancak daha önceki açıklamalarında da ateşkesin devam etmesini Filistin halkının istemediğini söyleyen Hamas, 20 Aralık'ta İsrail sınırı açmadığı için ateşkesi sürdürmeyeceklerini belirterek Batı Negev'e havan ve roket atışlarına başladı. Hamas, ateşkesi bozmalarının sebebinin Gazze sınırının açılmaması, dolayısıyla sadece insani yardımların ulaşması olduğunu belirtti. İsrail, Hamas'ın roket ve havan atışları ile silah kaçakçılığını durdurması halinde sınırı açacağını belirtti. Hamas'ın razı gelmemesi üzerine Gazze ablukası devam etti. 23 Aralık'ta İsrail ordusu Gazze sınırına patlayıcı yerleştirmeye çalışan üç Filistinliyi öldürdü. 24 Aralık'ta 24 saat içinde İsrail'e 700'den fazla roket düştü. Negev'e 60'tan fazla Katyuşa ve Kassam roketi ile havan mermisi isabet etti. Hamas İsrail hedeflerine 87 roket ve havan mermisi attığını açıkladı. İsrail ordusuna operasyon izni çıktı.

26 Aralık'ta İsrail, Gazze şeridine beş geçiş kapısını insani yardımlar için açtı. Kapılardan 100 kamyon tahıl, insani yardım ve diğer mallar Gazze'ye taşındı. Ayrıca Gazze'deki elektrik santralinin yakıt vanaları açıldı. Bu hamleyle rağmen Gazze şeridinden bir düzine civarı roket ve havan mermisi ateşlendi. İsrail, kapıları açmasına rağmen Hamas'ın davranışına göre operasyon yapıp yapmayacağını 28 Aralık'ta açıklayacağını bildirdi.

Bu gelişmelerden sonra İsrail Ordusu, 27 Aralık 2008 tarihinde birçok savaş uçağı ve helikopterlerle Gazze Şeridi'ne taarruz atışları yapmaya başladı. Hedefler arasında silah depoları ve askeri kamplar vardı. Sivil halk başta olmak üzere 505 insan ölürken, 2.500'den fazla kişi de yaralandı. 29 Aralık 2008 gününde Hamas İsrail'e 40 roket atarken İsraili

üst düzey devlet yetkilileri ile kendilerine karşı tavır alan bazı Arap liderleri suikastle tehdit etti. Gazze Şeridi'nde bu hava hareketından sonra elektrikler kesildi. Gazze'deki hastanelerde yüzlerce yaralı sivil ve Filistinliler cep telefonu ışıkları altında ameliyat edildi.¹¹ 3 Ocak'ta akşam saatlerinde İsrail ordusu 3 noktadan Gazze'ye karadan girdi. 7 Ocak'ta İsrail topçuları Birleşmiş Milletler'e ait bir okulu bombalayarak çoğu çocuk kırk kadar sivilin ölümüne neden oldu. Böylece BM kaynaklarına göre sivil ölümlerinin sayısı beşyüzü aşmış oldu. Çatışmalarda İsrail'in beyaz fosfor kullandığı da iddia edildi.¹² İsrail 18 Ocak 2009 günü tek yanlı olarak ateşkes ilan etti.¹³ 22 gün süren bombardıman sonucunda Gazze şeridinde üçte biri çocuk olmak üzere 1.300 Filistinli hayatını kaybetti, dört bin bina yıkıldı, 20 bin bina hasar gördü, on binlerce kişi evsiz kaldı

Uluslararası kamuoyunda ciddi ölçüde infial uyandıran bu olay sonrası İsrail ve Filistin'de seçimlerin yaşandığı bir döneme gelindi. İsrail'de 10 Şubat 2009'da yaşanan seçimler sonrası yaşanan kısa süreli kaos sonrasında sağ parti Likud'un lideri Benyamin Netanyahu yeni hükümetini kurdu. Mart 2009'da görevine başlayan Netanyahu göreve gelir gelmez barış süreci ile ilgili kaygı verici görüşleri ile dikkat çekti.¹⁴

İsrail seçimleri yanında Filistin tarafında da bu dönemde genel seçimler gündeme gelmişti. Fakat Filistin Seçim Komisyonu başkanlık ve meclis seçimlerinin önündeki sıkıntıları sebep göstererek seçimlerin Haziran 2010'a ertelenmesine karar verdi.

Fiziki saldırılarla başlayan ve seçim gündemi ile devam eden Ortadoğu'daki gelişmeler içinde en önemlilerinden bir tanesi de burada yaşanan fiziki saldırı olaylarının bu süreçte uluslararası toplumun önüne getirilmesiydi. Bunun en önemli örneği Birleşmiş Milletler'e sunulan Goldstone Raporu'ydu. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu öncülüğünde kurulan araştırma komisyonunun başkanı Güney Afrikalı eski yargıç Richard Goldstone, bizzat Gazze'ye giderek, İsrail operasyonunda yaşananlar ve bölgedeki duruma ilişkin tespitlerde bulundu. Goldstone başkanlığındaki komisyonun hazırladığı 547 sayfalı raporda, İsrail ordusunun geçen yıl Aralık ayında başlayan ve üç hafta süren Gazze operasyonunda savaş suçu işlediği, hatta 'insanlığa karşı suç' kategorisinde değerlendirilebilecek eylemlerde bulunduğu belirtiliyordu. Ayrıca, İsrail Ordusu'nun Gazze'deki yerleşim yerlerine fosfor bombası attığı, hastaneleri topçu ateşine tuttuğu, kasıtlı olarak gıda depolarını hedef aldığı gibi suçlamalar da raporda dikkat çekmekteydi. İsrail Ordusu'nun işkence ve bazı insanlık dışı eylemleriyle Cenevre sözleşmelerini ihlal ettiği de rapordaki İsrail'e yönelik suçlamalardan birini oluşturmaktaydı.¹⁵

BM Genel Kurulu 3 Kasım 2009'da, genel sekreterin üç ay içinde bu soruşturmanın sonuçları üzerine rapor vermesine, ardından da meseleyi Güvenlik Konseyi'nin ele alacağına dair bir kararı büyük bir çoğunlukla kabul etti.

¹¹ "Gazze'de Cep Telefonu Işığında Ameliyat", Radikal, 30/12/2008

¹² "İsrail Gazze'de Beyaz Fosfor Kullanıyor", Radikal, 16/01/2009

¹³ "İsrail Gazze'de Ateşkes İlan Etti", BBC Türkçe Servisi,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/01/090117_israel_truce.shtml Erişim Tarihi [07/01/2010]

¹⁴ "İsrail'de Netanyahu Hükümeti Görev Başında" Voice of America Turkish,

<http://www.voanews.com/turkish/archive/2009-03/2009-03-31-voa16.cfm?moddate=2009-03-31> Erişim Tarihi [07/10/2010]

¹⁵ "BM'den İsrail'e Ağır Rapor" Deutsche Welle Türkçe, <http://www.dw-world.net/dw/article/0,,4698797,00.html> Erişim Tarihi [07/01/2010]

Böylelikle raporla ilgili iki taraftan soruşturma istenmiş oldu. Rapor etrafındaki tartışmalar da böylelikle bölgedeki tartışmalar damgasını vurmuş oldu.

BM'ye hazırlanan bu rapor yanında ABD'nin bölgeye ilişkin aldığı konum da bölge siyasetinde önemli gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. 2009 yılı boyunca ABD'nin Ortadoğu Temsilcisi George Mitchell, bölgede çeşitli temaslarda bulundu. Bu temaslardan sonuç alınamayınca da çalışmalar yarıda kesildi. Fakat 2010 yılı başında Ortadoğu basınında "ABD'nin Ortadoğu özel temsilcisi George Mitchell'in bölgede temaslara yeniden başlaması haber veriliyordu. Söz konusu haberlere göre Mitchell ziyaretine başlamadan önce yaptığı basın toplantısında, İsrail-Filistin barış sürecinin çıkmaza girmesinin sorumlusunun İsrail olduğunu dolaylı biçimde ima ediyor ve "İsrail barış sürecini ilerletmezse, Amerikan anayasası çerçevesinde yardımları kesebilir veya en azından askıya alabiliriz." diyordu.¹⁶

5- BBC'nin eşik bekçilerinin tanımlanması

Çalışmanın bu bölümünde BBC'nin eşik bekçileri olarak adlandıracağımız muhabir, editör, prodüktör konumundaki görevlilerin haber söylemlerine ilişkin tavırları ile ilgili fikir verecek bilgiler sunulacaktır. Bu bilgiler İngiliz haber kuruluşu BBC içinde yer alan eşik bekçilerinin habere yaklaşımlarını ortaya koyacak dolayısıyla eşik bekçilerinin analize olanak sağlayacaktır. Bunun yanında BBC'nin Ortadoğu'dan yaptığı haberlerde de bu eşik bekçilerinin analizi önemli rol oynayacaktır.

Jeremy Bowen özelinde BBC'nin Ortadoğu haberlerine ilişkin sahip olduğu konumun İngiltere ve dünya kamuoyunda tartışılması esnasında kullanılan temel argümanlardan birisi BBC editörlerinin ve editoryal içeriği denetleyen komisyon üyelerinin yaklaşımlarıydı. Bu bağlamda haber söylemindeki meselenin onların perspektiflerindeki aksaklığa bağlı olduğunu düşünenlerin sayısı fazlaydı. Robert Fisk, Jeremy Bowen'ın BBC Üst Kurulu tarafınca hazırlanan raporda İsrail'e karşı taraf tuttuğunun belirtilmesinden sonra kaleme aldığı yazısında bu bakışı eleştirel olarak şu şekilde ortaya koyuyordu:

"Ve unutmayın ki, Gazze'deki Filistinliler için ilaç bağıışı çağrısında bulunan bir reklamı yayımlamanın 'tarafsızlığını' zedeleyebileceğini söylemiş bir kurumdan söz ediyoruz. Bacakları kopmuş Filistinli çocukların, BBC'nin kasıntı yöneticilerinden daha mühim olmadığı açık. (...) BBC yöneticilerinin bu yazı hakkında 'zıvanadan çıkmış' diyeceklerini gayet iyi biliyorum. Jeremy Bowen da aynısını düşünebilir. Fakat bu noktada 1. Dünya Savaşı'nın metaforunu zikretmek isabetli olacaktır: Bowen ve meslektaşları, BBC yönetiminin eşekleri tarafından güdülen hakiki aslanlardır."

Dolayısıyla özel olarak ele aldığımız sorunsal açısından BBC eşik bekçilerinin analiz edilmesinin ayrı bir önemi bulunmaktadır. BBC haber kurumu dikkatli bir biçimde takip ettiği tarafsızlık ilkesine dayanan ve habercilik etik kurallarını öne alan tavrıyla ciddi bir haber kurumu niteliği taşımaktadır. Bu niteliği sağlayan unsurların başında kurumun eşik bekçilerinin bu ilkelere ciddi düzeyde sahip çıkmalarının geldiği söylenebilir. Zira kurumun muhabir düzeyinden üst editoryal kadrosuna kadar tüm bileşenleri ile etik kuralları takip ettiğini söylemek mümkün. Kurumun

¹⁶ Kasım Gafuri, "İsrail'in İnadı Bırakmasının Vakti", Radikal, 22/01/2010

muhabirleri ya da belli seviyedeki haber elemanları haberlerin yazımında, haberlerin fotoğraflanması ve görüntü olarak kaydedilmesinde objektiflik ölçütlerini dikkate alırlar. Bu tespit kurumun genel olarak sunduğu genel imajın bir yansımasıdır. Bunun yanında kurumun editoryal kadrosunun da aynı hassasiyete sahip bir görüntü verdiğini söylemek olasıdır. Aynı zamanda haberci ve editoryal kadro üzerinde izleyici (okuyucu) odaklı bir denetim mekanizması ile birlikte, BBC Trust isimli bir üst kurul bulunmaktadır. Dolayısıyla BBC eşik bekçilerinin, tarafsız ve objektif haber yaratma ile ilgili ciddi kurumsallaşmış yapılara ve her şeyden evvel böylesi bir haber anlayışına sahip olduğu görülebilir.

Böylece BBC eşik bekçilerinin daha çok İngiltere ve dünya kamuoyunun sağlıklı ve tarafsız bir biçimde haber almasına yönelik bir motivasyona sahip olduklarını söylemek mümkündür. BBC'nin haber seçimini sağlayan çalışanları belli bir sınıfsal aidiyete ve bu aidiyetin getirdiği davranış kalıplarına sahip değildir. Kurum çalışanlarını bu yönde etrafi çizilmiş bir çerçevesinin olmadığı rahatlıkla iddia edilebilir. Bunun yanında aynı kurum çalışanlarının baskın bir siyasi angajmanın peşinden gitmedikleri de eklenebilir. Kurum yayın politikası olarak da belli bir siyasi kimlikle davranma özelliği göstermez. Bu durum elbette ki nitelikli habercilik yapmanın önünde bir engel oluşturmaz. Nitekim İngiliz haftalık *The Economist* dergisi kamuoyu tarafından muhafazakar bir bakış açısına sahip bir yayın olarak tanımlansa da saygın ve objektif haberciliğin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

BBC'nin sahip olduğunu iddia ettiğimiz bu tarafsız tavrını oluşturan temel öğelerden bir tanesi kurumun ekonomik bağımsızlığıdır. BBC'nin ekonomik olarak sunduğu bağımsızlık tablosunun ana unsuru kurumun reklam politikasıdır. Bu politikaya göre kurum temel olarak reklam almayan bir yayın organı olarak yayın hayatına devam etmektedir. Böylece kurumun reklam verenlerden gelecek her türlü baskı, yönlendirme ve telkine karşı ciddi bir savunma mekanizması geliştirdiği de ifade edilebilir. Bu şekilde kurumun eşik bekçilerinin kurumun patronajından kaynaklanan ve tarafsızlık ilkesini zedeleyecek taleplerle yüz yüze gelmemesi, işlerini yaparken bu rahatlığı yaşamaları sağlanmıştır.

BBC'nin kamuoyunda bilinen bu imajının yanında eşik bekçilerinin bazı sorunlu tasarrufları olduğunu da belirtmek gerekir. Tabii kurumun bu sorunlu tasarrufları üst kurulları tarafından sürekli sorgulanmakta ve rapor edilmekte, kurum da bunları çoğu zaman gizlemeden (Çalışmanın ilerleyen bölümünde BBC'nin haberciliğini eleştiren bir raporun BBC eşik bekçileri tarafından kamuoyu önüne çıkmasının engellediğini göreceğiz) ya da herhangi bir şekilde tahrif etmeden kamuoyunun dikkatine sunmaktadır. Bu raporların BBC'nin eşik bekçilerinin tanımlanmasında kilit metinler olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu raporlarda korunması gereken editoryal ilkelerin yanında mevcut eşik bekçilerinin bu ilkeleri nasıl uyguladıkları da konu edinmekte, böylelikle kurumun eşik bekçilerinin nitelikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda anlam ifade eden raporların bir tanesi de Neil Raporu'dur. 2004 yılında yayınlanan rapor Dr. David Kelly'nin ölümü ve bu ölüm üzerine Lord Hutton'ın yaptığı soruşturma sonrası hazırlanmıştır. Dr. David Kelly İngiltere Savunma Bakanlığı için çalışıyordu. BBC muhabiri Andrew Gilligan, BBC'nin Radio 4 kanalında yayınlanan Today adlı haber programında, adını açıklamadığı bir kaynağın, kendisine belirli istihbarat bilgilerinin Başbakanlığın isteğiyle dosyada hak etmedikleri kadar öne çıkarıldığını söylediğini aktardı. Bu tartışmalar, Avam Kamarası

İstihbarat ve Dış İlişkiler Komisyonu'nun, iddiaları incelemek üzere iki ayrı meclis araştırması başlatmasına neden oldu. Bu araştırmalar kapsamında sorgulananlar arasında Dr. David Kelly de vardı. Kelly'nin Avam Kamarası milletvekilleriince, BBC muhabiri Gilligan'ın haberinin kaynağı olup olmadığı konusunda sorgulanmasından üç gün sonra, cesedi Oxford kentindeki evi yakınlarında bulundu.

Bu olaylarla ilgili yapılan incelemelerden sonra BBC editörlerinin bağımsızlığa gereğinden fazla değer verdikleri ve bazı durumlarda gerçeğin farklı boyutlarını göz ardı ettikleri belirtildi. Neil Raporu'nda BBC editörlerinin sahip olduğu beş ilke sayılıyor ve bu editörlerin elde tuttukları konularının kitle yayıncılığı açısından rehber konumu olduğu belirtiliyordu. Bahsi geçen beş ilke şunlar: (1) Doğruluk ve hatasızlık, (2) Kamu çıkarlarının savunulması, (3) Tarafsızlık ve görüş çeşitliliği, (4) Bağımsızlık, (5) Hesap verilebilirlik. Neil Raporu'na göre bu beş ilke BBC eşik bekçileri tarafından sürekli olarak gözetilmektedir. BBC'nin eşik bekçileri bu ilkelerin korunmasına da dikkat etmektedirler.¹⁷

Bu ilkesel niteliklerinin yanında BBC eşik bekçilerinin geneli itibariyle memur ailelerden geldikleri saptanmıştır. Bunun yanında özellikle BBC'nin televizyon seksiyonu yapımcılarının posta bürokrasisi, radyo ve televizyon dünyası ve şov dünyasından geldikleri görülmektedir. 1920'lerden başlayan ve 1950'lerde yükselen bu süreç içerisinde kurumun eşik bekçilerinin çoğunluğunun sivil hizmet sektöründen geldiğini gözler önüne sermektedir.¹⁸ Bu durum BBC eşik bekçilerinin İngiliz kamuoyunun geneli ile benzer fikriyat ve hissiyatı paylaştığını göstermektedir. Bunun yanında ekonominin üst sınıflarından belli bir bakış açısı farklılığına da sahip olduklarını söylemek doğrudur.

6- BBC'nin Ortadoğu haberlerinin analizi

Yukarıda tanımladığımız biçimiyle BBC'nin eşik bekçileri geneli itibariyle değerlendirmek gerekirse İngiliz ortalamasının temsilcisi durumunda olduklarını söylemek gerekir. Bu durum İngiliz toplumunun hassasiyetlerinin BBC eşik bekçileri tarafından önemli ölçüde dikkate alındığını gösterir. Aynı zamanda bu, BBC eşik bekçilerinin kurumun yayınlacağı haberleri hazırlarken bu hassasiyetleri izlediğini anlatır. Bu durum elbette ki Ortadoğu ile ilgili yapılan haberler için de geçerlidir.

BBC'nin Ortadoğu haberleri sunuş biçimini belirleyen editoryal süreçleri zaman içerisinde farklı yönleri ile eleştirilene konu olmuştur. Jeremy Bowen olayı ile su yüzüne çıkan bu bakış açılarından bir tanesi de İngiliz kamuoyunda ciddi biçimde tartışılmış, bu konuda farklı görüşler ortaya atılmıştır.

Söz konusu görüşlere göre BBC Ortadoğu haberlerini yaparken tarafsızlık ilkelerini zedelemiştir. Yapılan tartışmalarda BBC'nin Ortadoğu özelinde seçtiği kavramlar ve bakış açısıyla bu konuda bazı problemler ögeler yarattığı görülmektedir. Bu bağlamda BBC eşik bekçilerinin seçtiği kavramların İsrail tarafının kullandığı terminoloji

¹⁷ "The BBC' Journalism After Hutton" The Report of The Neil Review Team, Temmuz 2004, http://www.bbc.co.uk/info/reports/pdf/neil_report.pdf [Erişim Tarihi 08/01/2010]

¹⁸ Jeremy Tunstall, "Producers in British Television" **Media Studies A Reader**, ed: Paul Marris, Sue Thornham, 2000, NYU Press, s.157,158

içinden seçilmesi bu problemliliğin başında gelmektedir. Bowen olayıyla bir kez daha gündeme gelen bu terminolojik yanlışlıkta öne çıkan farklı isimlendirmelerden birisi çit-duvar ikilemi üzerine olmuştur.

Bu duvar İsrail'in, Filistinlilerin yaşadığı bölgeleri Yahudi yerleşimleri ile ayırması amacıyla hizmet eden duvardır. Duvarın inşa edilmeye başlanması ve böylelikle Filistinlilerin ciddi bir tecrit yaşamaları uluslararası kamuoyunda önemli bir tepki ile karşılanmıştı. Bunun yanında İsrail'in kendini savunma mekanizmalarının bir parçası olarak dünyaya lanse ettiği bu girişim Lahey Uluslararası Adalet Divanı'na da intikal etmiştir. Mahkeme İsrail'in inşa ettiği bu duvarı uluslararası hukuka aykırı bulmuştur. Fakat İsrail devletinin tutumu mahkemenin yanlış bir karar aldığı yönündedir.

BBC eşik bekçileri Lahey Uluslararası Adalet Divanı bu yönde karar verdiği dönemde İsrail'in inşa etmekte olduğu bu duvarı "çit" (fence) kavramı ile tanımlıyorlardı. Fakat BBC eşik bekçilerinin duvar ile ilgili bu adlandırmadan vazgeçtikleri görülmektedir. Artık BBC "çit" dediği duvara, güvenlik duvarı (security wall) demektedir. Bowen olayının patlak vermesinden sonra sert eleştiriler yapan *The Independent* gazetesi yorumcusu Robert Fisk, BBC'nin bu kavramsallaştırması ile ilgili şöyle demektedir:

"BBC yönetimi muhabirlerine 'güvenlik duvarı' diye (ki Doğu Almanlar da Berlin Duvarı'yla ilgili tam bu ifadeyi kullanıyordu) yazdırmakta hâlâ ısrar etse de, Berlin Duvarı'ndan daha uzun ve yüksek olan yeni İsrail duvarı, 'Filistin'in Arafat/Mahmud Abbas'ın sözümlerine ona müzakere ettiği yüzde 22'lik kısmının yüzde 10'unu daha yalayıp yuttu."¹⁹

Bunun yanında bazı yerleşim adlarının adlandırılması ile ilgili de BBC eşik bekçilerinin İsrail tarafının benimsediği isimleri kullandığı belirtilmektedir. Yine Jeremy Bowen olayıyla tartışmaya açılan adlandırmaya göre BBC'nin Har Homa denilen yerleşim birimini İbranice adıyla kullandığı görülmektedir. Halbuki bu yerleşim biriminin Arapça bir adı da bulunmakta ve bu ad farklı uluslararası kurumlar tarafından çeşitli toplantılarda da dile getirilmektedir.²⁰

BBC eşik bekçilerinin Ortadoğu haberlerinde İsrail tarafına yakın yayınlar yapması iddiası 2000'li yılların ortalarında yine bazı raporlarla ortaya atılmıştır. 2004 yılında kurumun tecrübeli muhabirlerinden Malcolm Balen'in 2004 yılında tamamladığı rapor bunlardan biridir. Fakat Balen'in BBC'nin İsrail-Filistin çatışması bağlamında yaptığı haberleri inceleyen bu raporu BBC eşik bekçileri tarafından engellenmiştir. BBC yetkilileri "Bilginin Özgürlüğü Akdi 2000" (Freedom of Information 2000) belgesine dayanarak devam eden hukuksal süreçlerin bölünmemesi amacıyla raporun yayınlanmasını durdurmuşlardı.²¹ Bu durum İngiltere kamuoyunda önemli ses getirdi. Raporun yayınlanması için Stephen Sugar isimli Londra'lı bir avukat BBC'ye resmi talepte bulundu. Fakat herhangi bir yanıt alamadı.

Raporda BBC'nin bölgeye özgü haberlerinde 'ikiyüzlü' bir bakışı olduğu iddiaları yer alıyordu, fakat elbette ki bu saptamaya dayanak oluşturan somut detaylar ortaya çıkarılmadığı için yapılan haberlerde ne gibi ikiyüzlü bir söylemin ortaya konduğu açıklanamadı. Ancak rapor üzerine al altından çıkan genel izlenimlere göre BBC'nin Ortadoğu haberleri ile ilgili ciddi aksaklıkları vardı.

¹⁹ Fisk, agy

²⁰ Center for Middle East Peace Fact Sheet: Har Homa <http://www.centerpeace.org/factsheets/fact-sheet-harhoma.htm> [Erişim Tarihi: 09/01/2010]

²¹ "Balen Report: Court Rules in BBC's favour"

http://www.honestreporting.co.uk/articles/critiques/Balen_Report_Court_Rules_in_BBCs_Favour.asp [Erişim Tarihi: 11/01/2010]

Balen Raporu'nun ardından BBC'nin Ortadoğu haberleri ile ilgili tartışmalar ve çalışmalar devam etti. BBC bu sefer konuyla ilgili detaylı araştırmalar yapılmasını temin etmek üzere bağımsız bir panel düzenledi. Bu panelin sonucunda BBC'nin Ortadoğu haberlerine ilişkin bir başka rapor hazırlandı. Rapor sonucunda bazı genel saptamalar ortaya çıktı. Bunlara göre BBC'nin Ortadoğu haberlerinde sınırlı ölçüde kasıtlı ve sistematik olarak önyargılı bir bakış açısına sahip olduğu iddia edilmekteydi. Bazı durumlarda BBC'nin adil ve tarafsız olduğu da belirtiliyordu. Ama bunların yanında bazı noktalarda da sert eleştiriler yapıyordu. Yine rapora göre, BBC'nin bölgeden geçtiği haberlerde tutarsız olduğu belirtiliyordu. Bunun yanında bölgedeki fotoğrafın tüm detaylarıyla daha doğru ifade ile bütün olarak yansıtılmadığı da vurgulanıyordu. Bu durum da bölgeden gelen haberlerin kamuoyunu yanlış yönlendirme riski barındırdığına dikkat çekiyordu.²²

Yapılan haberlerin detayına bakıldığında, BBC'nin İsrail-Filistin çatışmasında olayın taraflarından biri olan Müslümanlara mesafeli yaklaştığı belirtilebilir. Bunda elbette ki ülkede uzun zamandan beri yer alan Müslüman toplulukların uyum sorunları ve Londra metrosunda düzenlenen saldırıların payı bulunmaktadır. Bu olayların etkisinde kalma potansiyelleri güçlü olan BBC eşik bekçileri 2007 yılının ağustos ayının ortalarında BBC'nin internet sitesinde İsa ile ilgili eleştirel bazı metinleri kaldırmak zorunda kaldılar. Fakat bu metnin bir hafta yayında kaldığını da belirtmek gerekmektedir. Ancak özellikle aşırı dindarların baskısıyla BBC kendi yayın ilkeleri ile yayına koyduğu bu mesajı kaldırdı. Bu durum BBC'nin anti-müslüman tavrını ortaya koyan unsurlardan biri olarak yorumlandı. Çünkü bu mesajın kaldırılması BBC eşik bekçilerinin hıristiyanlığın hassas öğelerine belli ölçülerde saygılı olduklarını böylelikle de belli bir tarafta yer aldığını göstermekteydi.

Bunun yanında BBC'nin Londra metrosu saldırganlarına ilişkin yarattığı algının sorunlu olduğu da sıkça dile getirildi. Hatta yapılan bazı sert eleştirilere göre bu saldırganlar hayvansal içgüdüleri ile hareket eden aşırıcular olarak algılanıyordu BBC tarafından.²³

Elbette bu bakış kurumun İsrail-Filistin çatışmasına ilişkin yaptığı haberlere de yansımaktaydı. Özellikle Filistin siyasetinde Hamas'ın etkili bir politik aktör olarak ortaya çıkmasından sonra kurumun editoryal yetkililerinin olaylara bakışında belli perspektif tercihlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Kurumun bölgeden gelen ve özellikle Hamas'ın da içinde olduğu haberleri verme tarzında islamiyetten nefret etme eğilimine dayanan bir söylemin geçerli olduğu görülmektedir. Hamas ve benzeri örgütlerin tüm yaptıklarına şüphe ile yaklaşılmakta, bu örgütlerin haberlerinde eleştirel dozun yüksek olduğu da söylenebilir. Fakat bunun karşısında İsrail'in yaptığı eylemlere karşı aynı şüpheliğin görülmediğini söylemek gerekmektedir. Kurum, söyleminde hakim olan aynı eleştireliliği ve hatta nefreti İsrail tarafı için kullanıma sokmamaktadır. Bunlarla birlikte bölgeden gelen haberlerin hassas olduğunu ve de tümüyle önyargılardan arındırıldığını iddia etmek güçtür. Bunun yerine kurumun editoryal yetkililerinin taraflı ve yer yer naif bir söyleme sahip olduğu izlenmektedir.

²² Ciar Byrne, "BBC bids to suppress study on Middle East 'bias'" <http://www.independent.co.uk/news/media/bbc-bids-to-suppress-study-on-middle-east-bias-774282.html> [Erişim Tarihi: 11/10/2010]

²³ "Terror victims are BBC licence-payers, too" <http://www.telegraph.co.uk/comment/telegraph-view/3642098/Terror-victims-are-BBC-licence-payers-too.html>, [Erişim Tarihi: 12/01/2010]

Kurumun bu konuda naif davrandığına ilişkin bir başka örnek Filistinliler için toplanan yardımlarla ilgili tanıtıcı bir reklam filminin yayınlamamasıdır. İngiliz yayın kuruluşu BBC, tarafsızlığına zarar getireceği endişesiyle, Gazze'ye yardım amacıyla ülke çapında başlatılan kampanyayı ekranlarından duyurmayı reddetmişti. BBC, söz konusu yardım çağrılarını reddetmesini iki gerekçeyle kamuoyuna açıkladı. (1) Tarafsızlığından taviz vermemek, (2) Yardım toplanıp yerine ulaştırılması konusunda soru işaretleri bulunması. Yardım için kısa adı DEC olan Acil Felaket Komitesi, İsrail'in Gazze saldırısındaki olumsuz tablo için yardım kuruluşlarının harekete geçmek zorunda kaldıklarını duyurmuştu. Komite'de İngiliz Kızılhaçı ve Çocukları Kurtarın gibi 12 büyük yardım kuruluşu da bulunuyordu.²⁴ Ortadoğu konusunda tarafsızlığı ciddi düzeyde tartışmalı olan BBC, böyle bir insani reklamın yayınlanmaması kararını verirken tarafsızlık ilkelerine göre davrandığını vurgulayarak naif bir görünüm çizmiştir. Çünkü bu yardım kampanyası uluslararası toplum tarafından ciddi düzeyde kabul görmüştür. Ayrıca İngiltere kamuoyunda İngiliz Kilisesi Başpiskoposu, bazı BBC çalışanları ve İngiliz kabinesinden bazı bakanlar da yardım konusuna destek vermişlerdir. Fakat BBC bu konuda kendinden menkul bir tarafsızlık ilkesini uygulamaya sokmuştur. Bunun yanında yardımların gereken yerlere gitmeyeceği yönünde BBC tarafından yapılan değerlendirme de önyargılı bir ifade olarak değerlendirilebilir.

Zaten BBC'nin tüm Gazze olayları ile ilgili yapmış olduğu yayıncılık çizgisi de yukarıda yapılan saptamaları ortaya koyuyordu. O dönemde uluslararası ve ulusal medya kuruluşları Gazze'de insanların yaşadığı sıkıntıyı gözler önüne sermeye çaba gösteriyorlardı. Bunun için infial yaratan haber, görüntü ve videoların gösterilmesinden kaçınılmadı. Fakat BBC'nin aynı tarzda yayın yaptığını söylemek güçtü. LSESU Palestine Society isimli sivil toplum kuruluşu aktivisti Jinan Bastaki'nin bu konuda söyledikleri bu bağlamda ilgi çekici. Bastaki, o dönemde BBC'nin, İsrail'in yapmış olduğu saldırıdan sonra yıkılmış Birleşmiş Milletler binalarını, okullarını ve yardım depolama faaliyetleri için kullanılan yapıları gözler önüne sermesi gerektiğini vurguluyordu.²⁵ Bunun yanında BBC, sivil bölgelerde İsrail'in kullandığı kimi silahlarla vücutları yanarak hayatlarını kaybeden sivil kadınların ve çocukların tahammül edilmesi zor olan görüntülerine de yer vermedi. Aynı zamanda Türkiye medyasında bile sıklıkla çıkan Gazze'deki hastane ve sağlık kuruluşlarının ne zor koşullar altında ve kapasitelerinin çok çok üstünde çalıştığını da dünya kamuoyunun dikkatine sunmadı. Gazze saldırıları yaşanırken özellikle su, enerji ve sağlık malzemelerindeki eksikliğin İsrail'in uyguladığı engellerden dolayı gerçekleştiği belirtiliyordu. İsrail'in bu düzeydeki fiziki engelleri de uluslararası toplumun kabul ettiği bir gerçektir. Fakat BBC yine bu engellerle ilgili haber yapmadı ve Gazze'de yaşanan türlü eksikliklerin nedenleri araştırmadı.

BBC'nin bu konudaki tavrını gösteren son örnek ise Gazze olaylarından sonra Birleşmiş Milletlerin yetkilendirmesiyle Gazze'de işlenen savaş suçlarını araştıran Güney Afrikalı yargıç Richard Goldstone'un hazırladığı Goldstone Raporu ile ilgili yaptığı yayınların söylemi oldu. Bu tartışmalı raporda farklı kurumlar, farklı boyutlarda eleştirilmekle birlikte eleştiri okları İsrail yönetiminin Gazze operasyonu sırasındaki eylemleri ile ilgiliydi. Rapor, BBC tarafından geniş bir biçimde ele alındı. BBC muhabirlerinin konunun taraflarından detaylı yorumlar almasına ve

²⁴ "BBC'den Gazze'ye Yardıma Ret" <http://www.haberx.com/Dunya-Haberleri/Ocak-2009/BBCden-Gazze-ye-yardima-ret.aspx>
[Erişim Tarihi: 12/01/2010]

²⁵ Jinan Bastaki, "BBC violates its own principles by not airing Gaza appeal" <http://electronicintifada.net/v2/article10242.shtml>,
[Erişim Tarihi: 12/01/2010]

haberini kapsamlı bir şekilde verilmesine özellikle dikkat edildi. BBC eşik bekçileri o zaman haklarında suçlamalarda bulunmadıkları Jeremy Bowen'ın konu ile ilgili bir analizini de yayınlamışlardı. Böylelikle bölgeyi yakından tanıyan ve İsrail karşıtlığı ile suçlanan Bowen'ın değerlendirmelerini de görmek mümkün oluyordu. Fakat Goldstone Raporu'nu yansıtan birçok yayın organında olduğu gibi BBC'nin bu haberinde de Ortadoğu'da olası bir çözümün tek taraflı bir şekilde geleceğine ilişkin geçerli olan bir algının tekrardan üretildiği görülmektedir. Bazı gazeteler ve BBC verdiği Goldstone Raporu ile ilgili haberlerde, raporla ortaya konan tespitler kısmında Hamas'ın eleştirilmemesine vurgu yapıyordu. Bunun yanında çözümlerle ilgili yapılan değerlendirmelerde de Hamas tarafından ortaya çıkan problemlerin hafifsenmesine dikkat çekiyordu. Dolayısıyla BBC bazı noktalarda -hatta bu noktalar bizzat İsrail'in elini güçlendiren noktaları- Goldstone raporunu eleştiriyordu.

Bunun yanında yukarıda değindiğimiz gibi BBC, bu konuda tek taraflı çözüme meyyal ifadelerle de Goldstone Raporu ile ilgili yaptığı haberlerinde yer veriyordu. BBC'nin internet sitesindeki söz konusu haberlerden birinde yer alan İsrail Dışişleri Bakanı'nın aktarılan şu sözleri BBC'nin bu konudaki tavrına bir örnek oluşturur.

“İsrail Dışişleri Bakanı, “Hamas'ın ve diğer Filistinli terörist örgütlenmelerin İsraili sivillere yönelik yaptıkları öldürücü saldırıları” görmezden geldiği belirtilen tek taraflı bir çözümü reddetti.”²⁶

Burada yapılan vurgu, BBC'nin Hamas'a yönelik bakışını bir kat daha pekiştirmesi ile dikkat çekmektedir. Yoksa tek başına bu ifadeleri değerlendirmek böyle bir saptamaya yol açmayacaktır. Raporun oylanması süreçleri ve bununla birlikte raporun onay almasından sonra iki tarafın belli takvimlerde alması gereken önlemlerin haberleştirilmesinde BBC'nin Filistin tarafından beklentileri de İsrail'e ilişkin beklentilerine oranla daha fazladır.

Dolayısıyla BBC'nin Ortadoğu haberlerinde eşik bekçilerinin sahip olduğu konumun tarafsız ve hassasiyetlere riayet eder biçimde olduğunu söylemek pek de olası değildir. BBC bu haberlerinde İsrail tarafına daha yakın görünür bir imaj çizmekte ya da daha hafif bir değerlendirme yapmak gerekirse tarafsızlık ilkesini uygulamaya çalışırken naif bir görünüm vermektedir. Zira bu tarafsızlık söylemi kamunun bazı konularda bilgilenmesini ve dahası bilinçlenmesini engelleyebilecek bir nitelik taşımaktadır.

7- Sonuç

Jeremy Bowen örnek olayı kapsamında BBC'nin eşik bekçilerinin Ortadoğu ile ilgili haberlerde sahip olduğu konumun belli başlı bazı nitelikleri olduğu ifade edilebilir. BBC'nin Ortadoğu'daki gelişmelerle ilgili yaptığı habercilik, hem dünya hem de İngiliz kamuoyunda birçok kere tartışılmış, başta Balen Raporu olmak üzere bu habercilik anlayışını analiz eden farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu ortaya konan saptamalara göre, BBC Ortadoğu'daki gelişmelerin haberleştirilmesinde evrensel basın ilkelerine uygun bir tarafsızlık konumu yakalayamamıştır. Bunun yanında tarafsızlık ilkesinin belli durumlarda fetişleştirilmesi özellikle Ortadoğu

²⁶ “UN backs Gaza 'war crimes' report” http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8310754.stm [Erişim Tarihi: 13/01/2010] Burada konu edilen haberde BBC'nin olayı farklı isimlere yorumlatmasının yanında farklı haber kaynaklarından bilgiler edindiği de görülmektedir. Bu stratejik haber kaynaklarından bazılarının Filistin tarafından olduğunu da burada not etmek gerekir. Hatta bu haberde Mahmud Abbas yönetiminin sözcülerine yer verildiği gibi Hamas örgütünün sözcülerine de raporla ilgili görüşleri sorularak yer verilmiştir.

bağlamındaki özgün olaylarda kurumun haber kurumu olarak naif kalmasını sağlamıştır. Bunun en önemli örneklerinden bir tanesi Gazze’de yaşananlar için Acil Felaket Komitesi’nin iki dakikalık yardım çağrısını yayınlamamasıdır. Bunun yanında ilgili haberler söylem analizi yöntemiyle analiz edildiğinde BBC’nin haberlerinde Ortadoğu’daki çatışmaların iki tarafına daha farklı bir yaklaşım sergilediği gözlemlenmektedir.

BBC’ye yönelik eleştirel çalışmalar kurumun Ortadoğu haberlerinde söz konusu aksaklıkların sayısı ve etkisinin artmasına belli ölçülerde engel olmuştur. Buna rağmen, İngiliz kamuoyunda farklı platformlardan gelen eleştiriler Jeremy Bowen olayının yaşanmasına engel olamamıştır. Jeremy Bowen olayıyla birlikte BBC’nin İsrail’in Gazze operasyonu sırasında sergilemiş olduğu habercilik pratiği ve bunun arkasından gelen Gazze’de savaş suçu işlenip işlemediğini analiz eden Goldstone Raporu’nun haberleştirilmesi örnekleri de BBC’nin bölge haberlerinde evrensel yayıncılık ilkelerine uygun tutumu tümüyle sağlayamadığını göstermektedir. Fakat bu değerlendirmede kimi ihtiyat paylarını da dikkate alarak Arap dünyasının bazı temsilcilerinin de BBC’de kendilerine söz hakkı bulabildiklerini belirtmek gereklidir. Ancak yalnızca bu hususun BBC’nin Ortadoğu haberlerindeki genel eğilimi için tarafsız nitelemesi kullanılmasına yetmeyeceği açıktır.

Bu durumun temel sebeplerinden bir tanesi BBC eşik bekçilerinin kompozisyonudur. Eşik bekçiliği teorisine göre haberin seçilmesi ve yapılması sürecinde, haber kurumunun muhabir ve editör kadroları etkilidir. Bu bağlamda BBC’nin Ortadoğu haberlerinin analizini bu kapsamda yaptığımızda ortaya çıkan sonuç kurumun eşik bekçilerinin bu süreçte etkili olduğudur. Eşik bekçiliği teorisinde vurgulandığı gibi BBC’de Ortadoğu’dan gelen haberlerin nasıl yapılacağı, haber toplarken hangi malzemelerin göz ardı edeceği kurumun eşik bekçileri tarafından belirlenmektedir. Mülkiyet yapısı dikkate alındığında kurum, herhangi bir şahsa ya da vakfa ait olmadığı için bu profesyonellerin bir kat daha etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ortadoğu’dan gelen haberlerin yanı sıra bu kurumun eşik bekçileri BBC’nin Ortadoğu haberlerini analiz eden raporların kamuoyuna yansımalarını önleyerek ya da uluslararası bir yardım kuruluşunun reklamını yayınlamayı bu etkinliklerini de göstermektedirler.

BBC’nin eşik bekçilerinin Ortadoğu haberleri özelinde sahip oldukları bu yaklaşımın temel nedenleri bulunmaktadır. BBC’nin içinden çıkan bazı raporların ilgili bölümlerin ve BBC ile ilgili yapılan incelemeleri dikkate alarak söylemek gerekirse, BBC eşik bekçileri sosyo-ekonomik konum olarak İngiliz toplumunun vasatından gelmektedirler. BBC’nin çalışanları arasında üst sınıflardan bireylere rastlamak pek olası değil. Bu yüzden kurumun eşik bekçileri içlerinde buldukları toplumun hassasiyetlerini gereğinden fazla bir şekilde yansıtır olabilmektedirler. Bu durum, BBC Ortadoğu haberlerini yaparken de geçerlidir.

İngiliz toplumunda özellikle Londra metrosu saldırılarından sonra görülen tepkisel durum, toplumun vasatını yansıtan BBC eşik bekçileri tarafından da belli ölçülerde edinilmiştir. Böylelikle Ortadoğu özelinde güçlü olan bazı politik aktörlerin BBC haberlerinde hissedilir bir şekilde farklı bir şekilde ele alındığı görülmüştür. Bunun yanında İngiliz toplumunun Ortadoğu gibi uzak bir coğrafyada yaşanan hassas olaylar karşısındaki ataleti haber kurumu BBC’nin Ortadoğu haberlerinde naiflik olarak ortaya çıkar. Kurumun Ortadoğu’daki dengeleri zaman zaman gözden kaçırarak belli bir tarafsızlık söylemine bağlı kalmasının en büyük nedenlerinden biri bu atalettir.

KAYNAKÇA

- BASTAKI Jinan, “BBC violates its own principles by not airing Gaza appeal” <http://electronicintifada.net/v2/article10242.shtml>, [Erişim Tarihi: 12/01/2010]
- BYRNE Ciar, “BBC bids to suppress study on Middle East 'bias” <http://www.independent.co.uk/news/media/bbc-bids-to-suppress-study-on-middle-east-bias-774282.html> [Erişim Tarihi: 11/10/2010]
- CHOMSKY Noam, HERMAN Edward S., PETERSON David, PODOR Justin, **Medyanın Kamuoyu İmalatı, Medyanın Tekelleşmesi Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, Çev: Adnan Köymen, Ebru Kalak, Hale Alpmen, Özge İnciler, Işıl Esendür, İstanbul, Chiviyazıları, 2004
- FISK Robert, “How can you trust the cowardly BBC?” The Independent, 16/04/2009
- GAFURI Kasım, “İsrail’in İnadı Bırakmasının Vakti”, Radikal, 22/01/2010
- HERMAN Edward S., CHOMSKY Noam, **Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikği**, çev: Ender Abadoğlu, İstanbul, Aram Yayınevi, 2006
- JOHNSTON Chris, “Bowen Named BBC Middle East Editor” The Guardian, 17 Haziran 2005
- LERMAN Antony, “What did Jeremy Bowen do wrong?” The Guardian, 16/04/2009
- TUNSTALL Jeremy, “Producers in British Television” **Media Studies A Reader**, ed: Paul Marris, Sue Thornham, 2000, NYU Press,
- VAN DIJK Teun A. “Discourse Analysis as Ideology Analysis”. **Language and Pace**, ed. C. Schäffner & A. Wenden, Aldershot: Dartmouth Publishing.,1995, “ss.17-33.”
- VAN DIJK Teun A. **News Analysis: Case Studies of International and National News In the Press**, Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1988
- ÜLKÜ Güler, “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, s.374’den Teun Van Dijk, “Opinions and Ideologies in the Press” ed. Allan Bell ve Peter Garrett, Approaches to Media Discourse, Oxford: Blackwell, “ss.61-63.”
- Haberler*
- “Gazze’de Cep Telefonu Işığında Ameliyat”, Radikal, 30/12/2008
- “İsrail Gazze’de Beyaz Fosfor Kullanıyor”, Radikal, 16/01/2009
- “BBC’ye ‘Siyonist’ Çekidüzen”, Radikal, 17.04.2009
- “İsrail Gazze’de Ateşkes İlan Etti”, BBC Türkçe Servisi, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/01/090117_israel_truce.shtml Erişim Tarihi [07/01/2010]
- “İsrail’de Netanyahu Hükümeti Görev Başında” Voice of America Turkish, <http://www.voanews.com/turkish/archive/2009-03/2009-03-31-voa16.cfm?moddate=2009-03-31> Erişim Tarihi [07/10/2010]
- “BM’den İsrail’e Ağır Rapor” Deutsche Welle Türkçe, <http://www.dw-world.net/dw/article/0,,4698797,00.html> Erişim Tarihi [07/01/2010]

Center for Middle East Peace Fact Sheet: Har Homa <http://www.centerpeace.org/factsheets/fact-sheet-harhoma.htm>

[Erişim Tarihi: 09/01/2010]

“Terror victims are BBC licence-payers, too” <http://www.telegraph.co.uk/comment/telegraph-view/3642098/Terror-victims-are-BBC-licence-payers-too.html>, [Erişim Tarihi: 12/01/2010]

“BBC’den Gazze’ye Yardıma Ret” <http://www.haberx.com/Dunya-Haberleri/Ocak-2009/BBCden-Gazze-ye-yardima-ret.aspx> [Erişim Tarihi: 12/01/2010]

“UN backs Gaza 'war crimes' report” http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8310754.stm [Erişim Tarihi: 13/01/2010]

Raporlar

“Balen Report: Court Rules in BBC’s favour”

http://www.honestreporting.co.uk/articles/critiques/Balen_Report_Court_Rules_in_BBCs_Favour.asp [Erişim Tarihi: 11/01/2010]

“The BBC’ Journalism After Hutton” The Report of The Neil Review Team, Temmuz 2004, http://www.bbc.co.uk/info/reports/pdf/neil_report.pdf [Erişim Tarihi 08/01/2010]

“Editorial Standard Findings: Appeals and Other Editorial Issues to the Trust Considered by the Editorial Standards Committee” BBC Trust ESC 3 Mart Bülteni, 03/03/2009 (Nisan 2009’da basıldı)

Kent Akademisi

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Seasons of The Poems by Atilla İlhan	
Corresponding Author	Gülay ARIK Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi (arigulay86@gmail.com)	
Submission Date Admission Date	07/02/2019 / 06/03/2019	
How to Cite	ARIK G., (2019). Atilla İlhan'ın Son Dönem Şiirleri Açısından Mevsimler , Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 177-185	
		ORCID NO: 0000-0000-2345-6789

Atilla İlhan'ın Son Dönem Şiirleri Açısından Mevsimler¹

Gülay ARIK²

ÖZ

Attilâ İlhan, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında şair, romancı, eleştirmen, senaryo yazarı, gazeteci ve düşünce adamı olarak çeşitli türlerde iz bırakan önemli eserlere sahip bir edebiyatçıdır. Çok yönlü bir edebiyatçı olsa da Attilâ İlhan'ın şairliği daima ön planda olmuştur.

Attilâ İlhan günlük hayatında oldukça sade bir yaşamı seçmiş ve bunu da eserlerinde ustalıkla yansıtmıştır. Özellikle son dönem şiirlerinde bu etki çarpıcı biçimde gözler önüne serilir. Şair kimliği ile Attilâ İlhan, duygu dünyasını eserlerine yansıtırken yerelle modernliği, sadelikle ihtişamı harmanlamayı ustalıkla başarabilmiş bir şairdir.

Attilâ İlhan'ın son dönem şiirlerinde mevsimler şairin duygu ve düşünce dünyasını yansıtan bir sembol durumundadır. Şair bu dönemde hüznün ve ayrılığın mevsimi olan sonbaharı derinden hissetmekte ve şiirlerinde de ustalıkla kullanmaktadır.

“Attilâ İlhan'ın Son Dönem Şiirlerinde Mevsimler” adlı çalışmada şairin son dönemde yazdığı Korkunun Krallığı (1987), Ayrılık Sevdaya Dahil (1993) , Kimi Sevsem Sensin (2001) kitaplardaki şiir anlayışı konuları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Attilâ İlhan'ın son dönem şiirlerindeki söz varlığı incelenmiş; kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin şiirlerde kaç defa geçtiği listelenmiştir.

¹ Bu makale, Prof. Dr. Çetin Pekacar'ın danışmanlığında hazırladığımız aynı adı taşıyan yüksek lisans tezimizden üretilmiştir.

² Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi (arigulay86@gmail.com).

Anahtar sözcükler: *Attilâ İlhan, Söz varlığı, Anlam bilim, Mevsimler, Psikoloji*

ABSTRACT

Seasons of The Poems by Atilla İlhan

Attilâ İlhan is a literaryist who has many important works that left traces in various genres as poet, novelist, critic, script writer, journalist and thinker in Turkish literature in the Republican period. Although he was a versatile literary writer, Attilâ İlhan's poetry was always at the forefront.

Attila İlhan preferred to live in public life in his daily life; his life was chosen quite simply and this was reflected in his works. In the last period poems it is laid out with an impressive perspective. With his identity as a poet, Attilâ İlhan reflects the emotional world of the modern world in his works, he is a gracefully accomplished poet who blends the splendor of simplicity.

In the latest poems of Attilâ İlhan, seasons are a symbol that reflects the world of the poet's emotions and thoughts. The poet feels deeply in the autumn, which is the season of sadness and separation, and uses it skillfully in his poems.

In a study titled "Seasons İn The Last Period Poems of Attila İlhan", The place poems of the son of Attilâ İlhan. These are The Kingdom of Horror (1987), Seperation Belongs to Love (1993), Whoever I Love it's You (2002) was evaluated within the framework of the topics of poetry understanding in books. The research is produced from Master's thesis. Attila İlhan's word presence in the last period poems has been examined; the words used and the number of times these words are listed in the poems.

Key Words: *Atilla İlhan, Vocabulary, Semantics, Seasons, Psychology*

Giriş

Çalışmada Attilâ İlhan son döneminde kaleme aldığı şiirlerindeki söz varlığı tespit edilmiş; bu şiirlerin içindeki sözcüklerden mevsim kelimeleri incelenmiştir. Hangi mevsimin şiirlerde kaç kez kullanıldığı sayısal olarak tespit edilmiştir. Kelimeler şairin düşüncesi temel alınarak anlam bilimsel olarak yorumlanmıştır.

Araştırmadaki amaç; bu dönemde yazılan şiirlerinden hareketle şairin hissî ve fikrî dünyasına ulaşmaktır.

Attilâ İlhan'ın Son Dönem Şiirlerinde Mevsimler

Mevsimler, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te 'Yılın, ısı ve ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren dört bölümünden her biri, sezon' olarak tanımlanmaktadır. (TDK Sözlük, 2005: 1384).

Mevsimler şairlerin edebî dünyasını zenginleştiren önemli bir unsurdur. Şiirlerde genellikle doğa tasvirlerinde yoğun bir biçimde kullanılmasının yanı sıra bazen de şairin psikolojik durumuna göre şekillenen bir unsurdur. Bu hissî hassasiyet edebiyat dünyasındaki birçok şairin şiir dünyasına yansımıştır. Kış mevsimi üzerinden örnek verecek olursak, Yahya Kemal'in *Kar Mûsikileri* şiirinin bir kar şiiri değil; İstanbul'la bütünleşerek vatanına duyduğu hasreti dillendiren dizeler olduğunu görürüz. Bu mevsim Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Kar ve Hatıralar* şiirinde geçmişî hatırlatan bir imge durumundadır:

Kent Akademisi

(...)

Bir rüya görür gibi gözümde sevinçler var.

Beyaz bir sükût işte: kar yağıyor, kar, kar, kar;

Sanırım ki uçuyor gözümde hatıralar.

Beyaz bir sükût işte: kar yağıyor, kar, kar, kar...

(Cahit Sıtkı Tarancı, Bütün Şiirleri)

Attilâ İlhan şiirlerini incelediğimizde bunu daha da açık bir biçimde görmekteyiz. Şairin son dönemde yaşadığı sosyal ve siyasi baskılar onun içsel gerilim yaşamasına sebep olmuş; şairi karamsar ve buhranlı bir ruh haline büründürmüştür. Bu etki İlhan'ın ölüme yaklaşma korkusu ve yalnız kalma endişesini tetikleyen bir unsur olmuştur Şair bu duygulardan kaçmak için çocukluk günlerine dönüş içindedir. Şairin şiirlerinde son dönemiyle geçmişi arasındaki bu duygu geçişlerini gözlemlemekteyiz. Şairin *Kar Kasidesi* şiirinde bunu açıkça görürüz:

(...)

Dinmez boşluklarda karın soğuk ve sürekli ısrarı

Yumuşak hantallığıyla kaplayışı uçurumları

Kül mavisi bir pus ufka bir perde çeker de

Kayıp kervanlar belirir uyandırıp korkunç hanları

Duyulur batmış şehirlerin boğuk sabah ezanları

Kılıç gibi bir mehtabın yarattığı o depremde

Getirip akla çocukluktan bilinmez hangi soruları

Kar gecesi uyandırır ölüme değgin korkuları

Yalnızlık bir samanyoludur genişler düşüncede

(Bbs, s.54-55)

Mevsimler kavram alanındaki söz varlığı incelediğinde şairlerde geçen kelimeler ve bu kelimelerin kaç kez kullanıldığı şu şekilde tespit edilmiştir. Mevsim kavram alanında *Sonbahar* (21), *Yaz* (17), *Kış* (11), *Mevsim* (7), *İlkbahar* (3) kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür.

Şairin bu kavram alanında kullandığı kelimeler incelendiğinde ‘*Sonbahar*’ın ön plana çıktığı görülür. *Sonbahar* mevsimi, tabiat yazın bitmesinin hüznünü taşır. İlkbahardaki ve yazdaki *coşku ve canlılık* kaybolmuştur. Ağaçlar sarı ve kızıl yapraklarını döker, pırl pırl güneş yerini bulutlu ve yağmurlu havalara bırakır. Bir *sıkınlık ve miskinlik havası* hâkimdir. *Sonbahar* kelimesinin ön plana çıkması şairin son dönemlerine hâkim olan ‘*buhranlı hava*’ ve ‘*kişisel gelgitler*’e bağlanabilir.

Şairin hayatının son döneminde yaşadığı yalnızlık ve ölüm korkusunun sonbaharın ağır duygularıyla terkibi söz konusudur. Şiirlerde bu duygunun hâkimiyeti söz konusudur. Genel olarak, sonbaharda insanların psikolojik durumu göz önüne alındığında kış mevsimine girecek olmanın huzursuzluğunu yaşadıklarını söyleyebiliriz. Bu durum Attilâ İlhan şiirlerine de şairin değişen ruh yapısı ölçüsünde yansıdığı açıkça ortadır. Terk edilmişlik duygusunu yoğun bir şekilde hissetmekte ve hissettirmektedir. (Çelik, 2006 : 645)

(...)

‘*acaba hangi yıllar*

30’lar mı 40’lar mı

sansaryan hanı’nda akşam

o müthiş terk edilmişlik duygusu

kış mıdır yaz mıdır

yoksa sonbahar mı”

(*Asd, s. 40*)

Öne çıkan diğer bir kelime ‘*yaz*’dır. *Yaz* şairin çok sevdiği denizle hemhal olduğu bir mevsimdir. Attilâ İlhan’ın deniz insanı olduğunu düşünürsek deniz mevsimi olan yaz_duygu dünyasında

oldukça önemli bir yere sahiptir. Şiirlerde yaz mevsiminde şair çoğunlukla İzmir'dedir. Mekân olarak ya deniz kenarındadır; ya da balkonda dostlarıyla beraberdir. Balkonda içilen çaylardan, denize nazır kurulan muazzam sofralardan keyifle bahseder. Yani; huzurlu anları yansıtan yaz kelimesi şiir kişilerinin içini umutla doldurur. *Kimi Sevsem Sensin* adlı kitapta yer alan şiirler incelendiğinde şairin genellikle İstanbul'da olduğu anlaşılır. Yaz mevsiminin coşkusunu İstanbul'un çeşitli semtlerinde yaşamaktadır. Şair kimi zaman Çengelköy'de kimi zaman da boğazda etrafı seyre dalmıştır. Bazen de Galata Kulesi'nin bulunduğu yer ve yakın çevresi olan Kuledibi'nde çalan plakları dinlemektedir.

Kış mevsimi şair için dışarıdan ziyade evde geçirdiği zaman dilimlerini yansıtır. Şiirlerde yanan kütüklerin karşısında şiir kişisi semaverde çayını demler, pencereden kar yağışını izler. Mekân olarak Rusya'yı ve Rusya'da yaşanan soğuk kışları tasvir eder. Şair, kara kışı kimi zaman Rusya'nın başkenti *Moskova'da* yaşamaktadır. Rusya, özellikle coğrafi konumu itibariyle kış mevsimini oldukça uzun ve sert yaşamaktadır. Hatta *Ayrılık Sevdaya Dahil* kitabında yer alan *Çariçin'de Geçen Kış* adlı şiirinde kış mevsimi şöyle geçmektedir:

(...)

'Çariçin 'de geçen kış

dalgın bir sarışın

karanlık bir Miralay

birisi Nijniy Novgorod'dan henüz gelmiş belki

belki Kazan'a öbürü yola çıkacak'

(Asd, s. 59)

İlkbahar mevsimi ağır kış mevsiminin geride kaldığı artık havanın ısınmaya başladığı yumuşak bir havanın hâkim olduğu zamanlardır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde insanın kötümser bakış açısından kurtulduğu tabiat gibi kişinin de canlılık kazandığı dönemdir. Şair, baharın gelişiyle uyanan tabiata kayıtsız kalamaz. Ayrıca oldukça işlevsel olarak kullanılan ilkbahar, salt bir mevsimi anlatmaz. Çoğu zaman kişileştirme yoluyla insanın duygu dünyasını tasvir ederken

kullanılır. Şaire göre ilkbahar 'müşfik'tir. Buna benzer şekilde *Korkunun Krallığı* kitabındaki *Gülşen'i Hatırlar Mısın* şiirinde şöyle görölmektedir:

(...)

'gülşen'i hatırlar mısın / sabahlara kadar

deniz kenarında mandolinle

ne heyecanlı şarkılardı onlar

çoluk çocuk hepimiz çevresinde pervane

kimimiz yazın ortası kimimiz ilkbahar

ne heyecanlı şarkılardı onlar'

(Kk, s. 84)

Bu şiirde insanın duygu durumu ilkbahara benzetilmek suretiyle anlamsal boyutta da çeşitlendirilir. Şair, şiirde bir deniz kenarındadır ancak yalnız değildir. 'çoluk çocuk hepimiz çevresinde pervane' ifadesinden etrafının oldukça kalabalık olduğunu anlıyoruz. Gülşen isimli kişinin deniz kenarında mandolin çaldığını, şarkı söylediğini anlatır. Bu durumda Gülşen'in etrafında toplanan kişilerin duygu durumlarını anlatırken mevsimlerden yararlanır. Bu müzik ziyafetini yaşayanların bir bölümü 'yazın ortası' diğeri bir bölümü ise 'ilkbahar'dır. Gerçekten de yaz mevsimi sıcaklığın yoğun bir şekilde yaşandığı mevsimdir. Yazın betimlediği duygu şaire göre doruklarda yaşanan mutluluk anlatılmaktadır. İlkbahar ise yaz mevsiminin müjdeleyicisi olarak kış mevsiminden çıkmanın sevincini içerisinde barındırır. İnsanlar ilkbaharda kış mevsiminin ağır ve sert havasından kurtulmaya başlamıştır. Ancak; bahar havaları tam bir dengede değildir. Şiirlerde hava değişimleri anidir. Buradan yola çıkarak Attilâ İlhan'ı yaşadığı medceziri daha iyi anlayabiliriz. Şairin ruh halini anlattığını söyleyebiliriz.

SONUÇ

Edebî dünyamızda birçok sanatçıya ilham veren mevsimler, Attilâ İlhan'ın şiirlerine ayrı bir zenginlik katmış; şairin hissî dünyasından izler taşıyan bir unsur oluşturmuştur.

Attilâ İlhan yaşadığı süre içinde onun otobiyografik boyutuyla değerlendirdiğimizde şair yaşadığı dönemde siyasi anlayışının adaletsizliklerine maruz kalmıştır. İlhan'ın şiirleri, dönemin bu ağır ve baskıcı tutumunu aynen yansıtır. Bu sebeple, şiirlerin söz varlığı incelendiğinde *korku* temasının ön plana çıktığı görülür. Ayrıca; *yalnızlık ve ölüme yaklaşma duygusu* da onu tedirgin eder. Şair yaşadığı bu dönem *Korkunun Krallığı (1987)*, *Ayrılık Sevdaya Dahil (1993)*, *Kimi Sevsem Sensin (2001)* adlı kitaplarına *psikolojik bunalımlar* ve *kişisel gelgitler* şeklinde sirayet eder. İlhan, bu zaman diliminde eskiye dönüş yaşar. Geçmişte yaşadığı güzel günlere dönmek ister. Günün koşullarından her fırsatta şikâyet eden şair için bu dönem adeta hayatının sonbaharıdır.

Mevsim kelimelerinden en fazla 'Sonbahar' vurgulanmıştır. Sonbahar mevsimi; tabiatın ölümünü temsil eden bir mevsimdir. Şairin hayatının son dönemine hâkim olan ölüme yaklaşma duygusunun getirdiği 'psikolojik bunalımlar' ve yalnız kalma korkusunun getirdiği 'kişisel gelgitler' şiirlerin ana temasını oluşturur. Şair, bu dönemi hayatının sonbaharı olarak tasvir eder.

Sonuç olarak, özellikle Attilâ İlhan'ın son dönem şiirleri, şairin düşünce dünyasının bireysel anlayıştan sıyrılarak toplumsal bir bakış açısına doğru evrildiğini gösterir. Şiirlerde şair kendi duygu ve düşünce dünyasını yansıtırken aynı zamanda bulunduğu döneme dair bilgilere de yer vermekte ve bunu da estetik bir biçimde yapmaktadır.

Kasketli şair, kaptan, yalnız şövalye, büyük yolların haydutu, Gözlüklü Hamdi, Ali Kaptanoğlu, Abbas Yolcu, Ömer Haybo ve Tila Han gibi birçok şekilde adlandırılan Attilâ Hamdi İlhan, Türk edebiyatının duygu ve düşünce dünyasını derinden etkilemiş ve adeta kendinden sonraki kuşaklara da ekol olmuştur. Entelektüel birikimini farklı türde eserler üreterek sunan şair, Türk edebiyatına damgasını vurmuştur.

KAYNAKÇA

Çelik, Prof. Dr. Yakup. (2006). *Attilâ İlhan Armağanı Kaptan'a Saygı ile...*, Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Çelik, Prof. Dr. Yakup. (2007). *Şubat Yolcusu-Attila İlhan'ın Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

İlhan, Attilâ (1987). *Korkunun Krallığı*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.

İlhan, Attilâ (1993). *Ayrılık Sevdaya Dahil*, İş Bankası Kültür Yayınevi, İstanbul.

İlhan, Attilâ (2015). *Böyle Bir Sevmek*, İş Bankası Kültür Yayınevi, İstanbul.

İlhan, Attilâ (2002). *Kimi Sevsem Sensin*, İş Bankası Kùltür Yayınevi, 1.bs. İstanbul

İlhan, Attilâ. (2001). *Elde Var Hüzün*, İstanbul: İş Bankası Kùltür Yayınevi.

Tarancı, Cahit Sıtkı (2013). (Der : Asım Bezirci), *Otuz Beş Yaş- Bütün Şiirleri*, Can Yayınevi.

Türk Dil Kurumu, (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: TDK.

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	The Concept Of Logistics Center And Hadımköy Logistics Center	
Corresponding Author	Fatih YILMAZ , İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı (YL, Tezli), E-posta:fatihyilmaz@hotmail.com, 0555 835 46 81	
Submission Date Admission Date	18/02/2019 / 10/03/2019	
How to Cite	2019). Mekânsal Anlamda Lojistik Merkez Kavramı ve Hadımköy Lojistik Merkezi , Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages,186-199	
		ORCID NO:

Mekânsal Anlamda Lojistik Merkez Kavramı ve Hadımköy Lojistik Merkezi

Fatih YILMAZ¹

ABSTRACT:

Nowadays the importance of logistics activities are increasing due to the escalation in commercial and competitive ambient which also leads to a major expansion in the logistics as a gradually advancing industry both in Turkey and in the World. One of the notions that utilizes the logistics industry is “The Logistics Center/Village” Concept. Logistics Centers/Villages, allows enterprises to have a consistent predominancy among their contenders in the market.

Considering these advances it is crucial to conduct Logistics Centers/Villages that aims constituting freight centers at certain locations to offer the best services for logistics activities to increase transportation quality, efficiency and to decrease the traffic congestion caused by city logistics.

Logistics centers are the fastest, safest, low-cost and environmentally friendly transfer areas between transport modes with active connections to all modes of transport. In this work, the logistics companies in Hadımköy district of İstanbul; The criteria affecting the location selection are the problems in the current location, the problems they encounter while receiving logistics services, their position, quality and relationships. Criteria taken into consideration in this process; transport network and accessibility, spatial information, technology and knowledge level, market clusters. A field study and a survey were conducted in the method application. At the end of the study, the current situation in Istanbul-Hadımköy Logistics Center was discussed and the proposed programs were given and suggested solutions.

KEYWORDS: Logistic Center, Hadımköy /

ABSTRACT:

Günümüz dünyasında artan ticaret ve rekabet ortamı ile birlikte lojistik faaliyetlerin önemi artmakta ve lojistik sektörü Dünyada ve Türkiye’de her geçen gün önemini gittikçe arttıran ve gelişen bir sektör halini almaktadır. Lojistik faaliyetlere fayda sağlayan hizmetlerden biri de lojistik merkez/köy kavramı olmuştur. Lojistik merkezler/köyler, işletmelerin pazarda bulunan rakiplerine karşı bu üstünlüğü sağlamada yardımcı olmaktadır.

Bu gelişmelerle birlikte lojistik faaliyetlerle ilgili tüm hizmetlerin en iyi şekilde verildiği yük merkezlerinin belirli noktalarda meydana getirilmesi, taşımacılık kalitesinin, verimliliğinin en iyi hale getirilmesi, kentsel lojistikten kaynaklı trafik yükünün en aza indirilmesi amacıyla lojistik merkezlerin/köylerin kurulması kaçınılmaz hale gelmiştir.

¹ İstanbul Ticaret Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Ana Bilim Dalı (YL, Tezli), fatihyilmaz@hotmail.com

Lojistik merkezler her türlü ulaştırma moduna etkin bağlantıları olan, taşıma modları arasında hızlı, güvenli, düşük maliyetli ve çevreci aktarma alanlarına sahip bölgelerdir. Bu çalışmada İstanbul ili Hadımköy ilçesinde yer alan lojistik firmaların; yer seçimini etkileyen kriterleri mevcut lokasyondaki problemleri, lojistik hizmet alırken karşılaştıkları problemleri, konum, nitelik ve ilişkileri tartışılmaktadır. Bu süreçte dikkate alınan kriterler; ulaşım ağı ve erişilebilirlik, mekânsal bilgiler, teknoloji ve bilgi seviyesi, pazar kümelenmeleridir. Yöntem uygulamasında lojistik sektörü ile ilgilenen firmalara özel saha araştırması ve anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonunda, belirlenen kriterler çerçevesinde İstanbul-Hadımköy Lojistik Merkezi'ndeki mevcut durum ele alınmış, planlanan programlar hakkında bilgiler verilmiş ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELELER: Lojistik Merkez, Hadımköy

“Mekânsal Anlamda Lojistik Merkez Kavramı: Hadımköy Lojistik Merkezi”

GİRİŞ:

Globalleşen dünyada, taşıma sistemlerinin gelişmesi ile birlikte lojistik sektörü; ticaret hacminin artmasına bağlı olarak ülkeler arasındaki görünmeyen sınırların kalkmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda globalleşme kavramının gelişmesine paralel olarak son yıllarda gitgide önem kazanmış olan sektörlerden biri durumuna gelmiştir. Ülkeler bu rekabet ortamında kendilerine yarar sağlamak adına ulusal düzeyde lojistik planlamalar yapmakta ve bu konu hakkında çeşitli programlar hazırlamaktadır. Bunun yanında etkin bir lojistik altyapıya sahip olunması ile ilgili ekonomik hedefler ve kalkınma hedefleri gerçekleştirilebilmektedir.

Ortaya çıkarılan mal ve hizmet, farklı bölgede tasarlanıp diğer bir bölgede üretilip ve başka bir bölgede talep görür hale gelmiştir. Oluşturulan mal ve hizmeti üreten-sunan şirketleri küresel yarışta öne çıkaran etken; hız ve zamanında teslim olarak ortaya çıkmaktadır. Lojistik sektörü bu noktada devreye girmekte, üretilen ürünlerin dünyadaki herhangi bir noktaya taşınmasında, belirli noktalarda depolanmasında, ambalajlanmasında, gümrüklenmesinde ve birçok faaliyetin gerçekleştirilmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Varlıklarını devam ettirebilmek için rakipleriyle kıyasıya rekabet etmeye çalışan, daha kaliteli ürünleri daha ucuza üretebilenin ve pazarlayabilenin yollarını arayan hem kalite hem de maliyetler açısından yeni başarılar elde eden işletmeler için lojistik, önemli bir rekabet gücü ve unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtiyaç duyulan hızlı ve güvenli yük hareketi lojistik operasyonların önem düzeyini arttırmaktadır. Buradan hareketle ülkeler rekabet avantajını arttırabilmek adına ulusal düzeyde lojistik planlamalar yapmakta ve programlar hazırlamaktadır. Etkin bir lojistik altyapıya sahip olunması ile ekonomik hedefler ve kalkınma hedefleri gerçekleştirilebilmektedir.

Lojistiğe ilişkin tüm faaliyetlerin belirli bölgelerde gerçekleştirilmesi anlamına gelen lojistik merkez/köy (kümelenme) kavramı, planlamalarda yer alan en önemli stratejilerden biridir. Arazinin etkin kullanımı, şehir trafiğinin azaltılması, bölgesel kalkınma ve istihdam sağlama gibi amaçlarla lojistik işletmelerinin belirli bölgelerde toplanmaları arzu edilmektedir. Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan olan, Çevre Düzeni Planlarında lojistik kümelenme bölgeleri yerel yönetimler tarafından belirlenmektedir. Dünyadan örnekler incelendiğinde, lojistik kümelenme stratejisi bölgeye kurulan ve lojistik işletmelerinin tüm ihtiyaçlarına hizmet eden merkezler ile uygulamaya konulmaktadır. Etkin bir yönetime sahip olan ve lojistik merkez olarak adlandırılan tesislerde lojistik işletmeleri ortak altyapı kullanımı ve sinerji yaratma imkanlarına kavuşmaktadır. Lojistik merkezler tamamen özel sektör yatırımı olabileceği gibi sıklıkla kamu ve özel sektör işbirliği modeli ile kurulabilmektedir.

2014 yılında gerçekleştirilen İstanbul Lojistik Sektör Analizi Çalıştayı'nda lojistik köy “Lojistik ve taşımacılık şirketleri ile ilgili resmi ve özel kurumların içinde yer aldığı, her türlü taşımacılık moduna etkin bağlantıları olan, depolama, bakım-onarım, yükleme-boşaltma, elleçleme, tartı, yük bölme-birleştirme, paketleme vb. faaliyetleri gerçekleştirme imkânları olan ve taşıma modları arasında düşük maliyetli, hızlı, güvenli, çevreci aktarma alan ve donanımlarına sahip, içerisinde ulusal ve uluslararası taşımacılık, lojistik ve eşyanın dağıtımı ile ilgili tüm faaliyetlerin çeşitli işletmeciler tarafından gerçekleştirildiği planlanmış organize alanlardır” şeklinde tanımlanmıştır (2015 Lojistik Sektör Raporu, 2015).

Lojistiğe bağlı tüm faaliyetlerin belirli bir alanda gerçekleştirilmesi anlamına gelen lojistik merkez (kümelenme) kavramı, planlamalarda yer alan en önemli yöntemlerden biridir. Bulunulan arazinin verimli kullanımı, şehir trafiğinin azaltılması, bölgesel kalkınma ve istihdam sağlama gibi amaçlarla lojistik işletmelerinin belirli bölgelerde toplanmaları arzu edilmektedir. Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen Çevre Düzeni Planlarında lojistik kümelenme bölgeleri yerel yönetimler tarafından belirlenmektedir. Dünyadaki örneklere bakıldığında, lojistik kümelenme stratejisi bölgeye kurulan ve lojistik işletmelerinin tüm ihtiyaçlarına hizmet eden merkezler ile uygulamaya konulmaktadır. Etkin bir yönetime sahip olan ve lojistik merkez olarak adlandırılan tesislerde lojistik işletmeleri ortak altyapı kullanımı ve sinerji yaratma imkânlarına kavuşmaktadır.

1. Lojistik Merkez Nedir

Bu makalede, “lojistik merkez” ifadesini kullanmış olsak da bu konuda terminoloji boşluğu olduğundan dolayı farklı adlandırmalarla ifade edilmektedir. Bu adlandırmalar; Lojistik Köy, Lojistik Alan, Lojistik Odak, Lojistik Üs vb.

Lojistik merkezler, özellikle lojistiğin (ulusal ve uluslararası) tüm faaliyetlerinin bir arada yapılabildiği yerler olması açısından önem arz etmektedir. Tüm yüklerin aynı noktada birleşmesi lojistik sürdürülebilirliğin en önemli faktörlerinden olan verimliliği ve optimizasyonu sağlamak açısından önemlidir. Avrupa Birliği de sürdürülebilir lojistik ile ilgili yayınladığı Beyaz Kitap'ta, şehir merkezleri dışında lojistik faaliyetlerin sürdürüldüğü ve yük konsolidasyonlarının yapıldığı merkezlerin önemine vurgu yapılmış, özellikle ücra noktalara sevkiyatlarda yük birleştirmenin öneminden bahsetmektedir. Lojistik merkezler; üretim merkezlerine, sanayi bölgelerine, şehirlere, karayolu, demiryolu, denizyolu hatlarına yakın fakat şehir içi trafiğini önemli, derecede etkilemeyecek noktalara yerleştirilmektedir.

Avrupa Birliği Lojistik Köy Platformu lojistik köyü “Hem ulusal hem de uluslararası geçişlerde taşımacılık, dağıtım, elleçleme, depolama, ayırıştırma, gümrükleme, ithalat, ihracat ve transit işlemler, alt yapı hizmetleri, bankacılık ve sigorta ile üretim gibi bütünleşmiş faaliyetlerin belirli bir alanda çeşitli işletmeler tarafından yerine getirildiği özel merkezlerdir.” biçiminde tanımlamaktadır (Raçlı,2010).

Lojistik köy, ulusal ve uluslararası tüm lojistik ve bağlı faaliyetlerin, çeşitli işletmeler tarafından uygulanabildiği tanımlanmış alanlardır. Lojistik köyler genelde, büyük ve önemli üretim merkezlerine (sanayi bölgeleri, iş merkezleri vs.) şehirlere, demiryolu, karayolu hatlarına ve mümkünse limanlara yakın, ancak şehir trafiğini doğrudan etkilemeyecek noktalarda kurulmaktadır. Lojistik köylerdeki hizmetler de uzun mesafe taşımacılık, dağıtım, malların sınıflandırma ve gruplandırılması, depolama, ayırıştırma ve bütün bu işlemlerin yapılabilmesi için gerekli diğer bağlı işlemler (bankacılık, sigortacılık, vb.) olarak özetlenebilir (Ayдын & Öğüt, 2008).

Lojistik faaliyet alanlarının yer seçimleri yapılırken aynı zamanda lojistik merkez, köy, üs, elleçleme sahaları, uluslararası lojistik alanlar vs. olarak terminolojik tanımlarının da yapılması ve gerekli yeter şartların belirlenmesinde fayda görülmektedir. Zira her yük elleçleme alanlarını lojistik merkez denilmesi ya da lojistik faaliyet alanı olarak nitelendirilmesi Türkiye'nin bu alanda atıl yatırımlarının önünü açacaktır ve plansız yatırımlar artacaktır (Tabak ve Yıldız, 2015).

Türkiye’de lojistik köy kavramına yönelik olarak ilk tanımlama Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) tarafından yapılmıştır. Bu anlamda lojistik köy; lojistik ve taşımacılık işlemleri yürüten tüm kurumların bir arada bulunduğu, bakım, onarım, depo, yükleme, paketleme, boşaltma, elleçleme gibi faaliyetlerin yapıldığı bir durumu ifade etmektedir. Lojistik köyler yapı olarak düşük maliyetli ve hızlı bir taşıma ve lojistik imkânı sağlayan donanımı çok yüksek bölgeler olarak da adlandırılabilir (TCDD, 2010).

1.1. Lojistik Merkez Kavramı ve Gelişimi

Günden güne pazarlamanın en güçlü faktörü olan “zaman”ın oluşturduğu etki ile dünyadaki lojistik hizmetlerine olan talep artmaktadır. Dünyadaki ticaret hacminin artması ile birlikte lojistik faaliyetlerin de artması, lojistik sektöründe hızlı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum sonucunda; çok türlü, kombine ve intermodal taşımacılığın yanı sıra sigorta yönetimi, gümrük yönetimi, depo yönetimi ve stok yönetimi gibi yeni faaliyet alanları meydana

çıkmıştır. Bu faaliyetlerin mümkün olduğunca birbirleri ile bütünleşik, hızlı, kaliteli ve ölçek ekonomisi çerçevesinde en az maliyetle sunulması gerekliliği lojistik merkezlerin/köylerin doğmasına neden olmuştur.

Lojistik köylerin bölgesel ve küresel pazarlara kolay erişebilmesi için bütün taşıma türlerini koordine edebilmeli ve taşıma bağlantıları arasında akış sağlanmalıdır. Lojistik köylerin; demiryolu, karayolu, liman, havaalanı gibi farklı taşıma türlerinin bir arada bulunduğu bölgelerde bulunması önem arz eder. Bir malın bir noktadan başka bir noktaya taşınmasında farklı taşıma türlerinin kullanılabilmesi lojistik köyler için stratejik bir etmendir. Ayrıca lojistik köyler kurulurken kamu ve özel sektör işbirliği sağlanmalıdır. Bunun sebebi teknolojik, fiziksel ve hizmet altyapıları gerektiren maliyetli bir oluşum olmasıdır (Baki, 2016).

Lojistik merkez/köy kavramı, ilk olarak ABD’de endüstrinin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu kavramın Japonya’da da trafik sıkışıklığını, işgücü, çevresel ve enerji maliyetlerini azaltmak için önerildiği de bilinmektedir. Sonraki yıllarda, Batı Avrupa’ya geçmiş olan bu uygulamanın ilk örnekleri Fransa’da geniş ölçekte Paris bölgesel alanında Sogoris (Rungis) ve Garanor’da oluşturulmuştur. 1960’lı yılların sonları ve 70’lerin başı itibari ile lojistik köyler, Almanya ve İtalya görülmeye başlanmıştır. Bu sırada lojistik merkez/köy kavramı da şekillenmeye başlamış ve karayolu/demiryolu gibi çok türlü taşımacılığını içinde bulundurma haline gelmiştir. 1980 ve 90’lı yıllarda ise lojistik köyler dünyada hızla artmış ve Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve İngiltere’de gelişme göstermiş ABD’de doğan bu kavram Avrupa’da daha çok benimsenmiştir (Tanyaş, 1960 - 1970’lerde Lojistik Köyler, 2013).

Lojistik köylerin tarihsel sürecine bakıldığında, Avrupa’da 1960 lı yılların sonlarından itibaren, “yük köyü” (freight village) olgusu şeklinde gündeme geldiği görülür. Verona/İtalya’daki “Freight Village Quadrante Europa”nın yaklaşık 30 yıldır hizmet verdiği göz önüne alınırsa Avrupa Birliği kavramı henüz oluşmamışken, yük köyü kavramının var olduğu söylenebilir (İncöz & İncekara, 2013).

Lojistik merkez/üs kavramını, taşımacılık, dağıtım, depolama, elleçleme, konsolidasyon, ayrıştırma, gümrükleme, ihracat, ithalat ve transit işlemler, altyapı hizmetleri, sigorta ve bankacılık, danışmanlık ve üretim gibi birçok bütünleşik bankacılık ve bütünleşik lojistik faaliyetin belirli bir bölgede gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Lojistik üsler, deniz veya havalimanı tabanlı olsun faaliyetlerini belirli bir merkezde yürütmekle birlikte, dünyanın her yerine ulaşabilme olanağını sağlamaktadır. Lojistik üs kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında başlangıç aşamasında kullanım alanı ağırlıklı olarak deniz ve havalimanlarıdır. Uluslararasılaşma süreci ile birlikte deniz ve havalimanlarının birbirleriyle bütünleşmesi, lojistik merkezleri; önce taşıma merkezi, daha sonra dağıtım merkezi olma konumuna getirmekte, bunun sonucunda ise bir ülke geneline hâkim olan lojistik kültür, kendisini daha genel bir ifade ile lojistik üs ile göstermektedir. Bu durumun temel nedenleri; “uluslararası etkileşim derecesi”, “ekonomideki rol”, “ulaşılabilir (erişim)”, “hız”, “ölçek”, “taşıma sistemlerinin entegrasyonu” ve “maliyet”lerdir (Erdal, 2009).

Ülkemizde de 2005 yılında telaffuz edilmeye başlayan yük (lojistik) köyleri 2006 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları tarafından oluşturulmaya başlanmış, daha sonra özel sektör tarafından da kabul görerek lojistik köy kurulma çalışmaları hızlanmıştır (Elgün, 2011: 207-208). Türkiye’de lojistik kavram olarak, günümüzde işletmelerin sıklıkla telaffuz ettiği, fakat detaylı bir biçimde ne anlama geldiğinin ve nasıl bir strateji ifade ettiğinin tam olarak bilinmediği bir kavram olarak göze çarpmaktadır. Günümüzde, ihracat yapan firmalar, gümrükleme işletmeleri ve taşımacılık şirketleri kendilerini bir lojistik işletmesi olarak ifade etse de durum bundan farklıdır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 10. Kalkınma Planı’nın da Lojistik Koordinasyon Kurulu’nun kurulması amaçlanmış ve Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı başkanlığında, TİM, TOBB, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığının daimi üyeliği ile oluşturulmuştur (Genelge, 2016).

1.2. Lojistik Merkezlerin Önemi

Dünyamız, küreselleşmenin yarattığı etki ve teknolojinin zaman içerisinde çok hızlı gelişmesine paralel olarak hızlı bir biçimde dönüşüm ve gelişim sürecine girmiştir. Teknolojideki bu hızlı gelişim, tüketicileri ve işletmeleri çok güçlü bir rekabet içerisine çekmekle birlikte her geçen gün “zamana” ayak uydurma bakımından değişime zorlamaktadır. İşletmelerin buldukları ortam içerisinde varlıklarını devam ettirebilmeleri ve rekabet ortamında rakiplerinden avantajlı konuma geçmeleri için; sağladıkları ürün ve hizmetleri, hızlı ve ekonomik bir biçimde hedefe ulaştırabilmeleri gerekmektedir. Lojistik faaliyet içerisinde yer alan düşük maliyet, yüksek kalite, müşteri memnuniyeti gibi etkenler bu rekabet ortamında işletmelere çok önemli avantajlar getirmektedir. Bu etkenleri

kullanan işletmeler, rekabet ortamından kurtulmak ve işletmenin pazarda söz sahibi olmasını sağlamak için, müşteriye ürünü ulaştırırken hammaddenin ilk çıkış noktasından son tüketiciye ulaşana kadar o ürüne değer katma eğilimi içerisine girmelerine neden olmaktadır. Bunun sonucunda küreselleşmenin meydana getirdiği belirsizlik, işletmelerin birçok değişkeni göz önünde bulundurmalarını gerektirmektedir.

Günümüzde işletmeler aktif bir yapıda hareket ederek ürün ve hizmetlerini en seri bir şekilde hedef pazarlara sunmaya zorlanmaktadır. Bu durum işletmeleri, tedarik, üretim ve dağıtım konusunda bir zincir halinde düşünmeye sevk etmektedir. Küresel Pazar koşullarının oluşturduğu fırsat ve tehditler karşısında işletmeler süreçlerini yeni baştan ele almak zorundadırlar. Süreç merkezli planlama ise zaman tasarrufu ve maliyetlerin daha da azaltılması ile rekabet üstünlüğünün sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Tam zamanında üretim ve tam zamanında dağıtım sistemlerinin gelişmesi lojistik hizmet sektörünün ilerlemesini tetiklemiştir (Erdal ve Saygılı, 2007).

Lojistik merkezler; buldukları bölgenin gelişimi (ekonomik ve taşımacılık) açısından önemli bir etkiye sahiptir. Lojistik merkezlerin kurulma amaçlarından en önemlisi artan ticaret hacminin meydana getirdiği lojistik hareketliliğin şehir içinde trafik üzerinde yarattığı baskılardır. Lojistik merkezler/köyler, bir yandan kentlerdeki trafik tıkanıklığı sorununun çözülmesi, diğer yandan yük taşımalarının verimliliğinin artırılmasına yönelik pratik çözümler sunar. Şehir içinde, özellikle karayolu yük taşıma araçlarının daha az yol kat etmesi ile hava kirliliğinde azalma sağlar.

Lojistik merkez kurulumu ile birlikte, oluşacak potansiyel faydalar şunlardır:

- Kara, hava, demiryolu ve deniz ulaşım merkezlerine bağlantı için olanak sağlaması,
- Ürün trafik akışının optimize etmesi,
- Tır ve ağır kamyon sirkülasyonunu azaltması, demiryolu taşımacılığının artması,
- Kombine taşımacılığı teşvik etmesi ve kullanımını arttırması,
- Konteynır yükleme boşaltma faaliyetlerinin iyileştirilmesi,
- Lojistik merkezden faydalanan firmaların, tüketicilerinin ihtiyaçlarına daha hızlı cevap vermelerini sağlaması,
- Kullanıcıların işletme maliyetlerinin düşürülmesi,
- Bölgesel gelişimde lojistik merkez altyapısının önemli bir rolünün bulunması,
- Lojistik merkez kurulumu vasıtasıyla çevresel düzenlemelerin ve gereklerin gerçekleştirilmesi,
- Çapraz taşıma (Cross-docking), konsolidasyon gibi dağıtımla ilgili değer katıcı faaliyetlerin sağlayacağı potansiyel fayda,
- Şirketlerin kendi dağıtım kanalları üzerindeki kontrolü arttırmaları için bir platform yaratması,
- Firmalar için tedarik zinciri operasyonlarının esnekleştirilmesini sağlaması,
- Şirketlerin kapasitelerini genişletmelerine olanak sağlaması (İZTO, 2009).

1.3. Lojistik Merkezlerin Yer Seçim Kriterleri Ve Arazi Faktörü

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak lojistiğin stratejik önemi her geçen gün artmaktadır. Bu gelişmelere ayak uydurmak isteyen firmalar, pazarda avantaj yakalayabilmek için kendilerine özel lojistik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçların karşılanması hususunda, lojistik tesislerin yer seçimi ile ilgili birçok çalışma yapılmaktadır.

Kuruluş yeri konusunda birçok çalışma gerçekleştiren Alfred Weber kuruluş yerini; “istihlak alanı” “hammadde alanı” ve “iş alanı” gibi kavramları kapsayan, üretimin yer bakımından dağılışı veya bir yerde toplanması ile ilgili sosyolojik, kültürel ve ekonomik belirtileri de içine alan bir kavram olarak tanımlamaktadır. Weber’e göre iyi seçilmiş bir kuruluş yeri, ekonomik açıdan maksimum seviyeye ulaşmak amacıyla çalışan bir işletme için gerekli şartların belki de en önemlisidir (Weber, 1929) .

Lojistik merkez/köy için yer seçimlerini etkileyen faktörler; mevcut ve planlanmış intermodal bağlantılar (kara, hava, deniz, demiryolu taşımacılığı) mevcut alan (alanın boyutu, genişleme olanağı), alan topografyası ve düzeni yerel taşıma bağlantıları ve taşıma ağları, doğal çevre ve kentleşme (yerleşim yoğunluğu), olası / mevcut çevre kirliliği, işgücü piyasası ve telekomünikasyon altyapısı olarak sıralanabilir. Lojistik köylerin konuşlanacağı özellikli yerin seçiminde dikkat edilmesi gereken başlıca kıstaslar; yerin şekli ve boyutu, yerin topografyası ve toprağı, taşımacılık erişimi, yerleşim altyapısı, gelecekte genişleme kapasitesi, kamu politikası, gelişim etki ödenekleri, bitişik alan kullanımları ve diğer sektörlerle ilişkiler / bağlantılar olarak verilebilir. Lojistik köylerin etkin olarak hizmet vermesi için birçok unsurun yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar, Uluslararası ve ulusal taşımacılık koridorlarına yakınlık, arazi topografyası, elektrik, gaz, su, haberleşme, ısıtma-soğutma altyapısı, arazi ve inşaat maliyetleridir.

Mümkün olduğunca fazla taşımacılık modu (demiryolu, denizyolu, karayolu, havayolu, iç su yolu ve boru hattı) bağlantısı veya yakınlığı, kapasite ve özellikleri, bölge ülkeleri veya illeri için dağıtım ve toplama merkezi olma özelliği, üretim merkezlerine yakınlık, tüketim merkezlerine yakınlık, kalifiye iş gücü potansiyeli, genişleme olanağı ve imar durumu (Tanyaş, “Dünyada ve Türkiye’de Lojistik Köyler/Merkezler”, 2017).

2. Lojistik Merkez Olarak Hadımköy

2.1. Konum – Çevre ve Nüfus Yapısı

İstanbul Arnavutköy ilçesine bağlı olan Hadımköy; 2017 ADNKS'e göre 21.598 nüfusa (11.006 erkek 10.592 kadın) sahiptir. Hadımköy; son düzenlemelere kadar İstanbul ilinin Çatalca ilçesine bağlı bir belde iken 2008 yılında Gaziosmanpaşa'dan ayrılan Arnavutköy ile birleştirilerek bir mahalle oluşturulmuştur. İstanbul'un batısında üç göl havzası üzerinde bulunan Hadımköy, İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan TEM otoyolunun hemen kuzeyinde Eşkinöz Deresi vadisi içerisinde yer almaktadır. Hadımköy konum olarak Atatürk Havalimanı'na 45 km, İstanbul Havalimanı'na 31 km, Ambarlı limanı'na 37 km uzaklıkta konumlanmıştır.

Hadımköy mahallesi Bahçeşehir'e 10 km, Beylikdüzü'ne 15 km, Büyükçekmece'ye 15 km ve Avcılar'a 25 km uzaklıktadır. Edirne-İstanbul otoyolu (TEM) mahallenin yakınından geçmektedir (Arnavutköy Belediyesi Web Sitesi, 2018).

İstanbul Havalimanı ve Yavuz Sultan Selim Köprüsü Çevre yolları gibi projelerin Hadımköy bölgesinin ulaşımı açısından erişilebilirliğine önemli katkılarda bulunması beklenmektedir. 2019 yılında temelleri atılması planlanan Kanal İstanbul ile bölgenin kolay erişilebilir ve bir cazibe merkezi olması öngörülmektedir. Şehir merkezinden nispeten uzakta olması bir handicap olsa da, zaman içerisinde raylı ulaşım projeleriyle de ulaşımın daha rahat ve konforlu hale gelmesi umulmaktadır.

Hadımköy Konum

Kaynak: Çalışma kapsamında arcGIS programından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Planlama alanı ulaşım açısından TEM Otoyolunun kuzeyinde stratejik bir noktada bulunmaktadır. Hadımköy yerleşmesinin ana ulaşım hattı güneyde İstanbul-Edirne karayoluna, TEM otoyoluna ve Başakşehir'e, kuzeyde ise biri Sazlıbosna üzerinden olmak üzere iki noktadan eski Londra Asfaltı'na ulaşmaktadır. Doğuda Çatalca ilçe merkezi ile bağlantılıdır.

Hadımköy' de bulunan sanayi alanları ile bunları İstanbul'la bağlayan yollar Hadımköy' ün en önemli yollarını belirlemektedir. Hadımköy' ün mal ve kitle ulaşımını sağlayan ana ulaşım güzergâhları 3 kademede ifade edilmiştir.

“1. Derece Yollar”: Hadımköy' ün en önemli ulaşım arteri, Yassıören-Hadımköy-Büyükçekmece yolu olan Tem otoyobanına dik ve Tem otoyobanının kuzeyinde yer almaktadır. Bu arter, yerleşmenin merkezi iş alanı ve özellikle sanayi alanları ile ulaşımını sağlayan çevre yolu niteliğindeki birinci derece bağlantısıdır.

“2. Derece Yollar”: İkinci derece yollar ise birinci kademe yola bağlı olan ve Hadımköy' ün merkez ile diğer mahallelerini bağlayan yollardır. Bunlar sırasıyla Hadımköy merkezinin batısından geçen Yeşilbayır-Nakkaş Yolu, Hadımköy merkezinin doğusundan geçen Hadımköy Yolu, Hadımköy merkezinden geçen ve Yassıören-Hadımköy-Büyükçekmece Yolu ile Hadımköy Yolu'nu bağlayan Hadımköy Sazlıdere Yolu'dur.

Ayrıca Hadımköy merkezin kuzeyinde kalan Hadımköy merkez ile Yassıören Mahallesi arasında bağlantıyı sağlayan Çilingir-Yassıören-2 Yolu, Nakkaş Yolu ve İzzettin Mahallesi ile Nakkaş Mahallesi arasında ana bağlantıyı sağlayan İzzettin-Nakkaş Yolu da ikinci kademe yollardır.

“3. Derece Yollar”: Üçüncü derece bağlantıları ise bu ana arterleri ve odakları bağlayan akslardır. Bunlar kent içerisindeki taşıt ve yaya hareketlerinin sağlandığı trafik yükünün ikinci kademeye göre daha düşük olduğu yollardır.

Demiryolu Ulaşımı: Hadımköy yerleşmesinden geçen tren hattı, İstanbul Sirkeci'den başlayıp Edirne ile bağlantıyı sağlayan tren seferi yapmaktadır. Bu tren Yeşilbayır mahallesindeki istasyona uğramaktadır (Hadımköy Sanayi Bölgesi I. Etap 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Raporu, 2018).

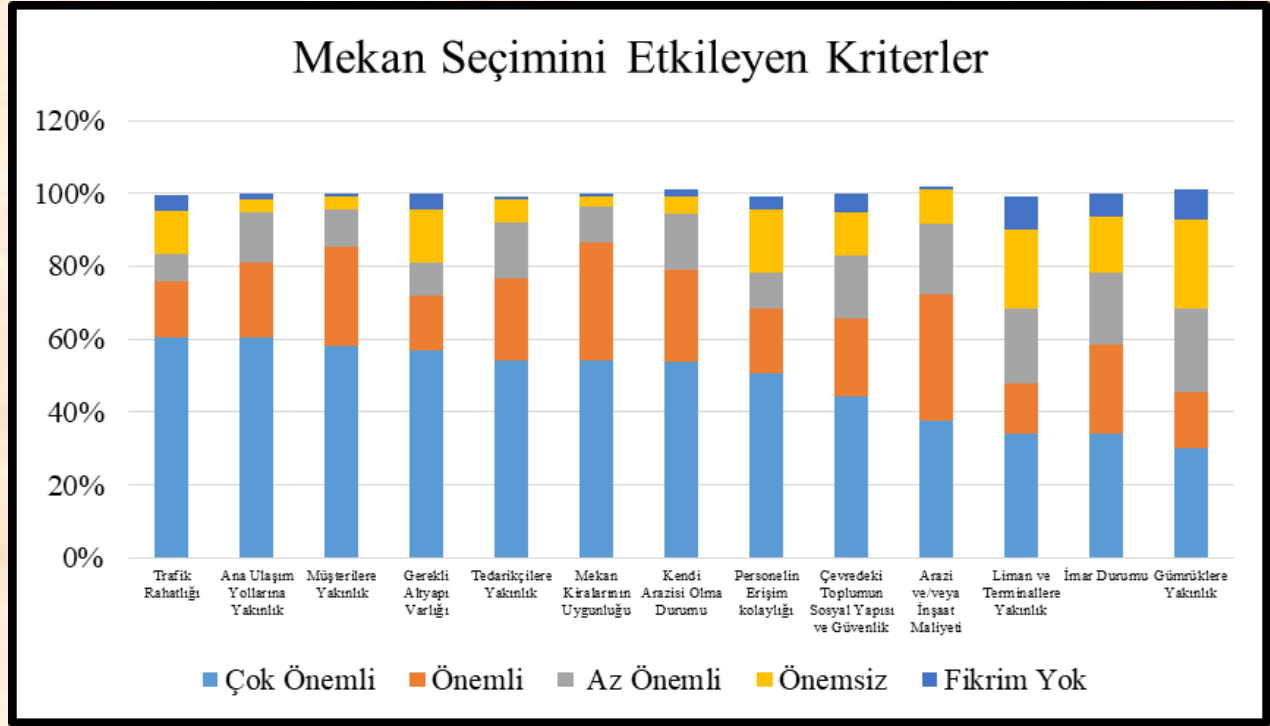
2.2. Anket Değerlendirilmesi

2016 yılında İstanbul Lojistik Ana Plan Çalışması kapsamında Lojistik Hizmet Alan Birimler ve Lojistik Hizmet Veren Birimler üzerine bir anket çalışması yapılmıştır. Çalışma kapsamında Hadımköy özelindeki veriler incelenerek analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Aşağıda bu anket sonuçlarından yararlanılarak yapılan analiz çalışmalarından oluşturulan tablolara ve yorumlara yer verilmiştir.

İstanbul Lojistik Ana Plan Çalışması'nda, Hadımköy'de 111 adet firma ile yüzyüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Firmaların mekânsal bilgilerine dair veriler üzerinden değerlendirme çalışmasına yer verilirken bu kapsamda firmaların yer seçim kriterlerini belirlemek ve “neden Hadımköy” sorusunun cevabını bulmak için gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçları analiz edilmiştir. Ulaşım yollarına ilişkin bilgilerde, buldukları adreste yürüttükleri faaliyette kullandıkları ulaşım türü, kullandıkları istasyonlar, lojistik hizmet alma durumu ve hizmet alırken önem verdikleri karar kriterleri ile ilgili verdikleri cevaplar, mekânsal bilgilerde; işyeri için mekân seçimini etkileyen kriterlere, mevcut lokasyondaki problemlere ve lojistik hizmet alırken ve verirken karşılaşılan problemlerin ne olduğuna dair sorulan sorulara verilen cevaplara ve son olarak iş yerine ilişkin sektörel durum bilgilerinden oluşan birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan oluşan bilgiler aşağıda detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

Anket yapılan firmaların %93'ü Lojistik Hizmet Alan, %7'si Lojistik Hizmet Veren birimlerden oluşmaktadır. Hadımköy bölgesinde anket çalışmasının yapıldığı firmaların sektörel olarak en çok İmalat sektöründe %68 ile faaliyet gösterdiği göze çarpmaktadır. Faaliyet gösterilen diğer sektörler; %7 ile Ulaştırma ve Depolama ile Toptan Ticaret sektörleri, %5 ile Perakende sektörü, %4 ile İnşaat sektörü ve son olarak %3 ile konaklama ve yiyecek sektörüdür. Anket çalışmasının yapıldığı işyeri mekânları; %50 oranında imalathane, %12 oranında fabrika ve %11 olarak perakende satış yerleri olarak ön plana çıkarken %31 oranında diğer mekân olarak cevaplanmıştır. Hadımköy bölgesinde anket çalışması yapılan işyerlerinin kuruluş yılları; 1970 – 1995 yılları arasında %31, 1995 – 2016 yılları arasında kurulan işyerlerinin oranı %69'dur. Ankete katılan firmaların Hadımköy bölgesinde faaliyete başlama yılları 1980 yılından sonra olmaya başlamıştır. 1980 – 1990 yılları arasında %5'i, 1991 – 2000 yılları arasında %19'u, 2001 – 2016 yılları arasında %77'si faaliyete başlamıştır. Bu sonuçtan da anlaşılacağı üzere 2000 yılı başından başlayarak lojistik sektörünün bu bölgede kümelenme gerçekleştirdiği görülmektedir. Firmaların üçte ikilik (%66) kısmı kiracı olduklarını üçte birlik (%34) kısmı kendi firmaları olduklarını belirtmiştir. Firmaların hepsi (%100) hafta içi çalışıyor musunuz sorusuna evet yanıtını vermiştir. Hafta sonu çalışma oranları ise %38 ile cumartesi ve %19 ile pazar olarak tespit edilmiştir. Bayram günlerinde çalışma oranları oldukça düşmektedir. Milli Bayramlarda çalışıyor musunuz sorusuna ankete katılanların %14'ü, Dini bayramlarda çalışıyor musunuz sorusuna %9'u evet cevabını vermiştir. Diğer cevabını verenlerin oranı da %9 seviyesindedir. Firmalara yöneltilen malı temin ederken veya gönderirken kullanmış olduğunuz deniz – hava – demiryolunu kullanıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaplarda çıkan sonuçlara göre evet cevabını verenlerin oranı %23, hayır cevabını verenlerin oranı ise %77 civarındadır. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere firmalar malı temin ederken ve gönderirken ağırlıklı olarak karayolu taşımacılığını tercih etmektedirler. Araştırmaya katılan firmalara sorulan lojistik faaliyetleriniz için başka bir firmadan lojistik hizmet alıyor musunuz sorusuna katılımcıların %64'ü hayır, %36'sı evet yanıtını vermiştir. Firmalara yöneltilen sorulardan bir diğeri ise Lojistik hizmet alırken karar kriterlerinin önem derecesini 1 en önemli olacak şekilde 9'a kadar puanlamaları istenmiştir. Puanlamada oluşan sonuca göre; en çok önem verdikleri 3 kriter sırası ile; taşıma maliyeti, zamanında teslimat ve teslimat süresidir. En az önemli ise emisyon miktarı ile izleyebilirlik ve entegrasyon maliyeti olarak göze çarpmaktadır.

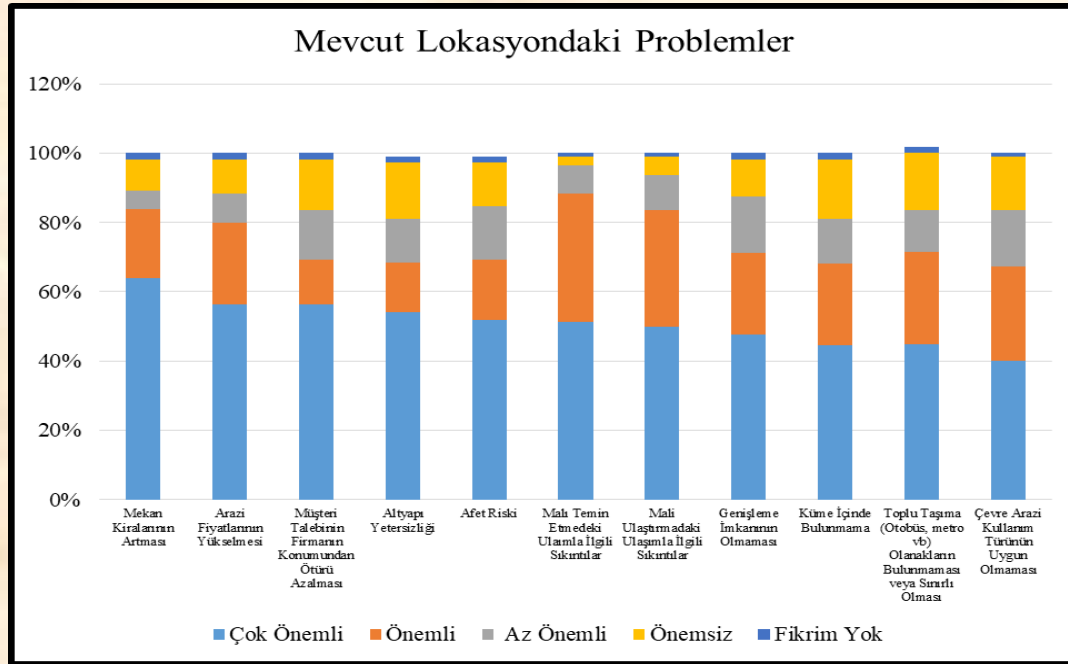
İşyerinin mekân seçimini etkileyen kriterleri belirleyebilmek amacı ile katılımcılara yöneltilen anket soruları içinde; trafik rahatlığı, ana ulaşım yollarına yakınlık, mekân kiralalarının uygunluğu, arazi maliyeti, gümrüklere yakınlık, gerekli altyapının varlığı gibi 13 faktör belirlenmiş ve firmaların bunları önem derecelerine göre 1 (çok önemli) ile 5 (fikrim yok) arasında puanlama ile değerlendirilmesi istenmiştir.

Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Firmalara göre mekân seçimini belirlemede çok önemli olarak gördükleri ilk dört faktör sırası ile; trafik rahatlığı (%61), ana ulaşım yollarına yakınlık (%60), müşterilere yakınlık (%58) ve gerekli alt yapının varlığı (%57)'dir. Diğer kriterlerden daha az önem verdikleri faktörler ise gümrüklere yakınlık (%24), liman ve terminallere yakınlık (%22), personelin erişim kolaylığı (%17) olarak göze çarpmaktadır. Çok önemli ve Önemli derecelerinin toplamına bakıldığında ise; ilk dört sıranın ilk sırasını mekân kiralarının uygunluğu (%86) almakta, ilk analizde olduğu gibi müşterilere yakınlık (%85)ve ana ulaşım yollarına yakınlık (81) yine firmalar için önemli görünmekte ve ilk tespitte gerekli altyapının varlığından ziyade kendi arazisi olma durumu (%78) olduğu göze çarpmaktadır. Diğer kriterlere göre en az önem derecesi olarak gümrüklere yakınlık, liman ve terminallere yakınlık ve imar durumu olduğu görülmektedir.

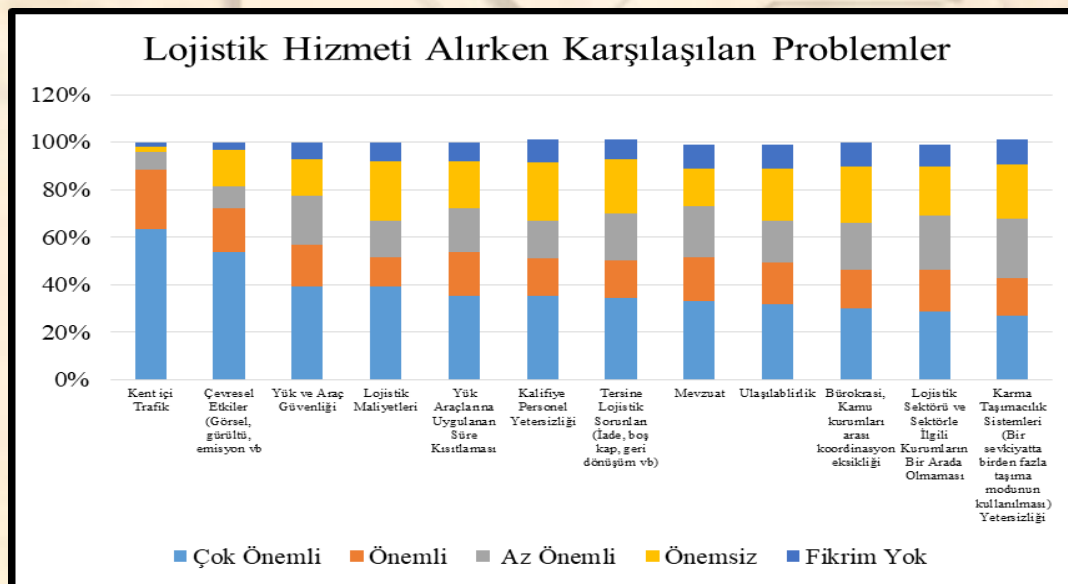
Firmaların mevcut lokasyondaki problemlerini belirleyebilmek amacı ile katılımcılara yöneltilen anket soruları içinde; malı temin etmedeki ulaşım ile ilgili sıkıntılar, arazi fiyatlarının yükselmesi, mekân kiralarının artması, altyapı yetersizliği, afet riski gibi 11 faktör belirlenmiş ve firmaların bunları önem derecelerine göre 1 (çok önemli) ile 5 (fikrim yok) arasında puanlamaları ile görüşlerinin alınması hedeflenmiştir.

Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Firmaların mevcut lokasyondaki problemleri üzerine ankete katılan firmaların üçte ikisinden fazlası (%64)'ü mekân kiralarının artmasını, mevcut lokasyondaki en önemli problem olarak ön plana çıkartmaktadır. Ayrıca arazi fiyatlarının yükselmesi (%56), müşteri talebinin firmanın konumundan ötürü azalması (%56) ve altyapı yetersizliği (%55) anket yapılan firmalar tarafından en önemli sorun olarak gösterilmektedir. Çok önemli ve önemli cevaplarının toplamına bakıldığında ise mali temin etmedeki ulaşım ile ilgili sıkıntılar (%88), mekân kiralarının artması (%84), mali ulaşımdaki ulaşım ile ilgili sıkıntılar (%83) ve arazi fiyatlarının yükselmesi (%79) ankete katılan firmalar tarafından verilen cevaplar içinde önem derecelerine göre en ön plana çıkmıştır. Çevre arazi türünün uygun olmaması ve küme içinde bulunmama firmalar tarafından önemli bir sorun olarak görülmemektedir.

Lojistik hizmeti alırken karşılan problemleri belirlemek amacı ile katılımcılara yöneltilen anket soruları içinde; kent içi trafik, mevzuat, ulaşılabilirlik, çevresel etkiler, lojistik maliyetleri ve yük ve araç güvenliği gibi 12 adet soruya cevap vermeleri istenmiş, 1 (çok önemli) ve 5 (fikrim yok) arasında puanlama yapmaları istenmiştir.

Kaynak: Çalışma kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Anket sonucunda oluşan puanlamaya göre; firmalar tarafından verilen cevaplar içerisinde kent içi trafik (%64) ve çevresel etkiler (%54) en önemli problem olarak gösterilmektedir. Yük araç güvenliği (39), lojistik maliyetleri (%39), yük araçlarına uygulanan süre kısıtlaması (%35) katılımcılara açısından diğer problemlere göre verilen cevaplar içerisinde daha az önemli olarak göze çarpmaktadır. Çok önemli ve önemli cevaplarının toplamına bakıldığında ise kent içi trafik (%89) ve çevresel etkiler (gürültü, emisyon vb.) (%72) ile verilen cevaplar içerisinde katılımcıların lojistik hizmeti alırken karşılaştıkları en önemli problem olarak görülmektedir. Karma taşımacılık sistemleri yetersizliği (%47) ve lojistik sektörü ve sektörle ilgili kurumların bir arada olamaması (%44) lojistik hizmeti alırken karşılaşılan problemler arasında daha düşük öneme sahip olmaktadır. Çalışma kapsamında; firmaların işyerlerinde bilgi teknolojilerinden faydalanma oranları yaklaşık olarak yarı yarıya olduğu gözlemlenmiştir. %48 oranında evet cevabına karşılık %52 oranında hayır cevabı verilmiştir. Ankete katılan firmaların iş yerinde kullandıkları bilgi teknolojilerinin nelerdir sorusuna verdikleri cevaplardan, en çok kullandıkları sistemler; ERP (kurumsal kaynak kullanımı), depo yönetimi sistemi (WMS), bilgi paylaşım sistemleri (EDI, Protal vd.) ve taşımacılık yönetim sistemi (TMS) olduğu görülmektedir. Genelde bu sistemleri uygularken dışarıdan hizmet almak yerine kendi sistemlerini geliştirdikleri görülmektedir. Araç yükleme ve rotalama ile araç takip sistemini kendileri yapmakla beraber dışarıdan hizmet almış oldukları görülmektedir.

Hadımköy lojistik alanı; mekân seçimini etkileyen kriterler, ulaşım, altyapı ve erişebilirlik, mevcut lokasyondaki problemler, lojistik hizmet alırken karşılaşılan problemler, teknoloji kullanımı, ulaşım ağı ve erişebilirlik kriterleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin bölgesel olarak lokomotif konumunda olan, ekonomiye büyük katkılar sağlayan ve en önemli lojistik merkezi olan İstanbul, Marmara Bölgesi'nde güçlü ulaşım altyapısı ile önemli bir ulaşım merkezi konumunda bulunmaktadır. İstanbul'un sahip olduğu havalimanları, karayolları ağı, demiryolları ağı ve deniz ulaşımı ile Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlama özelliği, sanayi ve ulaştırma sektörleri açısından önemli bir odak konumunda bulunmaktadır. Bu özellikler İstanbul'u lojistik merkez olma açısından güçlü kılan yanlar olarak göze çarpmaktadır. Hadımköy lojistik alanında bulunan firmalar ile yapılan anketle değerlendirmeleri istenen mekânsal bilgiler şunlardır:

1. Kentiçi trafik
2. Çevresel etkiler (görsel, gürültü, emisyon vb.)
3. Lojistik sektörü ve sektörle ilgili kurumların bir arada olamaması
4. Ulaşılabilirlik
5. Mevzuat
6. Yük ve araç güvenliği
7. Yük araçlarına uygulanan süre kısıtlaması
8. Tersine lojistik sorunları
9. Karma taşımacılık sistemleri
10. Bürokrasi
11. Kalifiye personel yetersizliği
12. Lojistik maliyetleri
13. Arazi ve/veya İnşaat maliyeti
14. Mekân kiralının uygunluğu
15. Tedarikçilere yakınlık
16. Kendi arazisi olma durumu
17. Müşterilere yakınlık
18. Ana ulaşım yollarına yakınlık
19. Liman ve terminallere yakınlık
20. Gümrüklere yakınlık
21. İmar durumu
22. Çevredeki toplumun sosyal yapısı ve güvenlik
23. Trafik rahatlığı
24. Gerekli altyapı varlığı
25. Personelin erişim kolaylığı
26. Malı temin etmedeki ulaşım ile ilgili sıkıntılar
27. Malı ulaştırmadaki ulaşım ile ilgili sıkıntılar
28. Afet riski
29. Çevre arazi kullanım türünün uygun olmaması

30. Toplu taşıma olanaklarının bulunmaması
31. Genişleme imkânının bulunmaması
32. Arazi fiyatlarının yükselmesi
33. Mekân kiralalarının artması
34. Müşteri talebinin firmanın konumundan ötürü azalması
35. Altyapı yetersizliği
36. Küme içinde bulunmama

Anket çalışması incelendiğinde firmaların mekân seçimini etkileyen kriterlerin firmaların menfaatlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Mekân kiralalarının artması %71, ana ulaşım yollarına yakınlık %67, trafik rahatlığı %66 ve müşterilere yakınlık %64 mekân seçmede firmaların en önemli tercih sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lojistik merkez olarak değerlendirildiğinde Hadımköy lojistik merkezi; belirlenen kriterlerin bir kısmını karşılamadığı ancak yapılacak birkaç yatırım ve teşvikle lojistik merkez olarak oldukça büyük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Küreselleşen dünyada; uzun yıllardır lojistik konusuna önem verildiği, küresel bazda araştırmalar ve analizlerle konunun incelendiği bilinmektedir. Küresel araştırmalar; lojistik pazarının büyüme eğilimine ve henüz doyum noktasına ulaşmadığına işaret etmektedir. Bu bağlamda; dünya üzerinde üretimin yaygınlaşması ve küresel ticaretin gelişmesi sürdüğü müddetçe küresel lojistik sektörünün de büyüyeceği aşikârdır. Artan dünya nüfusu ile birlikte ihtiyaç duyulan hizmetler günden güne çeşitlilik göstermektedir. 1950'li yılların başlarında dünya genelinde telâffuz edilmeye başlayan lojistik sektörü 2000'li yıllara gelene kadar günden güne önem kazanmaya devam etmiştir. 2000 yılından sonra artan ihtiyaçla doğru orantılı olarak hızlı bir etkileşim, gelişim ve değişim göstermiştir. Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması, iletişim ve ticaret alanında birbirleri ile etkileşim halinde olan işletmeler, üretim ve planlamanın küreselleşmesi ile günden güne rekabet içerisine girmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte, ürünlerin müşterilere hızlı, güvenli ve en iyi kalitede ulaştırmalarını sağlamak bu bağlamda işletmeler için önemli hale gelmiştir. İşletmelerin en önemli maliyet kalemleri arasında lojistik maliyetler ilk sırada yer almaktadır. Pazar paylarını arttırmak ve sektörden kendi paylarını almak isteyen firmalar lojistik kavramına oldukça önem verir duruma gelmişlerdir.

Lojistik merkezler, lojistikle ilgili bütün operasyonların bir arada olduğu ve lojistik akışların sağlandığı yerlerdir. Bu merkezler, lojistik ve dağıtımla ilgili birçok operasyonun beraber yapıldığı merkezlerdir. Lojistik merkezler yerel olmakla birlikte, bölgesel ve küresel de olabilmektedir. Türkiye'de 1980 sonrası önem kazanmaya başlayan lojistik sektörünün gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında halâ gelişim aşamasında olduğu görülmektedir. Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlayan İstanbul, güçlü altyapısı ile bölgesinin en önemli ulaşım merkezi konumunda bulunmaktadır. Lojistik merkezler; lojistik fonksiyonların düzenli ve planlı bölgelerde toplanarak şehre olan olumsuz etkilerini en aza indirilmesi açısından büyük önem arz taşımaktadır. Lojistik merkezler büyümeyi bölgesel olarak sağlamak ve ülke ekonomisine önemli katkıda bulunmaktadır. Bu sayede ülkenin gelişmiş ülke seviyesine ulaşabilmesine katkıda bulunmakla birlikte sürdürülebilir kalkınmaya da katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada amaçlanan, Hadımköy lojistik merkezinin mekânsal olarak incelenmesinin yanısıra lojistik merkezlerin pazar kümelenmeleri, konum, ulaşım ağı, erişilebilirlik, teknoloji ve bilgi seviyesi kriterleri doğrultusunda araştırılıp tartışılmasıdır. İstanbul'da hızlı, plansız bir kentleşme ve büyüme olmakla birlikte üretim ve depolama tesisleri de hızlı ve plansız bir şekilde büyümektedir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerdekine aksine, lojistik merkezlerde yer almak yerine mal sahiplerinin istedikleri konuma kendileri tarafından inşa edilmektedir. Lojistik sektörünün yer seçim kararları kent düzenini büyük ve önemli ölçüde etkilemektedir. Bu sebeple; lojistik kavramı hem dünya hem Türkiye'deki lojistik sektörü ve gelişimi irdelenmekte, İstanbul'da Hadımköy'deki lojistik tesisler incelenerek Hadımköy'de yer alan lojistik firmaların yer seçim kriterlerinde önem verdikleri unsurlar incelenmektedir.

Türkiye'de lojistik sektörü, taşımacılık olarak algılanmaktadır. Bu durum lojistik sektörünün tam manası ile algılanmadığını göstermektedir. Çalışmanın başında açıklandığı üzere, bir firmanın lojistik firması sayılabilmesi için depolama, dağıtım ve taşımanın bir arada olması gerekmektedir. İstanbul için planlanan lojistik bölgelerden biri olan

Hadımköy'deki lojistik tesislerin yer almaya başlaması 90'lı yılların ortalarında başlamış ve 2000 yılından sonra esas gelişimini göstermiştir. Hadımköy, uzun yıllardan beri içerisinde hem askeri bölge hem de içme suyu havzalarını bulundurması sebebi ile el değmemiş bir bölge olarak kalmıştır. Bunun yanısıra İstanbul'un önemli merkezlerine olan yakın mesafesi ile sağlamış olduğu avantajla kısa sürelerde istenilen bölgelere erişim kolaylığı sağlamaktadır. İstanbul için planlanan lojistik bölgelerden biri olan Hadımköy; Atatürk Havalimanı'nın, Ambarlı Limanı'nın ve yeni faaliyete geçen İstanbul Havalimanı'nın Hadımköy bölgesine yakın olmasının sağlamış olduğu avantajla bu bölgenin lojistik merkez olması ve sanayi alanlarının gün geçtikçe gelişmesine oldukça katkı sağlamıştır.

111 adet lojistik hizmet alan ve veren firma ile gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerde İstanbul lojistiğinin, konunun muhatapları tarafından değerlendirilmesi istenmiştir. Bu görüşmeler sonucunda lojistik faaliyetlerin mekânsal durumu, ekonomik ve çevresel etkilere yönelik durum ve sektörün geleceğine dair öngörü ve projeksiyonlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler, gerçekleştirilecek model çalışması öncesinde fikir oluşturulması ve bu fikirlerin modele yansıtılması açısından önem arz etmektedir. Hadımköy genelinde farklı paydaşların görüşmelerinden çıkan sonuçların önemli bir kısmı mekânsal konularla ilgilidir. Mevcut durumda lojistik hizmet alan ve hizmet sağlayanların birçoğu şu anki durumların değişmemesi halinde buldukları yerlerin uzun vadede yeterli olmayacağı görüşündedirler. Bunun başlıca sebepleri arasında Hadımköy'ün birçok merkezi alanında artık trafik yoğunluğunun günden güne artacak olması ve operasyonları maliyet ve süre bazında olumsuz etkilemesi gelmektedir. Kuzey Marmara Otoyolu ile yük hareketlerinin şehrin kuzeyine kaymakta olması Arnavutköy ilçesini dolayısı ile Hadımköy bölgesini daha cazip hale getirmektedir. Bunun sonucunda yapılan bağlantı yolları ile operasyonlardaki taşıma sırasında trafikte beklemekten kaynaklı kaybedilen süre günden güne ortadan kalkacaktır.

Firmalar için trafik rahatlığı, ana ulaşım yollarına yakınlık, gerekli altyapının varlığı, kent içi trafik, çevresel etkiler, yük ve araç güvenliği, mekân kiralari, arazi fiyatları mekân seçimini etkileyen kriterler arasında birinci sırada önem verdikleri unsurlardır. Gümrüklere yakınlık, liman ve terminallere yakınlık, toplu taşıma, küme içinde bulunmama, bürokrasi, mevzuat en az önem verdikleri unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümlerde anlatıldığı üzere firmaların kuruluş yerini seçerken göz önünde bulundurdıkları en önemli kıstaslardan biri olan operasyon maliyetlerini minimum düzeyde tutmaktır. Bu sebeple lojistik firmaların maliyetleri düşürmek adına arsa maliyetlerinin ve bina kira maliyetlerinin düşük olduğu Hadımköy bölgesinde kümelenedikleri görülmektedir.

Hadımköy lojistik merkezinde faaliyet gösteren firmalara uygulanan anket doğrultusunda çıkan sonuca göre Hadımköy'ün altyapı ve konum özelliklerinden dolayı firmaların tamamına yakınının karayolu taşımacılığında uzmanlaştığı saptanmıştır. Lojistik merkez özelliklerinden olan denizyolu ve demiryolunun olması durumunda Hadımköy lojistik merkez olarak önemini daha da arttıracaktır. Zamanla nüfusun artması ve mesken sayısının artması sebeplerinden dolayı trafik yoğunluğu eskiye göre çok artmaktadır. Kanal projesinin bu bölge yakınından geçmesi ve bağlantı yollarının yapılmamış olması sebebi ile lojistik cazibesi yaratsa da yük yoğunluğunu kaldıramayacak bir bölge haline şimdiden gelmek üzere olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı (2009)'da lojistik merkez olarak tanımlanan Hadımköy'ün altyapı olarak tam hazır halde olmadığı, entegre deniz yolu bağlantılarının bulunmadığından ayrıca Ambarlı Limanı'na olan demiryolu projesinin halihazırda başlamamış olmasından dolayı lojistik merkez olduğunu söylemek zordur. Ancak aradan geçen yaklaşık 10 yıllık sürede yapılan Kuzey Marmara Otoyolu bağlantıları ile Yavuz Sultan Selim Köprüsüne erişimi olması, yeni yapılan İstanbul Havalimanı'na bağlantı sağlaması, proje aşamasında olan Ambarlı limanına demiryolu bağlantısının sağlanması ve Kanal İstanbul ile denizyolu bağlantısı olacak olmasında ötürü Hadımköy lojistik merkezi önemli bir cazibe merkezi olmak üzere beklemektedir. Lojistik firmaları tarafından tercih edilecek olan Hadımköy'ün en önemli özelliği sanayi bölgesi olmasıdır. Yapılacak yatırımlarla firmalar tarafından tercih edilmeye devam edecek olan Hadımköy uygulanacak ve alınan kararlar ışığında yapılan önerilerin gözetilmesi halinde lojistik merkez olarak sistem içerisinde yerini alacaktır.

Sonuç olarak, lojistik merkez anlamında Hadımköy, İstanbul Havalimanı ve Kuzey Marmara Otoyoluna yakın bölge olmasından ötürü büyük yatırımların gerçekleştirilmesinde öne çıkan ve TCDD, Ulaştırma Altyapı Bakanlığı ve TOKİ'nin de lojistik sektörü için uygun gördüğü alanlardandır. Şehrin lojistiğini düzenlemede önemli rolü olan bu alanların planlanmasına ek olarak şehir içindeki lojistik hareketlerinin de sektör ve yük tipi bazında değerlendirilerek zon bazlı bir yönetim anlayışına geçilmesi düşünülebilir. İlgili zon içinde yoğun olan sektör ve ürün tiplerine göre farklı düzenleme ve tedbirler alınması etkinliği artıracaktır.

KAYNAKÇA:

- 1) Arnavutköy Belediyesi Web Sitesi:www.arnavutkoy.bel.tr adresinden alındı (2018).
- 2) Aydın, G.T., Ögüt, K.S., 2008, Avrupa ve Türkiye’de Lojistik Köyleri 2. Uluslararası Demiryolu Sempozyumu, Demiryolu Fuarı Bildiriler Kitabı, 15-17 Ekim 2008, Haydarpaşa/İstanbul, s.1472-1482.
- 3) Baki, R. (2018). Avrupa Birliği Ülkeleri ile Türkiye’deki Lojistik Köy Uygulamaları ve Uygun Kuruluş Yer Seçimi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 148-162.
- 4) Elgün, M.N., (2011). “Ulusal ve Uluslararası Taşıma ve Ticarete Lojistik Köylerin Yapılanma Esasları ve Uygun Kuruluş Yeri Seçimi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: II, s. 203 – 226.
- 5) Erdal, M. (2009). Lojistik Üs Kavramı ve Türkiye Analizi, UTİKAD. <http://www.utikad.org.tr/pdf/Lojistikuskavrami.pdf> adresinden alındı.
- 6) Erdal, M. ve Saygılı, M. Sıtkı. (2007), Lojistik İşletmelerinde Yönetim-Organizasyon ve Filo Yönetimi, İstanbul: UTİKAD Yayınları.
- 7) Hadımköy Sanayi Bölgesi I. Etap 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı Raporu. İstanbul (2018).
- 8) İncaz, S., & İncekara, B. (2013). Lojistik Üs Kavramının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s. 85.
- 9) İZTO. (2009). İzmir Lojistik Merkezi Raporu.İzmir: İzmir Ticaret Odası.
- 10) Lojistik Koordinasyon Kurulu Genelgesi, 2016.
- 11) Lojistik Sektör Raporu. (2015). Lojistik Sektöründe Sürdürülebilirlik-Yeşil Lojistik. MÜSİAD.
- 12) Raçlı, S. (2010). Lojistik Köyler ve Dünyadaki Durumu.Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dış Ticaret Programı Mesleki Uygulama Çalışması, 1-61.
- 13) Tabak, Ç., Yıldız, K. (2015) “Türkiye’de Lojistiğin Kurumsal Yapılanması” 11. Ulaştırma Kongresi, 27-29 Mayıs, İstanbul, Türkiye
- 14) Tanyaş, M. (2013). 1960 - 1970’lerde Lojistik Köyler. Utikad Web Sitesi. adresinden alındı.
- 15) Tanyaş, M. (2017, Şubat 02). “Dünyada ve Türkiye’de Lojistik Köyler/Merkezler”. <http://www.yesillojistikciler.com/haber/iste-prof-dr-mehmet-tanyasin-dunyada-ve-turkiyede-lojistik-koylermerkezler-arastirmasi-14314.html>. adresinden alındı.
- 16) TCDD. (2010). <http://www.tcdd.gov.tr/haberler/2010>. adresinden alındı.
- 17) Weber, A. (1929). Theory of The Location of Industries. Chicago: The University of Chicago Press. <http://www.csiss.org/classics/content/51>. adresinden alındı.

Article Info	RESEARC ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	The Investigation of Association between Financial Performance and Stock Returns by Entropy and TOPSIS Methods		
Corresponding Author	Özcan IŞIK, Cumhuriyet Üniversitesi, Zara Veysel Dursun Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Bankacılık ve Finans Bölümü, 58700 Sivas, TÜRKİYE. e-posta: ozcan@live.com		
Submission Date Admission Date	27/02/2019 /10/03/2019		
How to Cite	Işık Ö. (2019 Entropi ve TOPSİS Yöntemleriyle Finansal Performans İle Pay Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Page. 200-213		ORCID NO: 0000-0003-2230-8738

Entropi ve TOPSİS Yöntemleriyle Finansal Performans İle Pay Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Özcan IŞIK
ozcan@live.com

ÖZ:

Bu çalışmanın amacı, finansal performans ile hisse senedi getirileri arasındaki ilişkiyi analiz etmektir. Çalışma Borsa İstanbul 30 Endeksinde işlem gören firmaların 2014-2017 dönemi yıllık verilerini kapsamaktadır. Analiz sürecinde finansal değişkenlere ilişkin ağırlıkların belirlenmesinde Entropi yöntemi, firmaların finansal performansının belirlenmesinde ise finansal oranlara dayanan TOPSIS sıralama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, çalışmada finansal performans ile hisse senedi getirileri arasındaki ilişki korelasyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, firma finansal performansı ile pay senedi getirilerinin arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Performans Analizi, Finansal Oranlar, Pay Senedi Getirileri, Entropi Yöntemi, TOPSIS Yöntemi

The Investigation of Association between Financial Performance and Stock Returns by Entropy and TOPSIS Methods

ABSTRACT:

The purpose of this study is to analyze the association between financial performance and stock returns. The study covers the annual data of firms traded in the Borsa İstanbul 30 Index for the period 2014-2017. While Entropy method is used to determine the weights of financial variables in the analysis process, TOPSIS ranking method based on financial ratios is employed to determine the financial performance of firms. In addition, the relationship between financial performance and stock returns is investigated using correlation analysis. The results of the study suggest that there is no significant relationship between firm financial performance and stock returns.

KEYWORDS: Performance Analysis, Financial Ratios, Stock Returns, Entropy Method, TOPSIS Method

Entropi ve TOPSIS Yöntemleriyle Finansal Performans İle Pay Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

GİRİŞ:

Performans, ekonomik sistem içinde faaliyet gösteren tüm firmalarının hayatta kalması, rekabet üstünlüğü elde etmesi, büyümesi ve faaliyet başarı derecesinin ölçülmesi açısından son derece önemli bir göstergedir. Bununla beraber, günümüzün rekabetçi dünyasında herhangi bir sektörde faaliyette bulunan bir firmanın performansını değerlendirmesi bir taraftan firma yönetimi, kreditorler, finansal analistler ve mevcut/potansiyel yatırımcılar için, diğer taraftan da ülkenin kalkınması ve büyümesi için büyük önem taşımaktadır (Yalcin vd., 2012, s.350).

Finansal oran (rasyo) analizi, pay senedi yatırımlarında performans ölçümü için yatırımcılar tarafından yaygın bir şekilde kullanılan temel analiz tekniklerinden biridir. Bilindiği üzere firmaların bilanço ve gelir tablosu gibi temel finansal tabloları kullanılarak hesaplanan finansal oranlar; firmaların likidite düzeyi, varlık kullanım etkinliği, borçlanma derecesi ve kârlılığı gibi konularında önemli bilgiler içermektedir (Gürsoy, 2007, s. 89-90; Afşar ve Afşar, 2010, s.200; Ping-fu ve Kwai-yee, 2016, s.110). Yatırımcılar sermaye piyasasında işlem gören herhangi bir pay senedi ile ilgili yatırım kararı vermeden evvel firmalar tarafından hazırlanan finansal tabloları analiz ederek ilgili firmanın geçmiş ve cari performansı hakkında önemli bilgilere ulaşabilmektedir (Ege ve Yaman, 2018, s.76). Dolayısıyla ile yatırımcılar bu finansal bilgiler yardımı ile firmalar arasında kolay ve hızlı bir şekilde karşılaştırma yapabilmekte ve buna bağlı olarak yatırımlarına yön verebilmektedirler.

Minimum risk düzeyinde maksimum getirinin sağlanması diğer bir deyişle en iyi yatırım alternatifinin belirlenmesi konusunda birçok kriteri göz önünde bulundurmak durumunda olan yatırımcılar karar verme sürecinde çeşitli problemlerle karşılaşabilmektedirler. Örneğin, bir firma belirlenen bir kriter açısından yüksek performans, başka bir değerlendirme kriteri açısından ise düşük performans sergileyebilir. Dolayısıyla, en iyi yatırım alternatifinin belirlenmesi konusunda dikkate alınan kriterler birbiri ile çelişkili sonuçlar üretebilir. Bu durumda yatırımcılar karar verme sürecinin riskini azaltabilmek amacıyla çok kriterli karar verme (ÇKKV) tekniklerine başvurabilirler (Temizel ve Bayçelebi, 2016, s.160; Ege ve Yaman, 2018, s.76).

Firmaların performansının değerlendirilmesinde kullanılan finansal oranları göz önüne alarak verilen yatırım kararları ile bu kararların neticesinde ortaya çıkan getirilerin birbiri ile bağlantılı olup olmadığı diğer bir deyişle getiri düzeyi yüksek olan pay senetlerinin seçimi sürecinde finansal oranların önemli bir etkiye sahip olup olmadığı son zamanlarda finans literatürde oldukça ilgi çeken bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada firmaların finansal oranlara dayalı performansıyla aynı firmalara ilişkin pay senedi getirileri arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla Borsa İstanbul'da işlem gören ve BIST-30 endeksinde dahil olan firmalar inceleme altına alınmıştır. BIST-30 endeksinde dahil olan firmaların performansı ile pay senedi getirileri arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürde bir başka çalışmanın olmaması çalışmanın özgünlüğü açısından önemlidir. TOPSIS sıralama yönteminin kullanıldığı çalışmanın bulguları pay senedi yatırımcılarının yatırımlarını şekillendirirken finansal göstergelerden ziyade piyasaya gelen haberler doğrultusunda hareket etmekte olduklarına işaret etmektedir.

Çalışmamızda konuya genel bir giriş yapıldıktan sonra, konuya ilişkin benzer çalışmalara literatür araştırması kısmında yer verilmiştir. Ardından çalışmada kullanılan veri seti tanıtılmakta ve TOPSIS sıralama yöntemi açıklanmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında TOPSIS sıralama yöntemi kullanılarak elde edilen performans ve pay senedi getirilerine ilişkin sıralamalar genel bir puana indirgenmiştir. Ayrıca iki sıralama arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı korelasyon analizi ile incelenerek ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir. Çalışma sonuç bölümü ile sonlandırılmaktadır.

1. Literatür incelemesi

Literatürde finansal performans ile pay senedi getirileri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik çok kriterli karar verme teknikleri kullanılarak yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan öne çıkan bazı çalışmalar aşağıda Tablo 1'de özetlenmektedir.

Tablo 1. Literatür Özeti

Yazar/lar	Karar Noktaları/ Kriterler	Kullanılan Metodoloji	Elde Edilen Sonuçlar
Uygurtürk ve Korkmaz (2012)	13 ana metal sanayi firması/8 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	Analizin ilk aşamasında 2006-2010 dönemi için her bir firmaya ait performans sırası belirlenmiştir. Daha sonra TOPSIS performans puanı 1-6 ve 7-13 arasında olan firmalardan iki farklı portföy oluşturulmuştur. TOPSIS performans sıralaması yüksek olan firmaların dahil edildiği portföyün, TOPSIS performans sıralaması düşük firmalardan olan portföye kıyasla daha yüksek getiri sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çalışmada yıl bazında oluşturulan TOPSIS performans sıralamaları arasında bir bağlantı olup olmadığı da incelenmiştir. Bulgular performans sıralamaları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğuna işaret etmektedir.
Sakarya ve Aytekin (2013)	BİST'e kote 12 ticari banka/10 adet finansal oran	PROMETHEE yöntemi	2007-2011 dönemini kapsayan araştırma neticesinde bankaların PROMETHEE yöntemine göre hesaplanan performans değerleri ile pay senedi getirileri arasında hem yıl bazında hem de banka bazında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Ozen yesildag ve Soba (2015)	Borsa İstanbul gıda endeksindeki 4 firma/20 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	2000:4-2014:3 arasındaki dönemi kapsayan çalışmada TOPSIS'e dayalı olarak hesaplanan firma performans skorları ile firmalara ilişkin pay senedi getirileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
Sakarya ve Yıldırım (2016)	BİST'e kayıtlı 14 enerji firması/10 adet finansal değişken	TOPSIS yöntemi ve Panel Veri Analizi	Çalışmada 2010-2014 döneminde enerji firmalarının TOPSIS sıralaması ile yıllık ortalama getirileri arasındaki olası bir ilişkinin varlığı panel veri analiz yöntemi aracılığıyla araştırılmıştır. Bulgular firmaların TOPSIS puanları ile pay senedi getirileri arasında kısa dönemli bir etkileşim olduğunu, ancak bu iki değişken arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin olmadığını ortaya koymaktadır.
Temizel ve Bayçelebi (2016)	BİST'e kayıtlı 15 tekstil firması/8 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	2011-2014 dönemini kapsayan çalışmada öncelikle TOPSIS tekniği kullanılarak firmaların finansal başarı sıralaması yapılmıştır. Ardından yıllık pay senedi getirilerine dayalı olarak ilgili firmalar için getiri sıralaması oluşturulmuştur. Son olarak çalışmada Korelasyon analiziyle bu iki sıralama arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmış olup ulaşılan sonuca bağlı olarak firmaların başarı sıralamaları ile pay senedi getirileri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı rapor edilmiştir.
Öztürk (2017)	Borsa İstanbul 50 Endeksinde işlem gören 35 şirket/10 adet finansal oran	PROMETHEE yöntemi	Analizde 2013-2015 arasındaki yıllara ilişkin firmalara ilişkin performans skorları tespit edilmiştir. Daha sonra her bir yıla ilişkin performans skorları ile pay senetlerinin sonraki dönem piyasa değeri arasındaki ilişki incelenmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre, bilançodan ziyade gelir tablosu verilerine göre sıralanan 2015 yılı performans skorları ile 2016 yılı pay senetlerinin piyasa değeri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.
Soysal	BİST'te yer alan 17	TOPSIS	Çalışmada firmaların başarı sırası TOPSIS tekniği ile

Kayalı ve Aktaş (2017)	çimento firması/15 adet finansal oran	yöntemi	belirlendikten sonra, 2010-2016 yıllarını kapsayan 7 yıllık dönemde Ünye Çimento firmasının finansal performans açısından dört kez ilk sırada iki kez ikinci sırada ve bir kez de üçüncü sırada yer aldığı rapor edilmiştir.
Orçun ve Eren (2017)	BİST'te kayıtlı 13 teknoloji firması/9 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	Çalışmada firmaların 2010-2015 dönemine ilişkin finansal performansları TOPSIS yönteminden faydalanılarak sıralandıktan sonra bu sıralama ile borsa getirileri sıralamaları arasındaki bağlantı incelenmiş ve bu iki değişken arasında herhangi anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Ünal ve Yüksel (2017)	BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde işlem gören 7 banka/10 adet finansal gösterge	PROMETHEE yöntemi	Analiz sonuçları Akbank'ın 2015, 2016 ve 2017 yıllarında performans açısından ilk sırada yer aldığını göstermektedir. Ayrıca bulgular 2016 yılının haricinde diğer yıllarda Akbank'ın göstermiş olduğu görece yüksek performansın pay senedi getirilerine yansımadağına işaret etmektedir.
Kayalı ve Aktaş (2018)	BİST'te işlem gören 7 otomotiv şirketinin//10 adet finansal gösterge	TOPSIS yöntemi	2010-2015 yılları arasındaki dönemi kapsayan araştırmada TOPSIS yöntemi ile firmaların finansal oranları tek bir puana çevrilerek firmaların başarı sıralamasında kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları bazı firmaların performans sıralamasını istikrarlı bir şekilde koruduğuna işaret etmektedir.
Saygılı ve Şahin (2018)	BİST'e kayıtlı taşta toprağa dayalı sektörde faaliyette bulunan 21 firma/10 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	2009-2016 dönemi için yapılan çalışmanın sonucunda, firmaların başarı performansı ile pay senedi fiyatları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.
Tütüncü ve Uysal (2018)	BİST'e kayıtlı 14 teknoloji firması/8 adet finansal oran	TOPSIS yöntemi	2012-2016 arasındaki yılları kapsayan araştırmada TOPSIS'e dayalı performans sıralaması elde edildikten sonra pay senetlerine ilişkin getirisi sıralaması belirlenmiştir. Gerçekleştirilen Spearman sıra korelasyon analizi ile iki farklı sıralama arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
Güleç ve Özkan (2018)	BİST'te faaliyet gösteren 16 çimento firması/17 adet finansal oran	Gri İlişkisel Analiz	2005-2016 yıllarını kapsayan çalışmada firmaların gri ilişkisel analiz sıralaması ile pay senedi getiri sıralaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Ege ve Yaman (2018)	BİST'e kote 16 çimento ve beton sanayi firması/10 adet finansal oran	TOPSIS, MOORA ve Panel Veri Analiz Yöntemleri	2010-2016 dönemine ait finansal verileri kapsayan araştırmada ilk olarak firma performans düzeyini temsil eden TOPSIS ve MOORA puanları oluşturulmuştur. Ardından pay senedi getirileri ile hesaplanan TOPSIS ve MOORA skorları arasında bir ilişki olup olmadığı panel veri analiz tekniği ile incelenmiştir. Pay senedi getirilerinin bağımlı, TOPSIS ve MOORA puanlarından oluşan serilerin bağımsız değişken olarak modellendiği çalışmanın panel veri analiz sonuçlarına göre, TOPSIS performans skorlarının artması getiriler üzerinde pozitif yönde bir etki yaratmaktadır.

2. Veri ve Metodoloji

Bu başlık altında çalışmanın örneklemini oluşturan firmalara ilişkin finansal göstergeler ve çalışmada izlenen yöntem özetlenmektedir.

2.1. Çalışmanın Veri Seti

Bu çalışmada 2014-2017 dönemi için BİST-30 endeksinde yer alan firmaların finansal performansı ile pay senedi getirileri arasında bir ilişki olup olmadığının analiz edilmesi amaçlanmıştır. 2017 yılı sonu itibariyle BİST-30'da yer alan firmalardan 12 tanesi mali kuruluş (6 banka, 5 holding ve 1 yatırım ortaklığı) niteliği taşımaktadır. Söz konusu 12 firma ve pay senedi verilerine sağlıklı bir şekilde ulaşılamayan 3 firma veri setine dahil edilmemiştir. Veri setine dahil edilen kalan 15 firmanın finansal oranları ve pay senedi getirileri FINNET veri tabanından elde edilmiştir.

Çalışmada kullanılan mali oranlar Tablo 2'de sunulmaktadır. Tablo 2'nin 3. sütununda finansal değişkenler açısından firma yönetimi ve yatırımcılar tarafından ulaşılmak istenen hedefler belirlenmiştir. Şöyle ki kaldıraç oranlarının minimum olması performansı pozitif yönde etkileyebilir. Dolayısıyla, bu oranların düşük olması karar vericiler açısından olumlu yönde karşılanabilir. Bunun tersine, likidite, faaliyet ve karlılık oranları gibi oranların ise maksimum olması performansa pozitif yönde katkı sağlaması beklenebilir. Dolayısıyla, bu oranların yüksek olması karar vericiler açısından olumlu karşılanabilir. Sonuç olarak TOPSIS yönteminin uygulama aşamasında ideal çözümler oluşturulurken karar vericiler açısından ilgili oranların performansa katkısı noktasında hangi açıdan (fayda unsuru/maliyet unsuru) önemli olduğu dikkate alınmıştır. Ayrıca, TOPSIS yönteminin uygulama aşamasında yıllar itibariyle her bir kriter için önem ağırlıkları Entropi yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. Finansal Değişkenler, Hesaplama Biçimleri, Hedefler ve Ağırlıklar

Kriterler	Hesaplama Biçimi	Hedef	Sembol
Faaliyet oranları	Net satışlar/dönen varlıklar	Maks.	İSDH
	Net satışlar/toplam varlıklar	Maks.	ADH
Kaldıraç oranları	Toplam borç/toplam varlıklar	Min.	TB
	Kısa vadeli borç/toplam varlıklar	Min.	KVB
Karlılık oranları	Net kar/net satışlar	Maks.	NKM
	Net kar/toplam varlıklar	Maks.	VK
Likidite oranları	Dönen varlıklar/kısa vadeli borç	Maks.	CO
	Dönen varlıklar-stoklar/kısa vadeli borçlar	Maks.	ATO

2.2. Entropi Ağırlık Yöntemi

Literatürde ÇKKV tekniklerinin uygulandığı çalışmalarda kriterlere ilişkin ağırlıkların hesaplanmasında diğer bir deyişle önem düzeyinin belirlenmesinde genel olarak objektif ya da sübjektif ağırlıklandırma yöntemleri kullanılmaktadır. Sübjektif yöntemler kullanılarak yapılan ağırlıklandırma işleminde karar vericilerin tercihleri ya da kararları ön plana çıkarken, objektif yöntemleri dikkate alan ağırlıklandırma sürecinde ise karar vericilerin tercihleri dikkate alınmaksızın Entropi yöntemi veya çoklu objektif programlama gibi matematiksel modeller kullanılmaktadır (Deng vd., 2000, s.965-966; Wang ve Lee, 2009, s.8981; Shemshadi vd., 2011, s.12161).

Entropi, olasılık teorisi kullanılarak formüle edilen bilgilerdeki belirsizliğin bir ölçüsüdür. Entropi yönteminde kriterlere ilişkin objektif ağırlıkların hesaplanmasında doğrudan veriler üzerinden hareket edilmekte ve sadece karar matrisine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu ağırlıklandırma yönteminde karar vericilerin kişisel yargı ve düşüncelerinin göz ardı edilmesi yöntemin güçlü yönünü ortaya koymaktadır. Entropi ölçüsü ile kriterlere ilişkin objektif ağırlıkların belirlenmesinde izlenen aşamalar sırasıyla aşağıda açıklanmıştır (Deng vd., 2000, s.966-967; Meyliana vd., 2015, s.1684-1685; Bakır ve Atalık, 2018, s.621-623; Ayçin, 2018, s.601-603).

Aşama 1: Karar matrisinin düzenlenmesi

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

Yukarıdaki matriste x_{ij} : i . alternatifin j . kritere göre başarı değerini ifade etmektedir. $i = 1, 2, 3, \dots, m$ ve $j = 1, 2, 3, \dots, n$ şeklindedir.

Aşama 2: Kriterlerin standardizasyonu

Bu aşamada kriter skorlarının ortak birimlere dönüştürülmesi için kriterlerin “fayda” veya “maliyet” özellikleri dikkate alınarak standardize işlemi yapılır.

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max_{ij}}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (2)$$

$$r_{ij} = \frac{\min_{ij}}{x_{ij}}, \quad \min_{ij} \neq 0 \text{ ve } i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (3)$$

Aşama 3: Kriterlere ait Entropi değerlerinin hesaplanması

$$e_j = -k \sum_{i=1}^n r_{ij} * \ln(r_{ij}), \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (4)$$

Yukarıdaki denklemde e_j Entropi katsayısı, $k = 1/\ln(m)$ şeklinde ifade edilen bir sabiti ve r_{ij} normalize edilmiş değerleri gösterir.

Aşama 4: Kriterlerin Entropi ağırlıklarının hesaplanması

Bu aşamada her bir kriterin objektif ağırlıkları aşağıdaki eşitlik kullanılarak hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{\sum_{i=1}^n (1 - e_j)}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1 \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n$$

2.3. TOPSIS Değerlendirme Tekniği

Hwang ve Yoon (1981) tarafından geliştirilen bu yöntemde göre, negatif ideal çözüme en uzak ve pozitif ideal çözüme en yakın olan alternatif (karar noktası) seçilen en iyi alternatiftir. Pozitif ideal çözüm, fayda kriterlerini en üst düzeye çıkaran ve maliyet kriterlerini en aza indiren çözümdür. Diğer taraftan, negatif ideal çözüm ise maliyet kriterlerini en üst düzeye çıkaran ve fayda kriterlerini en aza indiren çözümdür. TOPSIS yönteminin algoritması temel olarak

aşağıdaki altı aşamadan oluşur: (Hwang ve Yoon, 1981, s.128; Wang ve Elhag, 2006, s.310; Ertugrul ve Karakasoglu, 2009, s.707-708; Zhu vd., 2012, s.1258-1259; Behzadian vd., 2012, s.13052; Barros ve Wanke, 2015, s.94).

Aşama 1: Satırlarda performansı karşılaştırılmak istenen “karar noktaları/karar birimi/alternatifleri” sütunlarda ise karar vermede kullanılacak “karar kriteri/değerlendirme faktörleri” olmak üzere $m * n$ boyutlu bir “karar/değerlendirme matrisi” hazırlanır.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (6)$$

Aşama 2: Karar matrisi aşağıdaki denklem kullanılarak normalize edilir:

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (7)$$

Aşama 3: Ağırlıklı normalize edilmiş karar matrisi oluşturulur. Ağırlıklı normalize değerler v_{ij} denklem 8 yardımı ile hesaplanır:

$$v_{ij} = w_j \times r_{ij}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (9)$$

Yukarıdaki denklemde, $w_j, \sum_{i=1}^n w_j = 1$ olmak üzere, i . kriterin ağırlığını ifade etmektedir.

Aşama 4: pozitif ideal çözümler ve negatif ideal çözümler aşağıdaki denklem 9 ve 10 yardımı ile hesaplanır:

$$A^+ = \{v_1^+, v_2^+, \dots, v_j^+, \dots, v_n^+\} = \left\{ \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J_1 \right), \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J_2, i = 1, 2, \dots, m \right) \right\} \quad (9)$$

$$A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_j^-, \dots, v_n^-\} = \left\{ \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J_1 \right), \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J_2, i = 1, 2, \dots, m \right) \right\} \quad (10)$$

Burada j_1 fayda kriteri seti iken, j_2 kayıp (maliyet) kriteri setidir.

Aşama 5: Euclidean uzaklık yaklaşımından hareketle her bir alternatifin pozitif ideal (D_i^+) ve negatif ideal (D_i^-) çözüm noktalarına uzaklıkları aşağıdaki denklemler yardımı ile hesaplanır:

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}, i = 1,2,3,\dots,m \quad (11)$$

$$D_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}, i = 1,2,3,\dots,m \quad (12)$$

Aşama 6: Her bir alternatifin ideal çözüme göreli yakınlık katsayısı C_i aşağıdaki denklem ile hesaplanır:

$$C_i = \frac{D_i^-}{D_i^- + D_i^+}, i = 1,2,3,\dots,m \quad (13)$$

Yukarıdaki denklemde $0 \leq C_i \leq 1$ olmak üzere C_i katsayısının 1 değerini alması ilgili alternatifin pozitif ideal çözüm noktasında olduğunu, bununla beraber 0 değerini alması ise ilgili alternatifin negatif ideal çözüm noktasında olduğunu gösterir. Bu aşamada C_i değerleri birbirleri ile karşılaştırılarak alternatifler büyükten küçüğe doğru sıralanır. Burada en yüksek C_i değerine sahip alternatif diğer alternatiflere kıyasla performansı (başarısı) en yüksek alternatif olarak değerlendirilir.

3. Uygulama

Entropi ağırlıklandırma yönteminin aşamaları sırasıyla uygulanarak her bir yıl için kriterlerin Entropi katsayıları ve önem ağırlıkları hesaplanmış ve bu hesaplamalara ilişkin sonuçlar Tablo 3'te özetlenmiştir. Tablo 3'teki önem ağırlıkları dikkate alındığında 2014, 2015 ve 2016 yıllarında ATO değişkeninin 2017 yılında ise NKM değişkeninin karar verme açısından en önemli performans kriteri olduğu ifade edilebilir. Sekiz kriterle ilişkin hesaplanan önem ağırlıkları TOPSİS yöntemi uygulamasında kullanılacaktır.

Tablo 3. Yıllar Bazında Kriterler İçin Hesaplanan Entropi Katsayıları (e_j) ve Önem Ağırlıkları (w_j)

Kriterler	2014	2014	2015	2015	2016	2016	2017	2017
	e_j	w_j	e_j	w_j	e_j	w_j	e_j	w_j
İSDH	0.9006	0.0900	0.9037	0.0986	0.8995	0.0903	0.9093	0.0895
ADH	0.8941	0.0959	0.8852	0.1175	0.8746	0.1128	0.9002	0.0985
TB	0.8674	0.1200	0.8637	0.1396	0.8860	0.1025	0.8626	0.1356
KVB	0.8676	0.1199	0.8855	0.1173	0.8986	0.0911	0.9047	0.0940
NKM	0.8519	0.1341	0.9047	0.0976	0.8105	0.1704	0.8010	0.1964
VK	0.9311	0.0624	0.9285	0.0732	0.8938	0.0954	0.9388	0.0604
CO	0.8022	0.1791	0.8355	0.1685	0.8304	0.1525	0.8498	0.1483
ATO	0.7805	0.1987	0.8167	0.1878	0.7942	0.1850	0.8204	0.1773

TOPSİS değerlendirme tekniğinin aşamaları sırasıyla uygulanarak her bir alternatif için ideal çözüme göreli yakınlık katsayıları (İÇGYK) hesaplanmış ve bu hesaplamalar doğrultusunda alternatiflerin performans sıralamaları Tablo 4'te özetlenmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere 2014-2017 yıllarını kapsayan dönemde Koza Altın, Koza Madencilik ve Bim Mağazaları firmaları istikrarlı bir şekilde ilk üç sırayı almıştır. Ayrıca, Tablo 4'te rapor edilen sonuçlara göre diğer firmaların performans sıralamasındaki yerleri yıllar itibarıyla değişkenlik göstermektedir.

Tablo 4. İdeal Çözümüne Göreli Yakınlık Katsayıları ve Performans Sıralamaları

Firma	2014 İÇGYK	2014 Sıra	2015 İÇGYK	2015 Sıra	2016 İÇGYK	2016 Sıra	2017 İÇGYK	2017 Sıra
Arçelik	0.012996	12	0.019388	12	0.019485	13	0.013079	12
Aselsan	0.012812	13	0.020823	10	0.027736	8	0.012747	13
Bim Mağazaları	0.139962	3	0.225198	3	0.239012	3	0.160086	3
Ereğli	0.017776	8	0.042459	6	0.033849	5	0.018027	8
Kardemir (D)	0.011976	14	0.016197	13	0.014856	15	0.012291	14
Koza Altın	0.860286	1	0.775194	1	0.761155	1	0.840193	1
Koza Madencilik	0.235781	2	0.317784	2	0.568856	2	0.23473	2
Pegasus	0.016435	9	0.026051	8	0.031056	6	0.016835	10
Petkim	0.01604	10	0.022291	9	0.020916	12	0.017584	9
Soda Sanayii	0.043398	5	0.083963	4	0.085181	4	0.043616	5
Tofaş Oto. Fab.	0.009926	15	0.01573	14	0.026665	9	0.010941	15
Turkcell	0.028579	6	0.019505	11	0.024821	10	0.029069	7
Tüpraş	0.06397	4	0.062155	5	0.030505	7	0.073204	4
Türk Hava Yolları	0.027935	7	0.034749	7	0.024753	11	0.031546	6
Türk Telekom	0.014735	11	0.013139	15	0.016395	14	0.015137	11

Tablo 4’te gösterildiği gibi İÇGYK değerlerinden hareketle firmalara ilişkin performans sıralamaları belirlendikten sonra, “genel bir performans sıralaması” elde edebilmek için her bir firmanın yıllara göre performans sıralanmasının geometrik ortalaması alınmıştır. Geometrik ortalamaya ilişkin bulgular Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5. Yıllık TOPSIS Ortalamaları Sıralaması

Firma	Ort. Puanı	Sıra
Koza Altın	1.00	1
Koza Madencilik	2.00	2
Bim Mağazalar	3.00	3
Soda Sanayii	4.47	4
Tüpraş	4.86	5
Ereğli Demir Celik	6.62	6
Türk Hava Yolları	7.541105	7
Pegasus	8.107201	8
Turkcell	8.244427	9
Petkim	9.929253	10
Aselsan	10.78311	11
Arçelik	12.24255	12
Türk Telekom	12.62558	13
Tofaş Oto. Fab.	12.97592	14
Kardemir (D)	13.98211	15

Tablo 5’te görüldüğü üzere 4 farklı yıla dayalı TOPSIS performans sıralamasına göre Koza Altın ilk sırada yer alırken Kardemir (D) ise kendine son sırada yer bulmuştur. Bu aşamadan sonra FINNET veri tabanından elde edilen firmaların yıllık yüzde getirileri Tablo 6’da sunulmuştur. Tablo 6’da her bir firmaya ait yıllık yüzde getiriler serileri incelendiğinde; Aselsan, Petkim, Soda Sanayii, Tofaş Oto. Fab. ve Tüpraş dışında diğer firmalar için hesaplanan getiriler negatif değerler aldığı gözlemlenmiştir. Burada hesaplamalar açısından kolaylık sağlanması için getiri

serilerine bir ilave edilerek negatif değerler pozitif değerlere dönüştürülmüştür. Ardından her bir firmanın 4 yıllık pozitif yıllık yüzde getirileri üzerinden hesaplanan geometrik ortalamalar ve bu ortalamalara ilişkin sıralamalar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Firmalara ilişkin Yıl Bazında Yüzde Getiriler

Firma	2014 %Getiri	2015 %Getiri	2016 %Getiri	2017 %Getiri
Arçelik	0.282706	-0.034961	0.548881	0.044074
Aselsan	0.396316	0.418481	0.513103	1.509110
Bim Mağazaları	0.172001	0.044305	-0.025619	0.628551
Ereğli	0.865707	-0.256561	0.814506	1.092653
Kardemir (D)	1.089779	-0.432309	0.055046	1.791304
Koza Altın	-0.230726	-0.183969	0.330619	1.337821
Koza Madencilik	-0.314050	-0.271084	0.768595	2.009346
Pegasus	-0.086777	-0.470287	-0.194191	1.388693
Petkim	0.469308	0.162025	0.315098	1.281425
Soda Sanayii	0.864417	0.322793	0.533313	0.193406
Tofaş Oto. Fab.	0.254612	0.261915	0.344890	0.375470
Turkcell	0.259912	-0.202268	-0.015152	0.761916
Tüpraş	0.335991	0.258590	0.107912	0.845919
Türk Hava Yolları	0.495342	-0.232606	-0.322057	2.131737
Türk Telekom	0.273141	-0.193050	0.006345	0.219697

Bu aşamanın ardından her bir firmaya ilişkin 4 farklı yıldaki yıllık yüzde getirilerin geometrik ortalamaları ile “genel bir ortalama puanı” oluşturulmuş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur. Ortalama puanlar sıralandığında getirisi en yüksek olan firmanın Aselsan, getirisi en düşük olan firmanın ise Pegasus olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. Yüzde Getirilerin Geometrik Ortalamaları ve Sıralamaları

Firma	Geometrik Ortalama	Sıra
Aselsan	1.655956215	1
Ereğli	1.51490725	2
Petkim	1.504434203	3
Soda Sanayii	1.457516653	4
Kaedemir (D)	1.367170628	5
Tüpraş	1.361762359	6
Tofaş Oto. Fab.	1.308185491	7
Koza Madencilik	1.277225631	8
Türk Hava Yolları	1.249350426	9
Arçelik	1.189474853	10
Koza Altın	1.182124394	11
Bim Mağazalar	1.180514421	12
Turkcell	1.149179588	13
Türk Telekom	1.059694255	14
Pegasus	0.982318942	15

8 farklı kriter (finansal oran) kullanılarak hesaplanan firmaların TOPSIS performans sıralaması ve firmalara ilişkin yıllık yüzde getirilerin geometrik ortalamaları alınması suretiyle oluşturulan getiri sıralamaları Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8. Firmalara İlişkin TOPSIS Performans Sıralamaları ve Ortalama Getiri Sıralamaları

Firma	Performans sıralamaları	Getiri sıralamaları
Arçelik	12	10
Aselsan	11	1
Bim Mağazaları	3	12
Ereğli	6	2
Kardemir (D)	15	5
Koza Altın	1	11
Koza Madencilik	2	8
Pegasus	8	15
Petkim	10	3
Soda Sanayii	4	4
Tofaş Oto. Fab.	14	7
Turkcell	9	13
Tüpraş	5	6
Türk Hava Yolları	7	9
Türk Telekom	13	14

Tablo 8’deki iki farklı sıralamadan oluşan seriler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmak için Spearman sıra korelasyon analizi uygulanmıştır. Spearman sıra korelasyon katsayısı r_s denklem 14 kullanılarak hesaplanmıştır:

$$r_s = 1 - \frac{6 \sum D^2}{N(N^2 - 1)} \quad (14)$$

Burada D^2 İki sıra sayısı arasındaki farkın karesi iken N gözlem sayısıdır. Analizi sonucunda $r_s = -0,0821$ olarak hesaplanmıştır. Ancak hesaplanan katsayı herhangi bir önem düzeyinde anlamlı bulunamamıştır (*olasılık değeri* = 0,7710). Literatürdeki bazı çalışmaların (örn: Sakarya ve Aytekin, 2013; Ozen vd., 2015; Temizel ve Bayçelebi, 2016; Ünal ve Yüksel, 2017; Orçun ve Eren, 2017; tütüncü ve Uysal, 2018; Saygılı ve Şahin, 2018; Güleç ve Özkan, 2018) bulgularını destekleyen bu sonuç göstermektedir ki firmaların mali oranlarına dayalı TOPSIS performans sıralamaları ile ortalama pay senedi getirileri sıralamaları arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

SONUÇ

Borsa endeksleri ekonomik birimlerin geleceğe dönük beklentilerini yansıttığından bu endekslerde yer alan firmaların göstermiş oldukları performans mikro düzeyde firma ile ilgili taraflar açısından makro düzeyde ise ülkenin ekonomisi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada 2014-2017 yıllarının kapsayan dört yıllık dönemde BIST-30 kapsamında bulunan 15 firmanın finansal oranlarına dayalı başarı sıralamaları Entropi ağırlandırma yöntemi ve TOPSIS sıralama yöntemi ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, çalışmada firmalara ait yıllık pay senedi getirileri de sıralamaya tabi tutulmuştur. Ardından, oluşturulan iki sıra serisi arasındaki ilişki incelenerek “çalışmada izlenen yöntemin” getiri düzeyi yüksek olan pay senetlerinin seçiminde kullanılabilirliği analiz edilmiştir.

Çalışmanın ampirik bulgularına göre; (i) finansal oranlar kullanılarak gerçekleştirilen TOPSIS yöntemi başarı sıralamasında Koza Altın, Koza Madencilik ve Bim Mağazaları gibi firmalar genel performansı en yüksek olan firmalar olarak ilk üç sırada yer alırken, Türk Telekom, Tofaş Oto. Fab. ve Kardemir (D) gibi firmalar ise genel performansı en düşük olan firmalar olarak sıralamada son üç sırada yer almıştır. (ii) çalışmanın örneklemini oluşturan firmaların yıllık yüzde getirilerinin genel sıralamaları dikkate alındığında, Arçelik, Aselsan ve Bim Mağazaları gibi firmalar sıralamada kendilerine ilk üç sırada yer bulurken, Tüpraş, Türk Hava Yolları ve Türk Telekom gibi firmalar

ise sıralamanın son üç sırasında kendilerine yer bulabilmişlerdir. (iii) firmaların hem başarı sıralamaları hem de getiri sıralamaları göz önüne alındığında bu iki farklı sıralama arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sonuç olarak çalışmada getiri düzeyi yüksek olan pay senetlerinin seçimi sürecinde finansal tablolardan hesaplanan çeşitli oranların önemli bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Diğer bir ifade ile Entropi ağırlandırma yöntemi ve TOPSIS sıralama yöntemi kullanılarak ulaşılan bulgular negatif ideal çözüme en uzak ve ideal çözüme en yakın mesafede olan alternatiflerin (firmaların) en yüksek getiriyi sağlayamadığına işaret etmektedir. Korelasyon analizi neticesinde ulaşılan bu bulgu yatırımcıların yatırımlarına yön verirken firma performansından ziyade firmalara ilişkin haberleri dikkate almaları ile açıklanabilir.

Bu çalışmada ulaşılan sonuçların performans analizi için seçilen finansal göstergelerle (kaldıraç, likidite, faaliyet ve karlılık oranları) ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Bununla beraber bulgular sadece BİST-30 kapsamında yer alan firmalar açısından değerlendirilmelidir. Ayrıca çalışmanın 2014-2017 dönemini kapsamı da önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Gelecek çalışmalarda BIST kapsamındaki diğer endekslerde yer alan firmalar ya da BİST'e dâhil sektörlerde bulunan firmalar için benzer uygulamalar yapılarak çalışmanın kapsamı genişletilebilir. Ayrıca, gelecek çalışmalarda farklı finansal oranlar ve diğer çok kriterli karar verme teknikleri (örn: PROMETHEE, ELECTRE, MOORA, VIKOR, ARAS ve Gri İlişkisel Analiz) kullanılarak analiz tekrarlanabilir ve elde edilen bulgular bu çalışmanın bulgularıyla karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA:

- Afşar, M., & Afşar, A. (2010). Finansal Ekonomi. 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ayçin, E. (2018). BIST Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları Endeksinde (XYORT) Yer Alan İşletmelerin Finansal Performanslarının Entropi ve Gri İlişkisel Analiz Bütünleşik Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(2), 595-622.
- Bakır, M., & Atalık, Ö. (2018). Entropi ve Aras Yöntemleriyle Havayolu İşletmelerinde Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 617-638.
- Barros, C. P., & Wanke, P. (2015). An Analysis of African Airlines Efficiency With Two-Stage TOPSIS and Neural Networks. *Journal of Air Transport Management*, 44-45, 90-102
- Behzadian, M., Otaghsara, S. K., Yazdani, M., & Ignatius, J. (2012). A state-of the-art survey of TOPSIS applications. *Expert Systems with Applications*, 39(17), 13051-13069.
- Deng, H., Yeh, C. H., & Willis, R. J. (2000). Inter-company comparison using modified TOPSIS with objective weights. *Computers & Operations Research*, 27(10), 963-973.
- Ege, İ., & Yaman, S. (2018). TOPSIS ve MOORA Yöntemleri İle Ölçülen Finansal Performansın Pay Getirilerine Etkisi: Bist Çimento-Beton İşletmeleri Üzerine Bir Panel Veri Uygulaması, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 75-96.
- Ertuğrul, İ., Karakaşoğlu, N. (2009) Performance evaluation of Turkish cement firms with fuzzy analytic hierarchy process and TOPSIS methods. *Expert Systems with Applications*, 36, 702-715.
- Güleç Ö.F. ve Özkan A. (2018). Gri İlişkisel Analiz Yöntemi ile Finansal Performansın Değerlendirilmesi: BİST Çimento Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 18(54), 77-96.
- Gürsoy, C.T. (2007). Finansal Yönetim İlkeleri, İstanbul: Doğu Üniversitesi Yayınları.
- Hwang C. L. & Yoon, K. (1981). Multiple Attributes Decision Making Methods and Applications, Berlin: Springer.
- Kayalı ve Aktaş (2018). BİST'te Hisse Senetleri İşlem Gören Otomotiv Sektöründeki Firmaların TOPSIS Yöntemine Göre Performans Değerlemesi ve Analizi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 43-59.

- Meyliana, M., Hidayanto, A. N., & Budiardjo, E. K. (2015). Evaluation of social media channel preference for student engagement improvement in universities using entropy and TOPSIS method. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 8(5), 1676-1697.
- Orçun, Ç., & Eren, B. S. (2017). TOPSIS Yöntemi ile Finansal Performans Değerlendirmesi: XUTEK Üzerinde Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 75,139-154.
- Ozen, E., Yesildag, E., & Soba, M. (2015). TOPSIS Performance Evaluation Measures and Relation Between Financial Ratios And Stock Returns. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 2(4), 482-500.
- Öztürk, E. (2017). Farklı Finansal Raporlardan Elde Edilen Performans Ölçütleri İle Cari Piyasa Değerleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: BIST 50 Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, 142, 45-62.
- Ping-fu, L., & Kwai-ye, C. (2016). Relationships Between Stock Returns and Corporate Financial Ratios Based on a Statistical Analysis of Corporate Data from the Hong Kong Stock Market. *Public Finance Quarterly*, 61(1), 110-123.
- Sakarya, Ş., & Aytekin, S. (2013). İMKB'de İşlem Gören Mevduat Bankalarının Performansları ile Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Ölçülmesi: PROMETHEE Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Bir Uygulama. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-109.
- Sakarya, Ş., & Yıldırım, H.H. (2016). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Enerji Şirketlerinin Finansal Performansları İle Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 3(1), 71-87.
- Saygılı, E. E., & Şahin, Y. (2018) Finansal Performans İle Hisse Senedi Yatırımcı Kararları Arasındaki İlişki: Bist Çimento Sektöründe TOPSIS Uygulaması. *Izmir Democracy University Social Sciences Journal*, 1(1), 16-45.
- Shemshadi, A., Shirazi, H., Toreihi, M., & Tarokh, M. J. (2011). A fuzzy VIKOR method for supplier selection based on entropy measure for objective weighting. *Expert Systems with Applications*, 38(10), 12160-12167.
- Soysal, M., Kayalı, C.A., & Aktaş, İ. (2017). BİST'te Hisse Senetleri İşlem Gören Çimento Sanayii Sektöründeki Firmaların TOPSIS Yöntemine Göre Performans Değerlemesi ve Analizi. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7(2), 437-452.
- Temizel, F., & Bayçelebi, B. E. (2016). Finansal oranların TOPSIS sıralaması ile yıllık getiriler arasındaki ilişki: tekstil imalatı sektörü üzerine bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 159-170.
- Tütüncü, L., & Uysal, Z. (2018). Testing a Simple Financial Alternative to TOPSIS for Financial Performance Measurement. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 78, 249-264.
- Uygurtürk, H., & Korkmaz, T. (2012). Finansal Performansın TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi İle Belirlenmesi: Ana Metal Sanayi Üzerinde Bir Uygulama. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 95-115.
- Ünal, S., & Yüksel, R. (2017). Finansal Performans Ve Hisse Senedi Getirisi İlişkisi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankalar Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(5), 264-270.
- Wang, T. C., & Lee, H. D. (2009). Developing a fuzzy TOPSIS approach based on subjective weights and objective weights. *Expert systems with applications*, 36(5), 8980-8985.
- Wang, Y. M., & Elhag, T. M. (2006). Fuzzy TOPSIS method based on alpha level sets with an application to bridge risk assessment. *Expert Systems with Applications*, 31(2), 309-319.

Yalcin, N., Bayrakdaroglu, A., & Kahraman, C. (2012). Application of Fuzzy Multi-Criteria Decision Making Methods for Financial Performance Evaluation of Turkish Manufacturing Industries. *Expert Systems with Applications*, 39(1), 350-364.

Zhu, X., Wang, F., Liang, C., Li, J., & Sun, X. (2012). Quality Credit Evaluation Based on TOPSIS: Evidence From Air-Conditioning Market In China. *Procedia Computer Science*, 9, 1256-1262.

KENT AKADEMİSİ

Journal of Urban Culture and Management | Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi

ONLINE INFORMATION-COMMUNICATION AND MEDIA SERVICES

Karadeniz Yazarlar ve Şairler Derneği Yayınları (KAŞYAD) | Black Sea Writers and Poets Association Publishing

Adres: Ahmet Emin Fidan Cultural and Research Center, Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU

Publication Technical E Mail: online@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

For article submit: bilgi@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

Phone / Fax: +90 425 310 20 30 | **Corporate GSM:** +90532 486 45 03

www.kentakademisi.com | <http://dergipark.gov.tr/kent>